

*Redaktor gusəsi*

## ƏDƏBİYYATDA CANLANMA GÖRÜNTÜSÜ

Böyük ümidlərlə Yaziçilar Birliyinin Qurultayının, nəhayət ki, keçiriləcəyi xəbərini alıb bir az rahatlaşdır, deyəsən... Bu rahatlıq anı olaraq göldiyi kimi də işiq sürəti ilə keçib getdi. Qurultay Şuşa şəhərində keçiriləcəyindən ümidlə gözləyənlərin ümid işartisi göz yaşına bulışib qurudu, sıfır aşağı da axa bilmədi. Qurultayın əlçatmazlığı kimi gözləntilərin də ünyetməz olacağı ovuc içi kimi aydın oldu, on azından növbəti dörd il müddətində...

Avgust ayında "Ədəbi ovqat" jurnalı ərsəyə gətirildi, sahibləri "ədəbi-bədii dərgi" adlandırdılar, "jurnal" sözü keçmişdə qalıb deyə... "Xeyirli-uğurlu olsun" deyib alqışladıq. "Qədəmləri mübarək"lə qarşılıqlı dərgimizi...

Sentyabr ayının ilk ongünübündə "Yazı" dərgisinin dirçələcəyi anonsu verildi... Deyəsən, bu dəfə gənc qələm sahibləri fəallaşıb. Xatırladaq ki, "Yazı" dərgisi Azad Qaradərəlinin redaktorluğu ilə qeyri-müntəzəm olaraq nəşr olunmuşdur, ortada 23 nömrəsi var. "Heç kim pul verib dərc oluna bilməyəcək" qadağası da səsləndirilib. Gəncləri sosializm şüarı səsləndirdiklərinə görə yalnız alqışlamaq gərakdır...

Kapitalizmin üstün cəhətlərindən biri də şəffaflıqdır. Daha heç kimə sirr deyil ki, adamlar öz əsərlərini Türkiyədə, Rusiyada, Qazaxistanda, Avropa ölkələrində və Amerikada necə çap elətdirirlər. İndi hər kəs öz əsərinin mətbəə xərclərini gözəl bilir.

Ortada yaranmış fürsətdən yarananaraq kimlərsə kitablarını çıxardı, təqdimat mərasimləri keçirildi, yubileyler qeyd olundu. Bir sözlə, ədəbi aləmdə bir canlanma görüntüsü təsvir edildi. Heç kim heç kimin ərizəsini oxumadığından görüntünün dərinliklərinə qoşvas olub baş vuranlar tapılmadı ki, ortaya bir açıqlama qoyulsun.

Görüntü yaradanların bir qrupu hələ də Həsən bəy Zərdabidən və onun "Əkinçi"inden yapışib, buraxmir, V.Belinskini, Qoqolu nümunə göstərir. Mətbü orqanla ədəbi-bədii jurnalı ayırdı edə bilməyənlərin yeni ovqat canfəsanlığı görəsən, görüntülü yaratmaqdır, yoxsa gerçəkdən canlandırmaq məqsədi daşıyır? Ədəbi tənqidçilərimiz, Elnarə Akimova, İrədə Musayeva, Nərgiz Cabbarlı, Əsəd Cahangir kimi müasirləri bir kənara qoysaq, Məmməd Arifdən, Cəfər Xəndandan bircə kəlmə siyat götirməyənlər Qoqolun şinelindən nə yaman bərk-bərk yapışıblar?

Xarici ədəbiyyatın və xüsusən də türk seriallarının təsiri altına düşmüş bir qrup gənc isə elə bir cəfəngiyat batığına düşüb ki, çotin bu girdən xilas ola bilənlər... Hətta onlara uymuş tanınmış imza sahibləri də xoruz səsi eşitməmiş sözlər işlətməyə başlayıblar. Budurmu ədəbiyyata xidmət!?

Nə vaxtsa, mənim də könlümdən cəfəng fikirlər səsləndirmək keçib, hər şeyi ciddiliyə almaq mümkün deyil. Ancaq ədəbiyyatın inkişaf dinamikasını görüb bu fikrimdən vaz keçmişəm. Təlxəklərin bürüdüyü aləmdə onsu da CƏFƏNGİYYAT tügən edir.

Mən desəm nə fərqi, deməsəm nə fərqi...

*Böyük hörmət və ehtiramla:*

*Əli bəy AZƏRİ,  
baş redaktor*

**XƏZAN**  
*Ədəbi-bədii jurnal*  
C6, N4, 2021  
Avqust-sentyabr, 2021

Baş REDAKTOR:  
**Əli BƏY AZƏRİ**

**Redaksiya heyəti:**

Şahməmməd Dağlaroğlu, Xalıq Azadi, Eyvaz Zeynalov, Məhəmməd Əli, Rəşid Bərgüşadlı, Damət Salmanoğlu, Budaq Təhməz, Hafiz Əlimərdanlı, Ələsgər Talıboğlu, Vaqif Osmanov, Elvin İntiqamoğlu, Şiringül Musayeva, Məlahət Yusifqızı, Aynur Yasəmən Qarabağlı (Azərbaycan), Fəxrəddin Oruc Qəribrəsəs (Rusiya, Dərbənd)

Baş redaktorun MÜAVİNİ:

**Ramiz İSMAYIL**

Dizayn: **Dönməz Abbasov**

**Redaksiyanın ünvani:**

Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

**Əlaqə telefonları:** (070) 575 03 99

**Email ünvanı:** [xezan23@mail.ru](mailto:xezan23@mail.ru),  
[5750399a@mail.ru](mailto:5750399a@mail.ru)

**Çapa imzalanıb:** 16 sentyabr 2021-ci il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar 2016-cı ildə qeydə alınmışdır: 5331

Jurnal aylıqdır, Azərbaycan dilində, iki aydan bir çıxır.

Materiallar elektron variantında, yaxud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəşr on səhifədən çox olmamaq şərtilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsusudur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayati" və KİTABEVİM.AZ kitabı mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

# TƏHSİL VERMƏKLƏ YANAŞI SAĞLAMLIĞIN DA QAYĞISINA QALAQ

Ölkəmizin gələcəkdə həm iqtisadi, həm də siyasi cəhətdən güclü olması dövrümüzün şagirdlərinin nə dərəcədə savadlı, sağlam, dünyagörüşlü olmasından çox asılıdır. Bu mövqedən biz hamımız gənc nəslin nümayəndələrinin həm savadlı, həm sağlam, həm də dünyagörüşlü bir şəxsiyyət kimi yetişmələrinə böyük diqqət ayırmalıyıq. Bunu həyata keçirilməsi üçün tam orta məktəb təhsil sisteminde qoyulmuş təhsil proqramlarının hansı səviyyədə olması aktual bir problemdir.

50-60 il əvvəlki təhsil proqramları ilə müasir təhsil proqramının müqayisəsini aparaq. O dövrə şagird yalnız məktəbdə aldığı təhsil nəticəsində qaradığı bilik ilə ali və orta ixtisas məktəblərinə imtahan verib daxil olurdu. Müasir dövrümüzdə isə şagird məktəbdə aldığı təhsildən əlavə dərsdən sonra repetitor müəllim yanında da məşğul olur. Lakin buna baxmayaraq şagirdlərin əksəriyyəti qoyulan tələbatı qavraya bilmir. Bunu 9-cu və 11-ci siniflərin buraxılış və qəbul imtahanlarının nəticələri sübut edir. Belə ki, 2019-cu ildə respublika üzrə 11-ci sinfi bitirənlərin heç biri imtahanda 700 bal toplaya bilmədi. Eləcə də, ötən illərin nəticələrinə nəzər salsaq, görərik ki, abituriyentlərin cüzi bir hissəsi 700 bal toplaya bilmişlər.

Respublika üzrə 9-cu sinfi bitirənlərin imtahan nəticələri də ürəkaçan deyil. Bəs, bunun səbəbi nədir? İlk olaraq, əlbəttə, müasir təhsil proqramlarının o dövrdəkinə nisbətən daha da çətinləşdirilməsi, qəlizləşdirilməsi və dərinləşdirilməsidir. Müasir dərs proqramlarına baxdıqda düşünmək olar ki, biz hər bir şagirddən gələcəkdə həm riyaziyyatçı, həm fizik, həm kimyaçı, həm ədəbiyyatşunas, həm dilçi, həm tarixçi və sair mütəxəssis yetişdirmək istəyirik. Bu isə reallıqda mümkün olan bir şey deyil.

Məktəb şagirddə bütün fənlərin əsasını qoymalıdır. Nisbətən çətin fənlərin (Riyaziyyat, Kimya, Fizika fənləri) əsasını qoymaq üçün daha çox tədris ili sərf olunmalıdır. Lakin elə fənlər (Musiqi, Texnologiya, Həyat bilgisi və Təsviri incəsənət fənləri) də var ki, onların əsasını qoymaq üçün 1-7-ci siniflərdə tədris olunması kifayət edər. Şagirdlərin hər hansı bir sahədə mütəxəssis kimi yetişmələri isə ali məktəblərin vəzifəsidir.

Müasir dərs proqramları tətbiq olunduqdan sonra isə şagird hər bir fənni dərindən öyrənmək üçün çox yüklenir. Bu isə onlara həm fiziki, həm psixoloji, həm də zehni cəhətdən mənfi təsir göstərir. Qeyd edək ki, şagird həm məktəbdə, həm də repetitor yanında aldığı bilik ilə də lazımlı olan materialı kifayət qədər qavraya bilmir, bu isə onun psixoloji gərginlik keçirməsinə səbəb olur.

Fiziki tərbiyə dərsi tam orta məktəblərdə hər sinifdə həftədə 2 saat olmaqla 11 il keçirilir. Bu müsbət bir haldır,

çünki bu dərsin keçirilməsi şagirdlərin sağlamlığına xidmət edir, onların dərslə yüklenmiş beyinlərinin bir qədər dincəlməsinə vasitə olur. Onu da qeyd edək ki, 20 və 20-dən çox şagirdi olan siniflərdə Fiziki tərbiyə dərsi zamanı sinif iki qrupa bölünür. Bizcə, dərsin iki qrupa bölünməsinə ehtiyac yoxdur.

Bir məsələni də diqqətə çatdırmaq istəyirəm ki, dərs proqramları məktəb şagirdlərinin qavrayacağı səviyyədə hazırlanmamışdır. Dərs vəsaitlərini hazırlayan şəxslərin əksəriyyəti həmin sahə ilə məşğul olan elm adamlarıdır. Onların yazdıqları dərsliklərin səviyyəsi orta məktəb şagirdlərinin əksəriyyətinin qavrayacağı səviyyədə deyil. Dərs proqramlarının səviyyəsi sadə izahlı, başadüşülən və heç olmasa sinif şagirdlərinin 50-60 faizinin qavrayacağı səviyyədə olmalıdır.

Yəqin ki, mənim qeyd etdiyim fikirlərə irad tutanlar tapılacaq. Bu iradlarda beynəlxalq təhsil sisteminə uyğunlaşmaq, onları tətbiq etməyin lazımlılığı əsas götürüləcək. Mən müasir beynəlxalq təhsil sistemlərinə qarşı deyiləm. Heç olmasa, dərs vəsaitləri sadə, izahlı dildə yazılsın, şagird yorulmasın, gərginlik keçirməsin.

Heç kəsdən gizli deyil ki, yuxarı sinif şagirdlərinin əksəriyyəti dərsdən sonra repetitor müəllimlərin yanına həzirlığa gedir. Bu isə şagirdin gündə 8-9 saat müəllimin nəzarətində olması, qalan evdə olduğu vaxtda isə verilən tapşırıqları yerinə yetirməsi deməkdir. Nəticədə isə şagird bütün gününü dərs oxumağa sərf edir. Onun kifayət qədər dincəlməyə, kifayət qədər yatmağa, kifayət qədər istirahət etməyə vaxtı qalmır.

Qeyd olunan problemi müəyyən qədər həll etmək üçün 9-cu sinif şagirdlərinin buraxılış imtahanını verməli olduqlarını nəzərə alıb dərs yüksəklerinin azaldılmasını təklif edirəm. Belə ki, 9-cu sinifdə tədris olunan Texnologiya, Musiqi, Təsviri incəsənət, Həyat bilgisi fənləri (bu fənlər həftədə 1 saat keçirilir) ləğv olunsun, Fiziki tərbiyə dərsi isə həftədə 2 saatdan 1 saatə endirilsin. Belə olduqda, şagirdin gün ərzində dərslə yüklenməsi bir qədər azalar. Əlbəttə, kimsə düşünməsin ki, həmin fənlərin keçirilməsi vacib deyil. Bu fənlərin proqramında olan mövzular haqqında aşağı siniflərdə keçirilən dərslər hesabına şagirdlərdə kifayət qədər anlayış olur. Bu sahələrə xüsusi qabiliyyəti olan şagirdlər isə əlavə olaraq ya musiqi məktəblərində, ya da müxtəlif dərnəklərdə məşğul olurlar.

Biz öz təklifimizi veririk. Nəticə çıxarmaq, tədbir görmək isə Təhsil Nazirliyinin səlahiyyətindədir.

**Əli RZAQULİYEV**  
*Ehtiyatda olan mayor, müharibə veteranı*

# DƏDƏ ƏLƏSGƏR - 200

**SƏN DƏ ƏLƏSGƏRSƏN,  
MƏN DƏ ƏLƏSGƏR**

*Ustad Dədə Ələsgərə*

Ustadlar sultani, ey böyük Dədə,  
Sən də Ələsgərsən, mən də Ələsgər.  
Bu gün də, bax, saza sıpersən, sıpər,  
Sən də Ələsgərsən, mən də Ələsgər.

Sən uca zirvəsən, mən kiçik təpə,  
Sən dərin dəryasan, mənsə bir ləpə.  
Hopubsan qəlblərə sən qəlpə-qəlpə,  
Sən də Ələsgərsən, mən də Ələsgər.

Sən sənət yolunda bir qara sal daş,  
Sənsiz saz dünyamız görünməzmi boş?  
Mən də sən qüdrətdə eh... olsaydım kaş,  
Sən də Ələsgərsən, mən də Ələsgər.

Talıboğlu, hər bulaqdan su içməz,  
Yad qumaşdan öz ruhuna don biçməz.  
Sənin kimi ustaddan da yan keçməz,  
Sən də Ələsgərsən, mən də Ələsgər.

07.02.2016

## **OLMUŞAM MƏN AŞIQ SÖZÜNƏ, DƏDƏ**

Hələ yeniyetmə, məktəb yaşından  
Olmuşam mən aşiq sözünə, Dədə.  
Hər ülvi duyğunun, şirin kəlmənin  
Düşmüsəm ləprinə, izinə, Dədə.

İlk eşq şorbetini səndən içmişəm.  
Könlümə səpdiyin dəndən içmişəm...  
Kim deyər uzaqdan, gəndən içmişəm,  
Yanmışam çatdığını közünə, Dədə.

Axmişam sözünün axarı ilə,  
Min şəhdi-şirəli baxarı ilə.  
Zamana yön verən çıxarı ilə  
Matam astarına, üzünə, Dədə.

Qalxdığın zirvəyə vurğun kəsildim,  
Sənə xor baxana qırğıın kəsildim.  
Sözünün önündə durğun kəsildim,  
Baxdım ilhamının gözünə, Dədə.

Sənət məbədinin dədəsi oldun.  
Gözünün bəbəyi, didəsi oldun  
Talıboğlu, şamı, ədası oldun,  
Ondan könül verdim özünə, Dədə.



## **RUHUM SAZ ÜSTÜNDƏ KÖKLƏNİB MƏNİM**

Çalın-çarpaz dağlar çəkilən sinəm,  
Qəm ilə şumlanıb, ləklənib mənim.  
Qorqud qopuzundan yoğrulub mayam,  
Ruhum saz üstündə köklənib mənim.

Ana laylasına hopub gəlibdi,  
Ağida, nəgmədən qopub gəlibdi.  
Nə qədər yağıdan sapıb golibdi,  
Ruhum saz üstündə köklənib mənim.

Əvvəl-əvvəl neçə canda yaşayıb,  
Daha sonra qəlbə, qanda yaşayıb.  
Köksümüzdə, din-imanda yaşayıb,  
Ruhum saz üstündə köklənib mənim.

Köksləri sarsıdan bir aha dönüb,  
Ürəkdə bir nurlu sabaha dönüb.  
Türkün varlığında dərgaha dönüb,  
Ruhum saz üstündə köklənib mənim.

Yunus Əmrə, Aşıq Veysəl köküydü,  
Daşlığı Türkün sevgi yüküydü.  
Bu saz, Türkdən insanlığa görküydü,  
Ruhum saz üstündə köklənib mənim.

Babalar nə yazsa saz dilindəydi,  
Dirili Qurbanın öz dilindəydi,  
Tufarqan Abbasın söz dilindəydi.  
Ruhum saz üstündə köklənib mənim.

Coşar bulaq kimi damarda-qan da,  
Dədə Ələsgərin ruhu var onda.  
Alqışlayar sazi bütün cahan da,  
Ruhum saz üstündə köklənib mənim.

**ƏLƏSGƏR TALIBOĞLU**  
*Sair-publisist, Azərbaycan Yazıçılar  
Birliliyinin üzvü,  
Məmməd Araz mükafatı laureati*

21.08.2021



## MƏHƏMMƏD ƏLİ

# HƏYƏCAN - 2

### *Qarğalar daraşib şəhərə...*

Qarğalar daraşib şəhərə,  
hər səhər aləmi oyadır  
onların yeknəsək səsi.  
Şəhəri başına götürüb  
Qarğaların "qaarr-qaarr" ...nəgməsi.

Qarğalar daraşib şəhərə,  
gözə dəymir bülbü'l,  
qaratoyuq, sığırçın, bildirçin,  
sanki onlar yox olubdur.  
Şəhərin hər yanında  
yalnız qarğalar  
məskən salıbdır.

Qarğalar daraşib şəhərə,  
qulaqlarımız öyrəşir qarğa səsinə.  
Yavaş-yavaş yad baxırıq,  
başqa quşların nəgməsinə,  
cəhcəhəsinə.

Qarğalar daraşib şəhərə,  
Korlaşır düşüncəmiz, zövqümüz.  
Dövran belə getsə,  
dönüb qarğa kimi  
qarlıdaşacayıq biz.

05.08.2021

### *Ey insanlar, qayidin haqq yolunuza...*

Çoxu girib haqq donuna,  
həqiqətdə yalançıdır.  
Üzdə Vətən təəssübkeşi,  
əslində talançıdır.

Masalarda gedir yaman  
iyrənc siyaset oyunu.  
Canavar çobanhıq edir,  
otarıq quzu, qoyunu.

Uzunqulaq arpa yeyir,  
atsa həsrətdir samana.  
Aqillər kənarda qalıb,  
nadanlar çıxıb meydana.

Hər gün bürüyür dünyani,  
terror, yanğın: - min fəlakət.  
Narkomanlar çoxalıbdır,  
qara gündədir cəmiyyət.

Ayılın, siz, ey insanlar.  
qayıdınız haqq yoluna.  
Yoxsa çıxacayıq biz,  
bu bəşəriyyətin sonuna.

29.07.2021

### *Yaman dəyişibdir bu dünya*

Yaman dəyişibdir bu dünya,  
dağı dağ, düzü düz deyil,  
dəyişibdir gecəsi, gündüzü,  
gecəsi gecə, gündüzü gündüz deyil.

Yaman dəyişibdir bu dünya,  
qalmayıbdır hörmət, izzət,  
əyləncəyə dönüb,  
ayaq altda tapdalınır eşq - məhəbbət.

Yaman dəyişibdir bu dünya,  
din, iman əldən gedir,  
məşədimiz, hacılarımız çoxaldıqca,  
ürəklərdə şeytan kövlən edir.

Yaman dəyişibdir bu dünya,  
hami mənəviyyatını satır pula.  
Nadanlar hökmrandır, meydan sulayır,  
aqillər dönübdür qula.

Yaman dəyişibdir bu dünya,  
hər yanda qırğın, müharibə gedir,  
qana susamış canilər  
at oynadır, hökmranlıq edir.

Yaman dəyişibdir bu dünya,  
düşünən beyinlər kütləşir.  
İnsanlıq məhv olur,  
canlı cəmiyyət bütlüşir.

...Yaman dəyişibdir bu dünya,  
hər gün yerdən göyə ah-nalə ucalır...  
Yaman dəyişibdir bu dünya,  
...dəyişirse, sonuna az qalır...

24.03.2016

Məhəmməd, yaxşılıq peşən olsun,  
sevindir qəlbəri, qoy, şən olsun.  
İşinə hər tərəf gülşən olsun,  
nə əksən çıxacaq bil, önnənə.

## Danişır

Üzü dönüb zəmanənin, a qardaş,  
Əyyaşa bax, məhəbbətdən danışır.  
Gündə satır dostlarını, yox arı,  
Kəlməbaşı sədaqətdən danışır.

Ürəyində yer ayırib şeytana,  
Əməlləri oxşamayırlı insana.  
Nə ad verək bu cahilə, nadana,  
Haqq-həqiqət, ədalətdən danışır.

Bilinməyir peşəsi nə, işi nə,  
Danışdıığı cəfəngiyat, əfsanə.  
Çəkinməyir əməlindən o, yenə,  
Böyük-böyük siyasetdən danışır.

Seçənməyir sözü-sözdən bu nadan,  
Danos yazar Füzulidən, Vurğundan.  
Soruşur kimdir bu - Vahid-qəzəlxan,  
Utanmayır, şeir, sənətdən danışır.

Daşa dönüb köksündəki ürəyi,  
Tapdalayır qızılğülü, çiçəyi.  
Dizi üstə imiş duzu, çörəyi,  
Qara yaxıb Məhəmməddən danışır.

## Demişəm

Bəzən zamanı qabaqlayıb  
sözü vaxtından tez demişəm.  
Xoş olsun deyə qəlbi, könlü,  
hər yetənə xoş söz demişəm.

Görsəm də olmaz zülümü mən,  
qarşılasam da ölümü mən,  
saxlamayıb dilimi mən,  
yenə də sözü düz demişəm.

Çəkdim çox işin cəfasını,  
başqası gördü səfasını,  
çalınanda qəm havasını,  
könlül, qol götür, süz, demişəm.

Bu dünyanın çox sərt üzü var,  
haqqı görməyən kor gözü var.  
Cəhənnəm adlı od - közü var,  
bu nədir, hələ az demişəm.

Məhəmməd Əli, keçdi özür,  
keçən ömürsə geri dönmür.  
Neynim, həyatım üzə gülmüür,  
Yenə ömürdür, döz demişəm.  
Yenə ömürdür, döz, demişəm

## Gözəldir

Könlüm aşiqidir ana yurdumun,  
Qişa aran, yayda yaylaq gözəldir.  
Bağçada gül-çiçək, çəməndə lalə,  
Budaqda yamyasıl yarpaq gözəldir.

Uca zirvelərdə qıy vuran qartal,  
Düzdə ceyran, cüyür, meşədə maral.  
Bir bulaq başında, gözündə sual  
Süzüb baxan o gül yanaq gözəldir.

Baxdıqca bu yurda coşur arzular,  
Axtarsan hər dərdə dərman, burda var.  
Payız, həm qarlı qış, həm də ki bahar,  
Bu diyar gözəldir, torpaq gözəldir.

Könül ayrılmayıñ öz yurd, elindən,  
Bülbül ayrırlarmı qönçə gülündən?  
Azərbaycan sözü düşməz dilimdən,  
Başım üstdə üç rəng bayraq gözəldir!

## Bu dünya

Ha çalış, vuruş bu dünyada,  
bu ömrün əvvəli nə, sonu nə?  
Zaman bir dəyirman, insan dəni,  
əzilən bu dənin, de,unu nə?

Olsa da səfəsi bu dünyanın,  
ancaq yox vəfəsi bu dünyanın.  
Ola min libası bu dünyanın,  
köçənin libası nə, dəni nə?

# İŞIQAXTARAN SÖZ ADAMI

(Ədəbi tənqidçi Vaqif Osmanovun 65 yaşına)



*İnsan işıqlı dünyaya gələn andan ulu Yaradan onu bəlli bir missiyaya xidmət etmək üçün yönləndirir. Bu missiyanın mənfi, müsbət tərəfini hər kəs özü seçir, onun xislətindən, xoş və yaxud bəd məramundan, niyyətindən bu seçim yaranır. Əlbəttə, Yaradan insanı neqativ enerji ilə heç vaxt yükləmir, hər birimizi insanlığa xidmət üçün bu dünyaya göndərir. Adəm övladını xəlq edənin gözləntilərini çin etmək daxili enerjimizdən, yaşamaq eşqimizdən, istedad və təxəyyülümüzdən, mərhamətimizdən asılıdır. Daxili dünyası işıqlı olanların zahirindəki, əməllərinindəki, yaratdıqlarındaki işıq əbədidir. Hətta insan dünyasını dəyişsə belə o işıq onu tanıyanların qəlbində əbədi yaşayır.*

Vaqif Həmid oğlu Osmanov Balakəndə, kiçik Qamıştala kəndində mənəvi və milli dəyərlərə, elmə, ədəbiyyata həssas bir ailədə doğulub. 65 ildir ki, olumlu-ölümlü dönyanın sakinidir. Tale ona üç məraqlı sənət bəxş edib - müəllim, hidrometeoroloq və ədəbi-bədii sözə vurğunluq. İxtisasca coğrafiyaçı olسا da, şairənə dillə desək, lap erkən yaşlarından sözə

könül verib. Ölkə ədəbi mühitində yüz iyirmidən çox ədəbi tənqidci yazıları, təhlilləri, hekayə, şeir, esseləri, publisistik düşüncələri, deyimləri ilə tanınır. "Şən həyat" (indiki "Balakən"), "Gənc müəllim", "Azərbaycan gəncləri", "Azadlıq", "Rezonans", "Aktual qəzet", "Ruzigar", "Türküstan", "Ədəbiyyat qəzeti", "Ədalət" qəzetlərində, "Elm və həyat", "Xəzən", "Ədəbi ovqat" kimi ədəbi-bədii jurnallarda, müxtəlif internet saytlarında yazıları çap olunub.

Vaqif Osmanov "Oxunan dualar", "Süleyman Abdulla poeziyasında həyatın rəngləri (və bir roman haqqında)", "Üzərində əsməli" kitablarının müəllifidir. Kənan Hacı "Oxunan dualar" kitabını ədəbi publisistikanın nadir nümunələrindən biri, Tamella Həmidqızı isə mərhmət kimi dəyərləndirir.

Hazırda "Ədəbi ovqat" ədəbi-bədii dərgisinin baş redaktorudur.

Vaqif Osmanovla tanışlığımızın tarixçəsi çox da uzaq deyil. (İndiki ədəbi bolluqda hamını tanımaq mümkünüsüzdür və bu, heç kimə qüsür kimi görünə bilməz). Bu tanışlıq Aygün Sadıqin "Güzgüdə kim var?" kitabının təqdimat mərasiminə təsadüf etdi. Yığcam danışığlı, tutarlı arqumentləri ilə yaddaşımada özünə iz saldı Vaqif müəllim. Ertəsi gün "...deyə bilmədiklərim" başlıqlı yazısı sosial şəbəkələrin gündəminə çevrildi. Diqqətimi çəkən məqam ondan ibarət

idi ki, Vaqif Osmanov əsərdə başlıca meyarı seçməyi, fikrindəkiləri tutarlı yazıya çevirməyi ustalıqla bacarır. Belə nadir xüsusiyyət isə hər yazarda, qələm sahibində olmur.

Vaqif müəllim son zamanlar daha çox ədəbi-bədii təhlilləri ilə tanınır. O, sadə və təvəzökardır - böyük-lə böyük, kiçiklə kiçikdir, özünü reklam etməyi, tərifləməyi sevməyən bir söz adamıdır. İndiki bir çox istedadı, təxəyyülü kəsərsiz qələm sahiblərindən fərqli olaraq efonun düşmənidir. Yaziçi, publisist, şair Pərvanə Bayramqızı Vaqif müəllimə "gənc yazarların təmənnasız himayəcisi" titulu vermişdir.

O, yüzə yaxın ədəbi-bədii tənqid, təhlil və düşün-cələrində müxtəlif ədəbi əsərlərin məziyyətlərindən söz açıb. Bu əsərlərdə Vaqif müəllim həmişə heç olmasa iynənin ulduzu boyda işıq axtarır. Bu işığı tapanda bəlkə də müəllifdən çox sevinib, sevincini sözə çevirir. Dövrümüzün ünlü filosofu Əbu Turxanın deyir ki, yaxşı tənqidçi əsərdə sənətkarın özünün demək istəmədiklərini də aşkar edir. Bu fikirlə tam razıyam. Həqiqi söz əbədi işıq mənbəyidir, daim ətrafindakı zülmətə düşməndir. Zülmətdə inləyənlərin yarı, və ya tam qaranlıq qəlbinə işıq bəxş etmək insanlığa xidmətdir. Bu işi yorulmadan, usanmadan, təmənna ummadan işqaxtaranlar yerinə yetirir. Qızı laxtaranlar ölüm-dirim savaşına girib sərvət tapanda maddi dünyasını zənginləşdirirlər, işqaxtaranlar isə mənəvi-milli dəyərlərin saflığını qorumaq uğrunda mübarizə və mücadilə edən qəhrəmanlardır. Unutmayaq ki, maddi dünya müvəqqəti, mənəvi aləm isə əbədidir. Ancaq çoxumuz maddiyataclarıyıq, ona görə də mənəviacların zəhmətini vaxtında dəyərləndirə bilmirik. Çünkü qızılın parıltısına aludə olanların sözün işığını görən bəsirət gözü, çox zaman bağlı olur.

Vaqif Osmanova 65 illik yubileyi gündündə yüzlərlə geniş əhatəli, dolğun təbrik yazıları gəlib. Onu və həqiqi sözü sevənlərin - dostların, doğmaların, tanışların, tanınmış söz adamlarının arzularından, səmimi təbriklərindən seçmələr Vaqif müəllimin görünən və görünməyən tərəflərinə işıq salır. Axı "insan göydə Ay kimidir, görünməyən tərəfi var". (B.Vahabzadə)

**Tamella Həmidqızı (yazıçı, jurnalist):** "Dünyani yazmaq, dünyani görmək qədər lazımmış. Əgər sənin kəlmələrin duyğularının dadını ifadə etməyi bacarırsa, sözün qüdrətinin buna gücü çatacaqsa, yazmaq gözəl shəydir, qardaşım. Yazmaq həyatı sevməkdən yaranan ehtiyacdır. Bu sevgi bəzən kədərlə, bəzən sevincə doludur. Ancaq doludur, boş deyil... Böyük qardaşım anamın və atamın dünyaya gətirdiyi kiçiklərin ömrünü mayak kimi işıqlandırıb. Mənə yaz-

mağı da, oxumağı da o, öyrədib. İlk müəllimim, ilk oxucum, ilk tənqidim olub".

**Rəfail Tağızadə (qazi, şair):** "Bəlli bir yaşın tapdıgı dost qazancı. Tanrıdan gələndi. Bəxtimdə bu da varmış deyirsən, ürek qızdırırsan, ürəyin qızınır. Sözsöhbətin şirinləşir. Yeni bir MƏN olursan. Əksiklərin tamamlanır. Tapınırsan... Gəlişinlə dostları, doğmaları, məmləketi sevindirdin. İnsan kimi, dost kimi, vətəndaş kimi. Mehriban, səmimi. İçində tügən eləyən, Türk! Doğum günün mübarek! Varlığına sevin-diym insan! İnsan kimi insan, dost kimi dost, vətəndaş kimi vətəndaş, Vaqif Osmanov!"

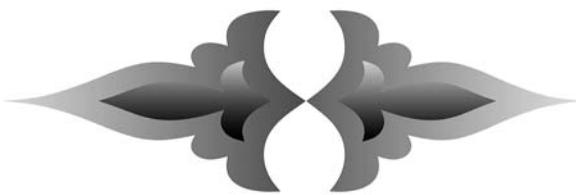
**Kənan Hacı (yazıçı, şair):** "Vicdanlı söz ərsəyə gətirmeyin vacib şərtlərindən biri də əqidəli olmaqdır. Ədəbiyyat həm də bir yoldur və bu yolda əqidə şəxsiyyət vəsiqəsi kimi gərəklidir. Mən onu gec tanımişam, amma bu tanışlıqdan son dərəcə məmnunam. Və düşünürəm ki, Vaqif müəllim həyatında iz qoymuş insanlar kateqoriyasına aiddir. Bu gün gənc yazarların bir qismi həvəslə onun başına toplaşırlar, o da eyni həvəslə bu görüşlərə can atır. Gənclər ondan nələrisə öyrənməyə çalışır, amma maraqlısı budur ki, Vaqif müəllim bu yaşında belə hələ də gənclərdən öyrəndiyini dilə gətirməkdən çəkinmir. Sadəlik budur, böyüklik budur, ziyanlılıq budur".

**Xeyrulla Ağayev (yazıçı, publisist, naşir):** "Sənin kimi insanlar çox olsayıdı yəqin ki, yer üzündə mühəribələr olmazdı, xeyirxahlıq və ədalət bərpa olardı. Böyük tale yaşamışan, firtinalara sinə gərib qalib gəlmisən. Qalib insan, günün mübarek!"

Vaqif Osmanov bu yazının müəllifinin ədəbi yaradıcılığına müxtəlif rakurslardan yanaşaraq elə mənim də marağımı, heyrətimə səbəb olan təhlillər aparmış, hekayələrin və "Hərbi Zəngilan" romanının elə incə nöqtələrini işıqlandırmışdır ki, bəlkə də müəllif buna o qədər həssas diqqət yönəltməmişdir. Onun "Mənə Zəngilanı tanıdan əsər", "Zəfər həsrətli Vətən epopeyası", "Umud umudsuz deyil", "Bütöv Vətən həsrəti", "Vətən gözdü, biz kirpik", "Vətənə oğul olmaq şərəfi", "Sonuncu kişnərti" ədəbi düşüncə və təhlilləri bəndənizin yaradıcılığına yeni baxış bucağı, ənənəvi olmayan yanaşma tərzidir.

Fikir verirsinizmi, vurguladığım nümunələrin əksəriyyətində açar söz Vətəndir. Vaqif müəllim əsl vətəndaşdır, həm də bir Vətən daşıdır, acıgöz düşmənin gözünü tökmək üçün...

**ƏLİ BƏY AZƏRİ**  
**Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü,**  
**Prezident təqaüdçüsü**



VAQİF OSMANOV

## XOŞBƏXT NƏNƏNİN BAYRAMI

(hekayə)

Təbiət də baharın gəlişini bizim yerlərdə sevinclə qarşılıyor, dəmdəst-gahlı süfrə açır. Əlvan rənglərlə bəzənmiş çiçəklər şıltaq qızlar kimi arılara naz satır, arılar da onlardan öpüş payı almaq üçün növbə davasına girişirlər, qaratoyuqlar bülbüllərdən "istedad"lı olduqlarını şirin ləhcələri ilə sübut etməklə səhər tezdən kəndimizi nəğmə "atəş"inə tuturlar.

Yerli və "yersiz" küləklərin əlində çərpə-ləngə çevrilib girinc olan, oğullar gözləyən analar kimi dolmuş buludlar "su!" imdadlı torpaqların başının üstündən laqeydlikə öttüb keçir, başqa yerlərə "göz yaşı" tökürlər. Lalələr zəmilərdə "tonqal" qalayırlar, qocaman dağlar başındaki ağ "əmmamə"sinə soyunub yaşıl saçını darayırlar. Qarışqalar qatarlaşış torpaqları "cirdən xış"larıyla şumlayırlar. Torpaq kimi gərnəşib yuxudan oyanan insanlar da səhər tezdən əkin yerlərinin canına daraşırlar. Çaylar hirslənib "ev"lərinə sığışdır, ətrafindakı bağ-bağatı "zəbt" edirlər.

Təbiətin belə tər çağında nədənsə mənim yadımı həmişə Xoşbəxt nənə düşür...

Bölünmək Türk ellərinin alnına görəsən, nə baxtdan yazılıb? Tanrı bunu yazmağa başqa alın tapa bilməyibmi? Yaşılığa bürünüb qonşu qonşunun evini görə bilməyən kiçik kəndimiz

də ikiyə bölünüb. Amma ortada Araz yox, Qaraçay durur. Gözümüzü açandan o tay-bu tay olmuşuq. Biz o tay, bu tay yox, "o yan-bu yan" deyirik. Düzünü desəm, Qaraçay Arazdan çox "insaf"lıdı, bizim "o yan"dakı qızı sevmə-yimizə, görüşməyimizə, qohum olmağımıza, bir-birimizə kömək əli uzatmağımıza heç vaxt əngəl törətməyib...

Qaraçay Xoşbəxt nənənin ömrünün bir hissəsinə çevrilsə də, onu xoşbəxt edə bilməyib, Araz kimi günahkar olub. Görəsən, çayların günahı nədir?!

Kəndimizin aşağısında çayın hər iki sahilində evlər çox olsa da, yuxarısında "o yan"da cəmi iki ev vardi. O evlərin birində çoxdandı tənha Xoşbəxt nənə yaşayırırdı. Hər gün "bu yan"dakı qohumlarına baş çəkər, olandan-qalandan heybəsinə yiğib miskin komasına qayiadırdı. Elə ki, dəli dağ çayı leysan yağışlardan sonra "hirslənib əsib-coşardı", Xoşbəxt nənə ilə "bu yan"dakıların əlaqəsi kəsilərdi, "bu yan"dakıların "ehehheeyy!" "teleqram"ına cavab verən tapılmazdı. Qaraçayın az qala Xoşbəxt nənənin həyətindən axdığı günlərdə onun həyanı qonşu Abdulsalam kişinin ailəsiydi. Bu xeyirxah insanlar Xoşbəxt nənəni süfrəsinin başında əyləşdirir, xətrini əziz tutar, tənha qoymazdır. Kəndlərimizdən qayğının, mərhəmətin hələ "itkin" düşmədiyi, ən azı camaa-

tin bir-birini şirin təbəssümə "qonaq" etdiyi gözəl çağlar idi. Hər evdə heç aq-qara təsvirli televizor da yoxuydu. Amma insanlıq, süfrələrin bərəkəti, aqsaqqala, aqbırçeyə hörmət, qayğı vardı. Nə yaxşı ki, bu gün də kəndimizin adamları bunları az-çox qoruya bilir...

\*\*\*

Xoşbəxt ilə Hacımərdanın toyundan heç beş gün keçməmiş kənd sovetinin sədri qapının ağızını kəsdirdi. Hacımərdana "povestka" gətirmişdi. Amiranə dilləndi:

-Sabah səhər "voyenkomat"da ol!

On səkkiz yaşlı gənc ər Mozdokdan Brestə, oradan da Reyxstaqın divarlarının yanınاقan döyüşüb, müharibə qurtarandan bir il sonra kəndə qayıtdı. Gənc Xoşbəxt çayın "o yan"ından evlərinə uzanan tozlu-torpaqlı yolları altı il nigarən gözləri ilə sulamış və yormuşdu.

Yaşıdları onu həmişə cırnadarmış:

-Ağız, kimi gözləyirsən, Hacımərdan bəlkə də bir "nemis" in sarışın qızıyla çəşka-lojkadı.

Xoşbəxtin cavabı qısa olardı:

-Mən Hacımərdanı yaxşı tanıyram.

-Hardan tanıyırsan, cəmi beş gün üzünü görmüsən, heç üzündən doyunca öpməyib. Ürəyindən nə xəbərin var? - Gülbikə bic-bic gülə-gülə Xoşbəxtə sataşarmış.

Xoşbəxtin həmin anlarda sifeti allanar, ərinin bircə öpüşü yanaqlarını isındırırdı:

-Beş gün azdır?..

\*\*\*

Xoşbəxt nənə ahil yaşlarında, könlünün xoş vaxtında ərinin müharibədən gəldiyi günü kəndin nənələrinə bir şirin və məzəli nağıl kimi danışmış:

-Günlərin bir günü ağaclar çiçəkləyən, arılar çiçəkdən çiçəyə qonub şirə çəkən, çaylar bahar şərqisi oxuyan vədədə kənd yolundakı qaraltını manşırladım, əlimi alnıma tutub uzaqlara baxdım. Yerişindən bildim ki, odur. Üzünü, gözünü cəmi beş gün yaxından görsəm də yerişinə bələd idim. Bircə şübhəm onda idi ki, biz təzə evlənəndə şax yeriyərdi, indi yorğun-yorğun ayaqlarını sürüyürdü. Qaraltı yaxınlaşdıqca rəngi solmuş hərbi formanın içində kiçilib bir əlçim olmuş kışının Hacımərdan olduğuna inanmayıb cedar-cadar olmuş əlimin üstü

ilə gözlərimi ovxalayıb bir də baxdım. O, idi.

Gülbikə nənə yenə də "adət"indən əl çekmədi:

-Gəlib çatan kimi səni öpdü?

-Ətin tökülsün, ağız, sən də öpülməkdən ötrü ölürsən ey...

\*\*\*

İsmət mücəssəməsi Xoşbəxt nənənin ömrünün sonlarına yaxın kəndin içində ürəkdən güldüyünü heç kim xatırlamır. Biz də onun yanından keçəndə rəngimiz avazılıydı, cinqırımızı çıxarmırdıq, nədənsə gözümüzə zabitəli görünürdü. Necə də görünməsin? Gözümüzü açıb onu tanıyandan üzündə nəinki qəhqəhə, heç təbəssüm də görməmişdik. O, uşaqları heç vaxt dindirməzdı, həmişə öz aləmindəydi...

\*\*\*

Hacımərdan altı illik "səfər"ində zülfündə ağ tüklər görünən arvadına bədənində yeddi mərmi qəlpəsi "hədiyyə" gətirmişdi. Özü "mühəribə" adlı Əzrayılın ağızından qurtulub sınıxsa da, gözlərində həyat eşqi qaynayırdı. Xoşbəxt isə xoşbəxtliyin pik nöqtəsini yaşıyırdı...

Bir il keçməmiş içərisində xoşbəxtlik havası hakim olan ailənin qapısını daha bir "xoşməramlı qonaq" döydü. Onların oğlu dünyaya gəlmişdi. Hacımərdan mayın doqquzunda doğulan oğluna Bayram adını qoydu. O gündən mayın doqquzu onun ikiqat bayramıydı. Ailənin xoşbəxt günləri, bayramları sanki onlara qonaq gəlməyə növbəyə durmuşdu...

Bayram on yaşına çatmamış Hacımərdan kisinin bədənində isti yuva tapıb "mürgüləyən" qəlpələr "oyanıb" sahibinə "zülm" eləməyə başladı. Bir gün də Hacımərdan kişi yeddi qəlpəsi ilə birlikdə çayın sahilindəki yaşını kəndin qocaları da bilməyən qəbristanlıqda özünə əbədi "ev" qurdu.

Xoşbəxt nənəyə bu fani dönyanın ən qiymətli sərvəti Bayram qaldı. Bütün xoşbəxtliyini Bayramda tapan ana dolanışq üçün o qədər torpaqda əlləşirdi ki, pırtlaşışq saçları daraq görmürdü, əllərinin qabarlarının ağrısından gözlərinə yuxu getmirdi. Kiminləsə dərdləşəndə, kəndin xeyir-şərində iynəsi ilişmiş musiqi valı kimi eyni sözləri təkrarlayırdı:

-Bayramımı oxutsaydım, toyunu görsəydim Hacımərdanın da ruhu şad olardı, mən də rahat nəfəs alardım. Hacımərdanın da əvəzinə qol götürüb oynayardım...

Bayram Mingəçevirdə peşə məktəbini qurtarır qayıdanda yaşıdları və yaşca kiçik bizlər ona qibtə ilə baxırdıq. Kəndin gənc mexanizatoru ilə üzündən zəhrimər yağan kolxoz sədri də hesablaşdı. Texnikanı yaxşı bildiyinə görə o, MTS-in çilingəri təyin edilmişdi.

Neylon köynəklərin dəbdə olduğu dövrdə Bayram gündə bir rəngdə köynək geyinirdi, köynəyin iki ətəyini də bir-birinə düyünləyirdi. Bizim də ağızımız sulanardı, kəndin qarışiq mallar mağazasına elə köynəklər gətirmirdilər, gətirirdilərsə də biz onu görmürdük. O, hər bazar günü kənd uşaqlarını başına yığıb qonşu kəndə kinoya baxmağa aparardı. Cibində pulu olmayanların baxış haqqını da özü ödəyərdi. Kimin ağızı nəydi ki, onun yanında bizə "gözün üstə qaşın var" desin...

\*\*\*

...Axşamüstü - gündüzün şər vaxtı kəndə haray düşdü: Bayram balıq tutanda sürüşüb Qaraçaya yığılıb. Kəndin gur vaxtlarıydı. Dəli-dolu cavanlar, orta yaşılı kişilər hələ kəndə arxa çevirib dolanışq dalınca gedib uzaq ellərdə "itibbatmamışdır". Bütün kənd ayağa qalxdı. Eyni anda on-on beş ığid çaya "kəllə" vurdu. Sahildəki nəhəng vələsin çayın içindəki köklərinin arasındaki çilləkəndən Bayramı tapdılar. Qarmağındakı sazan hələ də yaşamaq uğrunda mübarizədəydi, çilləkəndəki köklərə ilişmiş qarmaqdan canını qurtarmaq üçün "əlləşirdi". Bayram isə mübarizəni dayandırmış... dağ çayının sularına məğlub olmuşdu...

Bayramın qırxi çıxmamış Xoşbəxt nənənin "hal"ı dəyişdi, havalandı. Üst-başından, saçlarından əcinnəyə oxşayırdı, cındırından cin hürkürdü.

Gülbüke nənə bir gün Xoşbəxt nənənin halını xəbər almaq üçün doqqazdan içəri girdi. Xoşbəxt nənə həyətdəki armud ağacının dibindəki Nuhdan qalmış çürümüş kötüyün üstündə oturub gözlərini kənd yoluna dikmişdi. Qonağa ağızucu "xoş gəldin" deməyi unutmadı. Gülbüke nənə ehtiyatla söhbətə başladı:

-Ağız, ramazan bayramının səhəri hamı qəbəristanlıqda rəhmətə gedənlərini ziyarət edirdi. Gözümüz səni gəzdi, görmədik. Dedim bəlkə xəstələnmisən, gəldim yoluxam.

Xoşbəxt nənə Gülbikə nənənin üzünə bozardı:

-Mənim orda kimim var ki?

-Dəlisən, ağız, Hacımərdan, Bayram orda deyillər?

-Kim deyirsə Bayram ölüb, qələt eləyir. Oğlum uzaq səfərdədi. Sevgilisinə toy paltarı almağa gedib. O gün xəbər göndərib ki, ana, tezliklə gələcəm. Soruşurdu, toyda geyinmək üçün sənə hansı rəngdə paltar alım?

-Hansı rəngdə dedin?

-Qıpqırmızı. Dedim, gələrsən, toyunda geyinib Hacımərdanla "Tərəkəmə" oynayacağam. Bax belə, sindira-sindirə.

Ayağa durub yerində rəqqasələr kimi fırlandı...

Həmişə şən, zarafatçı Gülbikə nənə göz yaşıını gizlədə-gizlədə doqqazdan yola çıxdı. Əlini göyə tutub çəkdiyi ahı yəqin ki, təkcə göydəki eşitdi:

-İlahi, bu bədbəxtin günahı nədir?

\*\*\*

O biri gün səhər Abdulsalam kişinin arvadı həyət-bacanı süpürgələyəndə həmişə xoruzun birinci banında oyanan Xoşbəxt nənəni həyətdə görmədi. Çəpərdən boylanıb hər yerə göz gəzdirdi, bir-iki ağız da çağırıldı. Təşvişlə aralıqdakı findiq çubuqlarından hörülmüş qapalaqdan həyətə keçib komanın qurdalar deşik-deşik etmiş taxta qapısını itələyib evə girdi.

Xoşbəxt nənə döşəmədə salınmış yatağında üzü yuxarı uzanmışdı. Sifətində həyat əlamətləri sönmüşdü, nəbzi vurmurdu...

Xoşbəxt nənə Bayramın toyunu gözləməmişdi...

**Aprel, 2020**



**NAĞDƏLİ ZAMANOV**

*Azərbaycan Tibb Universitetinin dosenti,  
AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstитutunun dissertanti*

## SÖZDƏN SONRA

*(Elnur İrəvanlının eyniadlı kitabı haqqında düşüncələr...)*

**Y**anvar ayı. Həyətdə yapon əzgili ağacı indi-indi çiçək açır. Şair dostlarımı həmişə deyirəm ki, qışda qarın altındakı çiçəklərdən yazın. Baharı gözləmədən bu bahar təravətli çiçəklərdən yazın. Elə bu ovqatla da yazı masama yaxınlaşıram. Yazı masamın üzərindəki Elnur İrəvanlının "Sözdən sonra" şeirlər kitabı mənə tərəf boylanıb yarıørk, yariciddi, sanki "mənimlə danış" deyir.

Bu kiçik yazımda sərt, şaxtalı qışda bahar təravəti yarada bilən, oxucunu oxumağa vadar edən həkim-nevroloq, Azərbaycan Yaziçılar Birliyinin, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, "Qızıl qələm", "Azərbaycan Bayraqı" mükafatları laureati, Prezident təqaüdçüsü Elnur İrəvanlının özünəməxsus dünyası ilə tanış olmağa qərar verirəm.

Elnur İrəvanlı gənc şairdir. Gəncliyə xas olan, gəncliyyə yaraşan sevgi dolu məhəbbət şeirləri, yaxud məhəbbətlə dolu sevgi yarpaqları oxucusunu yaşa-maşa, yaratmaşa, uca zirvələr fəth etməyə səsləyir.

Kim deyir ki, söz qurtarır. Allaha məxsus söz də qurtararmı?! "Dərdi şirin-şirin söhbətə tutan", "qəmi sevgili qapısına minnətə gətirən", "zalim həsrətə acıq verən" kimi tutumlu misralar Elnur İrəvanlı dünyasından seçmələrdir:

*Tutub şirin-şirin dərdi söhbətə,  
Qəmi gətirəcəm sizə minnətə.  
Acıq verə-verə zalim həsrətə  
Səni sevəcəyəm ölüna kimi.*

Bu yerdə üzümü şairə tutub deyirəm: "Ölənə kiminiyə?!" Əbədi sev! Bu dünyadan ayrılanadək müvəq-qəti sevmək şairlərə yaraşarmı?! Ölündən sonrakı həyat üçün sevməli!

Elnurun timsalında fəhmlı oxucu, sözün qədrini bilən Azərbaycan oxucusu, "Azərbaycan sevgisi" nin şahidi olur:

*Qaytarmadıq İrəvani, Təbrizi,*

*Heç olmasa Qarabağı qaytaraq! -* deyən şair başqa bir misrasında itirilmiş əzəli torpaqlarımızın xəritəsini çəkib oxucusuna göstərə bilir:

*O bəstəkar Zəngi çayı*

*Damarında axan qanım,*

*Yada qalan İrəvanım.*

İrəvandan vurub Qarabağdan çıxan şair Göyçəsiz, Kəlbəcərsiz qala bilmir:

*Göyçə gölü dənən gündən Sevana*

*Tuşlanıbdır neçə-neçə ox cana.*

*Gedib çıxır həsrət adlı ünvana*

*Bu şəhərin küçələri Göyçəsiz.*

Vətən torpağının Bərdəsi də, Lənkəranı da, Tovuzu da Elnur üçün doğmadır, əzizdir. Qeyd etdiyim kimi, bir coğrafiyasınas səyyah kimi bölgələrimizi gəzərək yerli-yataqlı vəsf edir. Bu vəsf də Makedoniyalı İsgəndər də var, Bərdənin tərifini vaxtında verən Nizami Gəncəvi də var, eləcə də günümüzdə ziyarətgahı olan Seyid Yusif də:

Nüşabə önündə durub nər kimi,  
Vuruşub ər kimi, ölüb ər kimi.  
Dünyanı ram edən İsgəndər kimi  
Qarşılıyib neçə qonağı Bərdə.

Qədim Torpaqqala bəslər çox divi,  
Nizami veribdir ona tərif-i.  
Əzizlər qoynunda Seyid Yusifi,  
İmam uyuduğu torpağı Bərdə.

Estetikada (hissiyatlar elmində) gözəllik kateqoriyası, əsasən, qadın gözəlliyyi əsasında irəli sürürlər. Bu baxımdan Elnur İrəvanlının Molla Pənah Vaqif, Aşıq Ələsgər, Aşıq Şəmşirin misraları ilə həməhəng səsləşən misralarının şahidi oluruq. Bu səpkili şeirlər estetik dünyagörüşümüzün formalaşmasında çağımızda xüsusi əhəmiyyət kəsb edir:

*Dayanmışan heykəl kimi dili lal,  
Dişlər muncuq, sinə bəyaz, qaş hilal.  
Bilirsənmi, ürəyimə düşüb xal,  
Gözəl, gözlərinin qarası boyda.*

Ümummilli lider Heydər Əliyev təsadüfən qeyd etmirdi ki, "nitqimizin inkişafında şairlərin rolü müüm olmuşdur". Bax, elə bu prizmadan yanaşanda Elnurun dilimizin dərin qatlarından süzülüb gələn "pəyziz urası", "qar kürümək" kimi frazeologizmləri, şirin kəlmələri az qala "köhnəlmış hesab olunan"ları sıraya qaytarır:

*Sazaq gəldi, saxta bizi bürüdü,  
Yağan qarı saçımıza kürüdü.  
Qönçə ikən xəzan olub çürüdü  
Eşqimiz payızın urası boyda.*

Həyatın şəriksiz Allah, filosofların isə dialektika dediyi qanunlar tərəfindən idarə olunduğunu qəbul etsək, Elnurun da yaradıcılığında nikbin ruhlu misraların düşkünlükə və əksinə əvəzləndiyinin şahidi oluruq:

*Tərtərtək çağlayıb axmiramsa mən,  
Gorusdan Qafana baxmiramsa mən,  
Şuşa qalasına çıxmırımsa mən,  
Necə qürrələnim, ucalım, Allah?*

Növbəti bir şeirində bədxahlıq, xarabalıq timsalı bayquşdan səsini kəsməyi, ulamamağı tələb edir:

*Yoxdu səndə qeyri hünər?  
Müdam qəmdən qəm törəyər.  
Xeyrin üstə gətirib şər  
Ulama, bayquş, ulama!*

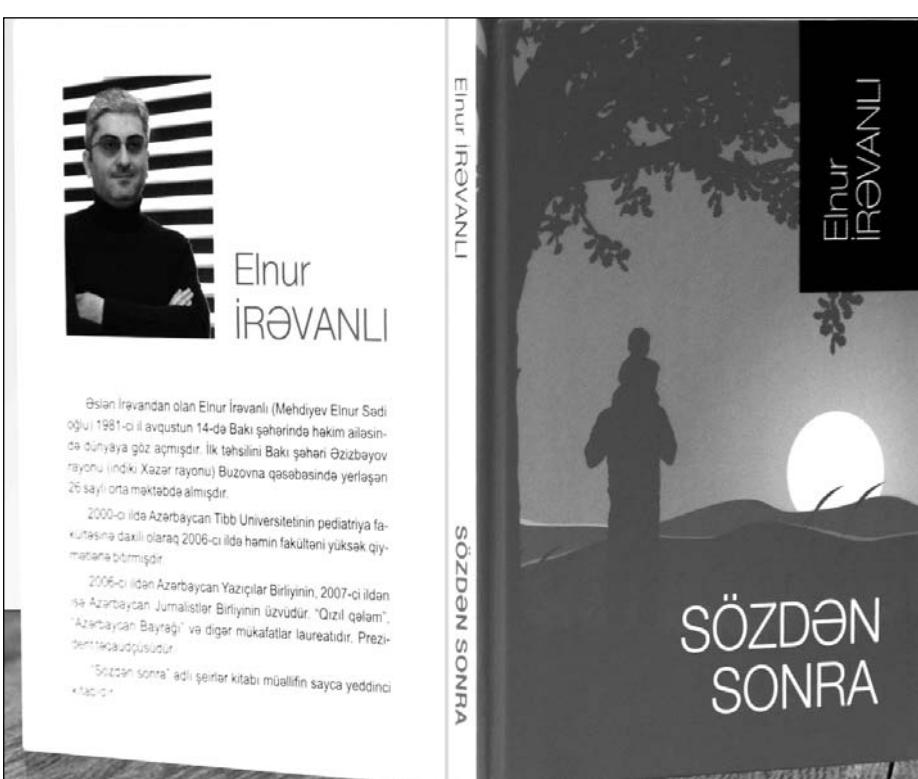
Elnur İrəvanlı şair Sərraf Şiruyəyə həsr etdiyi "Bilir" rədifli qoşmasında "şairi, yazılımını xalq yaşadır" müddəasını bir daha gündəmə gətirir. İcdən gələn, səmimiyyətə söykənən, xalqın milli ruhundan qidalanan şeirlərin və bu şeir müəllifləri sayılışən şairlərin əbədiyaşar olduğunu çəkinmədən deyə bilir. "El əzbər bilir" ifadəsi bütün şairlərimizə yaxşı mənada düşündürmək baxımından bir mesajdır:

*Adına layiqli nə şeir qoşum?  
Uçar sizə tərəf hey könlər quşum.  
Bəxtəvər başına, ay sağolmuşum,  
Sən nə yazıbsansa, el əzbər bilir.*

Səhv etmirəmsə, son dövrlər "şair gərək sərbəst vəzndə də yaza bilsin" fikrinə uyğun Elnur İrəvanlının bu səpkidə ürəyəyatımlı, yaddaqlan yarpaqları da var:

*Övvəl səni sevirdim,  
Sonra həsrətini.  
İndi nə sən varsan,  
Nə də həsrətin.  
Bircə bir vaxt  
Getdiyimiz uzun yol var,  
Hər gün məni aparır  
Xatırələrimizgilə...*

Söz şairin də, söz həkimin də əlində mühüm vəsiyədir. "Söz şairə qənim olur" şeirində Elnur sözlə danişə bilir. Allaha məxsus sözlə, bizdən sonra bu dünyada yeganə qala biləcək sözlə danişə bilir. Sözü inciyib küsən insana çevirə bilir:



*Heca uzun, bölgü rəndə,  
Cala görüm bəndi bəndə.  
Yazmayanda sözlərdən də  
İnciyib küsənim olur.*

Kainatın da, cəmiyyətin də dialektik qanunlarla idarə olunması şairin misralarında öz parlaq yerini alır. Yaxşilar salan yolun üstündən həm də yamanların keçəcəyini yəqin edir və bu necə deyərlər, təbii qəbul olunur:

*Cırmayırla əlin, qolun,  
Xərcləyib varın, pulun.  
Yaxşilar salan yolun  
Üstündən yaman keçir.*

Saf, səmimi duyğular şairidir (Heç şair də duyğusuz olurmu?!). Şeirin də, nitqin də ən təsirlisi, ən güclüsü, ən yaddaqalani səmimiyyətə söykənənidir:

*Bəla olub öz başıma öz əlim,  
Sinsam, bir də çətin ki mən düzəlim.  
Heç nədən qorxmuram, təkcə, gözəlim,  
Səni itirməkdən yaman qorxuram.*

Elnur İrəvanlı şeirləri ilə bir söz adamı kimi, bir ziyalı kimi dilimizin saflığı uğrunda mübarizə aparır. Diqqətçəkən bir məqam "Sözdən sonra" adlı kitabının son səhifələrində digər kitablarından fəqli olaraq izahlı lügətin ilk dəfə yer almasıdır. Bu lügətdə əsas məqsəd dilimizdə olan bir sıra alınma sözlərin imkan daxilində öz milli qarşılıqları ilə əvəzlənməsidir.

Elnur İrəvanlı həkim ailəsində dünyaya göz açıb. Özü də, həyat yoldaşı da Azərbaycan Tibb Universitetinin məzunudurlar. Həkimliyin, ağ xalatlı həkimlərin bir missiyası var: Sülh!

Elnur həm də Allaha, gözəl və mükəmməl dini-miz olan islama bağlı bir şairdir. Buna nümunə olaraq "Kaş" rədifli gərəylisini göstərə bilərik:

*Haqsız kəsilən başları,  
Göydən yağacaq daşları,  
Gözlərdən axan yaşları  
Qurudaydım, siləydim kaş...*

Çağımızda baş verən dünyəvi proseslərə biganə qalmayan şair ayıq misraları ilə bu yuxulu dünyani ayıltmağa çağırır:

*Suriya, İraq var gələn köcündə,  
İləntək qırılır pələng gücündə.  
Mürgülü şəhərlər zülmət içində,  
Yəqin, yuxudadır, dedim, bu dünya.*

Yurdunun yaddaş şairidir Elnur. "Demə bizə bir də yerini, Şuşa", "Ay Laçın", "Kəlbəcər" şeirlərində vətən gəynərtisi, yurd nisgili göz öünüə gəlir.

2017-ci ilin iyul ayının 4-də erməni vandalları tərəfindən atılan mərmi nəticəsində Füzuli rayonunun

Alixanlı kəndində həlak olmuş azyaşlı Quliyeva Zəhra Elnur qızının əziz və unudulmaz xatirəsinə ithaf olunan şeir oxucunun qəlbinə yol tapır, içini göynədir, dilində qarğışa dönür:

*Gülüşü yox dodağının,  
Səsi həsrət sorağının.  
Dinsiz, imansız yağının  
Üzü olsun qara, Zəhra!..  
Üzü olsun qara, Zəhra!..*

Bu gün dini-fəlsəfi düşüncə sahibləri olan Vətən övladlarının: Nizami Gəncəvinin, İmadəddin Nəsiminin, Məhəmməd Füzulinin yurdu boş deyil. Bu sahədə də Elnur İrəvanlı misraları özünə yer alır:

*Kim deyir ki, qalasıyıq,  
Ölüm dən pay alasıyıq.  
Bir gün məzar olasıyıq  
Torpaq, daşın arasında.*

Dünyanın faniliyi, Elnur demiş, "bir gün məzar olası" insan, onun həyatı hələ XI əsrə Ömər Xəy-yam tərəfindən qələmə alınmışdır:

*Yaşasan üç yüz il, beş yüz il, min il,  
Bu köhnə dünyadan köçəcəksən, bil.  
İstər dilənçi ol, istərsə şah ol,  
Məzarda qiymət bir, iki cür deyil.*

Yer üzündə bəşər əhli içərisində şərin artdığını görən, nəfs ilə mübarizəyə səsləyən şair "düşüb tamahindan darlığa insan" deməklə öz inanc dünyasını, islam dünyasını, dini dəyərlərimizə olan saygımasını, sevgisini oxucuları ilə özünəməxsus şəkildə bölüşür:

*AY Elnur, unutma bəhsəbəhsliyi,  
Ələ ələyində yaxşı, pisliyi.  
Tutub gözlərini var hərisliyi,  
Düşüb tamahindan darlığa insan.*

Sirri bilinməyən, heç o sirri bilməyə də ehtiyacı olmayan dərdə mübtəla olan insanların şəfasını da elə dərdin yanında verən Allaha şükranlığa çağırır şair bizləri:

*Şəhri-Lənkəranda qaynar İstisu,  
Qüsullan suyunda, günahını yu.*

*Şəfa mənbəyidir, loğman iksiri,  
Sehri Allahdandır, açılmır sirri.*

Beləcə xoş ovqatla başladığım yazımıza elə xoş ovqatla da nöqtə qoymaq istəyirəm.

Sonda çox dəyərli oxuculara bildirirəm ki, bu, Elnur İrəvanlinin 2019-cu ildə "Aspoliqraf" nəşriyyatında çapdan çıxmış sayca yeddinci olan kitabına qısa bir səyahət idi.

20.01.2020



## ELNUR İRƏVANLI

*Əslən İrəvan şəhərindən olan Elnur İrəvanlı (Elnur Sədi oğlu Mehdiyev) 1981-ci il avqustun 14-də Bakı şəhərində həkim ailəsində dünyaya göz açmışdır. İlk təhsilini Bakı şəhəri Əzizbəyov rayonu (indiki Xəzər rayonu) Buzovna qəsəbəsində yerləşən 26 nömrəli tam orta məktəbdə almışdır.*

*2000-ci ildə Azərbaycan Tibb Universitetinin pediatriya fakültəsinə daxil olaraq 2006-ci ildə həmin fakültəni yüksək qiymətlərlə bitirmiştir.*

*2006-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, 2007-ci ildən isə Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür. "Qızıl qələm", "Azərbaycan Bayrağı" və digər mükafatlar laureatıdır. President təqaüdçüsüdür.*

*"Sözdən sonra" adlı şeirlər kitabı müəllifin sayca yedinci kitabıdır.*

## BAXMAGİN DA ÖZ YERİ VAR

O gözləri görən gündən  
Gözlərimin kədəri var.  
Yazlıq eşqin, məhəbbətin  
Alnında şah əsəri var.

Əlinə əl verəmmirəm,  
Saçlarını hörəmmirəm,  
Kirpiyini görəmmirəm,  
Qaşlarının çəpəri var.

Ey kədərə, qəmə vurğun,  
Sevgin sıkəst, qəlbin yorğun.  
Dönüb sənə oğrun-oğrun  
Baxmağın da öz yeri var.

24.07.2007

## SÖZ ŞAIİRƏ QƏNİM OLUR

Bu dünyadan nə dərdi var,  
Hamısı hər gün mənim olur.  
Ürək qəmdən su içəndə  
Saçında çox dənim olur.

Ağlar könül gülməyəndə,  
İlham küsüb gəlməyəndə,  
Yazıb-poza bilməyəndə  
Söz şairə qənim olur.

Heca uzun, bölgü rəndə,  
Cala görüm bəndi bəndə.  
Yazmayanda sözlərdən də  
İnciyib küsənim olur.

07.08.2007, Buzovna qəsəbəsi

## MƏNİMKİDİR

Məni məndən bu qoruyan  
Dərd əshabə mənimkidir.  
Divarı qəmdən hörülən  
Bu sərdabə mənimkidir.

İnkir-minkir çəkir keşik,  
Olmaz belə nənni, beşik.  
Məzar boyda bu ev-eşik  
Tövbə, tövbə, mənimkidir.

Elnur, gülmə gəl gülməzə,  
Qəlb evini nurla bəzə.  
Gedirəm gedər-gəlməzə,  
İndi növbə mənimkidir.

10.01.2010

## **SUAL DOĞDU SUALDAN**

Allah acı tox eylər  
Gödənlərin yerinə.  
Başdır dözən birtəhər  
Bədənlərin yerinə.

Ömür damımız sökən,  
Gedəsi deyil ləkən.  
Qalandı zülm çəkən  
Gedənlərin yerinə.

Göze qaş olammadıq,  
Dərdə çəş olammadıq.  
Yurdda daş olammadıq  
Vətənlərin yerinə.

Baş açmadıq xəyaldan,  
Can qurtaraq bu haldan.  
Sual doğdu sualdan  
"Nədən"lərin yerinə.

27.12.2008,  
*Uşaq Nevroloji Xəstəxanası*

## **ÖMRÜMÜZ GEDİR**

Kədərin başına pərvanə kimi  
Dolana-dolana ömrümüz gedir.  
Vaxt qoşun çəkəndən zaman üstünə  
Talana-talana ömrümüz gedir.

Bükülməz qolumuz bükülüb indi,  
Nə var tikdiyimiz, sökülüb indi,  
Qocalıq arxına tökülüb indi  
Bulana-bulana ömrümüz gedir.

Dərd ürəyi, qəm də başı yandırıb,  
Çox arifi qanmaz naşı yandırıb,  
Qurunun oduna yaşı yandırıb  
Qalana-qalana ömrümüz gedir.

Duman dağa həsrət, dağ da dumana,  
Bircə yol çevrilmir müşkül gümana.  
İş elə bəd gəlib, yaxşı yamana  
Calana-calana ömrümüz gedir.

Sovruldu göylərə günlər qum kimi,  
Əriyib yox olur insan mum kimi,  
Cadar-cadar olmuş qara şum kimi  
Sulana-sulana ömrümüz gedir.

27.10.2007

## **OTUZ ÜÇ YAŞIN**

Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyətinin  
Fondlarının artırılması və Gəlirgətirmə  
Şöbəsinin müdürü Seyidəliyev Emil Yavər oğlunun  
33 yaşının tamam olması münasibətilə

Amalda, əməldə düz olduğundan  
Yayılıb hörmətin hər yana, Emil.  
Diqqət görəcəksən məhəbbət dolu,  
Yol alsan Vətəndə hayana, Emil.

Sən torpaq ətirli, qürurlu adam,  
Adının önünde dayanırnidam.  
Arzumdur, dostların başında müdam  
Cəm olsun nuruna, ziyanı, Emil.

Ötsün sevinc ilə qəlbinin simi,  
Olmusan min üzək, könül hakimi.  
Otuz üç yaşında olduğun kimi,  
Düzərsən "beş"ləri yan-yana, Emil.

29.04.2020

## **İŞIQ İSTƏRƏM**

Səngimişəm ocağından qor alıb,  
Qoldan qüvvət, dizlərindən zor alıb,  
Gözlerinin giləsindən nur alıb  
İynə ucu boyda işiq istərəm.

Asiman üzünə çəkibdir pərdə,  
Ahımdan fələklər düşübür dərdə.  
Səndə görmək üçün özümü bir də  
İynə ucu boyda işiq istərəm.

Mən qəmə mübtəla, sən özgəyə yar,  
Hər gün edamdayam, qurulubdur dar.  
Səndən son xahişim, son diləyim var:  
İynə ucu boyda işiq istərəm.

26.11.2007

## **SAÇLARIN**

Uzaqlardan mənim keçib gəldiyim  
Bənzəyir uzun bir yola saçların.  
Gizlət örpəyində, qoru bəd gözdən,  
Qoyma ki, sarala, sola saçların.

Çox arzum yixılıb yar ağacından,  
Daha bar ummuram bar ağacından.  
Asdırıb eşqimi dar ağacından  
Zəncirtək boynuma dola saçların.

Elnuram, tapmadım dünyanın çəmin,  
Görəmdim sevincli, nəşəli dəmin.  
Satıb bu dünyaya dərdin, ələmin  
Ağlımı başımdan ala saçların.

15.01.2009,

*Uşaq Nevroloji Xəstəxanası*

## SƏN DÜNYANI BİZDƏN OXU

Ürəyin aynası gözdür,  
Ürəkləri gözdən oxu.  
Dərinləri dərində gəz,  
Dayazları üzdən oxu.

Çağlar özgə çağlar olub,  
"Var"lar olub, "yox"lar olub.  
Dağlar niyə dağlar olub?  
Get, yamacdan, düzdən oxu.

Qorun kölə, müti hisdən,  
Qaç dumandan, gizlən sisdən.  
Ayırıb yaxşını pisdən,  
Bacar, sözü sözdən oxu.

Bu nə rəngdir, nə boyadır,  
Günəş gündüzə ziyadır.  
Hər bir insan bir dünyadır,  
Sən dünyani bizdən oxu.

**09.05.2009, Oğuz rayonu**

## ALTMİŞA SALAM EYLƏ

*Azərbaycan Tibb Universitetinin II müalicə-profilaktika fakültəsinin II daxili xəstəliklər kafedrasının müəllimi, tibb elmləri namizədi, dosent, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nəsimi adına Dilçilik İnstитutunun dissertanti Zamanov Nağıdəli Tapdıq oğlunun 60 illik yubileyi münasibətilə*

Ayrı düşüb ayrıldığın Kəlbəcər,  
Otuz ildir, ağlar, səni gözləyir.  
Dost-tanışa əhd-peyman etdiyin  
Yaşanmamış çağlar səni gözləyir.

Zirvələri pay saxlayıb qar verən,  
Torpağıdır sərvətindən var verən.  
Budaqları həsrət dolu bar verən  
O bağçalar, bağlar səni gözləyir.

Qəlbin geniş, eşqin büssür, canın sağ,  
El yanında alının açıq, üzün ağı.  
Bu yaşına çiçəkləri Dəlidağ  
Qurutmayıb saxlar, səni gözləyir.

Allahdandır ənamin da, payın da,  
Ayrı saydı bu yazılan sayın da.  
Altmış ilin isti avqust ayında,  
Dağlar oğlu, dağlar səni gözləyir...

**13.08.2021**

## İNCİTMƏ RUHUMU

Deyilən hər fikir, verilən qərar  
Kimin taleyinə olacaqdır yar?  
Hər işin dünyada qarşılığı var,  
Zalimliq eləyib batma günaha,  
İncitmə ruhumu, incitmə daha.

Çəkdiyim bu zülmün əzabı səndən,  
Qələmi, dəftəri, kitabı səndən.  
Bir gün sorulacaq hesabı səndən,  
Hər şey agah olur qadir Allaha,  
İncitmə ruhumu, incitmə daha.

Elnuram, bu dünya dar qəfəs kimi,  
Mən indi de, həmdəm tapım bəs kimi?  
Tale köhlənindən düşən kəs kimi  
Sanma, öyrənmişəm amana, aha,  
İncitmə ruhumu, incitmə daha.

**16.08.2009,**

*Ağsu rayonu, Pirhəsənli kəndi*

## NƏYİM VARDI, QALDI SƏNDƏ

Azdim yolu duman, çəndə,  
Nəyim vardi, qaldı səndə.  
Hər dəfə adım gələndə  
Ürəyim quzutək mələr,  
Yada düşər xatırələr...

Dərd edib birtəhər məni,  
Yeyər axşam, səhər məni.  
Boğanda qəm, qəhər məni  
Gözlərim qanlı yaşı ələr,  
Yada düşər xatırələr...

Xəyallara dalıb dərin,  
Odlanaram sərin-sərin.  
Məni sənsiz görənlərin  
Biri ağlar, biri gülər,  
Yada düşər xatırələr...

**26.10.2009**

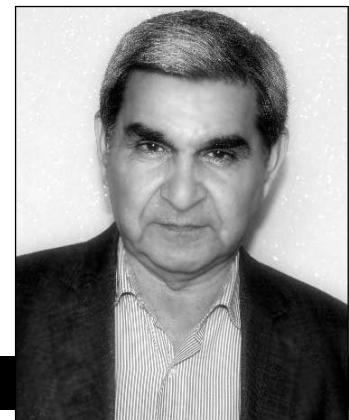
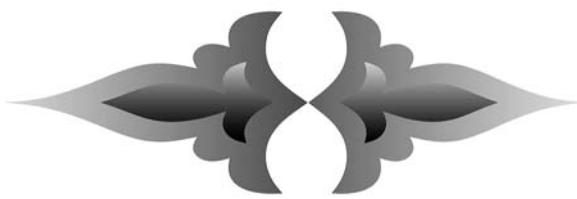
## GÖYÇƏSİZ

Göycə gölü dənən gündən Sevana  
Tuşlanıbdır neçə-neçə ox cana.  
Gedib çıxır həsrət adlı ünvana  
Bu şəhərin küçələri Göyçəsiz.

Hopub - qanımızda yurd salıb qəhər,  
Nə bağlar bar verir, nə bağça bəhər.  
Gün keçirib yaşayıraq birtəhər  
Şəhərləri, gecələri Göyçəsiz.

Əyilməzi, Elnur, qüssə, qəm əyir,  
Qəlbi yanıb, bağrim başı göynəyir.  
Ürəyinə həsrət, nisgil şəlləyib  
Köç elədi neçələri Göyçəsiz.

**10.10.2016**



EYVAZ ZEYNALOV

## İLAN BALASI

(hekayə)

**E**rmənilər xəyanət nəticəsində ələ keçir-dikləri şəhəri neçə gündü dağıdır, yandırır, daşını, dəmirini, təpili-tixalı evlərini, var-dövlətini talan edib, maşın karvanları ilə Ermənistana daşıyırıldılar. Həm də yaman tələsirdilər. Çox duruş gətirəcəklərinə inanmırıldılar. Əslində, Qarabağın bu dilbər guşəsinə ayaq basa bildiklərinə bir möcüzə, yuxu kimi baxırdılar. Ermənilər bir zaman Ağdamın ələ təkcə adını eşidəndə zağ-zağ əsirdilər...

Erməni düşəsi Aşotun qəribə fəallığı, artıq-əskik hərəkətləri əsgər yoldaşlarını əməlli-başlı çəsdirmişdi. Ele bil həminki Aşot deyildi. Başqaları əl-qapı girişiyi halda o, təpili-tixalı saraylara, sahibsiz bahalı, qəşəng maşınlara gözünün ucuyla da baxmadı. Onu ən çox maraqlandıran şəhərin Saritəpə adlanan yerində əlli-altmış il öncə tikilmiş ikimərtəbəli, yarışaklı həyət evləri idi. Bir-bir onların başına dolanır, nəyisə ölçüb-biçir, götür-qoy edir, sonra rus balası tankçı İvana haraylayırdı:

-Ey, İvan, o əjdahanın ağızını bəri döndər! - Doğrudan da, bu tank şəhərə girən gündən neçə-neçə yarışaklı binanı əjdaha kimi udmuşdu.

-Yenə nə xəbərdi, Aşot?..

Aşot barmağını evə tuşlayıb vəhşi bir səslə bağırırdı:

-Uçurt, anasını ağlat bu evin!..

-Bəlkə daha bəsdi, heyifdi, Aşot?.. - İvan yalancı canıyananlıqla ona sataşındı. Halbuki əl-ayağı gicisən uşaq kimi bekər dayana bilmir, uçurub-dağıtmadan həzz alırdı.

-Ara, bəs olanda özüm deyəcəyəm!.. - Aşot avtomati göyə qaldırıb, amiranə yellədirdi, yəni söz güləşdirmə.

Yoldaşları onu məsxərəyə qoyurdular:

-Yoxsa qulağına səs dəyib, qızıl küpəsi axtarsan, Aşot?..

-Bizə də bir şey çatacaqmı?..

Toz dumanı seyrəlib ətraf aydınlaşan kimi Aşot irəli cumurdu. Goreşən kimi viranəlikdə saatlarla eşələnir, daşın-qumun arasında nəsə axtarırdı. Tapmayanda balası ölmüş kimi burnunu sallayaraq dinnəz-söyləməz, qaş-qabaqlı halda ordan aralanırdı. Bir müddət kimsəyə qarışır, hüznlü, fikirli gəzib-dolanırdı. Elə ki, növbəti ikimərtəbəli evi gördü, göygöz kosa kimi gözləri təzədən alışib-yanır, pərpər çalırdı...

Üçüncü gün Aşot arzusuna çatdı. İkimərtəbəli evlərdən birinin xarabalığından istədiyini tapdı. Bu, adı daşçapan, bənna baltasıydı. Ağac saplı-zadlı...

Arxasında sürünen diğalar onu dövrəyə aldılar. Təəccübələ soruştular:

-Bu nədi, ara?..

Aşot baltanı xüsusi vasvasılıqla, səylə silib-təmizlədi. Əziz balası kimi bağrına basdı.

-Siz bunun qədir-qiyəmətini bilməzsınız, - dedi. Sonra onlara baltanın küpündə erməni əlifbası ilə yazılmış yazısını göstərdi. - Baxın, oxuyun, Qabriel-yan Samvel! - Özü də onlarla birlikdə oxudu. - Hə, necədi sizinçün?..

Nə rus balası İvan, nə də əli avtomatlı erməni diğaları bir şey başa düşdülər. Mat-məəttəl ciyinlərini çəkdilər.

-Samvel kimdi, ara?..

-Mənim babam!.. - Aşot yumruğunu fəxrlə arıq, taxta sinəsinə döydü.

-Yox, ara... - Yenə inanmadılar. - Bizi barmağına dolama, - dedilər.

-Məzhəb haqqı!.. - Bu saat Aşot erməni diğalarını dediklərinə inandırmaq üçün bacısından belə keç-

məyə hazırıldı.

-Ara, cüvəllağı, bəs burda, türkün torpağında nə gəzir?.. - Erməni diğaları qarğı-quzğun kimi qarıl-dasdılar.

Aşot bic-bic güldü.

-Bu ev mənim babamın evidi!..

-Bahoo!.. Ara, bu olmadı də!.. - Diğalar cırradılar. - Yoxsa yenə xəlvətə salıb o zəhrimər tut arağın-dan düt deyincə vurmusun, kefin yuxarıdı?..

-Məzhəb haqqı, dilimə də dəyməyib! - Aşot ağı-zını qulağınacan ayırıb diğalara sari hovxurdu. - Gördünüz?.. - Diğalar bir az sakitləşdilər. - Bunu mən sizə deyirəm, bura qədim erməni şəhəridi. - Aşot ciddi şəkildə bəyan etdi. - Atam danışındı ki, babamgil müharibəyəcən bu evdə yaşayıb. Müharibədən sonra türklər biz erməniləri bu yerlərdən, isti yurd-yuvalarından güclə qovmuşlar...

-Sən hansı müharibədən danışırsan, Aşot? - Kim-sə dilini dinc saxlamadı.

-Ara, hansı olacaq, 1941-45-dən...

-Ara, bəs nə əcəb indiyəcən bunlar bizim tarix kitablarında yazılmayıb?.. - Başqa biri şübhəylə so-ruşdu.

-Sovetin, kommunistlərin dövründə belə şeyləri üzə çıxartmaq, yazmaq qadağandı, ay tupoy...

-Bəs bunları sən hardan bilirsən?.. Baban danışıb?..

-Heyif ki, babamın üzünü görməmişəm, - Aşot təəssüfləndi. - Dedim axı, uşaq vaxtı atam danışıb...

Diğalar elə bil yanlarındakı İvanı birdən görüb ayıldırlar. Göz-qşa onu bir-birinə göstərərək:

-Olar, olar... - deyib təsdiqlədilər.

-Olar nədi, ara?.. - Aşot hirsəndi. - Mən faktla, sübutalnı-dakumentalnı danışıram.

-Aşot, o biri evlərdən də bəzilərinin xarabalıqlarında xaç işarələri vardı, bəs bu nə deməkdi?.. - Diğalardan biri maraqlandı.

Aşot lovğa-lovğa özünü dardı.

-Ara, nə başıboş adamsınız? Bütün bunlar hamısı onu göstərir ki, Ağdam erməni şəhəridi də! - Əslində, Aşotun başı babasının baltasını axtarmağa qarış-dığından başqa şeylərə fikir verməmişdi.

-Bəs onda babanın evini uçurtmağa niyə razı olurdun, ay gicbəsər?.. - Məsələni ucundan-qulağın-dan anlayan İvan soruşdu.

-Gic özünsən! Başqa cür dediklərimi sizə necə sübut edəydim? İnanmayacaqdınız axı...

-Yaxşı, indi bu baltanı neyniyəcəksən? Muzeyə təhvil verəcəksən?..

-Bu balta bir yox ey, on evdən də qiymətlidi! - Aşot dedi. - Onu Ermənistana atama göndərəcəyəm. Yataqda xəstə yatır, gözü yoldadı. Gələndə söz ver-

mişəm ki, babamın evini axtarıb tapacağam. Babam baltanı görməsə, Ağdamı allığımına heç cür inan-mayacaq.

Bir yana baxanda Aşotda günah yoxdu. Atası qəsdən, bilə-bilə hər şeyi dolaşdırılmışdı. Əslində, məsələ tamam başqa cürdü.

\*\*\*

Nəbi kişi nəsilli-nəcabətli, bu ətrafda sayılıb-se-cilən kişilərdəndi. Haçansa Ermənistandan Samvel adlı bir erməni ilə çörək kəsmiş, oğlunun kirvəsi eləmişdi. Samvel bu tərəflərə acliq illərində, müha-ribədən sonra dadanmışdı. Səneti bənnalıqdı. İsti aylarda köçünü bu tərəflərə salır, gecə-gündüz yoruldum demədən işləyir, hörgü hörür, ev tikir, pul-dan-paradan toplayıb qısa çonəndə öz yerinə-yurduna qayıdırı. Axır vaxtlar gələndə Qaragen adlı ba-laca oğlunu da yanınca gətirirdi.

İnsafən, Samvel öz sənətini sevən mahir bənnə idi. Axırıncı dəfə bu ətrafda Nəbi kişinin ikimərtə-bəlisini ucaltmışdı. Ona xüsusi can yandırmış, çox zəhmət çəkmişdi. Odu ki, həddən ziyyadə yaraşıqlı alınmışdı.

Hörgünü tamam-kamal axıra çatdırıb qurtaranda Nəbi kişi həyətdə, tut ağacının altında yaxşı bir stol açmış, üstünə can dərmanı düzdürümdü.

Samvel tut, zoğal arağından içib əməlli-başlı hal-anmışdı. Hətərən-pətərən danışır, özünü-sözünü bilmirdi. Nəbi kişi kirvəsini hələ bu cür görməmiş-di.

Samvel arabir çəngəl-bıçağı yerə qoyur, araqla dolu badəni yuxarı qaldıraraq bərkədən:

-Nəbi kişi, - deyirdi, - sən elə bilirsən bu ev sə-nin evindi? Sənə tikmişəm? Yox, yanılırsan. - Başı-nı bulayırdı. - Bu evi mən məxsusi özüm üçün tikmişəm. Mənim evimdi. İnanmırısan oğlum Qaragendən soruş. - Oğlunu göstərirdi. - Düz demirəm, Qara-gen?.. - Guya oğlu nəsə qanırdı.

Qaragenin isə ləziz yemək-içməkdən, buz kimi ev kompotundan, cürbəcür meyvələrdən başqa gö-zünə heç nə görünmür, qulağına heç nə girmirdi.

Nəbi kişi də kirvəsinin nə qırıldatdığını düz-əməlli kəsdirmirdi. Daha doğrusu, milçək viziltisi kimi saya-hesaba almırırdı. Onun da kefi tamam özgə bir ala buludayıdı. Gülümseyə-gülümsəyə başını tərpədir, kirvəsinin sözünü təsdiqləyirdi. Hərdən də fikirləşirdi ki, kopolunun tut arağı, sən yamanca şey-sən, lap siçanı pişiyin üstünə qaldırıransan.

-Əlbəttə, öz evindi, a kirvə! Haçan ayağın bu tə-rəflərə düşdü, qapım üzünə taybatay açıqdı...

Uzun sözün gödəyi, lap axırdı, halallaşıb darva-zadan çıxmaga hazırlaşanda Nəbi kişi Samvelin qo-lundan yapışaraq saxladı:

-Kirvə, bəs həcəmətlərin hamı? Qoyub gedir-sən?..

Samvel oğurluq üstündə yaxalanmış adam kimi özünü itirdi. Əl-ayağı əsdi, dil-dodağı təpidi.

-Ara, nə həcəmət, nə zad?..

Nəbi kişi yenə fərqnə varmadı. Zarafata yozdu.

-A kirvə, dedim, axırıncını içmə də. - Sonra çönbü uşaqlarını harayladı. - Ay uşaq, baxın görün kirvənin həcəmətləri orda hardadı? Tapın gətirin.

Böyük oğlu oranı-burani çox axtarandan sonra Samvelin köhnə torbasını tapıb gətirdi. İçində xırda-xuruş şeylərdi.

-Daşçapan baltasını tapmadım, ata...

-Ara, ver bəri... - Samvel torbasını qapıb tez aradan çıxmak istədi.

-Kirvə, tələsmə. - Nəbi buraxmadı. - Ayə, oralar da olacaq. İynə deyil ki, itsin! Yaxşı axtarın. Bizim evdə heç nə itməz...

Oğlu gedib təzədən əliboş qayıtdı. Nəbi kişinin tərs damarı tutdu. Arvad-uşağa qoşulub özü də axtardı. Bütün yırtıq-deşiyə baxsalar da, balta tapılmadı ki, tapılmadı.

-Kirvə, sezonu başa vurub evə qayıtdığın məqamda bu, heç yaxşı əlamət deyil. - Nəbi kişinin elə bil nitqinə nəsə dolmuşdu. - Yaxşı-yaxşı fikirləş, yadına sal görək axırıncı dəfə baltanı hara qoymusən? Axı balta sənin çörək ağacındı. Onu elə belə qoyub gedə bilməzsən...

Samvelin cavab verməyə halı qalmamışdı. Qoyun kimi durub gözünü döyürdü. Rəngi-ruhu avazımışdı. Bu halı Nəbi kişini yavaş-yavaş şübhələndirdi.

Allahdan olan kimi oğlu Qaragen birdən böyürdən dilləndi:

-Nəbi əmi, mən bilirom atam daşçapanı hara qoyub...

-Hara qoyub, a bala?.. - Nəbi kişi sevincək soruşdu.

-Divara hördü... - Uşaq bir gözü atasında qorxa-qorxa kəkələdi.

-Necə?.. - Nəbi kişi heyrətləndi.

Ara-sıra erməni ustalarının kənd-kəsəkdə, şəhərdə yüz oyundan çıxıqlarını, küçə və meydanlarda, böyük, nəzəri cəlb etməyən hökumət tikililərində qəribə, cürbəcür nişanə, rəmz, iz qoyduqlarını eşitmışdı. Ancaq yatsa yuxusuna da girməzdi ki, belə bir iş onun da başına gələ bilər...

Kişinin gözləri bircə anda qan çanağına döndü. Qızıl quş kimi şığıyb Samveli boğazladı. Çatı ilə əl-ayağını çataqladı. İt ölüsü kimi sürüyüb tut ağacının altına atdı.

-Köpəyoğlu, de görüm bu nə deməkdi?..

Samvel ağlayıb qan-yaş tökdü. Yalvarıb-yaxardı, ağlaya-ağlaya tikdiyi evlərə xaç işarəsi, ermənicə

yazılmış cürbəcür lövhələr, rəmzlər qoyduğu boy-nuna aldı. Guya bunlar hamısı hansıa erməni təşkilatının gizli tapşırıqlarıydı. Onu məcbur edirdilər...

-Ə, qurumsaq, buna görə pul-para alırdın?.. - Nəbi kişi Samvelin sifətinə tərs bir şapalaq ilişdirdi.

-Məzhəb haqqı yox!.. - Samvel and içdi.

-Tfu, sənin məzhəbinə!.. - Nəbi kişi murdar ətə tüpürümüş kimi tüpürdü. - Bu, nə azardı, ə, siz mil-ləti tutub?..

Samvel söylədi ki, bu nişanlar gələcək nəsillərə ötürülən işarələr, kodlardı. Neçə illər keçəndən sonra əvəzsiz dəlil-sübata çevriləcəkdi. Ermənilərin bu torpaqlarda yaşadığını, hətta bu torpaqların ermənilərə məxsus olduğunu sübuta yetirəcəkdi.

Samvelin sayıqlamalarını eşidən Nəbi kişini bir-dən-birə dəli bir gülmək tutdu. Şəqqanağına qonşular töküllüb göldilər.

-A bədbaxt, - dedi, - elə bilirsiniz gələcəyin tarix-çiləri də indikilər kimi manqurt olacaqlar? Əksinə, bu əşyaları tapanda bir daha inanacaqlar ki, ermənilər, həqiqətən, türklərin nökəri, fəhləsi, biçincisi, bənnası, bir sözlə, qab dibi yalayanları olublar.

Nəbi kişi sonra oğluna dedi:

-Ordan lapatkanı bura gətir, ə. - Samvelə sarı döndü. - Hə, kirvə, demək, sizin o murdar gələcək nəsillərə dəlil-sübüt lazımdı. Neynək, mən bu saat təzə bir bünövrə qazacağam, səni də diri-dirə ora hördürəcəyəm. Düşünürəm ki, erməni cəsədi gələcəkdə daha qiymətli əşyayı-dəlil sayılar.

Beli əlinə alıb bir təpkeş vuranda Qaragen cikkə çəkib özünü atasının üstünə atdı. Onu bərk-bərk qucaqladı.

Nəbi kişinin xasiyyətinə bələd olan qonşular ya-xınlaşdır, kirimişcə bir tərəfdə durub həngamənin nə ilə qurtaracağını gözləyirdilər. Bilirdilər ki, qarışmağın, qabağına durmağın xeyri yoxdu. Sözləri sözündən ötkəm deyildi, zorları, gücləri də gücündən. Dediyi dedikdi.

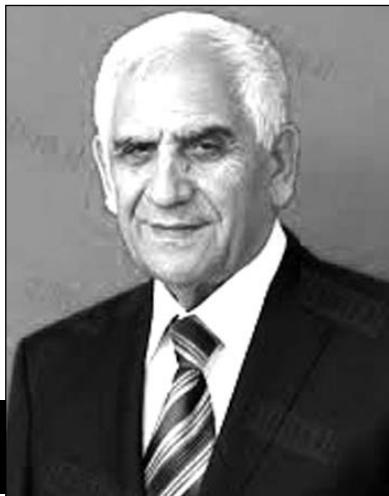
Handan-hana yenə arvadı dözmədi, irəli yeriyib yaylığını ərinin qabağına atdı.

-Nəbi, bir qələtdi ata-babasının eləyib, çörək tutmuşu körpəsinə bağışla.

Nəbi kişinin əl-qolu boşalıb yanına düdü.

-Gərək sən qarışmayadın, arvad, - dedi. - İlənin ağına da lənət, qarasına da. - Qəzəblə tüpürdü. - İlən balasından töreyən ilan olar. - Əyilib arvadının yaylığını yerdən qaldırdı. - Qurban olsun bu camaata! - Böyük-başdakılara çöndü. - Əl-ayağını açın, it kimi qovun getsin. Bir də bu tərəflərə hərlənsə, tikəsini qulağı boyda eləyəcəyəm!..

Samvel üç gün yorğan-döşəkdə titrədib-qızdırıldı. Dördüncü gün dərdini dilinə gətirmədən canını tapşırıldı...



NƏRİMAN HƏSƏNZADƏ,  
Xalq şairi, Əməkdar İncəsənət Xadimi

# HAFİZ ƏLİMƏRDANLININ ŞEİR ALƏMİNDE

Təqdim olunan "Xəzan döyür pəncərəmi" şeirlər toplusu tanınmış kimyaçı alim, kimya elmləri doktoru, professor, AMEA-nın müxbir üzvü Hafız Əlimərdanovun qələmindən çıxan sayca səkkizinci şeirlər kitabıdır.

Əlimərdanlı soyadı ilə yazış yaradan alim-şair təccübələ olsa da ədəbiyyata özünün kamillik dövründə - yetmiş yaşında qədəm qoymuşdur. İlk şeirlər kitabı - "Ömrün yollarında" əsərini 2017-ci ildə nəşr etdirmişdir. O, şeir yazmağa gənc yaşlarından, keçən əsrin 70-ci illərindən başlasa da əsas diqqətini kimya sahəsində elmi tədqiqatlara yönəldərək bu sahədə böyük müvəffəqiyyətlər əldə etmiş, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü pilləsinə qədər yüksəlmüşdür. Onun əldə etdiyi elmi nailiyyətlər, yazdığı monoqrafiya və məqalələr neft-kimya sahəsində çalışan alim və mütəxəssislərin diqqətini özünə cəlb etmiş, onlara bir sıra məqalələrdə istinadlar verilmişdir.

Elmi tədqiqatlarla yanaşı öz qələmini poeziya sahəsində de sinayan alim burda da öz parlaq istedadını göstərməyə nail olmuş, bir çox janrlarda dəyərli sənət nümunələri yaratmışdır. Onun qələmindən çıxan qəzəl, rübai, müxəmməs, məsnəvi, qəsidə, qoşma, gərəyli və digər poetik əsərlərlə tanış olduqda belə bir qənaətə gəlirəm ki, Hafız müəllim gəncliyindən bu istiqamətdə fəaliyyətini davam etdirseydi, yəqin ki, müasir dövrümüzün tanınmış şairlərindən biri olardı.

Taleinin həyatında yaratdığı bütün ağır sinaqları dəf edən, lakin bu çətin yollarda heç zaman bürdəməyən, məqsədinə doğru inamlı irəliləyən, gözlerinin dərinliklərində bir qayğı duyulsa da üzü həmişə gü-

lən, uzun gecələrdə ürəyi, beyni, düşüncələri ilə həm-söhbət olan bu insanın qəlbində Vətənə, doğma torpağı olan məhəbbəti yaradıcılığının əsas ana xəttini təşkil edir.

Məlumdur ki, klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatında Vətən mövzusuna müraciət edən bir çox yazarlar mükəmməl sənət nümunələri yaratmışlar. Lakin Hafız müəllimin bu istiqmətdə yeni, özünə məxsus bir cığır açmasını, bu mövzuda onlarla gözəl qəzəl, qəsidə və digər poeziya nümunələri yaratmaqla öz imzasını qoymasını xüsusi qeyd etmək lazımdır.

*Gələn bir kəlmədir qəlbdən, sevda ilə dolu candan,  
Haqq yolunda çarpişan Vətənimdir Azərbaycan.*

*Özəl gündən duz-çörəyi o vermişdir əcdadıma,  
Məlhəm olmuşdur könlümə, ürəyimə odur dərman.*

*Odur məskən gələcəkdə övladımın övladına,  
Həm həyatda mənə arxa, yaşadığım gözəl məkan.*

Başqa bir qəzəlində şairin Vətən eşqini, Vətənə məhəbbətini, el-oba sevgisini həyəcansız oxumaq mümkün deyildir:

*Mərd oğullar Vətənidir, budur, daim Azərbaycan,  
Lazım olsa torpaq üçün şəhid yerim Azərbaycan.*

*Südün sənin qanım olmuş, namərd ollam onu dansam,  
Sənsən mənim ilk sevgilim, vuran qəlbim, Azərbaycan.*

*Tarixlərin bir ibrətdir, neçə-neçə yad ordular,  
Böldü səni neçə yerə, dilim-dilim, Azərbaycan.*

*Bu torpaqda ilham aldı neçə şair, neçə alim,  
Nəsillərə körpü saldı ana dilim, Azərbaycan.*

*Yetirdin sən sərkərdələr, rəhbər oldu bu millətə,  
Cəngi çaldı döyüslərə, ölüm-dirim, Azərbaycan.*

*Bayraqların ucalacaq bütün qədim torpağında,  
Gün gəlsin ki, Qarabağı azad edim, Azərbaycan.*

*Desən əgər, Hafız, oğlum, gedər dərdim-qəmim mənim,  
Demək nahaq yaşamadım, məqsəd bildim, Azərbaycan.*

Şairin bədii-poetik axtarışında qəzəllər və rübatlər xüsusən diqqəti cəlb edir. Klassik qəzəl ustalarının ənənələrini davam etdirən və ona müasirlilik gətirən şair ana dilinin bütün incəliklərindən məhərətlə istifadə edərək Nəsimi, Fizuli, Seyid Əzim Şirvani, Vahid qəzəl janrının əhatə dairəsini genişləndirmiş, burada öz fəlsəfi dünya görüşlərini, siyasi-ictimai baxışlarını, dini ideyalara münasibətini, elm, adət-ənənə, maarif, yaradıcılıq, musiqi haqqında fikirlərini, müasir dövrdə insanların davranışını haqqında fikirlərini böyük məhəbbətlə tərənnüm etmişdir.

Hafız Əlimərdanlı ana dilinin müasir inkişaf səviyyəsini nəzərə alaraq məhz, bu dildə sadə, yeni məzmunlu lirik sənət nümunələri yaratmağa nail olmuşdur:

*Dilim şirin, dilim şəkər, nəzmi qanan olan yerdə,  
Dilim qayda, dilim qanun, alim insan olan yerdə.*

*Layla deyib anam mənə, ürəyindən gələn sözlə,  
Böyümişəm öz dilimdə nağıl, dastan olan yerdə...*

*Hafız, sözün söylə əgər, başa düşüb, qanan olsa,  
Məsləhətdir susmaq yenə, cahil, nadan olan yerdə.*

Hafız müəllim respublikada ixtisasca kimyaçı alim kimi tanınsa da, poeziyaya ruhən bağlı, xüsusən, Nəsimi, Fizuli, Vahid yaradıcılığından bəhrələnən, onların yaradıcılığını müasir ictimai-fəlsəfi baxışlara doğru yönəldən nadir insanlardan biridir:

*Azadlıqdan heç bilmirəm, nəsə şirin varmı indi?  
Bundan böyük bir səadət, ellər desin, varmı indi?*

*Qəlbdən gələn bir nəğmədir, yayılmışdır asimana,  
Eşidərsə onu dünya, məndən nikbin varmı indi?*

*Bu nəğmənin sözləridir azad torpaq, azad Vətən,  
Səslənməyə hər diyarda ona zəmin varmı indi?*

Sən, ey Hafız, səbri saxla, təlatümlər sevər qəlbin, Bir gün azad yaşamaqdən başqa fikrin varmı indi? - deyən şairin öz ürək sözlərini çatdırmaqla yanaşı, yazdığı şeirlərdə ədəbi qanunlara və ölçülərə diqqətlə yanaşlığı hiss olunur. Onun poeziya dünyası ilə tanış olduqca, təbii bulaq kimi qaynayan ilhamına insan ürəkdən valeh olur.



Hafız müəlliminin bədii yaradıcılığı bizə sanki sakitləşməyən, daim təlatümlü bir ümməni xatırladır, yəraltı axan çaylar kimi çoxşaxəlidir. Klassik poeziyamızın sırlı ənginliklərinə dərindən bələd olan şair qəzəlləri, qəsidələri, rübatləri, qoşma və gəraylılarında real təbiətin gözəlliklərini, ictimai-siyasi həyatda baş verən hadisələrə münasibətini öz poetik-fəlsəfi dünyagörüşünə uyğun, bədii boyalarla verərək onları müasir həyatımızla böyük ustalıqla əlaqələndirir:

*Gəldi bahar, salam verdi qar altından bənövşə,  
Vəslə çatdım, sevindi qəlb, getdi hicran, bənövşə.*

*Gənc yaşından gəzdim səni Niyal boyu ətəkdə,  
Mən axtardım, sən gizləndin, qaldın pünhan, bənövşə.*

*Könül istər, tapam səni, sanma xəzan gəlmış daha,  
Darixma gəl, görüş üçün vardır güman, bənövşə.*

Başqa bir qəzəldə şair rəna gülünə münasibətini bir rəssam dəqiqliyi ilə oxucularına çatdırır:

*Gülüm mənim, vəfalsan, çəkdim imtahanə səni,  
Döndü dövran, döndərmədi bivəfa zəmanə səni.*

*Bir gün açdın, bir gün soldun, hər gülünə sevindim mən,  
Yanmasam da öz oduma, sanaram pərvanə səni...*

*Hafız sevər düz ilqarı, nümunədir sədaqətdə,  
Qoy saxlasın tanrı özü, hədiyyə insanə səni.*

Bu qəzəllərdə təbiilik anlamı, həqiqi gözəllik hissinin təbiətdən duyğulanması açıq şəkildə görünür.

Hafız müəllimin şeirlərində lirika poeziyanın ən incə, dərin qatlarına qədər enmiş, oxucunun qəlbini ovsunlayaraq onu saf məhəbbətin hakim olduğu bir aləmə çatdırmış, ən ülvi duyğular aləmində qalmasına imkan yaratmışdır.

*Sənə yar dediyim o gündən bəri,  
Keçib neçə bahar, neçə də payız.  
Görüş yerindəki körpə ağaclar,  
Qol-budaq atsa da qalıblar yalqız.  
Dinlərdik quşların nəğmələrini,  
Piçıldısan gülün kəlmələrini.  
Hərdənbir Xəzərin ləpələrini,  
Nəfəsi dərmədən qulaq asardıq.  
İlk dəfə onları sənki açardıq.  
Yadına düşürmü o vaxtlar sənin,  
Deməyə söz tapmaq olurdu çətin.  
Hər sözü götür-qoy edərdik dərin,  
Görüşə getmədən nəsə yazardıq,  
Görüşcün günləri bir-bir sayardıq.*

Bu son dərəcə romantik, ürəyi vəcdə gətirən lirik şeir parçası oxucunu bir anlıq sevgi aləminə səyahət etməyə, bu aləmdə özünün keçdiyi yolları yenidən xatırlayaraq nostalji hissələr keçirməyə vadar edir. Bu mövzuda şairin yazdığı onlarla qəzəl və şeirlər mübahıləsiz əsl məhəbbət nəğmələri kimi səslənir. Aşağıdakı şeir parçasında lirikanın nə qədər yüksək olması-na diqqət yetirək:

*Aləm bilir qəlbim sənin,  
İllər bizi ayrı salmaz.  
Söylər dostlar aşkar, gizlin,  
İllər bizi ayrı salmaz.*

*Həyat yolu çətin olur,  
Gah boşalır, gah da dolur.  
Açılan gül bir gün solur,  
İllər bizi ayrı salmaz.*

*Sən Hafızə versən dəyər,  
Kədər gedər, sevinc gələr.  
Könlün ona bir gün deyər,  
İllər bizi ayrı salmaz.*

Yaradıcılığında bədii təsvir vasitələrindən geniş istifadə edən Hafız müəllimin qələmindən çıxan bir çox poeziya nümunələrində gözəl poetik tapıntılarə təsadüf edilir. Məsələn:

*Dəniz sakit, sıqallanmış gözəllər kimi,  
Dəniz mavi, oynasan ləpələri,  
Bir-birini qovub tutan dəcəllər kimi.  
Üfüqdəsə qızartı var.*

*Sanki mahir rəssam əli,  
Yaratmışdır bu şəkili,*

Şeir parçasında şair vurğunu olduğu təbiətin tablosunu sözün qüdrəti ilə bir rəssam kimi yaratmağa nail olmuşdur.

Hafız Əlimərdanlı yaradıcılığında müasir ədəbiyyatımızda unudulmaqdə olan təmsil janrı da yaşıdır. Simvolik vasitələrdən istifadə etməklə şair bir çox gözəl alleqorik şeir nümunələri yaratmağa nail olmuşdur.

*Dinləyib bülbülli qarğı diqqətlə,  
Söylədi oxumaq bilməyir hələ.  
Elə dayanmadan "cəh-cəh" eləyir,  
Bir dəfə olsun heç "qarr" deməyir.*

Başqa bir təmsildə şairin sətirlər arası fəlsəfi dünaya görüşü diqqəti cəlb edir:

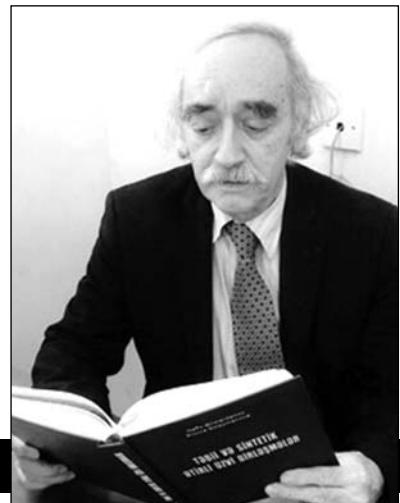
*Bir qortal süzürdü uca göylərdə,  
Sərçə həsədindən düşməsdü dərdə.  
Arzusu qartaltək yüksəlmək idi,  
Lakin istər kənddə, istər şəhərdə,  
Ağacdan ağaca uca bılırdı.*

Ədəbiyyat tariximizdə rübai janrı mühüm yerlərdən birini tutsa da, təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, müasir dövrümüzdə rübai yanan şairlərə praktiki olaraq təsadüf edilmir. Hafız müəllim öz yaradıcılığında bu boşluğu doldurmaqla yanaşı, rübai'lərə yeni məmmun, yeni forma vermişdir. Belə ki, onun yaradıcılığında bu janra müasir fəlsəfi-nöqtəyi nəzərindən yanaşması diqqəti cəlb edir. Şairin iki rübaisini misal göstirməklə sözümüz yekunlaşdırmaq istəyirəm.

*Narahat illərə söylə nə zaman,  
Yaranan gündən son qoyar insan,  
Tanrıdan əmanət olan dünyani,  
Çalışar bölməyə hey dayanmadan.  
Və ya başqa bir rübaidə:  
Qiş, çovğun gələrsə, qəlbdə ümid var,  
Qiş gedər, nəhayət, qayıdar bahar.  
Qəlbində baharin nəğməsi yoxsa,  
Bahar gəlsə belə, qəlbdə qış qalar.*

Bu qısa ocerkimdə şairin yazdığı şeirlərdən nümunələrin sayını bir qədər də artırmaq istərdim, lakin bunu möhtərəm oxucuların ixtiyarına buraxmağı daha məqsədə uyğun hesab edirəm. Kitabdakı şeirləri oxusunuz, poeziya sahəsində yeni bir dəst-xəttin yarandığının şahidi olarsınız.

İnanıram ki, möhtərəm oxucularımızın ixtiyarına verilən bu kitab böyük maraqla qarşılanacaq və qəlbi yaradıcılıq eşqi ilə döyünen söz adımı, şair, kimyaçı alım Hafız Əlimərdanlı öz istədədi ilə poeziyasevərləri yaxın gələcəkdə yeni-yeni əsərlərlə sevindirəcəkdir. Bu yolda ona yeni uğurlar diləyirik.



HAFİZ ƏLİMƏRDANLI

## TƏMSİLLƏR

### *Sərçənin dərdi*

Bir qortal süzürdü uca göylərdə,  
Sərçə həsədindən düşmüşdü dərdə,  
Arzusu qartaltək yüksəlmək idi,  
Lakin, istər kənddə, istər şəhərdə,  
Ağacdan ağaca uça bilirdi.

01.01.2020

### *Ayının məsləhəti*

Şəkil qalereyasında bir ayı,  
Gördükdə tabloda meşəni, çayı,  
Dedi ki, mən şəkil çəkə bilmirəm,  
Amma ki, məsləhət verrəm bir kərəm.  
Qoy olsun burada armud ağaçι,  
Ona ayıların var ehtiyacı.  
Kim şəkil çəkirsə, əvvəldən bilsin,  
Baxanlar sevinsin və əhsən desin.  
Çəkiplər burada bəhərsiz kollar,  
Bilmirəm onların kimə xeyri var.

01.01.2020

### *Terrorist*

İclasa yiğildi bir gün siçanlar,  
Gündəlikdə yalnız bir məsələ var.  
Pişik ki, hər səhər tutur bizlərdən,  
Terrorist adlansın daha bu gündən.  
Ən qoçaq siçana sədr söylədi,  
Məsul bir iş düşür boynuna indi.  
Pişik yatan zaman onu taparsan,  
Qərarı birbaşa tez oxuyarsan.

15.01.2020

### *Pişiyin təklifi*

Pişiyə qəbulə yazıldı köpək,  
Gəldi qəbuluna istədi kömək,  
Köpəyi dinləyib, pişik hürdü bərk  
Söylə bir gəlmisən, sənə neyləyək.

Köpək miyoldadı, yavaşca dedi,  
Acından ölürmə, işsizəm indi.  
Qaldığın sarayın qapısında mən,  
Gözətçi olmağa razıyam indən.

Pişik ona baxıb qımışdı bir az,  
Dedi:  
-Pələng day-dayıma bir ərizə yaz.

06.02.2020

### *Bir nağıla qovuşmuşam*

Bir nağıla qovuşmuşam,  
Atlar hürür köpək kimi.  
Pişiklərsə bu gün axşam,  
Kişnəyirlər aram-aram.

Bir nağıla qovuşmuşam,  
Köpəkləri pişik olub,  
İnək orda yumurtadan,  
Ala-bula buzov doğub.

Bir nağıla qovuşmuşam,  
Erkək-dişi bilinmeyir,  
Burda hamı bərabərdir,  
İnək öküzə söyləyir.

Bir nağıla qovuşmuşam,  
Mərdlər dönüb namərd olur,  
Heç bilmirəm nədir belə,  
Axı gözüm yaşıla dolur.

Nə yaxşı tez oyandım mən,  
İstemirəm bu nağıldan,  
Qoy atlarım kişnəsin hey,  
İtlər hürsün dayanmadan.

19.02.2020

**Pişik və keçi**

Baxıb bəbir şəklinə,  
Pişik dedi özünə.  
Oxşayıram ona mən,  
Bəbir ollam vaxt ikən.  
Qulağım düz qulağı,  
Gözlərim də gözləri.  
Hətta vardır xallarmı,  
Gərek ondan dərs alırmı.  
Qonşuda bir keçi var,  
Onu ovlamaq olar.  
Buynuzları yamandır,  
İndi əsil zamandır.  
Pusquda mən duraram,  
Üstünə tullanaram.  
Heç özünə gəlməmiş,  
Onu mən parçalarım.  
Pişik elə də etdi,  
Bir az xəyala getdi.  
Keçi otlayan zaman,  
Çıxdı kolin dalından.  
Düşünmədən atıldı.  
Amma ilişib qaldı,  
Keçinin buynuzunda.  
Qaldı bir az bu halda,  
Miyoldadı ağrıdan,  
Mırıldadı yavaşdan.  
Axı mən bəbir idim,  
Bəs niyə belə etdim?  
Sən qorxmadın heç məndən,  
Bir xahişim var səndən.  
Burax məni qoy gedim,  
Pişikliyimi edim.  
Həyatda var hər kəsin,  
Öz yeri, gərək bilsin.  
Bəbir elə bəbirdir,  
Pişik də ki pişikdir.

31.03.2020

**Coxüzlü kələm**

Bostanda iclas idi,  
Söz alıb, kələm dedi:  
-Mürəkkəbdır zəmanə,  
Gərək olsun nümunə.  
Burda hər bir yaşayın,  
Yadda saxlasın hər an.  
Çıxarmasın yadından,  
Bəzən iki sıfətli,  
Olur bostanın əhli.

Qarpız bostanda bitir,  
Amma giləmeyvədir.  
Demək, ikiüzlüdür,  
Görən nə məqsəd güdür.  
Hamı onu dinlədi,  
Heç kəs bir söz demədi.  
Çünki hamı bilirdi,  
Kələm yarpağı qədər,  
Sifət dəyişə bilər.

19.04.2020

**Pişik və köpək**

Pişiklə köpək heç yola getmirdi,  
Onu görən kimi hückum edirdi.  
Qorxudan ağaca dırmaşan pişik,  
Soruşdu bir dəfə, niyə düşmənik?  
Köpek söylədi ki, evdəsən gündə,  
Yerin xalça, ya da döşək üstündə,  
Ən ləziz yeməklər sənə verilir,  
Mənəsə həmişə kötəklər dəyir.  
Pişik ona dedi, Tanrı istəsə,  
Salmaz bu məsələni hay-küyə, səsə.  
Olarsan sən də mənim tək əziz,  
Sevimli, çox şirin, həm də tər-təmiz.  
Dua et, Tanrıdan bir çarə istə,  
Sənə kömək edər bax gözü üstə.  
Köpek çox ucadan bir dua etdi,  
Duası həmən dəm yerinə yetdi.  
Döndü köpək, oldu pişik boydaca,  
Bəlkə də pişikdən bir az balaca.  
Sevindi buna lap sahibi qəlbdən,  
Köpəyi pişik tək sevdidi ürəkdən.  
Köpek pişik kimi bir az ki, dözdü,

Xəyalən o ötən günlərə döndü.  
Pişik tək yaltaqlıq edə bilmirəm,  
Kötəklə günleri yenə istərəm.  
Hərənin həyatda vardır öz yeri,  
Razıyam daha mən qayıdam geri.

23-24.04.2020

**Lovğa lampa**

Lampa qürrələndi, əvəz edirəm,  
Günəş, bəlkə də, ondan üstünəm.  
Günəş yalnız gündüz işığın verir,  
Hava qaralan tək yatmağa gedir.  
Mənimse işığım axşamlar yanır,  
Hərdən bir gündüzdə yanılı qalır.  
Lampəni eşidən yarasa dedi,  
Günəşə özünü tay etdin indi?  
Bir milyon lampanın verdiyi xeyir,  
Günəşin bir anlıq işinə dəymir.  
Bəlkə sən başqa bir meyar tapasan?  
İşinin dəyərin düzgün sanasan.

27.04.2020

## *Tülkünün məqsədi*

Təqaüdə yollandı qortal bu gündən,  
Dedilər bu yerə lazımdır indən,  
Qortal tək vüqarlı, sözü düz deyən,  
Çox düzgün məsləhət əzəldən verən.  
Çox götür-qoy edib qərar verdilər,  
Qarğaya meşədə qortal dedilər.  
Tülkü də qərara əhsən söylədi,  
Qəlbində var idi başqa məqsədi.  
Aslanın yerinə o göz dikmişdi,  
Əzəldən ona da söz verilmişdi.

28.04.2020

## *Fənər və günəş*

Günəşə ədayla söylədi fənər,  
Bizim əməlimiz oxşamır məgər?  
Sən də mənim kimi işiq verirsən,  
Bircə fərqimiz var, özün bilirsən.  
Gündüzler aləmə işiq verən sən,  
Mən axşam yananda, heyif, görmürsən.  
Günəş qulaq asıb, güldü bir qədər,  
Dünyaya verdiyim nurla bərabər,  
Yaşayır sayəmdə gör neçə nəfər.  
Sən yanın həyətdə ağaclar, güllər,  
Mənim işığımdan bəhrələnlərlər,  
Ətrafa təravət, ətir verirlər.  
Sənsə bir çiçəyə həyat vermisən?  
Səni yada salıb mən batan zaman,  
Hardasa aşarla vardır yandıran,  
O yoxsa, sən özün bekar qalarsan.

16-27.04.2020

## *Yersiz söhbət*

Qoca palid nar koluna qəfildən,  
Dedi ki, zorbalıq timsaliyam mən,  
Meyvəmi danmiram, yeyir donuzlar,  
İnsanlar dincəlir kölgəmdə hərdən.  
İncidi nar bundan, boy məndə yoxdur,  
Meyvəmin faydası deyirlər çoxdur.  
Hər dərdə əlacdır, insanlar bilir,  
Könlüm bu xəbərdən, həmişə toxdur.  
Bu yandan qızılqıl sözə qarışdı,  
Sanki, bu söhbətdən birdən alışdı,  
Hərçənd ki, nə meyvəm, nə qamətim var,  
Di gəl ki, ətrimdən dünya danışar.

17.06.2020

## *Heyva qurdu*

Qurd heyvanı içəridən yeyirdi,  
Hərdən-birdən öz-özünə deyirdi.  
Düzü heyva ləzzətlidir, dadlıdır,  
Amma yolum, yer üzünə bağlıdır.

Bu heyvadan qurtarsayıdım birtəhər,  
Dincəldim özüm üçün hər səhər.  
Sanki külək eşitdi bu arzunu,  
Dedi:  
-Qoy yetirim əzabının sonunu,  
Bərkədən əsib yerə saldı heyvanı,  
Qurd tərk etdi yaşadığı məkanı.  
Gəzdi bir az ətrafinı, yanını,  
Acıdı bərk, qorxu aldı canını.  
Sürünüb tez tapdı həmən heyvanı,  
Yada saldı yenə köhnə zamani.  
Dedi, gəzdim bu dünyani o ki, var  
Tapmadım heç səndən gözəl bir diyar.

01.08.2020

## *Qarğanın arzusu*

Qortal qanad açıb göydə süzürdü,  
Şəst ilə yerdəki ovun güdürdü.  
Qarğa ona baxıb düşündü bir az,  
Lazımmı göylərə eyləmək pərvaz.  
Nə çoxdur burada leş ilə cəmdək,  
Yeyirəm özümün lap olənədək.  
Yaşım da az qala yüz ilə çatsın,  
Nə lazıim azadlıq başımı qatsın.  
Bu dəm qortal yerə şığıdı birdən,  
Qarğanın ürəyi düşdü yerindən.  
Bir təhər özünə gələndə dedi,  
Hərçənd dolanmışam yüz ildir indi.  
Təki bir gün olaydı səmada süzüm,  
Onun ləzzətini bir dəfə görüm.

19.08.2020

## *Tənək və sarmaşıq*

Çinarın yanında bitən sarmaşıq,  
Həmən çinara da olmuşdu aşiq.  
Sarmaşıb qoynuna ucalmışdı həm,  
Ucalıq eşqindən hey vururdu dəm.  
Tənək ona baxıb eylədi eyham,  
Məni də talvara qaldırmış bağban.  
Qulluq da eyləyir məhsul verim mən,  
Meyvəmdən hər yeyən söyləyir əhsən.  
Çinara sarılıb ucalmışan sən,  
Bilinmir amma ki, nəyə gərəksən.

16.09.2020

## *Qurbağa və bülbül*

Hər səhər qurbağa qulaq asardı,  
Bülbülün nəgməsi necə axardı.  
Dedi, oxuyaram, əlbəttə, mən də,  
Bülbütək lazımsa yeri gələndə.  
Çıxdı böyük daşın üstünə axşam,  
Quruldadı bərkədən hey dayanmadan.  
Onun bu səsinə sevindi leylik,  
Dilinə dəyməmiş səhərdən yemək.

21.09.2020



# QƏŞƏM NƏCƏFZADƏ, *Sair, Əməkdar Mədəniyyət İşçisi*

# DÜNYANIN XİLAS YOLU NƏĞMƏ...

## *(Naibə Yusifin "Zərbə" romani haqqında)*

**N**aibə Yusifi uzun illərdir ki, tanıyıram, Şirvan şəhərində Azərbaycan dili və ədəbiyyatından dərs deyir, gələcək nəsillərə ədəbiyyatın sir-lərini öyrədir, ədəbiyyatımızı daim təbliğ edir. İndiyə kimi onun bir neçə kitabını oxumuşam, dövri mətbuatda, internet saytlarında dərc olunan nəşr əsərlərini, şeirlərini, xüsusən qəzəllərini diqqətlə izleyirəm.

Şeirdən-şəirə, kitabdan-kitaba daha da püxtələşən Nai-bə xanım müasir ədəbi prosesdə çox fəaldır. Dostlarına qarşı tələbkar və qayğıkeşdir. Dərc olunan hər hansı bir metn barədə fikirlərini dəqiqliklə bildirir. Hiss olunur ki, o, ədəbiyyatı dərinlən bilsən. Nəşr və şeir yaradıcılığı onda paralel xətlə inkişaf edir. O, nəşr əsərlərində yazıçı, şeirlərində isə orijinal şairdir. Yəni o, şeirdə nasırılık, nəsrədə şairlik eləmər. Ədəbi qanun-qaydaları pozmur, xəyal aləmi, romantikası hüdudsuzdur. Bir neçə il əvvəl onun "Tən-ha köç" romanını oxumuşdum. Bu romanda bəy nəslinin tarixi-psixoloji məqamlarından, kişilik, mərdlik dünyasından bəhs olunurdusa, "Zərbə" romanı tamamilə yeni bir aspektdə inkişaf edir, müasir dövrümüzün ən böyük problemi olan Qarabağ hadisələrinin fəlsəfəsini diqqətə çəkir. "Zərbə" romanının əsas ideyası körpələrin taleyi üzərində qurulub, fərqi yoxdur, istər azərbaycanlı olsun, istər erməni, əsərdə uşaqların taleyi eynidir, müəllifin məqsədi uşaqları xilas etməkdir. Bu məsələdə dünyanın beynəlxalq təşkilatları, jurnalist birləşmələri eyni məqsəd uğrunda mübarəzə aparırlar. Roman Xəyalın ad gününün sonunda naməlum qadının verdiyi qolbağıdan başlayır. İlk dəfə düzüñə, mühasirəyə bənzəyən qolbağı əsər boyu açılır, mühasirə yarılır. Qara palta qadının (Tərgülün) Gülarə ilə qarşılaşması və sonrakı görüşlərin birində ona xatirə dəftəri vərib oxumasını xahiş etməsi əsərin dinamikasını daha da artırır. Əsər boyu Gülarənin hiss və həyəcanları başına gələn hadisələrə üyğundur, yəni təbiidir. Onun düyğülləri təbiətlə həmişə həməhənglik təşkil edir; əgər Gülarə qəmlili

dirsə, sinəsi ah-zarla doludursa, demək, təbiətə payız gəlib, yağış, duman hər tərəfi bütürür, küləklər ağacların yaşılı yarpaqlarını yolub yerə tökür...

Romanda qadın fədakarlığı yüksək səviyyədə tərənnüm olunur. Bu fədakarlıq gəlisi gözəl sözlərdə deyil, qadının - qəhrəmanın düşdürücü çətin situasiyalarda üzə çıxır. Xocalı faciəsi zamanı Tərgül qundaqdən Xəyalı, Güllərə isə Amalı dəyişik götürdükləri zamandan ta əsərin sonuna kimi hər iki qadın başqasının "əmanətini" göz bəbəyi kimi qoruyur. Əslində bu təkçə öz övaldını qorumaq deyil, insanlığı, bəşəriyyəti qorumaqdır. Fikir verin, Fransada gözəllik yarışmasında qalib gələn İveta "dünyanı xilas etmək əvəzinə" qəddarlıq nümayiş etdirir, Tərgülə min cür əzab verir, onun ayağına qandal bağlatdırır, körpəsini ac itin qabağına atır. Tərgül körpəsini xilas etmək üçün hərəkət edəndə qandalın iti dəmir ucları topuqlarına batır, qan damcıları ətrafa yağış kimi yağır. İveta hələ üstəlik bu görüntüləri video-kameraya çəkdirir. Budurmu, dünyani xilas edə biləcək gözəllik? Demək, onun gözəlliyi həqiqi gözəllik deyil. Tərgül isə heç bir gözəllik yarışmasında qalib gəlməyib. O, körpəsini, onun simasında insanlığı, bəşəriyyəti xilas edir və ən sonda qalib gəlir. Əsərdə diqqət çəkən çoxlu orijinal həyatı faktlar var. Bunlardan biri xocalılar yurdlarını tərk edəndə Ağdam istiqamətində çayın üzərinə yixilmiş körpü-ağacdır. Qoca bir kişi meşədə soyuqdan titrəyən adamların yadına o ağac körpünü salır. Deyir ki, mən o vaxt həmin ağacın üstündən keçib-gəlirdim. Tərgülün bütün çətinliklərədən sonra böyük Allaha şükər etməsi və həmişə Allahın böyüklüğünə sığınması əsər boyu davam edir. İvetanın ac itinin sonrakı taleyi acı-naçaqlı olur. Sonralar o it də Tərgül kimi unudulur, dəmir qəfəsin bir küncünə atılır, acından güclə sürüñür və son anda Tərgülə sığınır, onun alnının qanını yalayırlar. Tərgül itin başını sığallayır. Bilir ki, itin günahı yoxdur. O da insanların içindəki pisliklərin qurbanıdır: "Əlinə dəyən hənerti Tərgülü diksindirdi, zarlıtıya bənzəyən zingiltini eşi-

dəndə isə bir qədər sakitləşdi. Ayaqları bir-birinə dolaşan köpəyin arıqlıqdan pirtlaşan tükklərini tumarladı. Nəvazişdən bütüşən itin kimsəsizliyinə kövrəldi". Əsərin ən çox yadda qalan səhifələrindən biri də təyyarədəki uşağı gizlədən dəli qadının simasıdır, onun o yan-bu yana yönələn baxışları çox dəqiqliklə təsvir edilib. Sonradan onun qucağındakı uşaq Artur Muradyan adı ilə Moskvada uşaq evinə gətirilir, bir neçə gün qaldıqdan sonra oradan çıxırlar və biləndə ki, bu uşaq Tərgülün övladı Amaldır, oxucu istəristəməz həyəcanlanır. Bir-birini dinamik şəkildə izləyən hadisələr əsərin təsir gücünü daha da artırır. Əsərdə Qayana və Nayruhi münasibətləri də çox maraqlıdır. Qayananın anası Nayhuri ermənidir, atası Vaqif və əri Arif azərbaycanlıdır. Qayana Şuşada doğulub boy-a-başa çatıb. Onun atasını, ərinin və uşağına anasının dayısı oğlu Xoren öldürüb. Bundan sonra o, ağlı kəsəndən xoşu gəlmədiyi ermənilərə nifrət edir. Əsərdə epizodik yer alan Xoren və Suren obrazları azaz görünənlər də, cəmiyyətin dərinliklərinə nüfuz edir, qəddarlıqları ilə daxili dramatizmi daha da gücləndirirlər. Romanda övlad sevgisi millətindən, dinindən asılı olmayaraq hamını insana çevirir. Nayruhi əsəbləri pozulmuş qızı Qayanaya görə üzülür və əzab çəkə-çəkə insana çevrilir, qızı Qayana kimi həqiqət axtarır və sonda Tərgüllə birləşir. Qayana yenidən uşaq istəyir, özü də azərbaycanlı. Xoren əsir uşaq gətirir. Övladına Ayxan adı verən Qayana emisi Raqiflə Bakıya gəlir. Nayruhi deyir ki, mən də yاشamaq üçün Bakıya gələcəyəm. Bu artıq türkün qələbəsidir. Xorenin namusuna toxunması Qayana üçün ağır bir zərbə olur, buna görə də Bakıya qayıdanan sonra o, intihar edir. Qayananın bir etirafı əsər boyu yavaş-yaşış dünyaya sızan bir həqiqəti ifadə edir.

"Qayana: - Amma mən heç vaxt erməniləri sevmədim... Anam nə qədər qadağalar qoysa da, erməni uşaqlarına youşa bilmədim, dostlarmış özümüzküller oldu. Dəfələrlə cəzalandım, bəzən atam evə gələnə qədər ac da saxlandım... Anamı mənə sevdirən atamın ona sonsuz məhəbbəti idi. Atamı isə çox, lap çox sevirdim. Həyatımı onsuz təsəvvür etmirdim... Qayana köksünü öbürdü, bir qədər susandan sonra səhbətinə davam etdi: - Atamı öldürdülər, Tərgül... Tərgül təəccübə ona baxdı. - Hə, öldürdülər! Bilirsənmi kim? - Tərgüldən cavab gözləmədən sözünə davam etdi, - Xoren öldürdü, anamın dayısı oğlu Xoren... Qayana əlleri ilə üzünü tutdu, onun bütün vücudu əsirdi. Tərgül onu sakitləşdirməyə cəhd eləmədi, çünki yaxınlarının faciəsini yaşamış insanlara təsəlli verməyin mümkün olmadığını gözəl bilirdi".

Hər üç qadını: Tərgülü, Nayruhini, Qayanani birləşdirən övlad sevgisidir. Qayana da övladı üçün layla çalır, nəgmə deyir, Tərgül də layla çalır, nəgmə deyir. Əsərdə nəgmə insanları birləşdirir. Bu, romanın əsas ideyasıdır. Əslən Fransadan olan və video çəkən Mişelin kamerani yerə qoyub İvetaya qarşı çıxmazı çox maraqlı epizoddur.

Çünki artıq sivil dünya düşüncəsi zülmə qarşıdır. Əsərdə qolbağının rəmzi mənəsi və qara palṭarlı qadının mistik obrazı çox maraqlıdır. Qolbağının bir-birini tamamlayan halqaları qara palṭarlı qadının həyat həkayəsinin sırlı düyünlərinə bənzəyir. Bu düyünlər oxucunu çox intizarda saxlayır, bir düyüñ çözüməmiş növbəti düyüñ vurulur. Mikolanın erməni uşaq evlərindən çəkdiyi süjetdən sonra jurnalist Nadejdanın onunla görüşməsi, axtarılan uşaq barədə Mikolaya məlumat verməsi, dəli qadın və qucağında kı uşaq, qadının qorxunc baxışlarının təsviri romanın maraqlı səhifələrindəndir. Tərgülün Gülarəyə verdiyi xatirə dəftəri yeni bir roman təsiri bağışlayır. Son dövrün içti-mai-siyasi hadisələrinin ədəbi-bədii xülasəsi xatirə dəftərində bütünlükə təsvir olunur.

Əslində roman iki hissədən ibarətdir. Birinci hissə Gülarənin həyatı, ikinci hissə isə Tərgülün həyatından bəhs edən "Xatirə dəftəri"dir. Romanda təbiət təsvirləri, xüsusi Şuşanın əsrarəngiz təbiəti, aylu-ulduzlu gecələri, aydın səməsi böyük sevgi ilə tərənnüm olunur. Rövşənlə Tərgülün Şuşadakı səhbətindən:

"Baxdim, nə var ki? Həmişə gördüyüümüz ulduzlar, yerində yuvarlanan Aydır da.

-Yox, bu, həmişəki gecələrdən deyil. Bax ulduzlar çox parlaqdır. Ayın şöləsi adama "gəl-gəl" deyir, düşündürür, insanı öz duyğuları ilə baş-başa qoyur. Gecənin bitməsini istəmirən, özünü nağıllar aləmində zənn edirən. Ürəyində qəribə hislər baş qaldırır, hər şeydə gözəllik axtarırınsan..."

Tərgil erməni əsirliyində olarkən İveta ona dəhşətli zümlər verir. Bu qisası ona Siranuş tapşırıb. Deyib ki, oğlum Harrinin qisasını almamış yanına gəlmə. Ona görə də İveta Tərgülə elədiyi zülmü ləntə alındır ki, anasına göstərsin. Zirzəmidə verilən inşəncələrdən ayağa dura bilməyən Tərgülün üstüne övladının - Amalın palṭarlarını atırlar...

"Tərgül fəryad qoparmadı, yerə düşmüş palṭarı götürüb qoxuladı, astaca dodaqlarına toxundurub bayraq kimi başı üzərinə qaldırdı, zəif, lakin qətiyyətli səslə: - Şəhid anası ağlamaz, - dedi, - and içirəm, Şəhid balamın ruhuna and içirəm, sağ qaldıqca bu əllər, ölündə isə ruhum balamın qisasçısı olacaq.

Tərgülün səsi getdikcə gücləndi, ona elə gəldi ki, çağırışına minlərlə Şəhid anası qoşuldı. Başı üzərində dalğalanan isə minlərlə şəhidin kəfəninə çevrilən üçrəngli bayraqdır. Onun möğrur durusu, əsirlikdə olsa da, ləyəqətinini qoruması, balasından ötrü diz çökədə, öz canından ötrü düşmən qarşısında boyun əyməməsi İvetanı mənən əzdi, daha da quduzlaşdırıldı".

Tərgülün övlad sevgisi və sevginin tərənnümü ədəbiyyatımızın parlaq səhifələrindəndir. Övlad üçün ana bütün zümlərə dözür. Ölüm hökmü belə onu sarsıda bilmir. Əri Adil ermənilər tərəfindən öldürüləndən sonra Tərgülün südü kəsilmişdi. Onun da uşağıını Güllərə əmizdirirdi. Əsir-



likdə olarkən Allahın möcüzəsi ilə Tərgülün döşlərinə süd gəlir. Bu, daim Allahımı köməyə çağırıran Tərgülə o böyük Yaradanın lütfüdür. Əsirlikdə Tərgülün körpəsini İveta zorla onun əlindən aldırır. İti bıçağı yatan uşağın bələyinə tuşlayanda Tərgül fəryad qoparır, heç nə anlamayan uşaq qışqırır... Bir gün keçidkən sonra müvəqqəti olaraq körpəni yenidən Tərgülə verirlər. Ana-bala görüşü çox təsirlidir:

“...Körpə doğma nəfəsi duyan kimi səsini kəsdi. Tərgül onun gözlərində bir məyusluq, yorğunluq duydu. Elə zənn etdi ki, keçən bir gün ərzində balası həyatın bütün zərbələrini dadıl, bələkdə ikən qocalıb. Bu gözlərdə məsumluq, paklıq qədər giley-güzər da vardi. Saralmış bənizində, zəif səsində sanki yanın şamın son şölələri titrəşirdi. Tərgül kövrəldi, qəhərli həzin səslə balasına nəğmə oxudu. Gözlərini balasından ayırmadı. Nəğmə oxunduqca körpənin bənizindəki sarılıq çəkildi, hərəkətə gəldi, ağızını dolandırıb yemək istədi. Tərgül hər şeyi unudub yaxasını açdı, südü olmasa da, döşünü körpənin ağızına verdi. Əmdikcə üzündə xoş ifadə yaranan, əvvəlki əzabdan əsər qalmayan körpənin simasında həyat işartilari, gülüş duyuldu. Arabir yorulub dayansa da, yenidən aramla əmməyə başlandı. İndi Tərgül dünyanın ən xoşbəxt anası idи. Oxuyurdu Tərgül... Başına gələn müsibətləri unudaraq oxuyurdu. Əlində kamera onu izləyən gənc də verilən əmri unutmuşdu. Tərgülün qarşısında yerə çökərək onun səsinədəki sehri anlamağa çalışırdı. Ətrafdə hər şey susmuşdu. Elə bil təbiet də bu saf, yaniqli səsin sehrinə düşmüşdü. Dilini bir qarış çıxararaq ləhləyən it də dal ayaqları üstdə oturaraq qabaq ayaqlarını irəli uzatmışdı. Nəzərləri arabir balasına nəğmə oxuyan Tərgülə sataşsa da, sanki ona çəkdiridiyi acidan utanaraq baxışlarını tez də yerə endirirdi. Gördüyü mənzərədən qəzəbi aşib-daşan İvetanın bağırtısı nə kameranı söndürən gəncə, nə də köpəyə təsir etdi. Onlar elə bil Tərgülün oxuduğu nəğmənin bitməsini istəmiridər. Qucağındakı körpə yatanda Tərgül susdu. Gənc oğlan ayağa qalxıb öz dilində nə isə söylədi və ona təzim etdi, kameranı gözləri qəzəbdən hədəqəsindən çıxan İvetanın qarşısında yerə qoyub sərt şəkildə dedi: - Xanım, əyləncənizə alət ola biləcək başqa birini axtarın!”

Tərgülün oxuduğu layla anasını unudan videoçəkən Mişelə təsir edir və o, gəlib anasının qarşısında düz çökür, əllərindən öpür. Əsər boyu Tərgülün oxuduğu nəğmələr nəinki onun, bütün dünyanın xilas yolu kimi oxucunu düşündürür. Əsərdəki üslub göstərir ki, dünyani nəğmə, böyük mənada mədəniyyət xilas edəcək. Bu düyğuların nəticəsidir ki, Mişel də anasının qədrini bilir və onun qarşısında diz çökür. Luiza Mişelin dostudur, o, bir neçə dil bilir. Onu İveta ilə Suren tanış edib. İvetanın şənliklərinin planlarını hazırlayan Luiza Tərgüllə malikanədə rastlaşır və videoçəkən Mişellə birlikdə əsiri qaçırmaga nail olur. Tərgülü Mişelin anası Annanın evinə götürürler. Əsərdəki həyəcan doğuran nüanslardan biri də xoşbəxt günlərində Tərgüllə Adilin əhd etməsidir; qızları olsa, adını Gülyaz qoyacaqlar. İndi Xəyal Gülyaz adlı qızə aşiqdır. Sonradan məlum olur ki, Gülyazla Xəyal bacı-qardaşdır. Bu da amansız müharibənin insanlara və insanlığa vurdugu, müəllifin dediyi kimi ağır zərbələrdən biridir.

\*Fransadan Moskvaya gələn Tərgülli Mişelin dostu Mikola öz həyat yoldaşı Sofiya ilə birlikdə qarşılıyır. Sonradan Sofiya ermənilər tərəfindən öldürülür. Mikola jurna-

listdir. Jurnalist vicedənə onu həmişə humanizmə səsləyir və qorxmaz qələm sahibi kimi dünya jurnalistlərini Tərgülün müdafiəsinə yönəldə bilir. Moskvada Darya Alekseyevna Tərgülə kömək etmək istəyir. O, uşaq evinin müdürüdir. 1991-ci il təvvəllüdlülərin içində Muradyan familyalı bir uşaq diqqətini çəkir, (Əslində bu uşaq Muradov Amal Adil oğludur) onu "anası" havalandığı üçün bura qoyublar, lakin tezliklə atası gəlib aparır. Bu həmin uşaqdır ki, anası təyyarədə üzünü Tərgüldən gizlətmışdı. Sonra günlərin bir günü o dəli qadın küçədə Tərgülinə tanışır üstünə cummuşdu və onu sağlığını oğurlamaqda günahlandırmışdı. Tərgülün humanistliyi, mənəvi zənginliyi onu daha da mötinləşdirir. Övlad sevgisi onu qəhrəmanına çevirir. Qayanın anası Nayruhi bu qəhrəmanın qarşısında acizliyini dərk edir, ondan kömək istəyir: "Mən də anayam, Tərgül, nə çəkdiyini gözəl anlayıram, bilirəm ki, yaralarını heç nə ilə sarımaq mümkün deyil. Üzüm qarşında qaradır, amma sənə bir ana kimi yalvarıram, mənə kömək et. Qayanın mənə qaytarmaqda kömək et. Onun yeganə təsəllisi sən ola bilərsən. Sənə söz verirəm, bütün isteklərini yerinə yetirəcəyəm..."

Erməni uşaq düşərgəsində azərbaycanlı körpələri erməni uşaqları kimi qələmə verirlər. Guya bu uşaqların valideynləri Qarabağda şəhid olmuş ermənilərdir. Bunun yalan olduğunu jurnalist Mikola bilir, çünkü erməni xidmətçilər uşaqların başına görüntüsü xatirine sığal çəkəndə uşaqlar boyunlarını qışırlar. Çox dəqiq və maraqlı faktdır. Ermənilər azərbaycanlı uşaqların soyadlarını dəyişdirir və gələcəkdə onları Azərbaycana hücum etmək, təxribatlar törətmək üçün hazırlayırlar. Romanın ən maraqlı xüsusiyyətlərindən biri də odur ki, gənc nəslini temsil edən ermənilər yaşılı nəslin qurbanı olurlar. Əvvəl Harri, sonra İveta Siranuşun qurbanına çevirilir. Qayana Nayruhinin hikkəsinin qurbanıdır və sonda gənc nəsil bunu aydınca dərk edir. Bax, bu, maraqlı situasiyadır. Romanda düşmənlərin keçirdiyi psixoloji sarsıntılar təbii verilib. Siranuşun yuxuda kabusla döyüşməsi, xırıldaması, dünyasını dəyişmiş İvetanın, Harriinin onun üstüne cumması, "sən bizi qatıl elədin" - demələri çox orijinal və iibrətamız səhnələrdir...

Tərgül Gürcüstana gedərkən qatarda tanış olduğu Loranın atası Xoren, anası isə itmiş uşağın hesabını istəyən dəli rus qadındır. O bunu Loranın göstərdiyi şəkillərdən duyur. Bu cür dəyişən situasiyalar, maraqlı hadislər göstərir ki, roman əsasında gözəl bir serial çəkmək olar. Məncə, bu, çox vacibdir. Tərgül Gürcüstandan Ermənistana keçir. Amalın gizlədildiyi düşərgədə tibb bacısı işləyir. O, Amaли tapır. Amalı tanımağında həm nişanlar, həm şəkil, həm də daxili hislər mühüm rol oynayır. Tərgül təkbaşına erməni düşərgəsində ermənilərə qarşı partizan hərəkatının əsasını qoyur. Romanda qoyulan əsas məsələrindən biri də partizan hərəkatına start verməyin vacibliyidir. Partizan hərəkatının gizli parolu budur: "Adımız "Qarabağ", mahnimiz "Sarı gəlin". Ermənistana tərəfdən Amal, bizim tərəfdən Xəyal dostluğu və qardaşlığı erməni vandalizminə qarşı güclü bir zərbə olur. Amalın vətən sevgisi, Xəyalın içtimai, siyasi hazırlığı Aprel döyüşlərində erməni birləşmələrini darmadağın edir. Uzaqdan - Lələtəpədən ürəkləri titrədən nəğmə yüksəlir. Budur, həqiqət! Bütün dünyani müharibələrdən ana laylası, ana nəğməsi xilas edəcək, o cümlədən Qarabağımızı da.



## RƏHMAN BAYRAM

### GÖRMÜŞƏM

Halallıq dəf edər bütün sədləri,  
Çalış həddini bil, aşma hədləri,  
Kasıba verilən şirin vədləri,  
Həqiqət donunda yalan görmüşəm.

Gözləri rüşvətdən doymayanları,  
El-obaya hörmət qoymayanları,  
Xalqa uşaq pulu qıymayanları,  
Körpəyə tamarzı qalan görmüşəm.

Əslini, kökünü danan kəsləri,  
Elin sərvətinə qonan kəsləri,  
Ləl-gövhəri Tanrı sanan kəsləri,  
Feqirlərə möhtac olan görmüşəm.

Şəhid anasını üzmə bir kərə,  
Artıq təselli yox bu dərdi-sərə,  
Övlad həsrətiylə düşüb çöllərə,  
Beyaz saçlarını yolan görmüşəm.

Rəhman, büdrəməsin ömrün kəhəri,  
Gecələr doğurar nurlu səhəri,  
Satib göz nurunu, alıb zəhəri,  
Cismi insan, ruhu ilan görmüşəm.

### İSTƏRƏM

Dözbü intizara, uca Allahdan,  
Sonu vüsal olan həsrət istərəm.  
Vicdanı ləkədən, şərdən, günahdan,  
Qoruyan Rəbbimdən cənnət istərəm.

Silsin ürəyimdən nifrəti, kini,  
Doğub, böyüdənə qul etsin məni,  
Xalqa örnək edib bu tərbiyəni,  
Ataya, anaya hörmət istərəm.

Rəhmanam, vəzifə, şöhrət yerinə,  
İnsanlıq cəllədi rüşvət yerinə,  
Haram yolla gələn dövlət yerinə,  
Halallıq adında sərvət istərəm.

### VAR HƏLƏ

Dərd məni çox sevdi, gülə bilmədim,  
Haçan əfsunladı, bilə bilmədim,  
Tez köcmək istədim, ölə bilmədim,  
Dedilər, çəkəsi yükün var hələ.

Şükür, bezdirməyib oxşadığım eşq,  
Bir ömür qəlbimdə daşıdığım eşq,  
Elə bildim heçmiş yaşadığım eşq,  
Dedilər, sevdada çəkin var hələ.

İstədim sevgimlə özümü öyəm,  
Acı intizarın boynunu əyəm,  
Sandım məhəbbətin zirvəsindəyəm,  
Dedilər, çatası pikin var hələ.

Söz qılınca iti, desən yerində,  
Çinar min il yaşar, kökü dərində,  
Şeş atmaq istədim, həyat zərində,  
Dedilər, caharın, yekin var hələ.

Könlümü zəhmətə vermək istədim,  
Barı, bərəkəti görmək istədim,  
Məhsulu tezbazar dərmək istədim,  
Dedilər, əkəsi ləkin var hələ.

Əridi həsrətdən dəmir köhlənim,  
Ayrılıq deyəni demir köhlənim,  
Yoruldu yoxuşa ölüm köhlənim,  
Dedilər, aşası dikin var hələ.

## **DEMƏK, SEVGİ İLƏ YAŞAYIR DÜNYA**

Yalçın qayalarla öpüşmək üçün,  
Dalğalar sahilə hey can atırsa,  
Bülbülün ruhunu oxsasın deyə,  
Çiçəklər göz vurub, min naz satırsa,  
Demək, sevgi üstə yaşayır dünya.

Bəşərin əzəli yaranışından,  
Torpaq suyu sevib, Adəm Həvvani.  
Eşq ürəkdə bitib, yoğrulub qandan  
Bir gözdə min atəş, ocaq çatırsa,  
Demək, sevgi üstə yaşayır dünya.

Həsrət məhəbbətin yarası imiş,  
Sevgi neçə dərdin çarəsi imiş,  
Sevənlərin gözü tərəzi imiş,  
Bir baxışla harayına çatırsa,  
Demək, sevgi üstə yaşayır dünya.

Güldün, camalında kədər gül oldu,  
Baxışın könlümə axan sel odu,  
Kərəm də eşqindən yanıb kül oldu,  
Hələ kül altında atəş yatırsa,  
Demək, sevgi üstə yaşayır dünya.

Rəhmanın zərində düşməyən şəşdi,  
Hicran sevənləri yaxan atəşdi,  
Məhəbbət ürəkdə doğan Günəşdi,  
Sevdasız könüldə Günəş batırsa,  
Demək, sevgi üstə yaşayır dünya.

## **GÖRƏN ƏFV EDƏRMİ YARADAN BİZİ**

Azalıb zəhmətə, sənətə rəğbət,  
Ağsaqqala hörmət, qadına hörmət,  
Qohuma, qonşuya, dosta sədaqət,  
Görən əfv edərmi Yaradan bizi?

Südə su qatırıq, qaymağa salfet,  
Normal kərə yağı tapsan, şüfür et,  
Nə iynə sağalmır, nə saxta tablet,  
Görən əfv edərmi Yaradan bizi?

Yerində göydələn ucalsın deyə,  
Qazinin evini söküruk, niyə?  
Vicdan utancından çəkilib göyə,  
Görən əfv edərmi Yaradan bizi?

Rüşvət insanlığın kəsir başını,  
Oğlan sıraqa taxıb, alır qaşını,  
Silmirik yetimin gözün yaşını,  
Görən əfv edərmi Yaradan bizi?

Halal tərəzidə haram çəkən var,  
Köçkün yardımıyla villa tikən var,  
Qocalıq puluna gözün dikən var,  
Görən əfv edərmi Yaradan bizi?

Saxta hacıların artıbdi sayı,  
Qəlbində hər şey var, dindən savayı,  
Xeyirxah işdə yox bir qətrə payı,  
Görən əfv edərmi Yaradan bizi?

Vəzifə vicdانا kəsilib qənim,  
Halalı bəyənmir haram yeyənim,  
Haqqından məhrumdu haqqı deyənim,  
Görən əfv edərmi Yaradan bizi?

Zülmə, haqsızlığa gözün yuman var,  
Şəhid anasından rüşvət uman var,  
Timsah iştahıyla xalqa cuman var,  
Görən əfv edərmi Yaradan bizi?

Rəhmanam, şüurlar təzələnməsə,  
Qanı qarşıqlar təmizlənməsə,  
Ayırar dövlətdən xalqı nə isə...  
Görən əfv edərmi Yaradan bizi?

## **DÜNYA**

Kimini yandırar şisdə kabab tək,  
Kiminə şaxtadı, ayazdı dünya.  
Kamilə bu Aləm döryadan dərin,  
Nadana topuqdan dayazdı dünya.

Adam var, düşünmür, həyatı duymur,  
Yaşayır, ömürdən xoş bir iz qoymur,  
Kiminin gözləri rüşvətdən doymur,  
Kiminə nə çoxdu, nə azdı dünya.

Kim düz danışırsa, deyirlər dəmdi,  
Millet ha gülürsə, gözləri nəmdi,  
Kiminə qaranlıq, sırıla aləmdi,  
Kiminə qardan da bəyazdı dünya.

Adam var, qul olur vara, dövlətə,  
Hey qənim kəsilsə yazılıq millətə,  
Kimiş həsrətdi bir tikə ətə,  
Kiminə bulanıq Arazdı dünya.

Rəhman Bayram qoruyar ad-sanını,  
Bişərəflər Yurda qiymaz qanını,  
Kimi Vətən üçün yaxar canını,  
Kiminə bir şirin avazdı dünya.

## BİLDİM

Mən adil Tanrıının böyüklüyünü,  
Ədalət yerini tapanda bildim.  
Müzəffər ordumun rəşadətini,  
Qələbə atını çapanda bildim.

Köckünlüyün qəlbə dağ olduğunu,  
Qazancın bir büküm ağ olduğunu,  
Gəncliyin ən gözəl çağ olduğunu,  
Saçına bəyaz qar hopanda bildim.

Sevdanın yolları cəfali imiş,  
Vüsala yetən eşq səfali imiş,  
Analar hər kəsdən vəfali imiş,  
Əlləri əlimdən qopanda bildim.

## ŞUŞA ŞƏHƏRİN DƏDİ

Hər füsunkar ağaç bar verə bilməz,  
Bərəkət ağaçın bəhərindədi.  
Vahimə ilanın kor baxışında,  
Təhlükə ölümcül zəhərindədi.

İnsan örnek olar, düz əl olanda,  
Yarpaq tapdalanan xəzəl olanda,  
Xoşbəxtlik taleyi gözəl olanda,  
Millətin nur üzülfə səhərindədi.

Dünyanın sehirli, ecazkar səsi,  
Zəfər təranəsi, sülh təranəsi,  
Musiqi beşiyi, səs xəzinəsi,  
Qarabağda Şuşa şəhərindədi.

## GEDƏR

Sanmayım bu elin köksü yaradı,  
Şükür, millətimin tanınır adı,  
Elə bilməyin ki, bostan uradı,  
Hər gələn xurcunu doldurub gedər.

Türkün Avropaya ağırdı daşı,  
Darda qoyarmı heç qardaş qardaşı,  
Turana girənin qal çəkər başı,  
Qalan saçını da yoldurub gedər.

Rəhmanam, göz dikən çoxdu Yurduma,  
Yaxşı bələddilər qalib orduma,  
Özgə torpağından pay uma-uma,  
Xeyali Şuşada soldurub gedər.

## QURBAN BAYRAMINIZ MÜBARƏK OLSUN

Kəsin qurbanları, dünya oyansın,  
Qurban bayramınız mübarək olsun.  
Fəqirin, kasıbin ocağı yansın,  
Qurban bayramınız mübarək olsun.

Niyyətin xeyirxah, qismətin cənnət,  
Könüllərdə çiçək açısan mərhəmət,  
Yaşatsın bəşəri sevgi, məhəbbət,  
Qurban bayramınız mübarək olsun.

İradən tamahı yenən oxdusa,  
Həyat əyləncədi, qarın toxdusa,  
Nəfsini qurban ver, imkan yoxdusa,  
Qurban bayramınız mübarək olsun.

## İMAN

Bir evdə məhəbbət, səadət varsa,  
Dünyanın ən hüzur yeridir, inan.  
Yaradan kiminsə bəxtinə yarsa,  
Sevimli bəndədən biridir, inan.

Çox uzaq yeriməz mənfur yalanlar,  
Ürəkdən güləmməz yurdsuz qalanlar,  
Torpağın uğrunda şəhid olanlar,  
Yaşar könüllərdə, diridir, inan.

Şərəfdi Rəhmana doğma diyarı,  
Ailə namusu, Vətənin ari,  
Vaxtsız saçlarına yağıdır qarı,  
El-obanın dərdi-səridir, inan.

## QOCALANDA

Dərd vaxtsız qocaldır insani, nədən?  
Yaradan almasın əqlini sərdən,  
Boğur istəyini, utanır hərdən,  
Yaraşır insana ar, qocalanda.

Hikmət ağılı sevər, güc biləkləri,  
Bir ömür yaşadər eşq ürəkləri,  
İstəsən dərəsən tər çiçəkləri  
İncidər əlini xar, qocalanda.

Saç vəfasız çıxır, diş sözə baxmir,  
Ürək kövrəkləşir, yaş sözə baxmir,  
Yaddaş gedib-gəlir, huş sözə baxmir,  
Hərdən qəlbə dəyir yar, qocalanda.

Aşıq usanarmı sinəsi qardan?  
İllər ötüşdükə bərk yapış yarдан,  
Gözlər doymasa da almadan, nardan,  
Ötəri həvəsdi nar, qocalanda.

Yaş artdıqca gör itirdik nələri,  
Əllər silə bilmir alından təri,  
Gəncliyi qaytarmaq istəsən geri,  
Çatmaz köməyinə var, qocalanda.

## CANLIDIR

Rəbbin hikmətini duymuruq, bəlkə,  
Cansız sandığımız daş da canlıdır?  
Torpaqdan qaynayan su həyatdisa,  
Yanaqdan süzülən yaş da canlıdır.

Ot yazda göyərib, qışda itirşə,  
Bəzən daş parçası dada yetirşə,  
Tökülbə, yerində yenə bitirşə,  
Gözlərin çətiri qaş da canlıdır.

Həyatın rəngidi qara da, ağ da,  
Dəyişir yerini möhtəşəm dağ da,  
İnsanı tərk edən ən gözəl çağda,  
Əhdinə vəfasız diş də canlıdır.

## QARDAŞ

*Xəstə yatan qardaşımı*

Dərdli başını qoy dizlərim üstə,  
Bir ömür laylanı çalaram, qardaş.  
Məlhəmin qurbansa, gözlərim üstə,  
Tez sağıl, qurbanın olaram, qardaş.

Ağrını, acını atasan deyə,  
Röyada hüzura çatasan deyə,  
Gecələr rahatca yatasan deyə,  
Yuxu tək gözünə dolaram, qardaş,

Qocalmamış şəvə teldə ağ artdı,  
Bəd xəbərdən ürəyində dağ artdı,  
Oğul dərdi saçlarını ağartdı,  
Dərdinin saçını yolaram, qardaş.

Fələk talan edib şənli dünyamı,  
Günəşli, boranlı, çənli dünyamı,  
Tərk etmə vədəsiz, şənli dünyamı,  
Qayğısız gül kimi solaram, qardaş.

## CƏNNƏTİN ÜNVANI

Bu dünyada cənnət axtaran dostum,  
Cənnət sevda dolu gülən gözdədi.  
Dərdli könüllərin şəfa məlhəmi  
Ruhları oxşayan şirin sözdədi.

Hüzurlu gecədə, nurlu səhərdə,  
Halal zəhmət ilə gələn bəhərdə,  
Təmənnasız dostluq adlı gövhərdə,  
Gözəl talelərdə, xoşbəxt üzdədi.

Ata duasından doğan diləkdə,  
Sevənlərin ətri hopan çiçəkdə,  
Övlad sevgisiylə vuran ürəkdə,  
Eşq adlı alışan, yanın közdədi.

Cənnət anaların ayağı altda,  
İmanlı könüldə, mənəviyyatda,  
Bəzəyi insanlıq olan həyatda,  
Xeyirxah əməldə, qəlbi düzəndə.

## BƏNZƏRİ YOX ATANIN

Ata Ərşə sığmayan,  
Yaxşılardan yaxşıdır.  
Günəşin Yer üzündə,  
Solmayan naxışıdır.

Əzəməti sal qaya,  
Zəhməti gəlməz saya.  
Ata Rəbbin dünyaya,  
Müqəddəs baxışıdır.

Ərzə Quran verənin,  
Bəşərə can verənin,  
Zülmətə dan verənin,  
Nur dolu yağışıdır.

Ata nəslin dayağı,  
Səngiməyən ocağı,  
Ata Vətən torpağı,  
Yurdun Vətən daşıdır.

## QURBAN OLUM

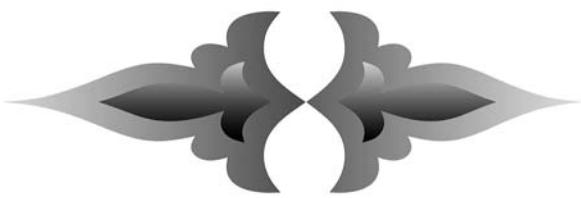
Torpağa ruzi əkən,  
Yetimlərə ev tikən,  
Körpəyə sığal çekən,  
Əllərə qurban olum.

Sevdasını gözləyən,  
Sığal nədi bilməyən,  
Otuz il hörülməyən,  
Tellərə qurban olum.

Viran olub dağilan,  
Ürəklərdə dağ olan,  
Qələbəylə sağlanan,  
Çöllərə qurban olum.

Analara verilən,  
Yar telinə hörülən,  
Şəhidlərçün dərilən,  
Güllərə qurban olum.

Vətənə qurban deyən,  
Analara can deyən,  
Can Azərbaycan deyən,  
Dillərə qurban olum.



NAİBƏ YUSİF



## MƏKTUB

(hekayə)

Başını aşağı salmışdı. Qulaqlarındaki ugultudan danişanın nə dediyini anlamırdı. Gözlərinin qarşısında köpüklənən ağız, hədəqədən çıxmış göyümtül gözlər, ölçüsüz-biçimsiz əl-qol hərəkətləri canlanırdı. Nə olduğunu anlamağa çalışsa da, heç nəyi yadına sala bilmirdi. "Bu kişi kimdir? Nə üçün qəzəblidir? Nə üçün onun qarşısında günahkar kimi başımı aşağı salmışam? Axı günahım nədir? Niyə içəri girən kimi mənim adımı çəkdi? Nə sinifdəki müəllimə, nə də tələbələrə etmədi? Niyə heç nə xatırlamıram?" Niyələr çox yordu Talehi. "Allahım, kömək ol!" - deyərək imdad istədi.

Nə qədər vaxt keçdiyindən xəbəri olmadı. Amma getdikcə özündə bir yüngüllük duydu. Hafızəsi aydınlaşmağa başladı. İcazə almadan təkəbbürlə içəri girən bu şəxsin özünü təqdim etmədən:

-Taleh Qədirov kimdir? - sualına maraq dolu baxışlar altında ayağa durduğunu da xatırladı. Boz kostyumlu ucaboy kişinin baxışlarından sıxıldı. Bu baxışlardan gizlənməyə çalışdı. Amma birdən özündə cəsarət duydu, adamın gözlərinin içini baxdı. Bu gözler kimi xatırladı? Nə üçün bu qədər tanış idi? Ayırd etməyə vaxtı olmadı.

-Demək, Taleh sənsən, - kişi rişxənd dolu baxışlarını Talehin nimdaş üst-başından çəkib düz gözlerinin içini zillədi. - Demək, mənim qızıma məktub yazan da sənsən.

Taleh bir anlıq nə edəcəyini bilmədi. Özünə bəraət qazandırmaq ağlından belə keçmədi.

-Üst-başına bax, sonra mənim qızıma məktub yazmaq fikrinə düş! - sözləri qulaqlarında şillə kimi partladı. Başı hərləndi, gözləri qaraldı. Müvazinətini itirməmək üçün stoldan yapışdı. Anasını itirdiyi günü xatırladı. Dərindən köks ötürdü...

Bir ildən sonra evlərinə təşrif buyuran ögey anaya da isinişə bilmədi Taleh. Elə həmin gündən evdən soyudu. Dərs oxumaq bəhanəsilə süfrəyə hamidan gec gəldi, yeməyini tək yedi. Bu, atasının da diqqətini cəlb etdi, am-

ma ona heç nə deyə bilmədi.

Darıxanda anasının yanına qaçıdı, heç kimə deyə bilmədiklərini onun soyuq məzarı ilə bölüşdü...

Ali məktəbə daxil olanda başqa uşaqlar kimi anası boynunu qucaqlamadı. Əlini kürəyinə vuran atasının:

-Aferin oğluma! - sevincinə də susmaqla qarşılıq verdi.

Universitetə gəldiyi ilk gün onunla yanaşı oturan Fazıləni görəndə özünü itirdi, dili topuq vurdu. Fazılə ala gözlərini onun üzünə dikəndə diksindi də. İlahi, bu gözlər necə də anasının gözlərinə bənzəyirdi. Gülərkən batan yanaqları, girdə sifəti, sarışın siması, qızılı saçları ona nə qədər doğma idi. Bəzən özündə asılı olmadan gözlərini bu tanış simadan çəkmədi. Fazılə bir gün dərsdə olmayanda özünə yer tapmadı, ondan xəbər tutmağa çalışdı...

-Axı nə pis iş tutmuşam ki? - sualına cavab axtardı, tapmadı. - Sadəcə, darıxdığımı yazmışam. Axı mən onu görəndə anamı xatırlayıram. Ananı xatırlamaq qəbahətmə? Bunu Fazılə də yaxşı bilir.

Taleh bütün cəsarətini topladı, dillənmək istədi, lakin qulağına dəyən həlim səsdən diksindi:

-Xahiş edirəm, bir qədər nəzakətlə danışın. Unutmayın ki, onlar gəncdirlər.

Taleh müəlliminin nə üçün dilləndiyini anlamağa məcal tapmadı. Fazılənin atası əlini cibinə saldı. Dörd qatlanmış bir vərəqi Talehə uzatdı:

-Mənim də sənin anana məktubum var. Apar ver, oxusun.

Otağa dərin bir sükut çökdü. Heç kim eşitdiyinə inanmaq istəmədi. Talehin qırğı baxışları boz kostyumlu kişinin ağaran dişlərinə sataşanda qeyri-ixtiyari gözündə iki damla yaş parladı, dəli bir hayqırı pəncəreləri titrədi. Boz kostyumlu kişi bu səsdən diksindi. Bir addım geri çəkildi. Elə zənn etdi ki, Taleh üzərinə şığıyacaq, qəzəbdən düyünlənən yumruğunu onun başına endirəcək. Amma gördüyü mənzərə hamı kimi onu da səksəndirdi. Taleh kökündən kəsilmiş ağac kimi yerə sərildi. Səs-küy

bir-birinə qarışdı. "Təcili yardım" gələnə qədər Taleh ayılmadı. Həkimlərin ilk yardımını da bir nəticə vermədi. Hərtərəfli müayinə üçün onu xəstəxanaya apardılar. Hami sarsılmışdı. Boz kostyumlu kişi də susdu. O, tələbələrin qınaq dolu baxışların altında əzildi. Müəllimin üzündəki donuq ifadə sıxlın qəlbini daha da göynətdi.

-Məni bağışlayın! - deyib ağır addımlarla qapiya tərəf yönəldi.

Yol boyu gəncin siması gözlərinin qarşısında canlandı. Öz-özünə piçildədi:

-Bu da sənin yeni əsərin, Qurbət!

Piçilti qulaqlarında əks-səda verdi. Səsi özünə də yad gəldi. Hara getdiyini bilməyən adamlar kimi yol boyu ayaqlarını sürüdü. Xəstəxananın həyətinə nə zaman çatlığından xəbəri olmadı.

\*\*\*

Talehi ikiadamlıq palataya yerləşdirmişdilər. Otaqda ondan başqa kimsə yox idi. Bənizi ağarmış gəncin alnın-da narın tərəf damcıları vardi. Adyaldan çöldə qalan qoluna sistem qoşulmuşdu. Xəstə qırmızıdanmırıldı. Aramla damcılayan dərman olmasayı, Talehin yaşamasına inanmaq çətin idi...

Şüşənin içindəki maye qurtarınca tibb bacısı özünü yetirdi, iynəni xəstənin damarından çıxardı. Üzünü ayaq üstündə gözləyən boz kostyumlu kişiyə tutub soruşdu:

-Sizin oğlunuzdur?

Çətinliklə də olsa dilindən qıflı götürüldü:

-Xeyr.

Sözünün ardını gətirə bilmədi. Növbəti sualı eşitmək üçün otaqdan çıxdı. Özünü danlaya-danlaya dəniz-kənarı bulvara tərəf yol aldı. Yeri boş idi. Yaxınlıqda da kimsə görünmürdü.

Hava sakit olsa da, narın-narın əsən mart küləyi həmişəyaşıl ağaclarla sıgal çəkirdi. Mavi dəniz asta-asta lə-pələnir, ağ köpüklü dalğalar sahil qumlarını yalayırdı. Bu guşə Qurbətin sıxlılıqlarının həmdəmi idi. Çətinə düşəndə, dərdini dağıtmaya çalışanda həmişə buraya gələr, düşüncələri ilə baş-başa qalar, çözüm axtarardı. Bəzən saatlarla yerindən tərpənməz, gəlib-gedənlərə əhəmiyyət verməzdı...

Qurbət ata-anasını çox erkən itirmişdi. Atasını heç xatırlamırdı. Anasının solğun siması isə birdəfəlik yaddaşına hopdu. Özündən üç yaş kiçik bacısı ilə yetim qalandan onlara həyan olacaq bir qohum-qardaş da tapılmadı. Qonşular yas mərasimini birtəhər yola verdikdən sonra uşaqları yetimxanaya aparmağı son mənəvi borc bildilər. Onda Qurbətin dörd yaşı vardi. Bacısından elə o vaxtdan ayrı düşdü. Qonşuluqda yaşayan Məsmə arvad arabir ona baş çəksə də, sonralar ondan da bir xəbər çıxmadi. Nə qədər qayğı gösterilsə də, ana nəvazığını, ata sıgalını heç nə əvəz etmədi Qurbət üçün. Arabir bacısını yadına salmağa çalışsa da, yanağındakı xaldan başqa heç nəyi xatırlaya bilmədi. Bu xali xatırlamasının səbəbi də vardi. Onu yatırmağa çalışan anasının yanağındakı xal ən sevimli əyləncəsi idi. Balaca barmaqları ile xaldan tutar, qopara maşa çalışardı. Anası dünyasını dəyişəndə bu əyləncə-

dən də məhrum oldu. Amma qonşuların söhbətindən yandında qaldı ki, bacısı anasına çox oxşayır.

\*\*\*

Həyat Qurbəti çox sıxdı. İstədiyinə heç vaxt asanlıqla nail ola bilmədi. Bəzən təhqir olundu, alçaldıldı. İmkanlı ailələrin uşaqlarına həsədlə baxdı. Yelkənsiz qayıq kimi həyatın amansız dalğalarında üzməyi bacarmadı Qurbət. Yolu həbsxanalardan da keçdi. Müxtəlif adamlarla oturub-durdu. Bir şey anladı: yaşamaq üçün heç kimə heç nədə güzəşt etməyəcəksən. Səni əziblərsə, sən də əzəcəksən...

Qurbət şərlənib həbsxanaya düşdükdən sonra bu qənaətə gəldi. Müttəhimlər kürsüsündə əyləşdiyi günü heç unuda bilmədi. Düzdür, o vaxta qədər çox sinmişdi, amma heç kimin qarşısında əyilməmişdi. Həmin gün isə sindirmaqla kifayətlənmədilər, həm də əydilər Qurbəti. Adicə bir yükdaşıyanı topdansatış dükənini talamaqdə günahlandırdılar. Yoxlama zamanı üzə çıxan bütün yeyintilər ayağına yazılıdı. Özü kimi yükdaşıyanları üzünə durğuzanda qəh-qəhə ilə güldü Qurbət. Son sözü bu oldu:

-Görəsən, mənim arxamca həbsxana küçünə sizin hansınız göndəriləcək?

Qurbətə bes il cəhənnəm əzabı yaşatdırılar. Ən çirkli işlərdə çalışdırılar. Bəzən gecəni sübhə qədər ayaq üstə qalmaq da qismətinə düşdü...

Dustaqxanadan çıxdığı gün nə edəcəyini bilmədi. Gedəcək bir evi, döyəcək bir qapısı yox idi. Köhnə paltarlarla dolu çamadan əlində küçələri veyl-veyl dolaşarkən gözünə sataşan elan ona yeni həyatın başlanğıçı kimi göründü. Elanı bir də oxudu, ürəkləndi.

Emalatxananın müdürü onun üst-başına baxdı, sınaycı nəzərlərlə soruşdu:

-Taxta-tuxta işindən başın çıxır?

-Hə. Peşə məktəbində öyrənmişəm.

İllər yazıqlaşdırılmışdı Qurbəti. Onun yaziq görkəmi ustanın gözündən yayınmadı. Artıq heç nə soruştadı. Həmin gündən emalatxana onun yalnız iş yeri yox, həm də evi oldu. Bütün günü işlədi. İş saatı bitəndən sonra da mişar, çəkic əlindən düşmədi. Bir amalı vardi: özüne gün ağlamaq. Hami kimi o da udus loteryası aldı. Bəxti gətirdi. Elə həmin gün emalatxanadan ayrıldı. Üst-başını təzzələdi. Ölkədəki ab-hava da karına gəldi. Xırda alverdən böyük biznesə doğru irəlilədi. Qabağına qaçanların, yol verənlərin sayı çoxaldı. Bəzən verilən salamları "əşit"mədi. Biznesi böyüdükcə özü də "böyüdü". Onu kürəkəni kimi görmək istəyənlərin sayı artıraqa Qurbətin təkəbbürü yerə-göyə sığmadı.. İlk məhəbbətinin "hədiyyəsi" beşillik cəza olmuşdu. Axi acıdan ölü birisinə hansı imkanlı qız verərdi ki? Keçmiş taleyi ilə barışmayan Qurbət arabir geriyə rişxəndlə baxmayı da unutmadı. Ağrılı günlərin qisasını alırmış kimi çox qəlblər qırdı. Rişxəndinin qarşısında göz yaşı axıdanlara istehzasi lap dözləməz oldu...

Qurbət ailə qurdu. Doğulan ilk körpəsinə bacısının - Fazilənin adını verdi. Böyüdükcə daha çox anasına bən-

zəyən Fazılədən təkcə anasının yox, itkin düşən bir yaşlı bacısının da ətriini aldı. Yalnız o ətri duyanda Qürbət tamamilə dəyişdi. Həlimləşdi, təkəbbüründən əsər qalmadı və həmin anda həmsöhbəti onu yenidən kəşf etdi...

Qürbət bacısını çox axtardı, amma tapa bilmədi. Hansı uşaq evinə getdişə, Fazılə adlı qızın həmin ildə qeydə alınmadığını söylədilər. Bacısını tapmadığı üçün özünü günahkar saydı Qürbət. Yeganə təsəllisi qızı Fazılə oldu. Ona yalnız ata deyil, bir həyan, dost, qardaş sandı özünü. Bacısı kimi qızı Fazıləni də itirəcəyindən ehtiyat etdi. Ona dikilən hər gözdə saxtakarlıq axtardı, açılan hər ürəkdə varına, dövlətinə hərislik gördü. Çoxlarını incitdi, hətta arxa qapıdan içəri örtüdükləri də oldu. Hər qələbəni təntənə ilə qeyd etdi Qürbət. İncitdiyi adamların heç birinə, azaciq da olsa, mərhəmət duymadı. Çox zaman qarışındakının mütiliyi onu hövsələdən çıxardı. İyrəndi belə adamlardan: "Əzilmək üçün doğulub belələri", dedi.

Talehin məktubunu da qutudan özü götürdü. Qızına məktub yazmağa cəsarət edən gəncin "dərsini vermək" fikri yuxusuna haram qatdı. Lakin ilk görüşdəcə "qələbə"yə bu qədər yaxınkən özünü məğlub sandı Qürbət. Həyatında ilk dəfə etdiyi hərəkətin ağrısını yaşadı, "ni-yə?" sualına cavab verməkdə çətinlik çəkdi. O, rastlaştığı adamları bir-bir xəyal süzgəcindən keçirtdi. Ən güclü rəqiblərini yolunun üstündən asanlıqla götürdüyü günləri xatırladı. "Sənin də havanı çalan tapılar, Qürbət!" - deyən Hafizi yadına saldı. Onda bu sözlərə qəh-qəhə ilə gülmüş: "Artıq sən görən Qürbət çoxdan ölüb, yoxdur", - demişdi. Qürrələnib sinəsinə döymüşdü və onu məhbəs künçündə yatırdan müdirindən ilk intiqamını belə almışdı.

Ancaq Qürbət üçün bu da kifayət etmədi. Zəmininə kabinetinə gəldiyi gün özünü göyün yeddinci qatında zənn etdi. İntiqam hissi gözlərini elə örtdü ki... Ad-sanını yetim yüksəkyandan "qoruyan" keçmiş müdirin xahiş üçün qızını şirkət sahibi Qürbətin yanına göndərməsi qələbənin ən yüksək nöqtəsi idi...

Zəminə müflisləşən ərinin günah sahibi olmadığını söyləyəndə məhkəmə zalı Qürbətin gözlərinin qarışında canlandı. "Mənim də heç bir günahım yox idi", - deyib bağırmaq istədi, lakin Zəminənin gözlərindəki ifadə onu danişmağa qoymadı.

"Yalvarıram, Hafızlə işin olmasın, o, pis adam deyil", - deyərək hicqiran Zəminəyə çox yazıçı gəldi. "Axı səni niyə göndəriblər?" - deyə bağırıldı. Səsindən diksinən qadına: "Get!" - əmrini necə verdiyindən də xəbəri olmadı. Zəmine ağır-ağır qapıya tərəf yönələndə: "Arxayın ol!" - kəlməsini dilinə gətirə bilmədi.

Zəminə getdi. Qürbət nə qədər sıxıntılı olsa da, yarımcıq qalan işlərini sahmana salmaq istədi, amma bacarmadı. Beş illik məhrumiyyətləri, acıları, təhqirləri sanki yenidən yaşadı. Kini bir az da artdı. Amma növbəti zərbəni vurmağa imkanı olmadı. Arvadının minnətə getdiyi ni öyrənən Hafız bağ evində özünü asmışdı.

Bu xəbərdən daxili sarsıntı keçirsə də, heç nə olmayış kimi davrandı Qürbət. Hətta dəfnə də getdi. Cılızla-

şan keçmiş müdirinə uzaqdan qalib kimi baxdı. Dəfndən qayıdanda isə əda ilə: "Allah səbir versin", - dedi. Dişi bağırsağını kəsən müdir heç nə deyə bilmədi, bu təsəlli-dən bir az da balacalaşdı. Onun büzüşməyi Qürbətin nə-zərindən qaçmadı. "Bu dünyanın işlərini bilmək olmur, Səttar dayı" - sözləri ilə ötən günləri müdirinin yadına salmağı da unutmadı.

Səttar dodaqaltı nə isə mizildandı (Əslində onun nə deyəcəyinin Qürbət üçün heç bir əhəmiyyəti yox idi), sonra başını qaldırıb Qürbətin üzüne baxdı. Bu göyümələ gözlərdəki istehzanı ilk dəfə məhkəmə zalında gördüyü-nü xatırladı...

Qürbətin qızına vurulduğunu eşidəndə tamam hövsələdən çıxmış: "Bir "dərənin iti"nin mənim süfrəmin başında nə işi var? Onu elə gedər-gəlməzə göndərəcəyəm ki, qızımın adını tutmağına peşman olacaq", - deyə and içmişdi. "İtirdiyi açar" Qürbətin cibindən çıxanda uca-boylu gəncin balacalaşmasını ləzzətlə seyr etmiş, istehzə ilə: "Nə qədər mal çırpışdırısan?" - sormuşdu. Gəncin and-aman etməsinə əhəmiyyət verməmiş, anbarda yoxlama başlatmışdı. Bir gecənin içində yoxa çıxan malların hesabını ondan istəmişdilər. Səttar arxasız bir gənc üzərində qələbəni belə qazanmışdı. Lakin Qürbətin məhkəmə zalındaki qəh-qəhəsi uzun zaman qulaqlarında cingildəmiş, bəzən onu yuxudan oyatmışdı. Oyanan zaman gördüğünün yuxu olduğuna çox sevinmişdi. Qürbət cəza evindən gələnə qədər qızını gəlin köçürmüş, tanınmış bir ailə ilə qohumluğun binasını qoymuşdu. Kürəkəni Hafızlə çox yerdə qürur duymuşdu. Yeni tikidirdiyi evə qapı-pəncərə sıfarişi verəndə Qürbətin işlədiyi emalatxanaya gəlmiş, onun nimdaş geyiminə, faşır görkəminə rişxənd edərək: "Ay müdir, bir abırlı adam tapa bilmirdinmi ki, yoldan ötəni işə götürmüsən? Bunun gördüyü iş nə olacaq?" - söyləmişdi. Müdir onun dediklərinə əhəmiyyət vermədən: "Əlləri qızıldır. Əger bəyənməsən, başqa emalatxanaya gedərsən", - cavabını vermişdi. Sifarişini alanda isə heyrətini gizlədə bilməmişdi Səttar. O zaman bugünkü Qürbətlə rastlaşacağını ağlına belə gətirməmişdi.

Qürbət yas yerində ayrılan kürəyinə zillənən bir cüt göz maşına minənə qədər onu təqib etdi. Adı vaxtlarda arxasında dikilən baxışlara qətiyyən əhəmiyyət verməyen Qürbət bu gün daxili bir narahatlıq keçirdi. Üs-yankar gəncin qəzəbli baxışları, hayqırtısı ruhuna elə həkim kəsildi ki, kim olduğunu belə unutdu. Asta-asta yərindən qalxdı. Ətrafda gəzənləri görmürək kimi yoluna davam etdi. Amma hansısa bir hiss onu xəstəxanaya tərəf çəkdi. İndiyə qədər etdiklərindən ötrü heç kimə hesabat verməyən Qürbət vicdan məhkəməsi ilə üz-üzə qalmışdı. O, ağır addımlarla piləkənləri qalxdı. Artıq onun üçün xəstəxanada kiminlə qarşılaşacağıının əhəmiyyəti yox idi. Təki gənc oğlan ayılsın.

\*\*\*

Cingiltili gülüş səsi qulaqlarında əks-səda verəndə Qürbət duruxdu. Bu, kimin gülüşü idi? Nə üçün ona bu qədər doğma, məhrəm gəldi? Addımlarını yavaşıldı. Pa-

lataya yaxınlaşanda gülüş yenidən təkrar olundu. Qürbətin heç nəyə şübhəsi qalmadı. O, bu gülüşü yüz gülüşün içindən ayırd edə bilərdi. Qızının ondan icazəsiz xəstəxanaya gələcəyini ağlına gətirmək istəmədi. Ağırlaşan ayaqlarına ağrı çökdü, addım atmağa təqəti qalmadı. İçəridə isə gülüş səsləri bir-birinə qarışmışdı.

-Qızım, Fazılə, Allah səni həmişə güldürsün. Coxdan belə ürkədən gülməmişdim, - deyən səsi eşitdikdə heç nəyə şübhəsi qalmadı. Bəli, bu onun hamidan qoruduğu, əsən küləyə, doğan Aya, parlayan ulduza belə qısqandığı qızı Fazılə idi.

Qürbət bir anlıq nə edəcəyini bilmədi. Dəlicəsinə bağırmaq, içəri cummaq istəsə də, bacarmadı. Ciyərparasına qiymadı. Divara söykənib dərindən nəfəs aldı, irəliyə gedən yolların üzünə qapandığını zənn etdi. Geri döndü. Pillələri sanki sürünen-sürüne endi. Sərin axşam küləyi üzünə dəyəndə bütün əzalarından üzütmə keçdi. Bir azdan üzütmə siziltiya çevrildi. Hiss etdi ki, yeriyə bilmir. Vücadunu saran ağrılar ixtiyarını əlindən alır.

Yaxınlıqdan keçən bir taksiyə əl elədi. Evləri ilə xəstəxananın arası xeyli vardi. Yol boyu bir-birini əvəz edən mahmılarda o, keşməkeşli bir ömrün cizgilərin hiss etdi. Qürbət yoluñ bitməsini arzulamadı. Mahni qanadlarında mürgüləmək, bu gün töretdiyi hadisəni unutmaq istədi, bacarmadı. Taksi evlərinin qarşısında dayananda zorla maşından düşdü. Evin qapısını da özü açdı. Şıltəqlıqla boynuna sarılan qızını gözləmək fikri indi ondan tamam uzaq idi. Ona elə gəldi ki, ev də əvvəlki hərarətini itirib. Diqqətlə üzünə baxan qadınına, qolları havadan asılan qızına baxmadan yataq otağına keçmək istədi.

-Ata! - sədəsi yaddasını silkələdi. Qızını yalnız indi gördü. Dili topuq vurdu:

-Səən nə vaxt gəldin?

-Sənə nə olub, ata? - deyib köksünə sığınan qızının saçlarını tumarladı. Hələ də hərarəti enmədiyi üçün istidən pörtən yanaqlarına, parıltı əvəzinə yaşıla dolan ala gözlərinə baxıb alnından öpdü, yavaş-yavaş eyni açıldı.

-Heç, bir az fikirli idim, - dedi.

-Özünü çox yorursan, bir az istirahət elə, - deyən qadının sözlərini də eșitmədi. Daxili bir narahatlıq bütün gecəni Qürbəti üzdü. Xəstəxanada eşitdiyi səslər, gülüşlər bir tilsim kimi onu özünə çəkdi. Səbirsizliklə səherin açılmasını gözlədi. Günəşin ilkin şüaları dənizdən boylananda göz qapaqları ağır-agır endi.

\*\*\*

Qürbət oyananda günortaya az qalırdı. Cəld yerindən qalxdı. Vanna otağına getmək istəyəndə qızı yenə də uşaq şıltəqlığı ilə boynuna sarıldı. Qürbət bir anlıq hər şeyi unutdu. Hərarəti enməsə də, qızının şən əhvalı-ruhiyyəsi ona da sirayət etdi. Süfrə başına keçdi. İştaha ilə yeməyini yedi. Evdən çıxanda dünənki halından əsər yox idi. Sürütü həyətdə onu gözləyirdi. Maşına əyləşən kim:

-Sür, - dedi.

İncitdiyi gəncin ailəsi ilə tanış olmaq, üzr istəmək, qızını xatırlan gülüş sahibini - Fazıləni görmək marağlı

onu xəstəxanaya çəkdi. İndi ona qarşı tərəfin necə münasibət bəsləyəcəyinin heç bir əhəmiyyəti yox idi. Xəstəxanaya çatanda:

-Məni gözləmə, - deyib sürücünü yola saldı.

Pillələri yüngül addımlarla qalxıb koridora daxil oldu. Koridorun geniş foyesində tibb bacısından nə isə soruşan uca boylu bir kişi diqqətini cəlb tdi. Gözlərinə inanmadı. Bu, Qədir idi. Dustaqxanada tanış olub dostlaşdıığı Qədir. Özündən ixtiyarsız qollarını açaraq ona tərəf addımladı:

-Qədir! - deyib səsləndi.

Qədir də iyirmi ildən bəri görmədiyi Qürbəti görəndə gözlərinə inanmadı, amma bu, yuxu deyildi. Qarşısındaki dost yolunda canından keçməyi bacaran Qürbət idi. Bir-birini qucaqlamadılar. Qucaqlaşan əllər və ciyinlər oldu.

-Səni buralara hansı ruzgar atıb, ay Qədir? - deyərək maraq dolu göyümtül gözlərini dostonun üzünə dikdi.

-Oğlum burada yatır. Ona dəyməyə gəlmışəm.

-Xəstəliyi nədir?

-Eh, elə bir xəstəliyi yoxdur. Əsəbi gərginlikdən huşunu itirib. Ayılmağı uzun çəkir.

-Nə vaxtdan xəstəxanada yatır?

-Dünəndən. İlk dəfə anasını itirəndə bu vəziyyətə düşdü. Uzun sürən müalicədən sonra güclə özünə gəldi. Amma indi nə olduğunu bilmirəm. Özü də heç nə demir. Anasının itkisi ilə heç barışmaq istəmir. Nə qədər könlünü açmaq istəsək də, bir kəlmə dinib-danişmir.

Qədir doluxsundu. Gözündəki yaşı dostonun görməməsi üçün üzünü kənara çevirdi.

-Ata, Taleh səni çağırır, - deyən qızın səsi axşamkı gülüşü Qürbətin yadına saldı.

-Gəldim, qızım!

Qədir ağır bədəninə uyuşmayan bir cəldlikle ayağa qalxdı, palataya tərəf yönəldi, işarə ilə Qürbəti də içəri çağırırdı. Səsin sehrində çıxmayan Qürbət özündən asılı olmadan onun arxasında düşdü. Bir neçə addımlıq məsa-fə sanki qurtarmaq bilmədi. Qapıda Fazılə ilə qarşılaşanda duruxdu. Özünü ayrı bir dünyada zənn etdi. Anasının çöhrəsi gözünün qarşısında canlandı. Bu, həmin ala göz-lər idi. Sol yanağındakı qəhvəyi xal da yerində idi.

Qürbətin dili tutuldu, bir kabus qovurmuş kimi əllərini tərpətdi. Yıxılmamaq üçün divara söykəndi. Fikrini aydınlaşdırmağa çalışdı: Bu nə idi: yuxumu, təsadüfmü, ya illerdən bəri axtardıqlarına qovuşmaq üçün etdiklərinin əvəzində Allahın cəza kimi göndərdiyi hədiyyəmi idi?

Qürbət ayılanda özünü yataqda gördü. Qədir başının üstünü kəsdirmişdi. Taleh çarpayının ayaq tərəfində dayanmışdı. Qürbət hönkürdü. Onun hönkürtüsündəki acı fəryada dözə bilməyən Fazılə də ağladı. Ürəyi boşalana kimi ağladı Qürbət. Heç kim onu sakitləşdirməyə cəhd eləmədi. Sakitləşəndə də heç nə soruştular. Qürbət qırıq-qırıq cümlələrlə özü danişdi hər şeyi. Fazılə adı ilə tanıldığı bacısı Nazilənin şəklini istədi. Qədir həmişə cibinde gəzdirdiyi şəkli göstərəndə Qürbət yenidən hönkürdü. Şəkildən boylanan solğun çöhrəli qadın anasının eyni idi...



## GÜLNARƏ İSRAFİL

### KƏNDİMİZ

Nəyi yaza, nəyi poza qələmim,  
Dağda bulaq öz gözündən quruyub.  
Çadır qurmur Şəhrəbani nənəmiz,  
Qoyunları öz düzündən qoruyub.

Karxanaya döndəriblər Xalxalı,  
Yastı daşı Kamaz-kamaz daşınır,  
Sinəsini ovuq-dəlik edəndən,  
Göyçəmənin ağrıları qaşınır.

Qısa çatır qalaçanın yolları,  
Alaçığın yolları bir nağıldı.  
Babalarım salib kəndi, bərəni,  
Coma yeri, çardaq yeri dağıldı.

Cığırları soluxlanır Sərkərin,  
Dəyə quran dəyəsində yaşlanıb.  
Qara çökək qoruq yeri əzəldən,  
Gül-çiçəyi kərəntəyə süslənib.

Yastanada top oynamır cavanlar,  
Diğirlənib məhləmizə, qol ola.  
Hərdən biri ərinəndə gəlməyə,  
İksi birdən enib gələ qol-qola.

İşiqliydi hisli-paslı çıramız,  
Beş daşında ov itimiz varydı.  
Məhləmizin bir tərəfi samanlıq,  
Bir tərəfi qarğıdalı, dariydi.

Nə gözəldi heç keçməyən uşaqlıq,  
Buludları izləyərdik, dolu, qar?!  
Bəzən bizi yağış büküm edərdi,  
Bəzən külək yuvarlardı bir topar.

Elçi daşın üstə təsbeh çəkənlər,  
Qan düşəndə yatırardı qalları.  
O diyarda bəy doğulan, bəy kökən,  
Bir Ulunun, bir Çinarın dalları.

### SAAT TİLSİMİ

Niyə ölüm gizlənir bu şəbehin içində?  
Bəxtəvərin sisində duyğular azarlanır.  
"Kişidə söz bir olar" yaş əbədi cavandı,  
O köhnəlik, əzəli, öykülər bazarlanır.

Dəniz dalğalarında mirvari dibə enir,  
Yaşlanır qoz ağacı günün günortasında.  
Bir zahid əl yelləyir gedən, gələn sarvana,  
Elə bil ki, oturub dinin düz ortasında.

Kirşanı xonçalayır yuxumda bir əcəm qız,  
Düyünləyir belinə göyün yeddi qatını.  
Ulduzları cehizlik, ayı başlıq gətirir,  
Çoxaldır səhralığın susuzluq urvatını.

Sevgim qaynar bulağı məcrasından çıxarır,  
Göyərdir göy üzündə rəngi göy ümidi ləri.  
Məngənələr dışində çarmixa çəkən, varım,  
Bucaqsız ağırlarda qarğı, döy ümidləri.

Yol verilsin bu bəxtli bəxtəvər yola gəlsin,  
Dənizlərin çılgını daşlaşmasın sahili.  
Bir mən, bir sən baş-başa tutaq saat tilsimi,  
Bizdən uzaq bir zaman qışlaşmasın ta, ili.

### GÖY ÜMİDLƏR

Elə yuxum gəlir ki,  
Yuxular karım olur.  
Üşüyən torpaq altda,  
Bütövüm, yarım olur.

Başına bir daş düşür,  
Başım daşla qarışır.  
Ovcumda göy ümidlər,  
Yaşa dolur, qırışır.

Üç hərfli kəlməyə,  
Həbs olunur fəsillər.  
Yana düşür, quruyur,  
Laylalı yumru əllər.

O müqəddəs gecənin,  
Dilindən sözüm düşür.  
Öz ömrümün dibində,  
Sivrilir gözüm, üzür.

Eləcə yuxum gəlir,  
Uzun cillə yuxusu.  
Hər dəm üstümə yağır  
Zillət, zülmət qoxusu.

Dizim qırılır yaman,  
Diz çökürəm, diz üstə.  
Bu dünyadan qopuram,  
Qırılıram üz üstə.

## **DAŞIN ÜZÜ GÜLÜMSƏYİR**

*Şəhid Əkbər Hüseynliyə*

Daşın üzü gülümsəyir,  
Xonça tutur mərməri əli.  
Torpağın gulləsi dərir,  
Dik qaldırır daşda əri.

Gülüşü kəklik səkdirir,  
Köynəyi üç rəngə dolur.

Sinəsi xallı köynəyin,  
Toylu qaballı köynəyin,  
Vətənə çevrildi igid,  
Geyindi şanlı köynəyin.

Bu, ər oğul, ər oğuldu,  
Evdə təkdi, bir oğuldu.  
Çiyini torpağı qaldıran,  
Dayaq-ərgin tir oğuldu.

Bu ömrün yoxusu yasti,  
Toxmağı, külüngü paslı,  
Sevdasının saçı qanlı...  
Bələyi, beşiyi yaslı.

Daş ömür, ağac ömürdü,  
Dik ömür, qiyqac ömürdü.

## **KÖÇƏN ANAM**

Gözlərimə köçən anam,  
Səsini səs yolla, gəlim.  
Dərd ciyinini biçən anam,  
Dərdini sil, tulla gəlim.

Qabar əlinə sırişim,  
Yornuq qolunda qırışım,  
Çağır nəfəs ver, çalışım;  
Dizim sıni, qolla gəlim.

Soyuq üzüne yetməyə,  
Yumru əlindən öpməyə,  
Saçımı yaylıq etməyə,  
Səslə-səslə, yalla gəlim.

Yaza çıxmayançıçəyim,  
Ətri burnumda tüteyim,  
Ay dağım, ağım, birçəyim,  
Bir öpüşü balla, gəlim!

## **ADAM**

Böyük adam,  
Ağır adam,  
Ağrılı adam.  
Dondu uğultular...  
Gecələndi görüşlər...  
Dəli adam,  
zaman sudan.

Bu adamin on iki  
yaşı var.

Mürgü adam,  
Süngü adam,  
Sürgün adam.  
O gün səs gəlməşdi qulağına,  
hörgü səs,  
höñkürtü səs.  
Yabanı ot tərpənir,  
Gilli, gilli.  
Ovsun qaşıyan adam,  
Sən,  
keçmişin adamısan,  
Keçmiş də, sənin.  
Vallah...  
Kirşan tut vaxtı,  
Bəzən saniyə-saniyə.  
Adam, adam,  
Xinalı dəqiqələr.  
Qoy, gömgöy olsun yaşam,  
Biri aşağıda gözləyir,  
Söngü adam.  
Gecə ikiyə iyirmi dəqiqə qalır,  
yaş, on ikidən çıxdı, tam.

## **VƏTƏN**

Bir şəhid gördüm ki, mən,  
Köynəyi can verirdi.  
Dilində ilk yaddası,  
qurumuş son kəlməsi,  
Yerdən torpaq dərirdi.  
Doğacaq körpəsinin  
qoxusuna tamarzi,  
Unudurdu nəgməni,

Dodaqları qaçaraq.  
Piçilti qovlayırdı,  
Hənirti axtarırdı,  
Canından can açaraq.

Medalı çicək açmış,  
laysası bumbuz hamar,  
Ürəyində qaynardı,  
Güllə açmış samovar.

Bir şəhid gördüm ki, mən,  
Sükutu üfiq sarı.  
Qənd dadını verirdi,  
Onda ömür layları.

Bir şəhid gördüm ki, mən  
Torpaqdan don geyinmiş,  
Anadan köz atəsi,  
Atadan sərr daşları.

Geyinmişdə, geyinmiş.  
Təpədən dırnağacan  
Doğma, yad yavaşları.  
Bütün yer kürəsində,  
Ölümçül savaşları.

Bir şəhid gördüm ki, mən,  
Vətən olmuşdu, Vətən!.

## ***YAD TOZANAQ***

Bəxtim elə fağırdı ki..  
Uzaqlardan üfrülmüşəm  
Külək-külək..  
Qoparmışam yad tozanaq.  
Mən, elçilər üfüqüyəm  
Sətir-sətir,  
Nəgmə-nəgmə,  
Kətil-kətil,  
Sevgi-sevgi,  
Ətir-ətir.  
Ağcaqayın yarpağıyam,  
Dilik-dilik  
Çətir-çətir.  
Dan yeriyəm parlaq, ölü şəfəqlərin,  
Açıldıqca səhərləri,  
Bir az kirik,  
Bir az lirik, səs tonuyam.  
Hər shəydən az,  
Gün donuyam, gün yonuram.  
Bəbəyimdən axıb daşan  
Arzularım  
Ögey-ögey.  
Bu ömür mənə sabahdı.  
Bu ömür mənə yamaqdı,  
Nağıl-nağıl, bir oymaqdı,  
Bəxtim elə fağırdı ki,  
Nə yatmışdı, nə oyaqdı.

## ***ULDUZLAR GÖYƏRMİR***

Utanır əllərini bərk tutaraq yağışlar.  
Sualım boz daş,  
məxməri mamır gətirib dilimdə.  
Mən, kainatın qırış yolları,  
yeriyən və addımlanan.  
Bütün maşınlar üstümdən keçir  
binaların altında park etməyə.  
Eşilir ürək çırıntıları,  
səs dalğaları-səs...  
Geyinə bilmədiyim  
rəngli geyimlərin pulları  
və əzilən hər yerim göyərir.  
Saatların taqqıltısını  
köksündə gəzdirirəm,  
yerişlərdə...  
Niyə dilim danışmir,  
piçiltilərim yuxuya düşür,  
Axı, niyə ulduzlar göyərmir?..

## ***TANRIM***

Bir gün bütün çiçəklər solar...  
Bir gün quşların göz yaşlarını  
siləcək çiçəklər bitər.  
Tək insanlıq yox olar, Tanrı.  
Sabahların qərib açılması  
Gecəni öldürər.  
Qan damlayan hansısa döşəməyə  
Təmizlikdən.  
Qan quşar divarlar, hər gün quşar...  
Yoxluq içində gecələr  
Tüstü tixayar nəfəs yollarına.  
Qaranlığın işığını söndürər adamçıq  
Tutulmuş göy,  
Açmaz qaranlığı.  
Bütün çiçəklər ağlayar,  
Bütün çiçəklər rengsizləşər...  
Yox ömrüm, qədəh-qədəh həzm olar.  
Var ömrüm,  
Böyüyər.  
Yaza bilmədiyim sözlərin  
içində itirər özünü.  
Nə kəpənəklər uçar,  
nə də çiçəklər açılar gələn sabah.  
Kim gülsə,  
qatılın əl nişanı  
qan sağlamış gözlərin içində qalar.  
Şeirin başı ayağına çevrilər.

Mən, ölmədim, o gün,  
titrək-titrək ağlayar...  
Sən də ağla, Tanrı.  
Tanımadığım agrılarımı ağla,  
Yadlığında ağla!  
Ruhun qəhəri boğar sükutumu,  
Tanrı!..



**QURBAN BAYRAMOV**

*tənqidçi-ədəbiyyatşünas, doktor-professor,*

*"Səməd Vurğun mükafatı" və "Vintsas" mükafatı laueratı*

# BİR KİTAB YAZACAQ ODLU ÜRƏK SAHİBİ...

*Həkim-şairə Nuranə Rafailqızının yaradıcılığı haqqında düşüncələrim...*

Bədii söz sənəti yollarında inamlı addımları-nı atan, amma "müəyyən bir auditoriyaya sahib şair kimi tanınan" Nuranə Rafail qızı Fazilova (Rəhimova) Azərbaycanın barlı-bəhərli diyarı Göyçay bölgəsində dünyaya göz açmışdır, orta təhsil almış, Odlar Yurdu Universitetinin "Müalicə işi" fakültəsini bitirərək həkimlik peşəsinə yiyələnmişdir. 2007-ci ildən ixtisası üzrə Göyçay Rayon Mərkəzi Xəstəxanasında həkim vəzifəsində çalışır...

Ədəbi fəaliyyətə erkən, orta məktəb illərindən başlayaraq, tez-tez rayon və məktəb tədbirlərində öz şeirləri ilə çıxış etmiş, rəğbətlə qarşılanmışdır. Şeirləri ilk olaraq Nuranə Rafailqızı imzası ilə "Milliyət" qəzeti, "Herba-flora", "Yazarlar" jurnallarında işıq üzü görmüşdür. Lap son çıxışı "Kredo" qəzetində olmuşdur. Onun Nuranə Fazilova (Rəhimova) imzası ilə də şeirləri dərc edilibdir. 2016-ci ildə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin təşkil etdiyi "Kiçik yaşı uşaqlar üçün nəşr, nəzm və dram əsərləri" müsabiqəsində 4-cü yerə layiq görülmüş, qalib əsərlərin yer aldığı kitabda 18 şeiri çap olunmuş, məktəb kitabxanalarına paylanmışdır. 2018-ci ildə Göyçay rayonunda təşkil olunmuş "Beynəlxalq Nar Festivalında" şeiri müsabiqəsində "Göyçayın narı" şeiri ilə iştirak etmiş, 3-cü yerlə mükafatlandırılmışdır. 2021-ci ildə çapa hazırlanmış "Həkimlərin söz dünyası" kitabında 10 şeiri ilə həmkarları arasında yer almışdır. 2021-ci ildə "Gəlirik, Qarabağ" poeziya antologiyası kitabında 13 şeir və "Kimlərə qaldı dünya", "Nizami Gəncəvi - 880" antologiyasında 15 şeiri

dərc olunmuş, həmçinin "Həyat bizi səsləyir" antologiyasında şeirləri yer almışdır. Nuranə Rafail qızı Azərbaycan Kütləvi İnformasiya Vasitələri İşçiləri Həmkarlar İttifaqı tərəfindən "Qızıl qələm" media mükafatı laureatı (15.04.2021) olmuş, eyni zamanda, KİV tərəfindən "Fəxri şair" diplomuna layiq görülmüşdür. Bu faktlardan da, göründüyü kimi, Nuranə poetik yaradıcılıqla ardıcıl möşgül olmuş, müəyyən müvəffəqiyyət əldə edə bilmiş, onun yaradıcılığı haqqında mətbuatda müsbət rəylər də dərc edilmişdir.

\*\*\*

İndi onun "Həkimlər depresiya deyir..." adlı ilk şeirlər kitabı nöşr üçün hazırlanır və bu ilk kitabə xeyir-dua vermek üçün istedadına və xeyirxahlığına inandığım şair-publisist, naşir Zaur Ustac mənə müraciət etdi, Nuranənin yaradıcılığı ilə ətraflı tanışlıqdan sonra, onun poetik "dünyası" barəsində fikir və düşüncələrimi bildirmək qərarına gəldim...

\*\*\*

Nuranə Rafailqızı əsində, ədəbiyyatla heç bir əlaqəsi, həmçinin filoloji təhsili olmayan, ədəbi əhatədən kənar, amma ədəbi-bədii düşüncəyə, poetik istedadda malik yazarlar qurupuna daxildir. İstedadlı qələm sahiblərindən biri olan, şair-publisist Zaur Ustacın onun haqqındaki bu fikri ilə tam razılışırıq: "...çox istedadlı qələm adamı... Nuranə Rafailqızı da ixtisasca həkim olmasına baxmayaraq, artıq müəyyən bir auditoriyaya sahib şair kimi tanınmağa başlayıb..." Yuxarıda götirdiyiiz faktlar da bunu təstiq edir.

Nuranənin şeirlərində onun bir qələm əhli kimi mərhəmetini, sədaqətini, sevgisini, dürüstlüyünü, paklığını

görürsən. Görürsən ki, müəllifdən sözə hopan ruhu da təmizdir, safdır, durudur... İç dünyası ilə dış dünyası müvazidir, aldadıcı deyildir, sünilikdən xeyli uzaqdır. Şeirlərində özünü, yaşadığı mühitin, ən ümdəsi isə göz açlığı, boy-a-başa gəldiyi bölgənin cazibədar ruhu, özünəməxsus söz düzümü, bu düzümün yaratdığı ahəng var və bunlar onun şeirlərinin spesifikasi təkin qəbul edilə bilər...

Bu kitab şairənin ilk kitabıdır və müxtəlif mətbuat orqanlarında, toplularda, almanaxlarda dərc edilən, oxucuları ilə üz-bəüz qaldığı şeirlərinin bir qismidir... Bu şeirlərdə şairlik iddiyasına düşməyən, təbii hissi ehtiyacdən yaranan, həkimlik peşəsinə iyiyələnmiş incə, zərif təbiətli və həssas müşahidə qabiliyyəti olan bir şair qadının həyata münasibəti, yaşam tərzinin psixoloji məqamları, insani sevgisi, məhəbbəti, nifrəti, qəzəbi və s. doğru-dürüst, həzin bir lirizm ilə eksini tapıbdır və yaxşısı budur ki, bütün bunlar onun özünükündür. Özüdür, gəlmə, yapma, yamaq, yapalaq deyildir, səmimidir, poetik etiraflardır... "Bircə sən yoxsan dünyamda" şeirində olduğu kimi:

*Hər şeyim var..*

*Başımı salmağa evim-ocağım,  
Qışılıb yatmağa küncüm-bucağım.  
Halal zəhmət ilə rahat çörəyim,  
Bir kitab yazacaq odlu ürəyim.  
Bircə sən yoxsan dünyamda,  
Yalnız arzumdasan, yalnız xülyamda*

*Hər şeyim var*

*Qızılım, mirvarım, incim-sədəfim,  
Əqidəm, imanım, yönüm, hədəfim.  
Başımın üstündə duran Allahım,  
Xoşbəxt gələcəyə gedən sabahım.  
Bircə sən yoxsan dünyamda*

Zənnimcə, bu lirizm mayasından mayalanın həyatı faktlar, cizgilər, fraqmentlər bir insan taleinin sözdə reallaşan sinematik kadrlarıdır... Ümumiyyətlə, bu şeirlər bir həkim-şairənin həssaslıqla duyduğu, gördüyü, yaşadığı həyatı faktların poeziyasıdır. Bir həkim kimi isə xəstəsinə həssas, qayğılaş, məlhəm münasibəini, peşəsindən sıyrılan koloriti belə şeirləşdirir və bu özünməxsus həkimanə ruhunun lirik bədii ifadəsidir.

*...Kimi cavan, kimi qoca,  
kimi körpə qucağında  
Bir havanın həsrətində,  
bir nəfəsin sorağında.  
Gecələri sakit-səssiz  
xəstəxana otağında  
sübhə kimi cirildayan  
Bax,  
həmən o yataq mənəm!*



Yaxşı olan budur ki, müəllifin qarşılaşdığı, gördüyü, eşitdiyi əlahiddə hadisələr, nəsnələr onun könlündə, ruhunda əks-səda verir, misralara, obrazlara, şeirə çevirilir...

Şairdə, ümumiyyətlə qələm əhlində gərəkdir ki, fərqli düşüncə, dünyagörüş, zamanı vaxtında duymaq və gələcəyə yönəlik duyum, həssaslıq olsun. Nurənə Rafailqızı yaradıcılıqdan kənar sahədə, həkimlik peşəsində çalışmasına baxma-yaraq (hərçənd, mən həkimliyə, Hippokrat andlı həkimliyə yaradıcılıq sahəsi kimi baxıram və onu da bilirəm ki, bu peşənin adı həkəmə, fikir, filosof anamlarına müvazidir) içində həkimanə bir poeziya - şair ömrü də yaşayır... Mənə elə gəlir ki, həkimliyin şairliyə yaxın, doğma cəhətləri var. Əvvala, hər ikisinin obyekti İNSANDIR! Və hər ikisi, həkim də, şair də insanın sağlamlığı ilə məşğuldurlar, birisi fizioloji sağlamlığın, ikincisi isə mənəvi sağlamlığın keşiyindədirler... Bu cəhətdən həkim də, şair də daim axtarışadırlar. Boş yerə deyilməyibdir: "Sağlam canda sağlam ruh olar!" Məncə həkimlik də, şairlik də ciddidən-ciddi ruhsal aləmdir... Nurənə həkimin poetik "mən"i onun "Mən" şeirində həssas psixoloji çalarda belə təqdim edilir:

*Bir ev var ki, uzaqlarda  
hasarı yox, çəpəri yox.  
Nə gələni, nə gedəni,  
nə qalan bir nəfəri yox.  
Bu günəşdən, bu səmədan,  
bu həyatdan xəbəri yox  
toz basmış, kifə bürünmüş  
Bax,  
həmən o otaq mənəm...*

Əlbəttə, bu şeiri avtoportret də adlandırmak olar. Lirik "mən"in - müəllifin keçirdiyi əhval-ruhiyyə əks olunubdur. Təsvir olunan bu metaforik obraz - ev, əslində insan ömrünün obrazıdır, onun keçirdiyi ölüm yolunun astanalarıdır, müxtəlif çətinliklərdir, psixoloji iztirablardır... Və yaxud "bu "mən"" diqqətsiz misra, dərc olunmamış şeir, tənha fərd, ucqar kənd, oxunmamış kitab, tikilməmiş ev, uzun illərdir yanmayaq soba", bu qəbilədən olan həyatı məqamlardır, addamaclardır... Məsələn, "Bir az səssizlik, bir az sənsizlik" adlandırdığı şeirində olduğu kimi:

*Bir stəkan çay istəyirəm,  
yanında da limonu.  
Bir qırıq qənd parçası,  
bir kağız, bir qələm  
cizmaqara edim onu  
Vəssalam,  
mənə bu da yetər hələlik!  
Gün batar, ay doğar,  
bir az səssizlik, bir az sənsizlik*



Nuranə Rafailqızının bu qəbildən şeirlərində ihcə, zərif qadın həssaslığı ilə yoğrulmuş fəzilət, rəğbət, şəfqət, dürüslük, fədəkarlıq, sədaqət, məhəbbət kimi insani əxlaqi keyfiyyətlərin öz istədadi, bacarığı gücündə vəsf, tərənnümü daha qabarıqdır, öndədir... "Həkimlər depresiya deyir" şeiri bu cəhətdən səciyyəvidir:

Dünyanın rəngi də qaçıb,  
ağ-qara şəkillər kimi,  
Divardan bizə boyلان  
70-ci illər kimi.  
Saralıb, solub, köhnəlib  
güllər də eyni rəngdədi  
Bir siğala həsrət qalan  
tellər də eyni rəngdədi.  
Həftələr, aylar ötüsür  
qoşulub dönür illərə  
Eyni rəngdə, eyni tonda  
ömrü veririk yellərə,  
Qocalıq da astanadan  
üzümüzə gülümsəyir.  
Şair deyir kefim yoxdu,  
Həkimlər depresiya deyir!..

Şairə-həkimin "Həkimlər depresiya deyir" bu şeirlər kitabını ömrün sevgi, qayğı, sevinc, iztirab, qəm-qüssəli anlarının şeire çevrilmiş forması da adlandırmış olar... Bu kitabın ilkin əlyazma variantına söz-rəy yazmış Zaur Ustac demiş, onun şeirləri "könlül rahatlığı, ruh sakitliyi" kimi də maraqlıdır. Doğrudan da, bu maraqlı, hissiyyatlı, duyğulu şeirlər səmimiyyətdən doğulan isti, iliq, estetik həzz yaranan təsirli poetik mətnlərdir:

...Ağzımızın ləzzəti yox,  
dadi qaçıb, tamı qaçıb,  
Dünyada adam qalmayıb,  
sonuncu adamı qaçıb.

Gecələr yuxum da qaçaq  
yorğan-döşək gəlir cana,  
Elə hey, dönüb dururam  
gözüm dikilir tavana.  
Gündüzləri çalmaz qapım,  
nə qonşum var, nə qonağım  
Öz evimdə dəfn olmuşam  
daş məzarım, daş otağım.  
Qurda-quşa ehtiyac yox  
öz içim özümü yeyir,  
Mən deyirəm kefim yoxdu,  
Həkimlər depresiya deyir!..

Bu şeirlər, poetik nümunələr boynuna müyyən bir estetik təhəddi, missiya götürən qələm sahibinin deyil, həyata tuyğusal, tənhalığın, dərdin içindən boylanan həyatsevər, insanların mənəvi aləminin gizlinlərinə dalmayı bacaran bir ziyanlı xanımın özünəbənzər zərif duyğularının şeirlə tərcümənidir, ifadəsidir, bir xanımın sevgi və saygısidir...

Hətta onun şerlərdə yurda dönüşün, Qarabağa dönüsün sevincindən yaranan işıq, şəfəq, nur selini də aşkar görmək mümkündür və doğrusu vətənsevər insanın sevinci hüdudsuzdur... Və bu Vətənsevərlilikdə hər kəsin öz şəxsi payı var və bunu hərə bir cür ortaya qoyur:

Elə ki, mən boy atdım,  
yeridim addim-addim,  
Anam tutub əlimdən,  
bu daşı, bu torpağı,  
bu otu, bu yarpağı,  
yaşadığım küçəni,  
qızındığım ocağı  
Göstərib Vətən deyib!

Əksər şairlərdə olduğu kimi, onun da lirikasının bir qismi sevgi, məhəbbət mövzularındadır. Bu şeirlərdə əksərən ayrılıq, hicran, kədər motivi, "sən gəlməz oldun" ovqatı, həsrət, yol gözləmək, ürək gəynədən sevgi iztirabları əksini tapıbdır. O şair yaradıcılıqda müəyyən nailiyyət qazana bilir ki, yaşadıqlarını və yaşaya bilməcəklərini qələmə almağı bacarır. Elə bil, olacaqlar əvvəlcədən onlara agah olur. Bu şeirlərin əksəriyyəti, elə bilirəm ki, iztirabların, faciəli anların yanğını söndürmək, içini yandıran közü dışarı atmaq, ruh aləmindəki firtinləri sakitləşdirmək üçün yazılır və bu qəbildən olan duyğu və hislərin müəyyən qismini gənclikdəmi, sonramı hamı keçirib... Hər kəsin içini yandıran belə duyğuları var... Ona görə də, belə duyğuları səmimi şəkildə əks etdirən şeirlər hamı tərəfindən qəbul edilən olur, tutarlı, təsirli poetik mətnə çevrilir... "Sev ki, sevən mərd olar!" (Hüseyin Kürdoğlu) poetik prinsipi bu qəbildən şeirlərdə gücə, enerjiyə, ehtizaza səbəb olur...

Ey Fələk, bu gecə  
könlümü gəl, dindir!  
Bir sən ol, bir də mən,  
bir də ki, təkliyim,  
Bitməsin sübhədək  
əlindən çəkdiyim...  
Durmadan özünə,  
lap elə üzünə  
eyləyim şikayət!

*Ürəyim boşalsın nəhayət...  
Vəssalam, mənə bu da yetər hələlik,  
Gün batar, ay doğar,  
bir az səssizlik, bir az sənsizlik...*

Bu misralardakı hissin ecazı, poetik fikrin epitet səviyyəsində təqdimi yeni məhəbbət lirikasının nümunəsinə dönür, lirik xarakterin duyğuları "bir az səssizlik, bir az sənsizlik" - deyə, haray çəkir:

Yaradıcı adamların ömrü, əslində, insanlıq, bəşərə, Vətənə həsr olunmuş ömürlərdəndir. Cənki, insanların ünsiyətini asanlaşdırın və həmişə canlı, dinamik saxlayan ədəbiyyatdır, incəsənətdir və doğrudan da bu bəşəri universal dəyərdir, dinindən, irqindən asılı olmaya-raq hazırla və gələcəyə insanların birgə baxışıdır... Sənətin əsas missiyası adı insanların adı baxdıqları, hər gün gördükleri hadisələri, insanları, hətta əşyaları, ağacı, yarpağı, budağı fərqli şəkildə, daha gözəl ampulada təqdim etmək, sevdirmək, görünənin görünməz tərəflərini göstərməkdir... Hətta "Fələklə" belə, cəngi-cida-la, çıxmaq, polemikaya girişmək gücüdür: "Ey Fələk, bu gecə könlümü gəl, dindir!"

Bu şeirdə "Fələk" qeyri-adi metaforik obrazdır. Əslində, bu poeziyanın (eləcə də bədii yazıların) metaforik təbiətə malik olmasındandır. Metaforik düşüncə estetik həzz yaradır, psixoloji enerji yaradır və burada - metaforik düşüncədə ağıl və xəyal gücü təbii, harmonik şəkildə birləşir... Sənətin, sənətkarın bacarığı, istedadı yeni və təsirli metaforalar yaradaraq, onlardan bacarıqla istifadə edərək yepye ni duyğular, hislər, dəruni fikirlər, gerçəklilikə bağlı xəyallar doğura bilməkdir. Şair, yazar, alimin yazdıqlarında, düşüncəsində metaforik güc, enerji olmasa, o zaman oxucuya lazımi təsir göstərə bilməz. Tanınmış dilçi, professor İsmayıll Kazımov yazar: "Metaforlar dilin dilidir. Dilin imkanlarını sərhədsiz bir duruma salır..." Belə götürəndə, Nuranə Rafailqızı bir qələm sahibi kimi metaforik düşüncədən, bədii-poetik vasitədən xali deyildir, yerli-yerində istifadə edə bilir, lap, "Mənə bir az nağıl danış" şeirində ki kimi. Bu şeirdə müəllif folklor-nağıl motivlərindən metaforik qəliblərde bacarıqla istifadə etmiş, günümüzün reallıqlarını canlandırma bilmişdir:

*Mənə bir az nağıl danış,  
ruhum bir az təzələnsin.  
Səmadaki ulduzlardan  
göydən yerə nur ələnsin.  
Danışgınən bədirlənmiş  
14 gecəlik ayından,  
Günəşin bizə verdiyi  
bir ovuc ümüd payından.  
Bir az külək, bir az çovğun,  
bir az bulud, bir az yağış.  
Başımı qoyum dizinə  
mənə bir az nağıl danış!*

*...Mənə bir az nağıl danış,  
yuxum töküür gözümdən.  
Danış qoy başım qarışın,  
özüm bezmişəm özümdən.*

*Məcnun kimi dönə-dönə  
dolanıram otaqları.  
Lap əlimdən zara gəlib  
evin bütün yataqları.  
Göz dikdiyim tavan bezib,  
bezib yorğan, bezib balış.  
Başımı qoyum dizinə,  
mənə bir az nağıl danış!  
...Bir gecəlik uşaq olum  
saçında-dən, üzdə-qırış.  
Başımı qoyum dizinə,  
mənə bir az nağıl danış!  
...Mən hələ də uşaq kimi  
inanıram nağıllara...  
Duyğularım, istəklərim  
darma-duman, qarma-qarış.  
Başımı qoyum dizinə,  
mənə bir az nağıl danış!*

Burada Nuranə Rafailqızı özünü sehirli nağıl dünyasında hiss edir, daxilindəki kövrek, təmiz uşaqlıq dünyasının ülviyyətinə dalır... Onun bir şair, bir yazar kimi bu xüsusiyyəti imkan verir ki, uşaqlar üçün də təsirli, səmimi, duyğulu şeirlər yazsın. Uşaqlar üçün yazdığı şeirlərdə müəllif bir qadın şair kimi daha həssas olur və uşaq dünyasının psixolojisinin duyumlu məqamlarını aşkarlaya bilir və folklor qaynaqlarından da bəhrələnir.

Qeyd edək ki, dəyərli ədəbi faktin, mövzunun realasması isə boyu?k mənəvi gu?c və pes?əkarlıq, həm də sarsılmaz inam, əzm, iradə və əlbəttə ki, böyük sevgi tələb edir... Dövrdaşları arasında seçilə, fərqlənə bilər... O da, ilkin çağlarından poeziyaya sevdalanıb, şeirin sevdasına düşübür... Şairə bu sevdası vasitəsilə oxucusuna könül dünyasını, duyğularını, düşüncələrini bəyan etməyə cəhd edir... Nuranə Rafailqızı bədii təsvir vasitələrindən dəyərincə istifadə edə bilir, müəllifin qəlbinəki incə, zərif duyğular, insani hissələri süsləyir, onları daha da ülvüləşdirir. İnanıram ki, o şair kimi püxtələşdikcə, daha maraqlı mövzuları əhatə edəcək, özü demiş - kitabı-qələmi din-imani olacaq, şox-çox ağ vərəqləri söz yurduna çevirəcəkdir:

*Gah deyirəm bədahətən,  
gah yazıram kərən-kərən.  
Bir şeirəm qafiyəsi,  
hecaları pərən-pərən.  
Şairlərin din-imanı,  
qurani, kitabı-qələm,  
ağ köksündə qara yazı  
Bax,  
həmən o varaq mənəm!*

Mənə elə gelir ki, bu şair xanım - Nuranə Rafailqızı öz bildiyi, bacardığı, qavraya bildiyi işlərlə məşğul olur və bu cəhət onun şeirlərindən boylanır... Elə bil ki, şeir yazmaq da onun alın yazısıdır... Əgər bu cəhəti dürüst duymuşsam-sa, gəlin, birlikdə onun alın yazısının ilk kitabına mübarək deyək...

18.08.2021

**Oeyd:** Yazı "Həftə içi" qəzetinin 74(3398) sayılı 26 avqust 2021-ci il və "525-cu qəzet" in 153(5719) sayılı 27 avqust 2021-ci il, "Təzadalar" qəzetinin 29(2314) sayılı 31 avqust 2021-ci il tarixli buraxılışlarında dərc olunub.



## ŞƏHLA XƏLILQƏZİ "Qəbələnin səsi" şairlər birliyinin sədri

### ÖYRƏTDİN MƏNƏ

Xalq şairi Musa Yaqubun "Öyrətmə özünə  
öyrətmə məni" şeirinə nəzirə

O süzgün baxışla baxaraq mənə,  
Bağladın eşqinlə o saf sevginə.  
Çəkərək dəniztək məni özünə,  
Çökdürüb gözümə dumani, çəni,  
Bəs nədən özünə öyrətdin məni?

Sevgi baxçamızın gülü bitməsə,  
Bülbüllər oxuyub gəlib ötməsə,  
Yar yarın dadına, gülüm, yetməsə,  
Ələyib üstümə dumani, çəni,  
Bəs nədən özünə öyrətdin məni?

Ayrılıq əzabı zülüməndən-zülüm,  
Bəlkə də bu dərddən qurtarar ölüm.  
Odunda alışib kül olan könlüm,  
Mənə çox görmə sən pünhan sevgimi,  
Bəs nədən özünə öyrətdin məni?

Yamacda bitən o tər bənövşətək,  
Onu dərmək üçün etməyirsə ərk,  
Susaraq lal olub dinməzsə ürək,  
Mənə əzab verən ömrümün dəmi,  
Bəs nədən özünə öyrətdin məni?

Əl-ələ tutaraq gəzə bilməsək,  
Qısınıb eşqə biz öyə bilməsək,  
Üz-üzə gələndə, gülüm, dinməsək,  
Söylə quruyarmı gözümün nəmi?  
Bəs nədən özünə öyrətdin məni?

Sevən gözümüzdə yaşı qalarsa,  
Sar da gül qönçəmə meylin salarsa,  
Bir özgə bağında gülüm solarsa,  
Geydirib əynimə o qəm kəfəni,  
Bəs nədən özünə öyrətdin məni?

Şəhlayam, dünyanın qəmimdən doyub,  
Ayrılıq acısı qəlbimi oyub,  
Əlvida deyərək məzara qoyub,  
De necə unudum, sevgilim səni,  
Bəs nədən özünə öyrətdin məni?

### A DÜNYA

Doğru bir dünyada olmaq istərəm,  
Haqqımı əlimdən çaldın, a dünya,  
Bəxtimə düşəni almaq istərəm,  
Bu qədər ləngiyib qaldın, a dünya.

Kimə üz tuturam min cürə sifət,  
Daldıqca seyrinə çoxalır nifrət,  
Yaxşı söz istədi edildi qeybət,  
Demə qeybətlərə daldın, a dünya.

Yağmuru gözləyən quraq çöl kimi,  
İtirmə özünə güvənci, ərki,  
Tülük sifətliyə geydirib kürkü,  
İnsan libasına saldın, a dünya.

Çərxini döndərib əksinə dövran,  
Karvanın ipini tapmayır sarvan,  
Hələ çalınmayıb, deyəsən, havan,  
Gör nələr gizlədib dandın, a dünya.

Şəhlayam, görmüşəm astarı, üzü,  
Axtarsan nə yazıq tapmarsan düzü,  
Kül altda qalmış o zərrəcik közü,  
Onu da əlimdən aldın, a dünya,  
Soruşma alışib yandın, a dünya.

### XƏYALLARA DALMAYIM

Qəlbimi qoparıb apardın özün,  
Qaldı ürəyimdə atəşin, közün,  
Bilirəm axtarıb arayır gözün,  
Qayıt mənə xəyallara dalmayım.

Yollarına çınar kimi boylanıb,  
Həsrətindən, hicranından qalanıb,  
Viran könlüm sənsizlikdən talanıb,  
Qayıt mənə xəyallara dalmayım.

Ayrı salma sıniq qəlbi özündən,  
Taqətim yox tutub durum dözümdən,  
Ceyran kimi ayrılmışam düzümdən,  
Qayıt mənə xəyallara dalmayım.

Axşam olur dərd ortağı ulduzlar,  
Ha susuram dərdim bir az dağılard,  
Qırmagınən möhkəm olsun o, bağlar,  
Qayıt mənə xəyallara dalmayım.

Dağ döşündə sərin mehli çəməni,  
Gəzib dolandığım düzü, bərəni,  
Çərsiz saxlama səni sevəni,  
Şəhlayam, mən sənsiz tənha qalmayım,  
Qayıt mənə xəyallara dalmayım.

## EHTİYACIM VAR

Bir ovuc su kimi eşqinə həsrət,  
Məni cilovlayan o saf məhəbbət,  
Gecikir zamanı yubanır qismət,  
Tək sənin eşqinə ehtiyacım var.

Röyada gəlirəm hərdən yanına,  
Bəlkə bir isitmə düşə canına,  
Görəm heç düşürəm sənin yadına?  
Tək sənin eşqinə ehtiyacım var.

Hərdən istəyirəm quş olub uçam,  
Əlimi açaraq yanına qaçam,  
Üz-üzə duraraq eşqimi açam,  
Tək sənin eşqinə ehtiyacım var.

Yarpaq piçiltisi eşqin nəgməsi,  
Məni bihuş edir bülbülün səsi,  
Sönməzdə qəlbimdə bu eşq həvəsi,  
Tək sənin eşqinə ehtiyacım var.

Elə bil lal olub dinməyir dilim,  
Eşqinə dustaqdı biçarə könlüm,  
Şəhlayam sənsizlik olmazmı zülüm?  
Gəl məni əyib sən etməginən xar,  
Tək sənin eşqinə ehtiyacım var.

## DÜŞƏR MƏNİM QISMƏTİMƏ

Telimdəki qəm qoxusu,  
Taleyimin dərd yuxusu,  
Hicranın da ən çoxusu,  
Düşər mənim qismətimə.

Haçalanmış tale yolu,  
Sıxıntıdır sağı-sulu,  
Həsrət tutan hicran qolu,  
Düşər mənim qismətimə.

Könül küskün həyat üzgün,  
Sınıq olar üzə güzgü,  
Yalan, gerçək ya da düzgün,  
Düşər mənim qismətimə.

Fəqət qismət yetməz daha,  
Ümüdümüz yox sabaha,  
Tale ucuz qəm də baha,  
Düşər mənim qismətimə.

Həyat şirin ömür qısa,  
Şəhla qəmə dustaq olsa,  
Qəm badəsi bir gün dolsa,  
Düşər mənim qismətimə.

## MÜƏLLİM

*Müəllim adı çəkiləndə qarşısında  
baş əyirik. Ömrünü biz şagirdlərə həsr  
edən müəllimlərin şəninə*

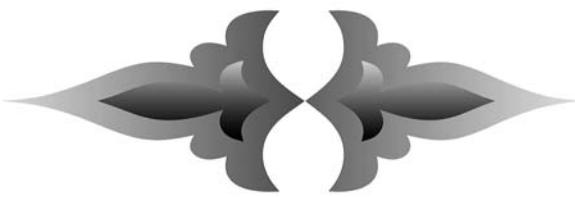
Hərdənbir danlayar səni,  
Çökdürər dumanı, çəni,  
"Keçi vursun" deyər səni,  
Dəcəl şagirdə müəllim.

Əgər şagird dərs bilməsə,  
Hərdən dərsə də gəlməsə,  
Şagird gözə görünməsə,  
Danlayar dərsdə müəllim.

Halaldı müəllim sizə,  
Dözüm gətirdiniz bizə,  
İndi gələndə göz-gözə,  
Atır bir söz də müəllim.

Anlamadıq dərdinizi,  
Qəbul edin sevgimizi,  
Bilməmişik qədrinizi,  
Xuş görək yüzdə müəllim.

Şəhla yazdı şəninizə,  
Heyranıq biz eşqinizə,  
Hikmət dolu sözünüzə,  
Baş əyirik size müəllim.



SİRİNGÜL MUSAYEVA

# HƏYAT ƏBƏDİ VAR

(hekayə)

*Koronavirusla mübarizə aparılanlara həsr olunur*

Xalqların da böyüyü, kiçiyi olur, dənizlərin, dağların da, okeanların, hətta ağacların, otların, çiçəklərin də... Büyüklü-kıçıklı, irili-xirdalı, - bütün yaranmışlar gözəgörünməz bir bağ ilə bağlanıbdır, bir harmoniya ilə həməhəngdir. Və bu harmoniya həyatı hər gün bir az da gözəlləşdirir.

İbrahim bunu hər an, hər dəqiqə hiss edir. Bax elə indi də hiss edir. Qarşısında yamyaşıl bir çəmənlik uzanır. Günəş sağ tərəfdə parıldayır, hələ göyün tən ortasına qalxmasına çox var. Şəfəqlər yer üzünə çəpəki düşür və isti də, sən deyən, hiss olunmur. Kəpənəklər gözə dəymir, quşların səsi də eşidilmir. Arabir tək-tək sərçələr görünür. Onlar da yay-qış, onsuz da, çəmənliyin yerli sakinləridir.

İbrahim yaşlı deyil, cavandır, amma kənddə hamı ona "ağsaqqal" deyir. Buna səbəb onun çox ağıllı olması, həyatı dərindən dərk etməsi, yaşıdı cavanlardan fərqlənməsidir. Camaat onu ağıllı, bilikli hesab etsə də, İbrahim əksinə həyatın sırlı olayları, əbədi sualları qarşısında (Məsələn: Günəş nə zamandan beləcə dünyani işıqlandırmağa, həyat mənbəyi olmağa, və yaxud zaman nə vaxtdan bəri elə hey axıb getməyə başlayıb, insanlar nə zaman yer üzünə eniblər və s.) aciz olduğu üçün özünü elə də ağıllı bilmir...

İbrahim ağıllı olmaqla bərabər, həm də çox romantikdir. Məsələn: o yamyaşıl düzənliyə ayaq qoynanda düşünür ki, nəhəng bir dənizə ayaq qoydu. Dizə qədər qalxan yaşıl otları da dəniz dalğasına bənzədir hərdən. Otları dalğaya bənzətsə də, onları ayaqla-maqdan belə çəkinir; düşünür: onlar canlıdır, ayaqla-

rının təmasından əzilib inciyərlər.

İbrahim torpağı bərəkətli olduğu üçün çox sevir. Hərçənd, o, filosof, alim, nə də siyasetçi deyil. (Deyilənlərə görə, torpağı əslində onlar mükəmməl sevməlidir) Amma torpağın, Günəşin, göy üzünün əzəli və əbədi missiyasını qiymətləndirməyə bilmir. Gör, nə vaxtdan fəsillər bir-birini əvəz edir, hər yaz göy üzü aydınlanır, Günəş işıq saçma bucağını dəyişir, havalar istilənir, torpaq bar- bərəkət mənbəyi olur. Təbiət insana çox az əmək saxlayır, əzəli və əbədi, möhtəşəm işləri özü icra edir. Məsələn: yazı gətirir, qışçı aparıır, otları göyərdir, havanı isidir, yağışı yağıdır, küləyi əsdirir, hər yaz bitkiləri canlandırır. İnsana isə sadəcə torpağı əkmək-becərmək qalır. Bəzi yerlərə su çəkmək də suyu yaratmaqdan çətin deyil.

Düzənliyin yuxarı başında İbrahimin işlədiyi meyvə bağı yerləşir. İbrahim orada işləyən işçilərin briqadırıdır. O, işçiləri qruplara bölüb; cavanlar bir briqadada işləyir, nisbətən yaşılılar başqa briqadada. Ağır işləri görmək üçün də daha güclü briqadası var. Əslində meyvə bağında işləmək elə də çətin deyil. İbrahim üçün çox maraqlı və gözəldir; həyatı füsunkar, möhtəşəm təbiətlə birbaşa təmasda keçir.

İbrahimin otuz iki yaşı var. İllər onun yaşıının üstünə yaş gətirib, amma o, xəyalən ömrünün səkkiz il bundan əvvəlki məqamında qalıb hələ də. Hələ də hər səhər işə gələndə, hər axşam işdən gedəndə səkkiz il bundan qabaqkı xatirələrin acısı ilə kədərlənir, sevinci ilə gülür. İş yoldaşları çox vaxt onun öz aləmində olduğunu hiss edirlər, amma buna elə də bənd olmurlar. Çünkü İbrahim heç bir işdə axsamır və hər

işin də öhdəsindən layiqincə gəlir. Dost, yoldaş kimi də misilsizdir. Hamiya yetərincə qayğı göstərir.

Düz səkkiz il bundan əvvəl elə bu çəmənliyin sağ tərəfindəki tək ağacın altında Banu (sevgilisi) ilə araslarında çox ağır bir söhbət, - vidalaşma olmuşdu.

...Banu:

-Nədən belə kədərlisən? - deyə ondan soruşmuşdu.

İbrahim başını qaldırıb Banunun o an hədsiz gözəl görünən üzünə baxmış və heyrətə gəlmışdı: burada işlədiyi iki il müddətində həmişə kədərli gözləri uzaqlara baxan Banunun gözlərində kədərdən əsər-əlamət yoxdu. Əksinə sevinc gizlənirdi gözlərinin dərinliklərində.

-Mən gedirəm, İbrahim. Gedirəm...

-...

-Bilirsən ki, mən üniversitetə qəbul olunmuşam.

-Torpaqda işləməyi sevmədin heç.

-Torpaq mənlik deyil. Məni elmin, texnikanın qayナadiği şəhərlər cəlb edir.

-Elm, texnika, sürət əsri, mobil telefonlar insanları robotlaşdırıb. İnsanlar, xüsusən, gənclər internetdən ayrı dura bilmirlər. Amma bu telefonları, interneti yemək olmur. Bir göy üzünə baxsana, Banu; sonsuz fəza, al günəş, bu havada uçuşan kəpənəklər, quşlar həyatın özüdür. Biz -insanlar hələ dünya internet, şüa nə olduğunu bilməyəndə daha xoşbəxt idik. Bizim ciyərlərimiz təmiz hava alanda daha rahat olur, beynimiz internetlə zəhərlənməyəndə daha yaxşı düşünürdü, əsəblərimiz daha sakit idi. Elm-texnika inkişaf etdikcə insanlar əsəbi xəstəyə, psixopata, nevroza çevriliblər. Tüstü qoxuyan, toz qoxuyan, səs-küy, narahatlıq mənbəyi olan şəhər həyatı, elə bilmə ki, insanı xoşbəxt edir.

-İnsanlar hamısı kənddə yaşaya bilməz, İbrahim. Hami torpaqda işləməli deyil. Bəs bizim elm-texnika inkişaf etməsin? Bəs taxılı əkək, onu yenə də əl dəyirmanında üydək? Meyvələri saxlamağa yer olmasa (soyuducular) hamısı xarab olar. Elm, texnika, əksinə, çox lazımdır, İbrahim. Burada da internet var. Məsələ o deyil. Mən insanların gur olduğu yerləri sevirəm. İsteyirəm hər tərəfim insan olsun. Kənd mənlik deyil. Hər kəsin bir sevdiyi sənət var. Mən də həkimliyi seçdim. Elesi var səs-küylü zavodlarda işləməyi seçilir. Zavodlar olmasa, çay qaynatmağa çayniklər, xörək bişirməyə qazanlar, yemək yeməyə boş-qablar olmasa, neyniyərik? Maşınları demirəm. Deyəcəksən: onlar havanı zəhərləyir. Qədim zamanlardakı kimi at, eşək, dəvəyləmi hərəkət edək?

İbrahim, əslində, həyatın Banu dediyi kimi davam

etməsini çox istərdi, amma bu uzun bir söhbətdi və indi onun yeri deyildi. Odur ki, söhbəti uzatmadı o an.

-Nə deyim... Sənə uğurlar. Əlbəttə, seçimində azadsan və hər bir insan ürəyincə yaşamalıdır, -istədiyi kimi...

-Sən də öz həyatına davam et. Sənə burada yaşamaq xoşdur. - Banu gülür. - Narahat olma, sonsuz fəzani, mavi göy üzünü, başı dumanlı dağları, zümrüd çəmənləri özümlə aparmıram.

İbrahim onu qucaqlamış, dodaqları qovuşmuşdu, öpüşləri uzun çəkmışdı. Qız yumru, dik döşləri, zərif dərisi, bənzərsiz gözəlliyi ilə vazkeçilməz idi. Lakin... nə olar, nə olmaz, İbrahim ona başlayacağı yeni həyatında başsağılığı verməmək qərarına gəlmış, ona yalnız xoşbəxtlik arzu etmişdi.

Ondan sonra İbrahim həyatına davam etmiş və budur, səkkiz ildir ki, belə yaşayır. Amma bu səkkiz ildə İbrahimin qulaqlarında uzun, əbədi bir musiqi səs-lənməkdədir. İbrahim o musiqini telefonuna yazdırıb və hər gün işe gedəndə də, gələndə də onu dinləyir. Nədənsə İbrahim bu musiqinin ona belə yaxın olduğunu heç düşünməzdə əvvəllər. Əvvəllər bu musiqini hərdən dinləyərdi. Radionu açanda həmin musiqi səs-lənirdə kanalı çevirməzdi. İndi isə o, hər gün eyni musiqini dinləyir və hər dəfə sinəsinə sanki bir ox sancılar. Gözü önündə, nədənsə, bənövşəyi lavanda sahələri, saralmış düzənliklər canlanır, haradasa uzaqlarda qalmış kənd evləri, bozarmış çəpərlər amansızlıqla xəyalına hücum edir, at üzərində igidlər, çıxınndə su səhəngi olan gözəllər harayasa su kimi süzülüb gedirlər və hamisinin üzündə sonsuz bir kədər var. Nədir bu kədər? Nədən əvvəllər İbrahim bu kədəri duymazdı? Hər gün altında əyləşdiyi Tək ağac da artıq onun kədərinə tab gətirməyib qurumağa başlamışdı. Nədən?

Nə isə...

Bu gün İbrahim işə bir başqa havada gəlirdi. Neçə vaxtdır dünyani cənginə alan bir xəstəlik barədə eşidirdi, - koronovirus... Televizorda, İnternetdə - hər yerdə bundan danışındılar. Bütün insanlıq təhlükədəydi. Nəhəng olkələr artıq sərhədləri bağlayır, əhalinin xilası üçün karantin rejimi tətbiq edildilər. Hər şey gözlənilməz və sürətlə baş verirdi. Axşam isə ölkə başçısı özü bu barədə danişdi, əhalinin sağlamlığının onun üçün vacib amil olmasını vurguladı. Prezident dövlətin əsas məqsəd və stradegiyasının bu mövzuya xidmət edəcəyini bəyan etdi. Ali və orta məktəblərin, universitetlərin, bağçaların bağlanması, təyyarə uçuşlarının təxirə salınması haqqında əmr verdi. Restoranlar, kafelər daha fəaliyyət göstərməyəcəkdi. Ancaq

həkimlər, yeyinti sənayesində çalışan işçilər işləyəcəkdi. Və Prezidentin bu sahədə atdığı addımlar möhtəşəmdi. Bağlanan bütün müəssisələrdə hər bir işçi maaşını alacaqdı, hətta işsizlər, günəməzdə çalışanlar da nəzərə alınmışdı Prezident onlara da müxtəlif yardım paketləri hazırlamaq haqqında əmr vermişdi.

Ölkə bu gündən xüsusi rejimə keçirdi.

İbrahim artıq sahədəydi.

İşçilərin üzündə bir həyəcan hiss olunurdu. Hələ dəstələrə də ayrılmamışdır.

-Nə olub? - İbrahim soruşdu.

-Eşitməmisiniz, koronovirus deyilən bir xəstəlik dünyani ağızına alıb. Artıq bizdə də yayılmağa başlayıb. Bu gündən sərhədlər bağlandı. Axşam cənab Prezident bu barədə əhaliyə geniş məlumat verdi. - işçilərdən biri dilləndi.

-Bilirəm. - İbrahim dilləndi. - Bəziləri deyir bu, bioloji silahdır, bəziləri deyir qrip kimi bir xəstəlikdir. 65 yaşdan yuxarı insanlar üçün təhlükəlidir. Cünki onların immuniteti zəif olur. Hər halda bu bizim üçün elə də qorxulu deyil. Təmiz hava, fiziki iş... Hava da artıq isinir. Biz təbiətin qoynundayıq.

-Bəs indi nə edək?

-Həmişəki kimi işimizə davam edəcəyik. Əsas məsələ xəstəlikdən qorxmayacayıq. Məhsul yetirməsək, millət nəylə keçinər? Karantin qaydaları bizə aid deyil. Biz onsuz da bir-birimizdən aralı işləyirik. Bu çətin günlərdə daha əzmlə işləməliyik. Baxın, taxılçılar da gəlib sahəni şumlayırlar. - İbrahim yaxınlıqda kı taxıl sahəsinə işaret etdi.

-Xəstəlikdən qorxmursunuz?

-Əlbəttə, yox. Qorxulu heç nə yoxdur. Amma ehtiyatı da əldən verməyəcəyik: qalın geyinməliyik, eyni zamanda tərləməməliyik. İsti çay icəcəyik. Yeməyi də bir müddət elə bu sahədə ocaqda bişirib isti-isti yeyəcəyik. Çay içməsizmi?

...

-...Gəlin, əvvəlcə bir çay qaynadaq...

Onlar ocaqda çay qaynadıb keçən il çəməndən yığıb qurutduqları kəklikotu ilə dəmlədilər. Çaydan sonra gümrahlaşmış işçilər deyib-gülərək sahəyə dəğilişdilər.

İbrahim briqadir olmasına baxmayaraq özü də ağaç dibi belləyər, qurumuş budaqları budayıb ağaçdan ayırdı. Bu gün də o həmişəki kimi işləməyə başladı. Arabır əl saxlayır anı olaraq Banunu fikirləşirdi. O, artıq təhsilini bitirmiş, şəhər xəstəxanalarından birində iş düzəlmüşdi, can həkimiydi. Və indi həkim kimi xalqa çox lazımydı. Görən, o, bu məsələlərə necə baxır?

\*\*\*

Aradan bir həftə ötdü. İnsanlar daha karantin rejiminə alışdırıldı. Vəziyyət bir az da ciddiləşirdi. Ölkə rəhbəri sərt, düşünülmüş addımlar atırdı və burada başlıca məqsəd insanların sağlamlığın qorumaq, xəstəliyin yayılmasını dayandırmaq, az itki ilə pandemiya adlandırılmış koronovirus bəlasından qurtulmaq idi.

İbrahim və cavanlardan təşkil etdiyi briqadası işdən sonra kənddəki imkansız ailələrə baş çəkir, yaşlı insanların keçimi ilə maraqlanır, onlara müəyyən köməkliliklər göstəriridilər.

Bir gün o, həmişəki kimi, işə gələrkən yolun kənarındaki Təkağacın altında Banunu gördü. Gözlərinə inanmadı. Sürətlə ona yaxınlaşdı.

-Banu, bu sənsən?

-Gördüyün kimi.

Banu maskada idi.

-Bu nədir? Açısanı maskanı. Səni görmək istəyirəm. Gör bir nə vaxtdır görüşmürük. Burada təmiz havadır.

-Olar. Amma iki metr məsafə saxlamaq şərtiyələ. Mən həkiməm və qaydalara ciddi riayət etməliyik.

Banu maskanı açdı. İbrahim heyrətə geldi: qarşısında çox gözəl, yetkin, genç bir xanım dayanmışdı. İllər onu daha da gözəlləşdirmişdi. İbrahim onun nəzak plaş altından geyindiyi həkim formasının fərqiənə vardi.

-Formadasan?

-Öz xahişimlə könüllü kəndimizdə işləmək üçün gəldim. Ümid edirəm: bu çətin günlərdə el-obama, xalqımı köməyim dəyəcək.

-Əlbəttə. Bu çox təqdirəlayıqdır.

-Görürsən, arzuların dalınca şəhərə getmək həyatın sonu deyil. Əhalinin six olduğu şəhərlərdə oxumaq, yaşamaq insanları milli dəyərlərdən uzaq salmışdır. Biz insanları sevirkə və onların qulluğunda durmağa hazırlıq...

Onlar Təkağacın altında oturdular.

Ağacın bəzi budaqları qurmuş, bəzisi isə artıq çıçəkləmişdi.

-Nə əcəb sənin möhtəşəm təbiətin bu ağacı qoruya bilmədi? Artıq quruyur. - Banu zarafat etdi.

-Ağacı dərd qurutdu, əzizim Banu. Bunun altında uzanıb o qədər sənin xiffətini etdim ki...

Təbiət onu qurutsa da minlərlə yenisini yaradır.

-İnsanın köməyilə...

-Nədən o qədər məşələr var; onları insanmı əkib?

-Bəs bağ-baxçalar?

-Onları əkməyi də insan təbiətdən öyrənib.

-Təbiət... Bəs sənin təbiətin nədən bu virusu yox etməyir? İtaliya, İspaniya, İran qırıldı ki...

-Yəqin ki, özünü təmizləmə prosesidir. Təbiət özünü nizamlayır. Əgər bu virus təbii virusdursa...

-Əgər bioloji virusdursa, onda bəs?

-O zaman təbiətin qisası ağır olacaq. Və əminəm ki, virusu yaradanlar daha ağır cəzalanacaq.

-Məncə, təbii virusdur. - Banu üzünə tökülen saçlarını arxaya atdı. - Keçmiş zamanlarda o qədər viruslar olub ki. Bəyənmədiyin elm onların çoxunu zərərsizləşdirib, məsələn: çıçək epidemiyası. İndi bir qrup insan elə hey elmi, tərəqqini günahlandırır. Məncə, elm-tərəqqi təqdirəlayıqdır

-...

-Elə deyil? - Banu soruşdu.

-Elə olmağınə elədir. Amma elm-tərəqqi təbiətə az ziyan vursayıdı, ya da heç vurmasayıdı... İnsanlar düşünüb buna bir əncam çəksəyidilər. Bu saysız-he-sabsız maşınlar, zavodlar havanı zəhərləməsəydi. Bitkilər təbii şəkildə böyüşəydi... Yəqin ki, bütün bunlar olacaq. Bu koronovirus insanlığa dərs verəcək, onlar anlayacaq ki, havanı təmiz saxlamaq lazımdır. İnsanlar təbiətin hər ağacının, otunun üstündə əsəcəklər. Axı elm-texnika nə qədər inkişaf etsə də hələ yeni bir dənli bitki yaratmayıb, meyvə yaratmayıb. Təbiət özü bizə nə ərməğan edibələ odur. Süni şəkildə yaradılan, genləri dəyişdirilən meyvələr, bitkilərsə insana çox ziyandır.

\*\*\*

Kənddə bir ailədə koronovirus aşkarlanmışdı, dörd nəfərdilər. Ata, ana və onların iki övladı. Valideynlər xəstəxanaya yerləşdirilmişdi. Övladları isə ev şəraitində müalicə olunurdu. Xəstəxanada valideynləri müalicə edən Banu hər gün evdəki uşaqlara da baş çəkirdi. İşdən sonra isə hər gün onunla görüşə qoçan İbrahimlə izolyasiya şəraitində görüşürdü.

Çox keçmədi digər xəstəlikləri də olduğu üçün xəstəxanada müalicə alan ailə başçısı vəfat etdi. Xəstə uşaqlar və ana artıq sağalmaq üzrəyidilər ki, Banu xəstələndi. Testləri pozitiv çıxdı. İbrahimim də yoxladılar, onda bir şey yox idi. Artıq onu Banu ilə izolyasiya şəraitində belə görüşməyə qoymurdular. Və İbrahim hər gün Təkağacın altında sonsuz kədər-dən qırvılırdı. Kədərini evdə valideynlərinə, işdə işçilərinə hiss etdirmirdi. İbrahim Allaha, təbiətə, tək ağaca yalvarır, Banunu sağıltmağı onlardan xahiş edirdi.

İbrahim çox üzgün idi. Özünə söz verirdi: Banu sağalsın, o, Banuya qoşulacaq, elmin-tərəqqinin ardınca şəhərə gedəcək, elə elm kəşf edəcək ki, təbiət-

də hər şeyi nizamlasın. Heç bir pandemiya qorxusu olmasın. Maşın, zavod tüstülərini canına çəkən aparatlar düzəldəcək, elə edəcək ki, insanlar elmdən çox fayda götürəcək, ziyan sıfırda endiriləcək. Təbii qidaların istehsalını artırmaq üçün çalışacaq. Bir sözlə, bundan sonrakı həyatını "Hər şeyin yaxşısı insan üçündür və təbiəti də insan üçün qorumaq lazımdır!" şəhərə uyğunlaşdıracaq. Bircə Banu sağalsın...

\*\*\*

İbrahim xəstələnmiş ailənin və Banunun xəstəliyə qalib gəlməsini bu səhər işlədiyi bağda eşitdi. Və sevincə onları görmək üçün kəndə döndü.

İbrahim iti addımlarla kəndə doğru irəliləyirdi və həmişəki musiqini dinləyirdi. Sanki bütün Yer kürəsi bu musiqinin qanadlarında sürürdü; dumana bürünmüş dağlar, sıldırım qayalar, dalğaları buz bağlamış okeanlar, sularında balıqlar qaynaşan dənizlər, səsküylü, küçələrində maşınlar şütyən şəhərlər - hamisə bu musiqinin içərisindəydi.

Musiqini dinlədikcə İbrahim xalqının qəhrəman bir xalq olması qənaətinə gəlirdi. Hər şey bitəcək, bütün ağrılar, narahatlıqlar arxada qalacaq, bəşəriyyət yatdığı bu pis yuxudan ayılacaq. Bu dəfə daha əzmlə, səbatla, köklərinə bağlı şəkildə inkişafa başlayacaq. İnsanlar daha təbii, daha humanist, insansevər, təbiətsevər olacaqlar. İnsanlar göy üzünün, dibsiz dənizlərin, əl ilişməyən cəngəlliliklərin, hüdudsuz ormanların, başı dumanolu dağların, buz bağlamış Antarktidanın belə qayğısına qalacaqlar. Elm, texnika nə qədər inkişaf etsə də insanı kökündə uzaqlaşdır-mamalıdır, - insanlar bunu dərk edəcəklər. Torpağa, - Təbiətə daha çox bağlanacaqlar, Təbiətin, yaradılışın kökündə ulu bir qüvvənin durduğunu tam səmimiyyətlə anlayacaqlar.

İbrahim düzənliklə sürətlə irəliləyirdi. Və İbrahimin köksündən bu sözlər qopur, musiqi səsinə qarışır başı üzərində süzən ağ buludlara, uzaqdan görünən qarlı dağlara, sonsuz üfüqlərə, hətta göy üzündə parıldayan Günəşə belə çatırdı:

-Ol desən olaram, gəl desən gələrəm. Mavi dənizləri, zümrüd çəmənləri adlayaraq, başı qarlı zirvələri aşaraq gələrəm. Bir əlimdə Günəşdən, bir əlimdə Aydan sənə pay getirərəm. Bütün pislikləri, ölümləri silərəm Yer üzündən, sənin üçün əbədi həyat getirərəm. Günəş kimi, Ay kimi, Səma kimi əbədi yaşayarsan... Əbədi var olarsan. Çünkü Günəş əbədi var, Səma əbədi var, Bəşər əbədi var... Sən və mən əbədi varıq, var olacaqıq. Həyat əbədi var.

12 iyun 2020



## QƏRİB HÜSEYNOV

### *SOYUQLUQ*

Hamıdan küsmüşəm bu gün burada,  
Heç nə istəmirəm, hər şeydən toxam.  
Telefon dingildər hərdən, arada,  
Onu da açmırıam, elə bil, yoxam.

Sixir ürəyimi bağ da, bağça da,  
Meylimi nə çiçək, nə də gül çekir.  
Qalib dərmanlarım hündür taxçada,  
Neçə aptekçinin gözü yol çekir.

Bu evdə kim məni, axı, istədi,  
Soyuq divarlarımı, taxta qapımı?  
Məni gözləyənlər nahaq gözlədi,  
Götürüb gedəcəm öz əzabımı.

Daha heç könlümdən şeir də keçmir,  
Qalsın intizada şair dostlarım.  
O zirək diqqətim qafiyə seçmir,  
Daha seçilməyir üzüm, astarım.

Bezdim at olmaqdən, dəvə olmaqdən,  
Bəsdi nəvələrə oyuncaq oldum.  
Nə onlar əl çəkər dava salmaqdən,  
Nə mən onlar yaşda bir uşaq oldum.

Könlümü kiritməz nə eşq, nə sevgi,  
Qəzəbim, nifrətim məhəbbətədir.  
Məni göstərmədi baxdığım güzgü,  
Mən baxan güzgülər qəlpə-qəlpədir.

Məni bağlamadı özünə dünya,  
Mən niyə dünyaya bağlanıb durum?  
Kimə gərəyəm ki, ta, bundan sonra?  
-Ey gedən buludlar! Məni aparın!

### *NİZAMI*

(N.Gəncəvinin 880 illiyi münasibətilə)

Ən varlı adammış, demə, sərvətdə Nizami,  
Min ildir bizi saxlamış heyrətdə Nizami.

Qılınc ilə, qoşun ilə şahlar öyünəndə,-  
Onlara ağıl paylayan cürətdə Nizami.

Aşkar olanın gör neçə pünhan üzü varmış?-  
Pünhan oları qoymadı xəlvətdə Nizami.

Fırqətdə olan kəs kimi qurbətləri gəzdi,-  
Amma özü heç olmadı qurbətdə, Nizami.

"Sənsiz"i yazıb sevgiyə söz möhrünü vurdı,-  
Eşq ilə qurub dünyani vəhdətdə Nizami.

Min-min nağıla ip ucu bir "Xəmsə" yaratdı,-  
Tanrılıq edib saçlığı hikmətdə Nizami.

Söz mülkü qədim, Qəribtək şahları çox olmuş,  
Amma ki sözün Allahi, əlbəttə, Nizami!..

29.07.2021

### *NƏNƏMIN İNTERVÜSÜ*

Pələnglərin, şirlərin haqqına girmiş çəqqal:  
"Qarabağın torpağı oldu mənim!" - söyləyir.  
Artığımızdan verəcəm hərəsinə bir motəl,-  
Xarici müxbirlərə erkək nənəm söyləyir.

Biri bizdən öləndə beş onlardan qırıldı,  
Murdarlar leşlərini qaçarkən tulladılar.  
Qardaşyan anaları əməllicə yoruldu,-  
Ona növbədən kənar şəhəri yolladılar.

Səngərlər heç tutmurdu çıldaq gözəlçələri,  
Muzdlular hər xidmətdən faydalandı gözəlcə.  
Bütün parlamentlərdə erməni axçıləri  
Siyasətə bir intim çalar qatdı beləcə.

Nənəm qəzəblənəndə sözü bozuna deyir,  
Adamı nişan alır alının ortasından.  
Nənəm gəzəblənəndə dünya qozuna deyil,-  
Hulqumu yoxdur deyə söyür aortasından...

## **BU YAYIN İSTİSİ...**

Bu yayın istisi məni yandırır,  
Tüstüsü burulub başımdan çıxır.  
Çayı pivəsini lap utandırır,-  
Təri süzülərək qaşımdan çıxır.  
  
Sanki küçələr də təndir içidir,  
Gəzmək mümkün imiş, demə, köz üstə.  
Şairi oxucu zalim "incidir"  
Cadar dodağında soyuq söz üstə.

Bürküdür... Kəlgənin təhəri yoxdur,  
Külək axtarıram, heç meh də əsmir.  
Susuz yarpaqları qəhəri boğdu,-  
Təbiət yağışdan ötrü tələsmir!..

Növbəti yanğını dəf edir meşə,-  
Hey alov püskürür dağın xurcunu.  
Xəlbir vedrəsiylə bir dəmir "sərçə"  
Qaytarır dağlara olan borcunu.

Səni qovur çölə yorğan-döşək də,  
"Uzanıb azacıq çimir al!" - demir.  
Zər tutub şəşləyən bir "köbələk" də  
Lağ edir məzəylə:"Atdınmı du-bir?".

Yeyildi bu gecə dondurma kimi,  
Ağızda əriyən "xoruz" tək bitdi.  
Şirniyə aldanmış zırrama kimi  
Gecə cil beçənin banında itdi.

Bir azdan sabahın qaynarı başlar,  
Od tökər ağızından öz əjdahamız.  
Yerə yaxın uça kaş qaranquşlar,-  
Bəlkə sərin olar bir az havamız?!.

## **BU ŞƏHƏRİN**

Bu şəhərin küçələri yatmayırlar,  
Bu şəhərin perik düşüb yuxusu.  
İtləri də hürüb-hürüb ötməyir,  
Almir burnu yad adamın qoxusun.

Bu şəhərin maşınları avara,  
Veyillənib açacaqlar səhəri.  
"Qaqaş"lar var söykənərək divara  
Gözləyərlər ordan keçən şəhəri.

Bu şəhərin elə adı bal dadır,  
Şəş atanda ümidiłənir qocası.  
Dərdimizi Allahacan qaldırır  
Zavodunun kir püskürən bacısı.

Bu şəhərin rəng-rəng olur qızları,  
Bu şəhərin oğlanları dalaşqan.  
İşiqforu saxlayanda bizləri  
Qoyub üstə çıxməq olmur aradan.

Bu şəhərin nəyi, axı, pis oldu?  
Bu şəhərin yaxşı olan nəyi var?  
Havasından ciyərimə his doldu,  
Buluduna tozu hopmuş göyü var.

Bu şəhəri şəhər edən kəndlərin  
Şəhər qədər dözümü yox, səbri yox.  
Sona qədər bu şəhərə bəndlərin  
Heç birinin bu şəhərdə qəbri yox!..

## **...PAYIZDIR**

Yağmağa bəhanə gəzir buludlar,  
Mən də doluxsundum, bir dərdim mindi.  
Quşlar dalda yeri hayanda tapar?  
Dərsdən "iki" almış uşağam indi,-  
Gələn payızdır!..

Leysanı himə bənd, tökdükə tökər,  
Dolusu üstümə gələr daş kimi.  
Təkcə sel-suyumu bu torpaq çəkər?-  
Varını səninlə bir qardaş kimi  
Bölən payızdır!..

Bax, dimdik yerindən dəyib əzgili,  
Lap uc budaqdadır sərçənin payı.  
Çatmayıb marala, keçiyə əli  
Armudu işığa tutanda ayı  
Gülən payızdır!..

Qızıl pullarını səpdi torpağa,  
Sərt oldu küləyin boz şapalağı.  
Həni qar? Qoy yiyyə dursun çılpağa,  
Hətta cücəni də necə saymağı  
Bilən payızdır!..

Pivə az içilir, araq çox gedir,-  
Dəyişir toylarda içkiyə maraq.  
Payızım bitdikcə yaram qövr edir,  
Enən bayraq kimi qopdu son yarpaq,-  
Ölən payızdır!..

## **MƏNI**

Mən kənar adamam, mən yad adamam,  
Heç kim buraxmayırla yaxına məni.  
Bir az köhnəlmışəm, boyat adamam,  
Qadağan ediblər çoxuna məni.

Gileyə kar olar lal axtaranlar,  
Oğurluq təhnədə bal axtaranlar,  
Gəzib qapı-qapı yal axtaranlar  
Nə cür qoşsunlar ki axına məni.

Guya çox çətinəm - duya bilmirlər,  
Xəmirim bərk olub yaya bilmirlər.  
Aciyam, qataraq yeyə bilmirlər  
Əncirin, əriyin qaxına məni.

Abrına qıslılıq qaralan, fağır,  
Günün kişiləri indi bic doğur!  
Neçə başıboşlar dolumu boğur,-  
Boğulsam heç sancma yaxana məni.

Lap öldür Qəribi... ölen itir ki,  
Ləpirim pozulub, izim gedir ki?  
Bu səbrim, bu qəbrim - söhbət bitir ki?-  
Görən göstərəcək baxana məni!..

## ÜSTƏ

Öz çiçək selinə qatıb itirsə,  
Bir çiçək üzlüsü məni bitirsə...  
Bu yaz bir misrama ətir gətirsə  
Toxumtək düşərəm torpağın üstə.

Bir çiçək gözündə ağlaya bilsəm,  
Neçə intizarı saxlaya bilsəm,  
Ən gözəl olanı qoxlaya bilsəm,-  
Şəh olub düşərəm yarpağın üstə.

Ciçəklər doğranan bu yaz səhəri,  
Torpağı buğlanan bu yaz səhəri,  
Dumanı oğranan bu yaz səhəri,-  
Bir az yağış düşmüş zanbağın üstə...

29.04.2021

## QARALAN BULUDAM...

Taledən ən razı qalan mən idim  
Səni qismətimə gətirdiyinə.  
Tanrı mələkləri ciynimdən endi,  
Allah sən mələyi yetirdiyinə.

Nə günah etmişdim savab yazılıdı,  
Sonra savablarım əzab yazılıdı.  
Sevən başdan olur xarab yazılıdı,-  
Kim çiçək bağışlar bitirdiyinə?

Qaralan buludam, ağlayan çənəm,  
Birdənəm deyirdim: hanı birdənəm?..  
Uğursuz aşiqin biri də mənəm,  
Hey şükür eləyən itirdiyinə!..

11.05.2021

## OLSUN

Yenə ürəyimi qırıb getmisən,  
Nə edim, qırılan ürəyim olsun!  
Bir sənə deyirəm bu sözləri mən  
Təki qəlbə qıran çıçəyim olsun!

Çəker neçə dərdi ölüb getməyən,  
Anım uzandıqca günüm bitməyən,  
Qoy əlim çatmayan, ünüm yetməyən  
Sən adda bir arzum, dileyim olsun!

Gedən yerdən-göydən bir yol istəyir,  
Sevən öz yarını cığal istəyir,  
Hiss etsən başdaşım sığal istəyir,-  
Əsən sən hənirli küləyim olsun!

## OLAYDIM

(Şair dostum G. Eyvaza)

Kaş bir də cavan olaydım,  
Bir dəli çoban olaydım.  
Qarşı dağın maralına  
Vurulub peşman olaydım.

Bir qayada daş olaydım,  
Qartalla yurdaş olaydım.  
Səhərin çiçək selində  
Əl-ayağı yaş olaydım.

Səhrada bulud olaydım,  
Bəxtsizə ümid olaydım.  
Intizarlar keçib məndən,-  
Həsrətə kilid olaydım.

Şüşə kimi qırılaydım,  
Saat kimi qurulaydım.  
Sevgi üçün tələsəndə  
Nifrat üçün yorulaydım.

Allahdan sorğu alaydım,  
Hamidan doğru olaydım.  
Bir az ziyadə dərdləri  
Azaldan oğru olaydım.

...Kaş bir də cavan olaydım,  
Şair yox, çoban olaydım.  
Qarşı dağda bir maral var,-  
Ondan bir salam alaydım!..

## DARIXANDA

Ürəyim darixanda  
Təbiətə çıxıram,  
Gözlərim darixanda  
Yollarına baxıram.

Barmaqlarım dariksa  
Saçlarını gəzirəm,  
Çatmir əllərim sənə  
Hər telindən küsürəm.

Darıxan barmaqlarım,  
Məni ovudun bir az,  
Hamı məni unutdu  
Siz də unudun bir az!..

## **YALAN**

Dedin: "Sus, ha, qəbir kimi!"-  
Qəbirdəmi gen səbr var?

Bəlkə yalandan diriyik,-

Bizə dörd yanda qəbir var?..

Tarix yalan nağılı imiş:

Gələn kimdir, gedən kimdir?

Özü adam olmayandan

Soruşarlar dədən kimdir.

Üfunətin boğdu bizi,

Ağ yalan, qırmızı yalan.

Mələyə şeytan danişır,

Allaha iblisi yalan.

Əndəzəni ötürdüükə

Yer qarışır, göy qarışır,

Hərdən göyərə-göyərə

Düz danişan "səy" də çəşir.

Min rəng alır yalanımız,

Qəşəng olur yalanımız...

Çox qoyanda barıtını

Uyduran özü inanır.

Göy, sarı, qara yalanı

Püskürən hara qınanır?..

Yalan girmiş təknəmizdə

Kəsəyəntək dolaşırıq,

Yalan üstə boğuşuruq,

Yalan üstə dalaşırıq.

Bir yalan keçsə doqqazdan,

Nə xeyri var on qapazdan?

Yalan imiş eşq, məhəbbət,

Yalan - hər kəsin sevgisi.

Yalan - həsrətin tüstüsü,

Yalan - evlərin güzgüsi!

Bir xoş qabırğa nağılı

O gün eşitdik Həvvadan,

Adəmi adam etdikcə

Yalan tökülmüş havadan!..

## **DÜNYA**

Mən qaçıram, sən qovursan

Bizim yönə hərlən, Dünya!

Kimə üzünü çevirsən

Girlən dedin, girlən, Dünya!

Qaldın - bir yoldu sonrası,  
Öldün - oxunar surəsi.  
Var olmağın bir çarəsi:  
Fırlan, Dünya, fırlan, Dünya!

Əllərdəsən əlek kimi,  
Ələyirsən fələk kimi.  
Qov buludu, görək günü, -  
Nurlan, Dünya, nurlan, Dünya!

Asan işin çətinəsə,  
Qoz olmağın çətənəsə...  
Güçü çatan çatanasa, -  
Zorlan, Dünya, zorlan, Dünya!

Qərib qərib - çağrışıyla,  
Ana qalib - qarğışıyla.  
Bir çıçəyin göz yaşıyla  
Varlan, Dünya, varlan, Dünya!

## **...QƏRİB YERİNƏ**

Minin dəlisov atları,  
Çapın bir qərib yerinə!  
Üzü verəndən astarı  
Qapın bir qərib yerinə!

Gələn mehtərə quldursa,  
Gedən eşşəyə çuldursa...  
Dünya, dağılma, yoldursa  
Qapın - bir qərib yerinə!

Güzgü tutmur hər sifəti,  
Üzdən utanmir üz eti.  
Gözünüzə hər minnəti  
Təpin bir qərib yerinə!

Sərcəyə verən darını,  
Yıxılıb söyür dərəni.  
Evinizin kandarını  
Öpün bir qərib yerinə!

Çaşdıracaq gün Qəribi,  
Gündə gördüyü Qəribi.  
İtirib min-min Qəribi  
Tapın bir Qərib yerinə!

## **GÖRMƏK İSTƏMİRƏM**

Gəlmə, a gözüm giləsi,  
Dünya yer deyil gələsi!  
Diri gözündə ölesi  
Ümid görmək istəmirəm.

Daşımdan məni arayın,  
Bəlkə daş olub yarayım!  
Sellərdən qopan harayam, -  
Sükut görmək istəmərəm.

Doğu bir ana söyləyin,  
Borclu min cana söyləyin.  
Göyü bir yana eləyin, -  
Bulud görmək istəmərəm.

Sözünü toyunda gəzən,  
Özünü oyunda gəzən.  
"Mə!.." edən qoyunu kəsən  
Bir qurd görmək istəmərəm.

Vardığın Qəribi yoxla,  
Qırdığın Qəribi ağla.  
Yorduğun Qəribi vaxtla  
Unut, görmək istəmərəm!..

## **LOVĞA KÜÇÜK**

Nəzarətdən qaçmışdı  
azca dirçəlmış küçük,  
Özünü zənn edirdi  
hamidan güclü, böyük.

Veyillənib tapdığı  
sür-sümüyü dadırı.  
Dikəlmış dirəklərin  
dibini isladırı.

Lovğa-lovğa yayxanıb  
hürürdü uzun-uzun.  
Lap yeri bilinirdi  
qoltuğunda qarpızın.

Tüklərini qabardıb  
dalını yalayırdı.  
Şəst ilə dartinaraq  
hərdən lap ulayırdı.

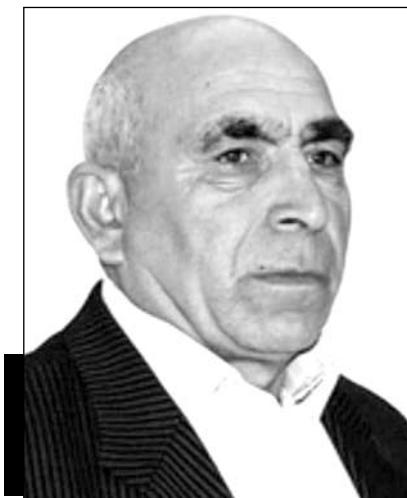
Hamı yalan olmuşdu,  
bu ağıldan zay gerçək.  
Özünü dilli saidı,  
qalanlarını pəltək.

...Forsla soxuldu bir gün  
özgənin çevrəsinə.  
Tuş gəldi bir qartmış  
köpəyin həmləsinə.

Qaçdı ilk ünvanına  
qopuq quyruğu sallaq.  
Dağılmış baş-gözüylə  
zingilti qopararaq.

Çatanda mənzilinə  
güclə alıb nəfəsi,  
qandi aldığı dərsi.  
Bildi hələ kiçikdir,

kiçicik bir küçükdür.  
Rast gələrsə zorbaya  
başı düşər torbaya!..



**ƏLƏSGƏR TALIBOĞLU**  
*Sair-publisist, AYB-nin üzvü,  
Məmməd Araz mükafatı laureati*

# QAX-SARIBAŞ YOLUNDА

*Dağlar qoynunda Allahın umuduna buraxılmış YURD*

Bir neçə il bundan əvvəl Qaxlı qardaşım Adil ilə birgə "Günəşli" müalicə ocağında eyni otaqda qalası olduq. Bu yaxınlıqdan sonra onunla aramızda dostluq münasibəti yarandı. O, Bakıya gəldiyində bizdə, mən isə Qaxa getdiyim-də onlarda binələndim.

İyunun əvvəllərində isə Adil qardaşım mənə zəng vurdu: "Ayə, bu istidə nə oturmusan Bakıda... Baxmayıb vara, yoxa, Qaxa göl, Qaxa... İndi buralarda gülün gülü, çiçəyin çiçəyi hayladığı zamandı. Bir neçə günlüyünlə olsa da, gəlin, bir az havanızı dəyişin. İnsana gəzmək qalacaq..." Dedim: "Qardaşımız Hacı Elşadla birgə məsləhətləşib gələrik". (Adil iş yoldaşım Hacı Elşadla da eyni ilə mənim kimi "Günəşli" müalicə ocağında birgə olmuşdu).

İki yerdə işlədiyim üçün işlərimin qızığın çağydı. Qardaşım Hacı Elşadla ölçüb-biçdik ki, Qurban bayramına qədər hər iki yerdə, işlərimi düzənə salım və gedək. Elə də oldu. İyunun 26-sı səhər saat 5-də Hacının ağ dəmir kəhəri ilə yola düşdük. Respublikamızın sağısolu yaşıllıqlarla bələnmiş əl içi - ayna kimi yollarla şüttüyə-şüttüyə Şamaxını arxada buraxıb gəlib çıxdıq İsləməlliya. Burada bir yerdə azacıq dincəldikdən sonra yol aldiq Qəbələyə. İsləməlli və Qəbələnin gözəllikləri haqqında eşitmişdim, lakin görməmişdim. İndi isə yol boyu bu yerlərin ilahi gözəlliklərini əyani şəkildə - öz gözərləmlə gördüyümdə bu yerlərin füsunkarlığının canlı şahidi oldum. Bu sehir dolu gözəlliklərin önündə qəlbim necə heyrətlənməyə bilərdi. Çünkü bu yerlərin ilahi gözəllikləri könlümü körük kimi körükləyib öz yuvasından havalandırıldı. Şair tuyğularım qanad taxmışdı özünə... Məni yandırırdı sevdasının közünə...

Qəbələdə yol kənarında səhər yeməyini yedikdən -

kəmərimizin altını bərkidikdən sonra yol aldiq Oğuzə və ordan da Şəkiyə. Kiş çayının üzərindən keçib hər yerdə yaşıl çalmaçı dağların ətəklərindən keçən sağlısollu yaşıl ağaclarla bülənd olan yolla Şəkinin və Qaxın göz doyuran kəndlərindən keçə-keçə gəlib çıxdıq Qaxa. Könlümüzü şirin tuyğulara boyaya-boyaya... həzin, kövrək hissələrlə yaxa-yaxa...

## Önümüzdə idi Qax

Adil qardaşımız bizi Qaxın girişində - dörd yolda gözləyirdi. Bu bizim Qaxa ikinci səfərimiz idi. Qaxda 2018-ci ilin avqustun son, sentyabrın isə ilk günlərində olmuşduq. O zaman Qaxa qatarla gəlib, qatarla da qayıtmışdıq.

O zaman da Qax bizim üçün əfsunlu olmuşdu. Bu gün isə iki qatına əfsunlu idi. Evə gəlib "xoş-beşdən" sonra günorta yeməyimizi yeyən kimi İlisu yola düşdü. Yol boyu könül oxşayan mənzərələrin seyrinə dala-dala İlisu gəldik. Ağçaya, Kürmük çaya baş vurdıq. Bu çayların sularında axası olduq ürək dolusu... həzz ala-alası... Keçən səfərimizdə orada olduğumuz üçün təkcə İlisu şəlaləsinə getmədik. Lakin keçən səfərimizdə getmədiyimiz, unutduğumuz Səngər qalasına baş çəkməyi özümüzə borc bildik. On yeddinci əsrin bu möhtəşəm tarixi abidəsi öндə ruhumuzu qanadlandırma-qanadlandırma babalarımıza əhsən dedik, minnədarlıq şükrənləri ilə xatirələrini yad etdik.

Növbəti gün isə bir xeyirxah iş üçün Zaqatalaya gedəsi olduq. Zaqatalaya getməyimizin ən böyük savabı isə o oldu ki, heç zaman görmədiyimiz Vətən torpağının bir gözəl parçasını da görmüş olduq. Qaxdan Zaqatalaya olan bu otuz kilometrlik məsafədə Qaxın və Za-

qatalanın biri-birində necə də gözəl kəndlərini yaşılıqlarla adalanmış dağetəyi kəndlərinin sehrinə daldıq. Min- min əlvan boyalara boyanmış oldu könlüməz... Qaxa geri dönerkən Qum kəndini də ziyarət edəsi olduq. Könüll açaq mənzərələri ilə tanış olduq. Nerdərə çayının sularında arınıb darandıq.

### *Yolumuz Saribaşadı*

"Şair, indi bəs hara?" - deyə soruşdu Adil qardaşım. Dedim ki, Saribaşa... əgər mümkünəsə... Gəldik İlisuya. Saribaşa enən yolda dayanıb soruşduq ki, Saribaşa necə getmək olar. Dedilər ki, qalxın yuxarıya, şəlaləyə gedən yerdən ancaq mümkünədir. Gəldik deyilən yerə. KİMƏ yaxınlaşdıqsa, yeddi kilometrlik yola altmış manat deyib, sonunu əlli manatda dayandı. Mən fikrimi dəyişdim. Çünkü bu qiymət mənim alduğım aylıq əmək haqqının beşdən biri idi. Lakin Adil qardaşım bir ixtiyar sürücünün saqqızını necə oğurladısa, onunla necə dil tapdısa, sağ olsun, bizi otuz manata aparmağa razılaşdı. Bu ixtiyar sürücünün "ixtiyar"ındakı "Vilisi"nə - "Qaz 69" - na oturub yola düşdük Saribaşa. Çünkü iki diferli maşınlar yalnız Saribaşa rahatlıqla gedə bilirdi.

Bəs bu Saribaşa məndə sevgi haradan yaranmışdı ki, ora belə can atırdım? Əvvəla, keçən səfərimizdə Saribaş yolunda Rüstəm adlı bir gənc atlı ilə görüşdük. Saribaşın dağları, bulaqları, həyat şəraiti haqqında ilk məlumatı ondan almış oldum. Bir şeirimdə də qeyd etdiyim kimi "Saribaşı görməsəm də, Kürmük çayının sulanrı ilə üzü yuxarı axdım, ona Rüstəm balamın gözləri ilə baxdım"... İkincisi isə 2019-cu ilin sonlarında rəssam dostum - Nazim Şah, yaxından tanıdığım Nazim Məmmədov və Fərhad Yalquzaq kimi gözəl rəssamlarımızın Mədəniyyət və Turizm nazirliyinin xətti ilə təşkil olunmuş bir sərgisində dəvət etdi. Mən də tənbəllik etməyib getdim. Sen demə, bu rəssam qardaşlarımız uzun müddət Saribaşda olmuş, Saribaşdan əllidən artıq əsər çəkmişdilər. Hamısı da biri-birindən bənzərsiz. Bu gün məni Saribaşa çəkən də daha çox o duyğular idi.

Bu qocaman ustanın "qocaman" sarı kəhəri ilə yol aldıq Saribaşa... Bu "qocaman" kəhər çox böyük çətinliklə, daşlı-qayalı yolu eşə-eşə, torpağın bağrını deşə-deşə addım-addım Kürmük çayının məcrası boyu irəliyirdi üzü yuxarı, düşüncələrimin isə Saribaşaydı axarı. Yolu hardasa yarı etmişdik ki, maşınımızın qarşısını iki gənc oğlan kəsdi. Xahiş etdilər ki, bizi də Saribaşa götürün. Bunlar, sən demə, Qax rayonunun yol idarəsinin sürücüləri Məhərrəm Əkbərov və Əbülfət Rəsulov idilər. Saribaşı görməyə gedirdilər. Gəlib çıxdıq çayın içindən keçiləcək yerə, sonsuz zorluqlar görə-görə... Haradan ki, keçəcəkdik bir maşın batıb qalmışdı orda - oturmuşdu çaya. Sürücüyə dedik ki, bəlkə ona yardım edəsən? Dedi sevə-sevə edərdim, çəkməyə kəmər olaysıdı. Nə onlarda, nə də bizdə kəmər olmadığı üçün yardım edəmmədik heyf ki... Oradan çayın içi ilə iyirmi-otuz metr yuxarı qalxıb - ikinci və daha zor bir yer-



dən özümüzü çaya vurdıq. Mən düşündüm ki, artıq oturduq. Lakin bu "azman kəhər" - "Qaz-69" sağa-sola ləngər vura- vura bizi o biri sahile çıxardı. Qarşida hələ bir çay da varıydı. Kürmük çayına töküldüyü yerdən on-on beş metr yuxarıdan Dəyirman çayını keçib yuxarıya Saribaşa qalxmalı idik. Bu çayı qismən rahathlıla keçdiq. Dəyirman çayını keçərkən bir az yuxarıda bizə əl eyləyən beş-altı nəfər on- on iki yaşılı uşağı çayda çıxmən gördük, könlü gülşən-çəmən gördük. Könlüməz atländi... Nəhayət dolanbac yolu qalxaraq yeddi kilometrlik yolu bir saatə gəlib çıxdıq.

Saribaşın mərkəzi sayılan bulağın başına.

### *Umuda tərk edilmiş Saribaş*

Saribaş kəndinin çox gözəl coğrafi mövqeyi var. Belə ki, bu kəndin solundan Dəyirman çayı, sağından isə Kürmük çayı axır. Kənd dəniz səviyyəsindən 1600-1800 metr yüksəklikdə bu iki çayın qovuşوغunda yerləşir. Saribaş kəndi dörd bir tərəfdən Hovur dağı, Alagözü dağı, Kömürbulaq dağı, Çalayer dağı kimi dağlarla adalandığından ətrafi seyr etdikcə heyrətlənməyə bilmirsən. İki göz yaşı kimi qaynar bulağının suyundan içməklə doymaqla olmur. Təkcə özün deyil, könlüm də sərinləyir, rahatlıq tapır.

Sovet dövründə üç yüzdən yuxarı ailə yaşayıb Saribaşda. Bu kəndin öz məktəbi olub. Üç yüzdən artıq şagird təhsil alıb. 2017-ci ildən məktəbin fəaliyyəti tamamilə dayanıb. İndi o məktəbin bir neçə sinif otağında hidrometrologiya mərkəzi yerləşir. Sovetin zamanında bu kəndə "Ural" tipli avtobuslar işləyib.

Bu gün bu kənddə yaşamağa həyat şəraiti olmadığından kənd sakinlərinin yüzdə doxsanı demək olar ki, kəndi tərk edib. Hazırda yay dövründə bu kənddə iyiymi, qışda isə on iki ailə yaşayır. Əsasən, məşguliyyətləri qoyunçuluq və maldarlıqdır. Qışda bura çoxlu qar yağdıqından o iş də özünəməxsus çətinliklər yaradır. Bu kəndin ən qocaman sakini Zahid baba səksən beş



yaşında, Güllü nənə isə yetmiş yeddi yaşındadır.

Bu kənd respublikamızın Rusiya Federasiyası ilə sərhəd nöqtəsində olduğundan bu kənddə sərhədçilərimiz yerləşir. O kəndin sakinləri kimi, sərhədçilərimizin də ora gediş-gelişinin nə qədər zor olduğunu mənzərəsi yəqin ki, hər kəsə aydındır.

Sarıbaşı dolaşdıqca, burdakı evlər nəzər yetirdikcə illər öncə tərk edilmiş ayrı bir kənd haqqında yazdığını bir şeirdən aşağıdakı misralar yaddaşımızdan süzülməyə başladı.

*İşə bax, daş evlər daşlaşış sanki,  
İllərdi gələni, gedəni yoxdu.  
Yollara dikilib sönüük baxışlar,  
Həsrəti, qəmi bol, nisgili çoxdu.*

*Nə qədər kimsəsiz, nə qədər yalqız,  
Nə qədər tənhadı, nə qədər təkdi.  
Toxunsan, elə bil, haray salacaq,  
Fəryad qoparacaq, hönkürəcəkdir.*

*...Qoymayın beləcə boşalsın kəndlər,  
Qoymayın yurdumuz dağılın ev-ev.  
Ey Vətən övladı, ey Vətən oğlu,  
Sev öz torpağını, yaxşı-yaxşı sev.*

Hər iki səfərimizdə də Qax rayonunda olarkən rayonun ayrı-ayrı kəndlərində aparılan yüksək səviyyəli ti-kinti-abadlıq işlərinin canlı şahidi olduq. Lakin bu Sarıbaşı kəndini isə sanki rayon rəhbərliyi bu illər boyunca unudub - bir sözlə, taleyin umuduna buraxıb. Görünür, o kəndin ziyalıları, başbilənləri də öz doğma yurdlarına qarşı laqeyddirlər ki, yuxarı orqanlar qarşısında prob-

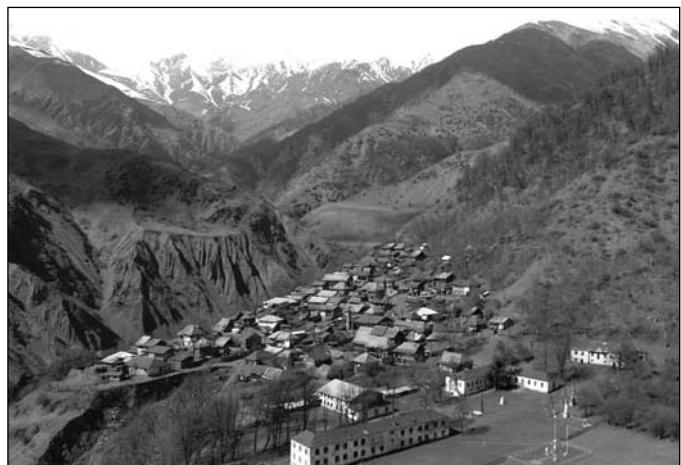
lemləri zamanında qabartmayıblar.

Respublikamızın maddi-texniki bazasının bu qədər dayanıqlı olduğu bir zamanda Sarıbaşa gedən bu yeddi kilometrlik yoluñ əsaslı təmiri və körpü salınması mənçə o qədər də zor olmamalıdır. Yetər ki, ürək istəsin.

Axı bu kəndi istər yay, istərsə də qış turizm məkanına çevirmək üçün orada olduqca böyük imkanlar - maddi baza vardır. Təəssüf ki, bu günə qədər bu təməldən, özüldən istifadə olunmayıb. İnanıram ki, tezliklə respublikamızın ayrı-ayrı bölgelərindəki olan ucqar kəndlərimiz kimi, Sarıbaşın da üfüqündə günəş doğacaqdır. Bu yurd yerimizin həqiqi sahibləri qızınmaq üçün o günəşin şöləsinə bir daha yiğışacaqlar.

Biz o "qocaman kəhər"imizlə Sarıbaşdan ayrılanда qızılı günəş qıruba doğru enməkdəydi. Şair könlümdən isə bu cür şirin duyğular axmaqdadaydı: "Ey, taleyin umuduna tərk edilmiş yurd yerim, hər batan günəş sabah yenidən - mütləq... və mütləq bir də doğacaqdır..."

28-29.08.2021.





## MİRHƏSƏN AĞAYEV

### *MƏNİ ARASAN*

Gözəlim, yaxın gəl, hara gedirsən?  
Bəlkə əhvalımı bir də sorasan.  
İndi dəqiq bildim, məni sevirsən,  
Hicran səni yandırıbdır, yarasan,  
Nə olar bir dəfə məni arasan.

Gözümdən elə bil yağış süzülür,  
Bu damcılar yerdə cərgə düzülür,  
Səni görməyəndə canım üzülür,  
Darıxanda, məni yada salarsan,  
Nə olar bir dəfə məni arasan.

Bilirəm sevgimiz getməyib hədər,  
Bu hicran qəlbimi inan ki, didər,  
Həsrətdə saxladın məni bu qədər,  
Gəl sevgilim, sən dərdimə çarasan,  
Nə olar bir dəfə məni arasan.

Tanrı taleyimi beləcə qurub,  
Sənsizlik ağrısı qəlbimə vurub,  
Külək də elə bil qəsdimə durub,  
Dağılmış saçımı gəlib darasan,  
Nə olar bir dəfə məni arasan.

Sevgi nədir anlamadın, bilmədin,  
Bir dəfə üzümə, vallah, gülmədim,  
Gözlədim görüşə yenə gəlmədin,  
Bilirəm yanında üzü qarasan,  
Nə olar bir dəfə məni arasan.

Cox sınaga çəkdi bizi bu zaman,  
Bu sevgi həsrəti olurmuş yaman,  
Ürəyim o qədər sevir ki, inan,  
Bu qəlbimdən qopan parça, paramsan,  
Nə olar bir dəfə məni arasan.

Bulud kimi boşalaram, dolaram,  
Səni görməyəndə gültek solaram,  
Mırhəsənəm, inan xoşbəxt olaram,  
Sevgi dolu bu hicrana yarasan,  
Nə olar bir dəfə məni arasan.

### *AY QƏLƏM*

*Həmkarım Natiq Babayevin  
"Ay qələm" şeirinə*

Yazdığını sözləri mən yozdururam,  
Səhv olan sözləri mən pozdururam,  
Mənim qələmimi mən yazdırıram,  
Bax, boş söz demirəm bil hələm-hələm,  
Mənsiz yazanmarsan, qələm, ay qələm.

Bir də görürəm ki, çox gözəl yazır,  
Bəzən cızdan çıxıb yolunu azır,  
Arabir kiməsə quyu da qazır,  
İstəyirəm onda bağrını dələm,  
Mənsiz yazanmarsan, qələm, ay qələm.

Bəzən yaza bilmir, bilmirəm nədən,  
Ağ kağız üstündə gəzişir hərdən,  
Əlimdə fırlanıb dayanır birdən,  
Çağırıram onda, lələm, ay lələm,  
Mənsiz yazanmarsan, qələm, ay qələm.

İnsanlar daima azır yolunu,  
Görməyir çox zaman sağı-solunu,  
Qələmlə çəkilən saxta qolunu,  
İstəyirəm o an yazdığını siləm,  
Mənsiz yazanmarsan, qələm, ay qələm.

Ay qələm, yatırsan sən masa üstə,  
Vallah, yazmayanda olursan xəstə,  
"Yaz məni" deyərək durmusan qəsdə,  
Gərək bu dostluğun qədrini biləm,  
Mənsiz yazarmarsan, qələm, ay qələm.

Çox yazma ki, ömrün qısalır sənin,  
Heç vaxt yazdığını olma sən əmin,  
Xətrinə də dəymə bu Mirhəsənin,  
Qısaldıqca sənə istərəm güləm,  
Mənsiz yazarmarsan, qələm, ay qələm.

## FƏLƏYİN QƏSDİ

*Şəhid Hakim Baxışovun əziz xatirəsinə*

Sərəfli yol idı tutduğun bu yol,  
Ancaq aramızdan küləklər əsdi.  
Demişdim qoçaq ol, igid, mətin ol,  
Yolun gözleyirik gəlsənə, bəsdi,  
Nə idi fələyin bizimlə qəsdi.

Sənsizlik göynədir inan sinəmi,  
Artıq daşıyıram kədəri, qəmi,  
Səndən gələn xəbər sarsıtdı məni,  
Yoluna düzürəm qərənfil dəsdi,  
Nə idi fələyin bizimlə qəsdi.

Kədəri sevincə birgə qatağın  
Sənsiz buza dönüb isti yatağın,  
İndi boş qalıbdır qəmli otağın,  
Gəlmədin, atan da, anan da küsdü,  
Nə idi fələyin bizimlə qəsdi.

Hər şey adiləşib gözümdə mənim,  
Yoxdur söylənəsi sözüm də mənim,  
Təbəssüm görünmür üzümdə mənim,  
Zəfərin düşməni qılıncṭək kəsdi,  
Nə idi fələyin bizimlə qəsdi.

Unutmaz bu Vətən heç zaman sizi,  
İtirdik yüzlərlə neçə əzizi,  
Səndən gələn xəbər yandırıcı bizi,  
O gün həmişəlik mənimçün nəsdi,  
Nə idi fələyin bizimlə qəsdi.

Qalib gəldin, öyünürük zəfərlə,  
Ay Hakim, vuruşdun sən də şərəflə,  
Halallıq alaraq getdin hünərlə,  
Qulağımda qalan hələ o səsdi,  
Nə idi fələyin bizimlə qəsdi.

## QALANDI

O gözəl üzünə baxa bilmirəm,  
Baxışın, gülüşün canlar alındı.  
İnan sənsizlikdən heç vaxt gülmürəm,  
Bu dünyada nə var burda qalandı.  
Elə bil gözümdə hər şey yalındı.

Gedib tutduñ bir vəfasız əlindən,  
Od yağırdı elə bil ki, dilindən,  
Qurtar məni düşdüüm bu zülümədən,  
Sanki ürəyimdə tonqal qalandı,  
Elə bil gözümdə hər şey yalındı.

Nə qədər dolayı yollara çıxdın,  
Qəlbimi həmişə odlara yaxdırın,  
Bilə-bilə mənim canımı sixdırın,  
Ürəyim od tutub alışib yandı,  
Elə bil gözümdə hər şey yalındı.

Bu yolda sən məni tək-tənha qoydun,  
Qəlbimi didərək yamanca oyduñ,  
Bilərək sən vara, dövlətə uydun,  
Bilirdim ki, orda hər şey kalandı,  
Elə bil gözümdə hər şey yalındı.

Sən artıq heç kimsən gözümdə mənim,  
Bir qətiyyət vardır sözümdə mənim.  
Toplanıb qəm-kədər özümdə mənim,  
Hər bir sözə yoxlamamış inandı,  
Elə bil gözümdə hər şey yalındı.

## "SƏN NİYƏ BU QƏDƏR GÖZƏLSƏN AXI?"

*Həmkarım, gözəl insan  
Elza Gülməmmədovanın təklifi ilə*

Üzündən, gözündən gözəllik yağır,  
Sevgi nəğməsini mənimçün oxu.  
Səslə hər gün məni yanına çağır,  
Heyrandır hüsnünə çoxları, çoxu,  
Sən niyə bu qədər gözəlsən, axı?

Sənlə xoş keçirdi günlərim, ay qız,  
Bir ömür yaşadıq qəmsiz, cəfasız,  
Çıxmadın əhdinə heç vaxt vəfasız,  
Sevgi çələngini mənimçün toxu,  
Sən niyə bu qədər gözəlsən, axı?

Bir mələksən inan ki, yer üzündə,  
Sanki bir dəryadır mavi gözün də,  
Ürəkdən bağlıyam sənə özüm də,  
Bu bir həqiqətdir, deyildir yuxu,  
Sən niyə bu qədər gözəlsən, axı?

Sevinirəm şöhrətimə, şanıma,  
O sevginin gücü düşür canıma,  
Uzaqdan gələndə mənim yanıma,  
Dəydi ürəyimə hicranın oxu,  
Sən niyə bu qədər gözəlsən, axı?

Sənə əvvəlkitək aşiqəm yenə,  
"Sevirəm" söylədim mən dönə-dönə,  
Mirhəsənəm, vallah, deyirəm sənə,  
Üstümdən getməyir o ətir, qoxu.  
Sən niyə bu qədər gözəlsən, axı?

## CƏMİLƏ HƏKİM

*Sumqayıt xəstəxanalarının  
birində çalışan gözəl həkim  
Cəmilə həkimə ithaf edirəm*

Mən səni əvəzsiz bir insan saydım,  
İlk görüşdə şad oldu belə həkim.  
Gözəl sözlərindən alışdım, yandım,  
Sağalmaz mərəzə su çilə, həkim,  
Dəndlərə dərmansan, Cəmilə həkim,

Çox mehriban qarşılırsan xəstəni,  
Hamı bir nümunə göstərir səni.  
Dərindən, ürəklə yoxladın məni,  
Məndən nə istəyirsən bir dılə, həkim,  
Dəndlərə dərmansan, Cəmilə həkim.

Danişanda ağıznızdan dürr yağır,  
Gəlir xəstələrin çox fağır-fağır,  
Baxırsan ki, çoldə qar-yağış yağır,  
Xəstələrə kömək sən elə, həkim,  
Dəndlərə dərmansan, Cəmilə həkim.

Bacı tək baxırsız hər xəstəyə siz,  
Var olsun həmişə vuran qəlbiniz,  
Gəlsin Qarabağdan uca səsimiz,  
Düşmənin başına od ələ, həkim,  
Dəndlərə dərmansan, Cəmilə həkim.

Yanına gəlirlər dəstəbə-dəstə,  
Yardımcı ol hər əlilə, şikəstə,  
Sən sağaldıb yola saldıığın xəstə,  
Evinə qonaqtək kaş gələ, həkim,  
Dəndlərə dərmansan, Cəmilə həkim.

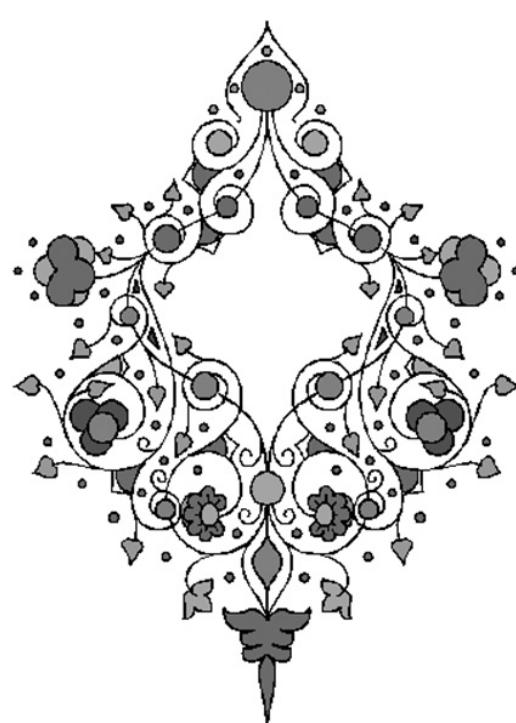
Ay Cəmilə, baxın görün neylədin,  
Bütün dərdlərimi mənə söylədin,  
Vallah, dərdlərimə əlac eylədin,  
Sənə güvənirəm mən hələ, həkim,  
Dəndlərə dərmansan, Cəmilə həkim.

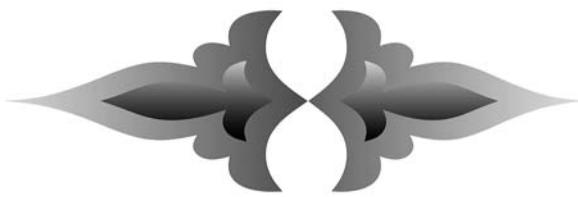
Vurğunusan bilirəm bu sənətin,  
Olmusan bu işdə mətindən, mətin,  
Ömür çox qıсадır, yaşamaq çətin,  
Dönür bu fəsillər ay, ilə, həkim,  
Dəndlərə dərmansan, Cəmilə həkim.

Gözüm yollardadır, qulağım səsdə,  
Sevgi yaradırsan inan hər kəsədə,  
Bilirəm durmursan heç kimlə qəsədə,  
Qoyma bir kimsəni bax, ölə, həkim,  
Dəndlərə dərmansan, Cəmilə həkim.

Vermədin fələyə inan ki, aman,  
Hər kəsə ürəkdən yanansan-yanan,  
Xəstənin əhvalı pisləşən zaman,  
Düşürsən həm bəmə, həm zilə, həkim,  
Dəndlərə dərmansan, Cəmilə həkim.

Bərk tutaq poladtek biləyimizdən,  
Ağrılar tutmasın kürəyimizdən,  
Bütün azarları ürəyimizdən,  
Nə olar əbədi kaş silə, həkim,  
Dəndlərə dərmansan, Cəmilə həkim.  
*Qəbələ rayonu, Mirzəbəyli kəndi.*





ƏLİ BƏY AZƏRİ

# QAYĞIKEŞ QOCA

(hekayə)

Qəfil səsdən diksinib yuxudan ayıldım, qapının zəngi dayanmadan çalınırdı.

"Xeyirdimi, görəsən?" Bir narahatçılıq keçirdim. Mən axı heç kimi gözləmirdim.

Şənbə günü idi, doyunca yatıb dincələcəkdir. Onsuz da hər gün səhər obaşdan yuxudan alaya-rımcıq qalxıb şəhərin o başına işə getmək, axşam da işdən sonra yenidən o boyda yolu avtobuslarda sallaşa-sallaşa, metronun sıxlığında, basabasda gedib-gəlmək lap ələyimi üzmüdü. Bircə ümidi həftənin şənbə-bazar günlərinəydi ki, yatıb dincələ bilirdim, o da evin general təmizliyindən başqa bir hoqqa çıxmışsaydı... Ancaq nədənsə ötən bir il ərzində hələ dalbadal iki gün dincəldidim olmamışdı, hər dəfə nəsə bir iş çıxmışdı.

Cəld yatağımdan qalxdım. Səhərin bu alatoranında məni narahat edən kim ola bilərdi? İlk ağıllıma gələn su sızması oldu. Cəld hamama və ədəb-xanaya baxdım, hər şey qaydasındaydı. Ordan özümü atdım mətbəxə, birdən, Allah eləməmiş, nəsə yanar, ya qaz sızması ola bilər. Şükür, bura-da da salamatçılıqdı, hər şey öz qaydasındaydı.

Qapının zəngi isə lap beynimə işləyirdi. Elə gecə paltarında dəhlizə yüyürdüm.

-Gəldim e..., gəldim... - Uzada-uzada səsləndim ki, bəlkə zəng düyməsini basan eşidə, əl saxlaya, amma o da hər kimidisə, inadından dönmürdü.

Məcbur olub gecə paltarında qapını açdım.

Ariq, hündürboy kişi ilə üzbüüz qaldım, gərək ki, onu tanıyırdım, qonşu blokda yaşayırıdı, səhv etmirəmsə, adı da Muxtar olmayıdı, hərdən bir binanın həyətində rastlaşırıq. Salam-əleykimiz olmasa da bir-birimizi şifahi tanıyırdıq, ən azından,

bilirdik ki, bir binada yaşayıraq. Nə özündən, nə də adından xoşum gəlirdi. "Ay sənə ad qoyanın... demişdim... Əsl muxtar olmalı adamlar qalmışdı qıraqda, bu adam muxtarlıq edirdi..."

Muxtar kişinin qoltuğunda köhnə idarə müdir-lərinə məxsus dəriüzlü qara qovluq varıydı, bili-dim ki, elə-belə gəlməyib, nəsə işi var.

-Ə kişi, noolub? - Salamsız-kəlamsız yeridim üstünə. - Qoymarsan yatıb dincələm. Bilmirsən ki, mən iş adamıyam, ancaq şənbə-bazar günü dincələ bilirəm.

-Elə mən də ona görə tezdən gəlmisəm. Nə vaxt gəlirəm, evdə yoxsan. Qonşulardan soruştıram, deyirlər, işə getmisən.

-Hə, nə məsələdi? Nəyə gəlmisən?

-Əvvələ, salam. - Heç təmkinin pozmadan davam elədi. - Mən bu boz binada yaşayan sakınlərin etimadı ilə imza toplayıram.

Muxtar kişini həm də demaqoq kimi tanıydıq. Bir problem-zad olanda ora-bura zəng vurar, lazımlı gələndə ərizə yazıb göndərir, işi yoluna qoydurardı.

-Nə imza? - Təəccübə soruşdum. - İndi də məndən demaqoqluq etmək fikrindəsən? Neyləmişəm? Zibili aparıb atmamışam? Suyu açıq qoymışam, axıb qonşuların mənzilini batırıb? Lifti zi-billəndirmişəm? Komunal ödənişi vaxtında ödəməmişəm?

Muxtar kişini tez-tez Tofiqlə birlikdə görür-düm - komendant Tofiqlə. İkisi də bir çəkmənin taylorıydı, heç seçilmirdilər. Bircə fərq Muxtar kişinin yaşlı olmasıydı, az qalırdı səksəni haxlasın, bəlkə də ötüb keçmişdi. Tofiqin də yaşı az olmaz-

dı, yetmiş adlamasa da çoxdan haxlamış olardı. Hər ikisinin işi-güçü onun-bunun arxasında baxıb qeybətini qırmaqdı.

"Filankəsin arvadı hər gün bir taksi ilə gedib-gəlir..."

"Filan gəlin uşağını oynatmaq bəhanəsi ilə bütün günü yolda o tərəf-bu tərəfə gedib-gəlir, telefon-planşet də əlindən düşmür..."

"Filankəsin gəlini dar retuz, lasına geyib əndamını reklam edir..."

"Filan arvad yaşına baxıb heç utanmir, şortiklə gəzir, dodağını şışirdib..."

"Filan gədə qız kimi geyinir, deyəsən ondan-dı..."

Day, nə bilim e... nələr... nələr...

Tofiqdən lap zəhləm gedirdi. Qırışmalla o günü yenə də ağızlaşdım. Dəyyus bılır ki, komunalın pulunu məndən tez ödəyən olmur. Yenə də qabağımı kəsib ki, bəs, komunalın ödənişinə az qalıb. Matışka kimi irişməyi məni özümdən çıxartdı. Deyirəm, ay Tofiq, iki ildir bu binada yaşayıram, ödənişi bircə dəfə gecikdirmişəm? Deyir, yox e... elə-belə sözgəlişi dedim ki, yadınızdan çıxməsin, biz də sizin ödənişlərinizdən işçilərimizə maaş veririk. Nə isə... Hər ikisinin üzünü görmek istəmir adam. Deyirəm bircə nə olardı, bunların üzünü mürdəşir tez yuyardı...

-Nə imza, Muxtar kişi? - Baxdim ki, Muxtar kişi qabağında karıxbı qalıb, matdəm-matdəm müştəri gözü ilə mənə baxır, gecə paltarında görüb sonra gedib mənə də söz qoşmasın ki..?

Başı ilə işaretə verdi.

Bunda iştaha bir bax?! Evə keçmək istəyir kafatar.

-Yox! - Çəmkirdim. - Evə olmaz. Nə sözün var, burda de.

Bir az da ucadan dedim ki, birdən qonşularдан kimsə qapının gözlüyündən bizi güdürsə, eşitsin.

-Bax! - Muxtar kişi qoltuğundakı qovluğa işaretə verdi. - Burda bütün sənədlər var. Gərək göstərim ki, oxuyub qol çəkəsən.

-Eybi yoxdur. Oxumadan qol çəkərəm. Sən elə burda göstər, nə yazdığını de, sənə inanıram...

-Olmaz! - Muxtar kişi əl çəkmədi, inadkarlıq göstərdi. - Bir belə adamın evinə girmişəm. Sən indi məni evinə buraxmayacaqsan? Nədən qorxursan? Mən çoxdan səksəni haxlamışam. Bilirsənmi?

-İstəyirsən lap doxsanı, yüzü haxla, nə işimə qalıb.

-İmkan ver, keçim içəri. - Muxtar kişinin dirəşməsi lap ciddiləşdi. - Səni orda başa salaram.

-İndiyə kimi görmüsən, ya eşitmisən ki, bir adam mənim qapımdan içəri ayaq basıb?

-İşim, gücüm qurtarıb, durub səni güdəcəyəm.

- Muxtar kişi gülümsündü. - İstəyirsən hər gün qonaqlıq elə, qohumların, dostların gecə də qonaq qalsınlar, çıxıb evlərinə getməsinlər.

Əlqərəz, gördüm ki, Muxtar kişi lap dirəşib, əl çəkmir, razılaşdım.

-Yaxşı, keç. - Dedim. - Ancaq mətbəxə. Özü də sənədləri tez göstərəcəksən, qol çəkəcəm, götürüb çıxacaqsan.

Muxtar kişini içəri buraxıb qapını bağladım. Mətbəxin yolunu ona göstərdim. O, dəhlizdə ayaqqabısını, gödəkçəsini çıxardıb mətbəxə keçənə kimi mən də otağa gəlib üst paltarımı geyindim. Hər ehtimala qarşı şəxsiyyət vəsiqəmi də götürüb mətbəxə gəldim. Muxtar kişi qovluğunu masanın üstünə qoyub içindəki bəzi kağızları çıxartmışdı.

-Bax, bu ərizə şəhər sovetinin sədri Fikrət Cəfərov cənabına - boz binanın saknları adından.

- deyə Muxtar kişi izahat verməyə başladı. - Yazılıb xahiş edirik ki, aşağıda - dəmir yolu qıraqında məskunlaşmış məcburi köckünlərin evlərinə gedən yolu yerini dəyişin, bizim binanın qabağından gedib-gəlməsinlər. İki qonşu binanın saknları də bizə qoşulacaqlar. Kənd adamıdırıllar, yerləşlərini - duruşlarını bilmirlər. Zibillərini də gətirib bizim binanın saknları üçün nəzərdə tutulmuş məişət tullantıları qablarına atırlar. Əlli-rində seylofan torbaları gətirəndə bir də görürsən külək içindəki nəyisə, lap elə tualetdə istifadə olunmuş kağızı alıb göylərə qaldırır, hər tərəfə səpələyir. Biz bu xoşagelməzliklərə coxmu dözməliyik?

Ərizəni tələmtələsik gözdən keçirdim. Muxtar kişi dediyi kimi hər şeyi təfsilatı ilə yazmışdı, hələ beş də üstünə qoymuşdu. Sonda da belə bir qeyd etmişdi: "Artıq dərəcədə xahiş edirik, yolu yerini dəyişdirəsiniz, biz aşağıda imza edənlər bu biabırçılığa daha dözə bilmərik..."

-Muxtar kişi, bəs niyə təklif vermirsiniz? Demirsiniz ki, yolu hara dəyişmək olar? - Soruşdum və özüm də fikirləşə-fikirləşə qaldım, gerçəkdən yolu hansı tərəfə dəyişmək olardı.

Məncə, yolu dəyişmək mümkünüzdü. Binanın sol tərəfindən məhelləyə gedən yol hansı idarə tərəfindən tutulmuşdu, hündür hasar lap dəmir

yolun qırığınadək çəkilmişdi. Sağ tərəfdən də bizdən sonrakı iki bina qurtaran yerdə başqa bir qaraj ərazini tutmuşdu, orda da iri tonnajlı maşınlar saxlanılır, həm də təmir-xidmət işləri həyata keçirilirdi. Oradan da yol salmaq mümkün deyildi.

-Mənə nə var! Hara dəyişəcəklər, qoy dəyişsinlər.

-Gəlin, öz aramızda elə-belə götür-qoy edək. - deyə təklif verdim.

-Onlar vəzifədə oturublar, qoy onlar da başlarını işlətsinlər.

-İmzaya bir söz demirəm, qol çəkirəm, ancaq əhəmiyyət verməyəcəklər.

-Daha bir ərizə var. - Muxtar kişi qovluqdan başqa bir ərizə də çıxardı. - Buyurun, bunu da oxuyun.

Ərizədə yazılmışdı: "Filan şəhərin mənzil-istismar idarəsinin rəisi Əfqan Göyüşov cənabına. Biz, aşağıda imza edən boz binanın sakinləri, xahiş edirik ki, mösişət tullantıları üçün nəzərdə tutulmuş zibil qablarını bizim binanın yanından yığışdırırasınız və yüz metr aralıda bir yerə qoyasınız. Belə ki..."

Muxtar kişi milçək yiğintisindən, it toplantılarından, zibil eşənlərin hay-küyündən, tullantı çörəkləri toyuq-cucə üçün götürənlərin bir-birləriylə dava-dalaşından; bir sözlə, hər şeydən təfsilatı ilə yazmış və binada yaşayan elit təbəqənin firavanlığı naminə vəzifədə olan bir aristokrat kimi bu addımı atacaqlarına ümidvar olduqlarını xüsusilə vurgulamışdı...

-Necədir? - Ərizəni oxuyanda gülümsədiyimi görüb Muxtar kişi də ürəkdən güldü və bir az da qürrələndi, elə bil elmi əsərinin müdafiəsinə xal qazanmışdı. - Sən hələ Muxtar dayını tanımırsan. Muxtar dayınız olmazdı burda, zibil içində itib-batardılar.

Üz vermək istəmədim, ciddiləşdim. Üz ver-səydim, bir az da xoş sifət göstərsəydim çıxıb getməyəcəydi, bəlkə yağı yaxması ilə şirinçay da istəyəcəkdi.

Odur ki, Muxtar kişidən zibil qablarını hara aparıb qoya bilecəkləri yeri soruşmadım, əhəmiyyətsiz bildim. Özlüyümdə təsəvvür etdim ki, hardasa, yüz metr məsafləyə aparıblar. Biz də boz binanın sakinləri əllərimizdə zibil torbaları, vedrələri, korobkaları şəhərin arası ilə hər gün o qutuların yanına gedib-gəlirik. Üç binanın hərəsində yüz doxsan ailə... Bir sözlə... qarmaqarışiq şəhərin qaynar həyatına bir karvan da əlavə ol-

nurdu - zibil karvanı...

-Mənzilin nömrəsi yazılın cərgədə vəsiqənin nömrəsini qeyd elə və imzala. - Muxtar kişi buyurdu.

Ərizənin arxasında və əlavə olunmuş vərəqdə çoxlu imza vardı. Əlimin içi kimi bilirdim ki, boş şeydi, nə yolun yerini dəyişəcəklər, nə də zibil qablarını yüz metrlik məsafləyə aparacaqlar. Bunu-nla belə, qocanın xətrinə dəymək istəmədim, əziyyət çəkib ərizə yazmışdı, qapı-qapı düşüb mənim kimi inadkarlarla mübahisə edə-edə imzalatmışdı. Təqaüdçü adamdı, özü də tək yaşayırıdı, bir işlə məşğul olmalıydı, ya yox... Birdən-birə yumşaldım, ona yazığım gəldi.

İndi ona elə gəlirdi ki, bizim qayğıımıza qalır...

Qoşulardan seçilmək istəmədim. Qoca dediyi kimi şəxsiyyət vəsiqəmin nömrəsini qeyd etdim və imzaladım. Muxtar kişi ərizəni qovluğuna qoydu.

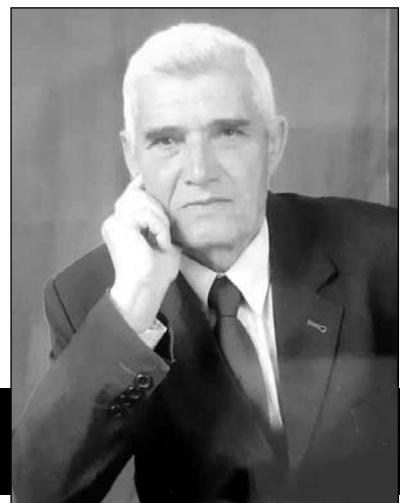
-Bundan sonra görəcəksən, bütün işlərin xod gedəcək. - Muxtar kişi gülümsəyib təzə eşqə düşənlər kimi mənə göz vurdı. - Tək yaşayan qadının evində kişinin peyda olması uğur əlamətidir.

Qoca qovluğu da götürüb sevinə-sevinə getdi. Onun uşaq kimi sevindiyinə lap gülməyim tutdu. Bir də nə dediyini anlaya bilmədim. Bu nə deyir? Kişinin peyda olmas... nə demək? Uğur əlaməti nədir? Mənim axı heç bir planım yoxdur. Onun demək istədikləri mənim üçün çoxdan keçmişdə qalmışdı. Heç bu barədə düşünmürəm də... Həyatımla barışmışdım. Belə yaşayışimdən, belə halımdan razıyam.

İki gün sonra axşam işdən gələndə gözlərimə inanmadım. Binanın arxa tərəfində yolun düz qırığında zibil qutularını kənar müdaxilələrdən qorumaq üçün üstüörtülü xüsusi yerin tikintisinə başlamışdılар. Hələlik isə zibil qablarını dəyişmişdilər. Üstüəçıqları götürüb, yerinə qapağı açılıb-örtülən qablar qoymuşdular.

-Həə... Bu, artıq real iş oldu. - deyib keçdim və birdən onun o günü dedikləri sözlər qulaqlarında cingildədi. "Bəlkə, bu həyatda heç nə gec deyil, hər şeyi nə vaxtsa yenidən başlamaq olar?" deyə düşündüm.

"Sən demə, Muxtar kişi heç də zəhlətökən biri deyilmiş, özü dediyi kimi səksəni çoxdan haxlayıbmış. Dünyagörmüş adam kimi sözü havaya atmayaçaqdı ki... Bəlkə..."



## BUDAQ TƏHMƏZ Şair-publisist, Məmməd Araz mükafatı laureati

### XATIRƏMDƏSƏN

*Şair Asif Atəşlinin ölümündə*

"Mən getsəm hər tərəf bürünər qəmə,  
Ağlayar dağlardan axan bulaqlar".

*Asif Atəşli*

Sən getdin, "hər tərəf büründü qəmə",  
Dünya sənsiz qaldı, əziz qardaşım.  
Bu xəbər yayıldı bütün aləmə,  
Axıdı vərəqlərə, axıdı göz yaşam.

Bu necə xəbərdi, ürəyim dindi,  
Gəldi göz öününe o bulaq başı.  
O bulaq başında yerin göründü,  
Bulaq da ağıladı, tökdü göz yaşı.

O "Gəlindağı"nda soldu çıçəklər,  
Laləni, nərgizi dərən olmadı.  
Səni soraqladı əsən küləklər,  
Bir də bu dağlarda görən olmadı.

Xokun dağlarında izlərin qaldı,  
Bir də bu yerlərə gəlməyəcəksən.  
Köcdün bu dünyadan, sözlərin qaldı,  
Bir də şirin-şirin güləməyəcəksən.

Sizdəki o görüş yadına düşdü,  
Sənin yoxluğuna inanmiram mən.  
Bilmirəm bu görüş necə görüşdü,  
Sən mənim əbədi xatirəmdəsən.

### GƏLMİŞƏM ŞUŞAYA

Qafqazın gözüsən əzəldən bəri,  
"Şuşanın dağları dillər əzbəri,  
Bülbül də oxuyur qara tellər"i,  
Gəlmışəm qoynuna Vaqifi görəm,  
Gedib Xanqızına bir salam verəm.

Burda yaranıbdı kamança, tar da,  
"Bayatı-İsfahan", "Bəstə-Nigar" da.  
Könlüm heyran olub bu doğma yurda,  
Gəlmışəm qoynuna Vaqifi görəm,  
Gedib Xanqızına bir salam verəm.

Xan əmi oxuyur "Kəsməşikəstə",  
Uşaqlar doğulur Muğamat üstə.  
Qurban da tar çalır min bir həvəsdə,  
Gəlmışəm qoynuna Vaqifi görəm,  
Gedib Xanqızına bir salam verəm.

Yazda əridikcə zirvənin qarı,  
Al-əlvan geyinir Şuşa dağları.  
Hər güldən, çiçəkdən bal çəkir arı,  
Gəlmışəm qoynuna Vaqifi görəm,  
Gedib Xanqızına bir salam verəm.

Alınmaz qaladı bu qəlbi dağlar,  
Üzeyrin, Cabbarın, Natəvanın var.  
Hələ yazılmamış min dastanın var,  
Gəlmışəm qoynuna Vaqifi görəm,  
Gedib Xanqızına bir salam verəm.  
Şüvəlan, 25.06.2021

### DURNALAR KÖÇ ETDİ...

*Şair ZEYNALABDİN NOVRUZOĞLU na*

"Babam çardağında ayran içirdi"  
Başının üstündə durna qatarı.  
Durnalar harasa yenə köçürdü  
Babam dönüb baxdı onlara sarı.

Əlləri titrədi, düşdü fincanı,  
Kövrəldi ürəyi, gözləri doldu.  
Babamın bir anda qaraldı qanı,  
Düşündüm: "babama görən nə oldu?"

Bir vaxt papağını tərs çevirərdi,  
Durnalar qatarın göydə pozardı.  
Onda uşaq idi, yox idi dərdi,  
Durnalar yolların onda azardı.

Ötən xatirələr yadına düşdü,  
O şirin çağları ürək dağladı.  
Gənclik qocalıqla gəlib görüşdü,  
Durnalar köç etdi, babam ağladı.

*Bakı, 20.07.2021*



## ŞUŞA DAĞLARI

Hələ əriməyib zirvələrdə qar,  
Tanrı yaradıbdı qoşa dağları.  
Səni seyr edirəm qəlbimdə vüqar,  
Necə gözəlsiniz Şuşa dağları.

İsa bulağının suları sərin,  
Qayalar içində dərələr dərin.  
Çəkilib üstündən qəmin, kədərin,  
Tanrı yaradıbdı qoşa dağları,  
Necə gözəlsiniz Şuşa dağları.

Güllərin şahidi "Xarıbülbül"ün,  
Min dərdə dərmandı çıçøyin, gülün.  
Ayaq izləri var burda "Bülbül"ün,  
Tanrı yaradıbdı qoşa dağları,  
Necə gözəlsiniz Şuşa dağları.

Yazda gül-çıçeyə bürünür hər yan,  
Burda gül dəribdi Vaqif, Natəvan.  
Görənlər hüsnünə olurlar heyran,  
Tanrı yaradıbdı qoşa dağları,  
Necə gözəlsiniz Şuşa dağları.

*Bakı, 20.06.2021*

Aşıq Azaflını hərdən sal yada,  
Aşıq Şəmşir ad qazandı dünyada.  
Molla Cuma düşdü bir yanar oda,  
De, vətənin baharından, yazından,  
Qurbaninin, Ələsgərin sazından.

Aşıq Nabat saz götürüb söz dedi,  
Şair Vurğun "sən dərdimi yaz" dedi.  
O, sazında hər nə dedi, düz dedi,  
De, vətənin baharından, yazından,  
Qurbaninin, Ələsgərin sazından.

Zülfiyə də aşıqların gözüdü,  
Elimizin söhbətidi, sözüdü.  
Çox ismətli Azərbaycan qızıdırı,  
De, vətənin baharından, yazından,  
Qurbaninin, Ələsgərin sazından.

Gülerə də nələr çalıb sazında,  
Min hikmət var hər dediyi sözündə.  
Qeyrətə bax Azərbaycan qızında,  
De, vətənin baharından, yazından,  
Qurbaninin, Ələsgərin sazından.

Budaq Təhməz haqq yolunda durubdu,  
Çoxlarını söz mülkündə yorubdu.  
Şeir deyib, sözdən qala qurubdu,  
De, vətənin baharından, yazından,  
Qurbaninin, Ələsgərin sazından.

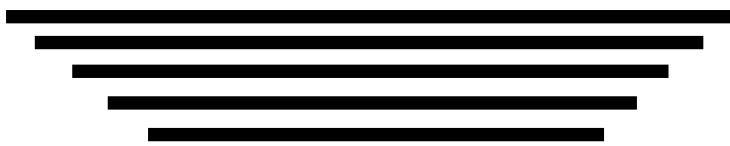
*Bakı, 28.08.2020*

## SAZINDAN

*Saz ifaçısı dostum Zəka Qubadlıya*

Dostum Zəka, dünya ki, var, boyatdı,  
Çaldığın saz sinən üstə boy atdı.  
Qəlbimdəki duyğuları oyatdı,  
De, vətənin baharından, yazından,  
Qurbaninin, Ələsgərin sazından.

Məclislərdə çaylar kimi çağla sən,  
Gedənləri öz yolundan saxla sən.  
Dost-tanıştı hərdən gedib yoxla sən,  
De, vətənin baharından, yazından,  
Qurbaninin, Ələsgərin sazından.



SƏKİNƏ ALIMQIZI  
*"Yanardağ" Dövlət Tarix-Mədəniyyət və  
 Təbiət Qoruğunun Ekskursiyaçısı*

# AZƏRBAYCANDA ARXEOLOJİ TURİZM PERSPEKTİVLƏRİ

**Açar sözlər:** Arxeoloji turizm, Tarixi-arxeoloji mədəni irs nümunələri, Arxeoloji turizm marşrutları.

**Arxeoloji turizm arxeoloji ərazilərin və arxeoloji qazıntıların aparıldığı yerlərə müxtəlif insanların səyahətinin təşkil olunmasıdır. Bu turizm növü adətən tarixi-mədəni irs ehtiyatlarının və memarlıq abidələrinin üstünlük təşkil etdiyi yerlərdə təşkil olunur. Bu kimi turizm növlərində iştirak edən şəxslər arxeoloji ekspedisiyaların da tərkibində yer almağa üstünlük verirlər.** [2, s. 48]

Azərbaycan qədim tarix və mədəniyyətə malikdir. Ona görə də ölkəmiz arxeoloji əhəmiyyətli obyektlər və abidələrlə zəngindir. Bütün bunlar Azərbaycanda arxeoloji turizmin inkişafı üçün də zəmin yaradır. Azərbaycanda həm arxeoloji yerlərdə gəzmək, həm də arxeoloji qazıntıarda iştirak turizmini həyata keçirmek mümkündür. Bunun üçün Azərbaycanda kifayət qədər çox arxeoloji mədəni irs nümunəsi vardır.

Tarixi abidələr hər bir dövlətin və xalqın keçmişinin, mədəniyyətinin və inkişafının göstəricisi sayılır. Fərəhələ qeyd etməliyik ki, ilk insan məskəni kimi tanınan Azərbaycanın ərazisi yaşı minilliklərə, əsrlərə gedib çıxan maddi mədəniyyət nümunələri ilə zəngindir. Ulu babalarımız həqiqətən çox dəyərli maddi mədəniyyət nümunələri yaradaraq bizə miras qoymuşlar. Hazırda Azərbaycan ərazisində 6308 tarix və mədəniyyət abidəsi dövlətin mühafizəsindədir. Ölkəmizdə 27 dövlət tarix-mədəniyyət, memarlıq, bədii və etnoqrafiya qoruğu fəaliyyət göstərir. [4]

Azərbaycandakı ən dəyərli arxeoloji mədəni irs nümunələrinə Azıx mağarası, Tağlar mağarası, Damcılı mağarası, Qazma mağarası, Qobustan, I Kültəpə və II Kültə-

pə, Gəmiqaya petroqlifləri, Qədim Naxçıvan şəhərinin qalıqları, Oğlanqala, Xaçbulaq kurqanları, Kiş məbədi, Qədim Qəbələ (Səlbir qala, Antik Ərazi), Qədim Ağsu, Qədim Şəmkir, Əlincə qalası, Atəşgah məbədi, "Qala" Etnoqrafiq Qoruğu, İçərişəhər və bir çox başqa yerlər daxildir.

Yuxarıda qeyd olunmuş arxeoloji-tarixi ərazilər Azərbaycanda mövcud olan arxeoloji məkanların yalnız bir hissəsidir. Hazırda bu ərazilərin bir çoxunda arxeoloji qazıntılar və ekspedisiyalar davam etdirilir. Arxeoloji qazıntıların aparıldığı bu məkanlar böyük turizm potensialına malikdir. İçərişəhər, Qobustan və Kiş məbədi yerli və xarici turistlər tərəfindən üstünlük verilən tarixi-arxeoloji məkanlar olsalar da, Gəmiqaya rəsmləri, Ağsu, Şəmkir, Qəbələ və s. kimi dəyərli arxeoloji mənbələrə və turizm potensialına malik ərazilər təəssüf ki, hələ geniş turist kütlələrini özüne cəlb edə bilməyib. Bu ərazilərin dünyada tanılılması və təqdimatı üçün daha genişməqyaslı tədbirlərin görülməsinə ehtiyac var.

Qədim Bakının tarixinin araşdırılması məqsədilə təyinatsız qalmış və tarixi tam öyrənilməmiş abidələrin aqibətini araşdırmaq üçün ərazidə xilasedici arxeoloji kəşfiyat işləri aparılır. Son illər ərzində İçərişəhərdə turizm infrastrukturunda nəzərəçarpacaq dərəcədə böyük işlər görülmüşdür. İki əsr bundan əvvəl qədim Bakı, indi İçərişəhər adlandırdığımız tarixi məkan hazırda müasir turizm mərkəzinə çevrilmişdir. Qoruq İdarəsi tərəfindən tədqiq olunmuş memarlıq abidələri və tarixi yerlər konservasiya edilərək, yeni görkəmdə məhz turizm məqsədləri üçün istifadə edilir. Ərazidə aparılan arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkar edilmiş tarixi-memarlıq abidələrini qeyd etmək olar.



*Azix mağarası*

Onu da qeyd edək ki, İçərişəhər Azərbaycanda turistlər tərəfindən ən çox ziyarət edilən arxeoloji əhəmiyyətli məkanıdır. Bunun əsas səbəblərindən biri də "İçərişəhər" abidə kompleksinin paytaxt Bakı ərazisində yerləşməsidir.

Dünyanın ən nüfuzlu turistik internet portalı olan "TripAdvisor"un apardığı tədqiqatlara görə, Azərbaycanın paytaxtı Bakı 2014-cü ilin nəticələrinə əsasən ən yaxşı turizm məkanlarından biri hesab edilərək "Yüksələn turizm məkanları" kateqoriyasına daxil edilmişdir. Qız Qalası, Şirvanşahlar Sarayı Kompleksi və ümumiyyətdə İçərişəhər isə son dörd il ərzində hər il TripAdvisorun "Mükəmməllik Sertifikatı" mükafatına layiq görülür və Azərbaycanda turistlər üçün ən maraqlı turizm məkanı kimi liderliyi saxlayırlar. [3]

Hazırda turistlər üçün əhəmiyyət kəsb edən tarixi-mədəni obyektlərin bərpası və onların ərazi turizm inkişaf planlarının hazırlanması və turizm nümayiş obyekti kimi istifadəsi həyata keçirilməkdədir.

Buna müvafiq olaraq, tarixi marşrutlar (məsələn, Böyük İpək Yolu, məşhur hərbi yürüşlər, tarixi döyüş yerləri və s.) mədəni turizmin bir hissəsi olmaqla, turizmə təsiri və potensialı baxımından hərtərəfli qiymətləndirilməlidir. Adından göründüyü kimi, həmin marşrutların əksəriyyəti müxtəlif əraziləri əhatə edir.

Ölkədə turizmin müxtəlif növlərinin inkişaf etdirilməsi, regionlara turist axınının gücləndirilməsi və turizm sənayesinin bu sahəyə diqqətinin artırılması məqsədilə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi (hazırda eyni zamanda Dövlət Turizm Agentliyi) tərəfindən yeni turizm marşrutlarının yaradılması ilə bağlı müvafiq işlər həyata keçirilir.

2015-ci ildə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi "Azərbaycanda arxeoloji turizm" adlı mədəni turizm marşrutunun yaradılmasını dəstəkləyib.

Arxeoloji turizm növünün inkişaf etdirilməsi və təhlili, həmçinin bu turizm növünə yerli və xarici turistlərin cəlb edilməsi məqsədilə 2015-ci ilin oktyabrın 19-dan 21-dək Qəbələ-Şəki-Tovuz-Şəmkir-Ağsu istiqaməti üzrə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, turizm şirkətlərinin və kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin iştirakı ilə info-tur həyata keçirilib.

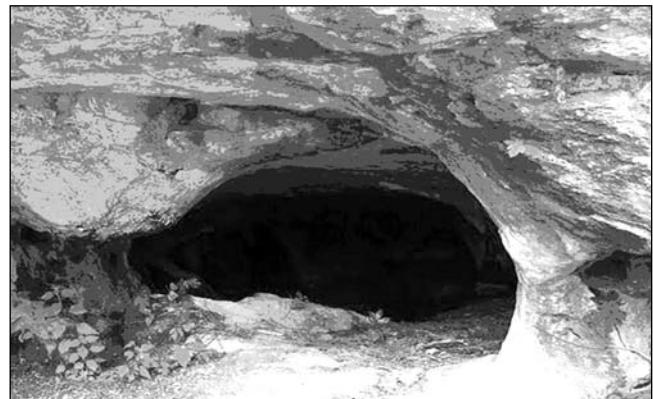
Marşrutun programı üzrə iştirakçılar müxtəlif dövrə aid olan arxeoloji abidələr, qədim yaşayış məs-

kənləri və bölgələrimizin turizm potensialı ilə tanış olublar.

"Azərbaycanda arxeoloji turizm" mədəni turizm marşrutunun yaradılması və turizm şirkətləri və KIV nümayəndələri üçün təşkil olunmuş info-tur nəticəsində Azərbaycanda Arxeoloji turizminin düzgün qiymətləndirilməsi və inkişafi üçün şərait yarandı. Bu layihədən sonra turizm şirkətləri bu ərazilərə turlar təşkil etməyə başladılar. Gələcəkdə belə turların sayının artacağı və xüsusən də xarici turistlərin bu sahəyə daha çox cəlb olunacağı gözlənilir.

Turizm sənayesi ölkələrin bütçə gəlirlərinin formalaşmasında nə qədər əhəmiyyət daşıyırsa, mədəniyyətin, tarixi ərsin təbliği və tanıtılmasında da bir o qədər vacib rol oynayır.

İndiyədək Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində hər birinin təbii və mənəvi zənginliyinə müvafiq olaraq kulinariya, tarixi, arxeoloji, mədəni və ekoloji turizm marşrutları təşkil olunmuşdur. Bunlara "Azərbaycanda arxeoloji turizm" adlı mədəni turizm marşrutunu, "Beş dövrün beş paytaxtı" adlı mədəni turizm marşrutunu (Gəncə, Bərdə, Qəbələ, Şamaxı və Bakı), "Böyük İpək Yolu", "Şərab, mədəniyyət və turizm mübadiləsi",



*Taglar mağarası*

"Aleksandr Düma Qafqazda", "Azərbaycanda alman məskənləri" və "Polyak izləri" beynəlxalq turizm marşrutlarını, Lənkəran şəhərində və Masallı rayonunda "Cənubun dadi" adlı kulinariya, Salyan, Masallı və Lənkəranda "Cənub mirvarisi" adlı mədəni və ekoloji turizm marşrutlarını misal göstərmək olar. [5]

Bunlardan əlavə 2016-cı ildə "Şimal-Qərb Əfsanələri" adlı mədəni turizm marşrutu da yaranmışdır. Bu marşrut ölkənin Şimal-Qərb bölgəsində yayılmış 14 əfsanə əsasında hazırlanmışdır. Bu marşrutun tərkibinə Qaleyi-Bəyqurt Qalası, İsgəndərin Diri Babanı ziyarəti, Fit Qalası əfsanəsi, Baba dağı əfsanəsi, Qəbələ Qalası, Komrat əfsanəsi, Gələrsən-Görərsən Qalası, Şəki-Kiş məbədi, Qanıq əfsanəsi, Sumu Qalası, Pəri qalası, İmam Şamil Yolu, Car-Balakən Salnaməsi, Nuhun(Nühhün) məşəsi əfsanəsi marşrutları daxildir. Bunların bir çoxu təkcə mədəni deyil, həm də tarixi və arxeoloji əhəmiyyətə malik olan marşrutlardır. [1]

Azərbaycanda son dövrlərdə belə marşrutlar daha çox təşkil olunmağa başlanılmışdır. Bu marşrutların ya-

radılması həm ölkə ərazisindəki müxtəlif tarixi abidələr və yerlərin arxeoloji olaraq araşdırılmasına, həm də müxtəlif maraq dairəsinə malik olan turistlərin bu yerlərə cəlb olunması nəticəsində bölgələrdə turizmin inkişafına səbəb olur.

Onu da qeyd edək ki, işgaldan azad olunmuş torpaqlarımız da çox böyük arxeoloji turizm potensialına malikdir. Bu ərazilərdə o qədər çox qədim yaşayış məskənləri, kurqanlar, nekropollar var ki, adlarını saymaqla bitmez. Ümumilikdə Qarabağ ərazisi çox əlverişli coğrafi şəraitə malik olduğu üçün insanlar ən qədim dövrlərdən bəri Qarabağda özlərinə məskən salmışlar. Buna görə də bu ərazilərdə arxeoloji əhəmiyyətli obyektlər çoxdur. Onlardan bir neçəsinə nəzər salaq:

Xocavənd rayonu ərazisində Azıx və Tağlar mağaraları Paleolit dövründə məxsus dünya əhəmiyyətli mağaralardır. Azıx mağarası dünyadan ən qədim üçüncü yaşayış məskəni hesab olunur.

Kəlbəcər rayonu ərazisində Pəriçinqlə Qaragöl ətrafında və Dəlidağın ətəklərində eramızdan əvvəl IV-III minilliklərə aid qayaüstü rəsmlər geniş yayılmışdır.

Cəbrayıł rayonu ərazisində yerləşən Xudafərin körpüleri sadəcə mədəni-memarlıq abidələri deyil, həm



**Xudafərin Körpüsü**

də tarixi-arxeoloji abidələrdir. Buna səbəb Xudafərin körpülerinin İpək yolu üzərində yerləşməsi və əsrlər boyu müxtəlif xalqların bu beynəlxalq yoldan istifadə etməsidir. Buradan gəlib-keçmiş insanlar öz yaşayış və mədəniyyət izlərini də burada qoymuşlar.

Zəngilan rayonu ərazisində Məmmədbəyli türbəsi, Şərfan sərdabəsi, tədqiqatı yarımcıq qalmış kurqanlar, Süsən və Bürcünc qayalarında ilk insan yaşayışından xəbər verən, lakin tədqiq olunmamış mağaralar mövcuddur.

Cox təəssüf ki, bu ərazilər uzun müddət işgal altında qalmış, nəticədə həm kifayət qədər araşdırılmamış, həm də dağıdılmış, və ya yağmalanmışdır.

Bundan sonra bu ərazilərdə ətraflı arxeoloji qazıntılar aparılmalı və dağıdılmış abidələr bərpa olunmalıdır. Daha sonra müxtəlif turizm marşrutları yaradılıb, turistlərin istifadəsinə verilməlidir. Bu prosesdən sonra Azərbaycan dünyada arxeoloji turizm məkanı olaraq ilk sıralarda yer tutacaqdır.

Arxeoloji turizmin inkişafı üçün bu sahəyə daha çox



**Kəlbəcər qayaüstü rəsmlər**

investisiya qoyulmalı və dünya təcrübəsindən istifadə edərək Azərbaycanda mövcud olan yüzlərlə tarixi əhəmiyyətə malik obyektlər turistlər üçün əlçatan hala gətirilməli, onların daha geniş kütlələrə çatdırılması üçün kütləvi informasiya vasitələrində reklam və təqdimatının aparılması məsələlərinə daha ciddi yanaşılmalıdır.

Bütün bunlarla yanaşı cəmiyyətdə arxeoloji obyektlər və onların qorunmasının əhəmiyyətinin və sosial-mədəni dəyərinin dərk edilməsi üçün maarifləndirmə tədbirləri həyata keçirilməlidir. Çünkü arxeoloji məkanlardan turizm məqsədilə istifadə etməzdən onların qorunması təmin olunmalıdır. Azərbaycan torpaqlarının altında hələ kəşf olunmamış yüzlərlə tarixi mədəni irs nümunələri yatır. Bəzən tarixi əhəmiyyətli tarixi nümunələr, xüsusən də kurqanlar əhalı tərəfindən bilmədən məhv edilir. Onların arxeoloqlar tərəfindən araşdırılmadan əvvəl həmin ərazidə yaşayan insanlar tərəfindən qorunmağa ehtiyacı vardır.

Xülasə: Məqalədə Azərbaycanda mövcud arxeoloji turizm obyektləri, arxeoloji turizmə olan maraq, arxeoloji turizmin inkişaf perspektivləri və bu turizm sahəsinin qarşısında dayanan problemlər haqqında söz açılıb.

Azərbaycanda yeni yaranmış mədəni turizm marşrutları ölkəmizdə arxeoloji turizmin inkişafına müsbət təsir göstərmüşdür.

Arxeoloji turizmin inkişafı sadəcə ölkəyə maddi baxımdan gəlir əldə edilməsi deyil. Bu inkişaf eyni zamanda ölkənin tarix və mədəniyyətinin dünyada tanıdılması baxımdan böyük əhəmiyyət kəsb edir. Buna görə də Azərbaycan kimi tarix və mədəniyyəti çox qədim və zəngin olan bir ölkənin arxeoloji turizmini inkişaf etdirməsi olduqca əhəmiyyətli bir məsələdir.

#### **İstifadə olunmuş ədəbiyyat:**

1. Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, "Şimal-Qərb əfsanələri mədəni marşrutu", Bakı 2016.

2. İsmayılova E. Tarixi və mədəni turizm. Bakı 2017, s. 320

3. Təhməzov M. Kəlbəcər, ensiklopedik məlumatlar, toponimlər, fotosəkillər, xəritələr. Bakı 2011, s. 544

4. Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Qarabağ-ırsimizin əbədi yaddaşı. Bakı 2008, s. 382



## NARGİLƏ QAFAROVA

*Nargilə Məmmədiyar qızı Qafarova 1963-cü il avqustun 6-da Qəbələ rayonunun Aydınıqlıq kəndində anadan olub. 1970-ci ildə kənd orta məktəbin I sinifinə qədəm qoyub. 1980-ci ildə N.K.Krupskaya adına Bakı Mədəni-Maarif məktəbinə daxil olmuşdur.*

*1982-ci ilin fevral ayından 1983-cü ilin avqust ayınadək Qəbələ rayon Zarağan kənd klubunda bədii rəhbər işləyib. 1983-cü ildə M.A.Əliyev adına Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnsti- tunun mədəni-maarif fakultəsinə daxil olmuş, 1987-ci ildə həmin institutu fərqlənmə diplomi ilə bitirmişdir. 1987-ci ilin sentyabr ayından 1989-cu ilin oktyabr ayınadək Qəbələ rayon Mədəniyyət evində bədii rəhbər vəzifəsin- də işləmişdir. 1989-cu ilin oktyabr ayından 1992-ci ilin avqust ayınadək Qəbələ rayon Gənclər İttifaqında katib vəzifəsində çalışıb. 1992-ci ilin sentyabr ayından 2000-ci ilin fevral ayınadək Qəbələ rayon İcra Hakimiyyətin- də müxtəlif vəzifələrdə işləyib. 2000-ci ilin fevral ayından 2003-cü ilin may ayınadək Qəbələ rayon Büyük Pirəlli kənd inzibati ərazi üzrə nümayəndəliyində müavin olub.*

*2003-cü ilin iyun ayından 2004-cü ilin oktyabr ayındək Qəbələ rayon Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemində direktor vəzifəsində işlə- misidir.*

*2004-cü ilin oktyabr ayından 01 noyabr 2016-ci il tarixdək Qəbələ rayon Mədəniyyət və Turizm Şöbəsinin müdürü vəzifəsində işlə- misidir.*

*Hazırda İsmayıllı Regional Mədəniyyət İdarə- sinin baş məsləhətçisi, Qəbələ rayonu üzrə nü- mayəndəsidir.*

*Ailəlidir, iki övlad anasıdır.*

*Bədii yaradıcılıqla məşğuldur, gözəl şeir nü- munələrinin müəllfididir.*

## DEDİLƏR

Dedilər nə qədər könüllər alıb,  
Nə qədər ürəklər tilova salıb,  
Çoxuna göz verib, işiq salmayıb,  
Dedilər, dedilər... mən inanmadım...

Məhəbbət gülünü dərmə dedilər,  
Bir dərin dərya ki, girmə dedilər,  
Sırrını, sözünü vermə dedilər,  
Mənə çox dedilər, mən inanmadım...

Baxmadım adına qoşulan ada,  
Bir də gördüm ömrüm gedibdi bada,  
"Bax, gülünc olarsan dostuna, yada",  
Deyənlər dedilər... mən inanmadım...

Axır ümidi adlayıb keçdim,  
Ürəkdən min yerə çatlayıb keçdim.  
Səni də zamana qatlayıb keçdim,  
Dedi bütün dünya... sən inanmadın...

3 fevral 2020

## AH, MƏYUSLUQ

Ah məyusluq, kəm bəxtimdən keçdin sən,  
Yüz adamdan bircə məni seçdin sən.  
Arzulara elə divan biçdin sən,  
Çətin bir də ürəyimlə görüşə.

Od-alovlu günlərimi qopardın,  
Göz yaşıdan qeyri nə var apardın.  
Sən, məyusluq, yaman zalim çapardın,  
Bir addım atmadın bir xeyir işə...

Kaş biləydim, hara gedim əlindən,  
Öldürsən də, nə gələr ki, əlimdən,  
Ömrümə xəlvəti sən köçən gündən,  
Həsrət qaldım göz dolusu gülüşə...

11 fevral 2020

## PƏJMÜRDƏ

Uyub bu dünyanın nağıllarına  
Hər gün bir ümidi doğulan mənəm.  
Min-min arzularla, ömrə yolunda  
Qətl edilən, ölən, boğulan mənəm...

Hər kəsi yox edən bu dünya cəllad,  
Niyə olum ona bir belə heyran?  
Onda ki, torpaqdır əzəl və son dad,  
Nədən yaşayıram, nədən nigaran...

Bu dünya çoxdandır qəlbimə yatmir,  
İstisi azalıb, sevgisi çatmir.  
Yüz oyun oynayır hər gün mənimlə,  
Bircə oyunu da başımı qatmir...

Dünya həyat üçün bir dayanacaq,  
Kül olacaq cismim, burda yanacaq.  
Hələ ki qəflətdə mürgülü ruhum,  
Kim bilir hansı vaxt o oyanacaq....

Dönəcəm yaşıyla, çaxan şimşəklə,  
Könüllər bəzəyi arzu, diləklə,  
Hər bahar dünyaya salam verəcəm  
Küləklər oxşayan tənha çıçəklə...

29 yanvar 2020

## QARTOPU

Deyirlər yenə də sizə qar yağıb..  
Bilirəm, qış gəldi, sən üşüyənsən.  
Yağan qara baxıb, xəyalala dalıb  
Düzün de, heç məni bir düşünürsən?

Qartopu atardım pəncərənə mən,  
Donsam da, getməzdəm sən görünmədən.  
Nə qədər düzəltəsəm, bircə qartopu  
Daha pəncərənə ata bilmərəm..

Pəncərən önünə yiğilan qardan  
Toplayıb ağ çələng atardin sən də.  
Deyirlər, qəribə işdir, niyəsə  
Daha heç qar durmur o pəncərəndə...

Üzləri güldürən qar havası var,  
Qartopu atəşi yağır hər yerdən.  
Bu qışın mənimlə nə davası var,  
O ağ gülələr də yan keçir məndən.

Qulaq as, nə deyir bizə yağan qar,  
Köhnə dostlar kimi çağırır bizi.  
Qar topu atılar... iyəsin tapar,  
Edək güləbaran xatirəmizi...

4 yanvar 2020

## ÇAĞIR, A DÜNYA

Sən sirli bir kainat bəzəyisən,  
Əmanətik, qoynunda bəsləyirsən.  
Gah xeyirə, gah şərə səsləyirsən,  
Həm zalımsan, həm də fağır, a dünya.

Möhtac edib bizi arzu, xəyalala,  
Zaman atın səyirdirsən dördnala.  
Tapılmaz bir adam ki, razı qala,  
Qəfəsin dar, şərtin ağır, a dünya.

Səhər-axşam etdik səndən şikayət,  
Çağırıq çoxumuz adını "afət".  
Yerlərdə əzab var, həm də səadət,  
Göylərindən ümid yağır, a dünya.

Əbədilik şərbətini içmisən,  
İnsanlığı sınaq edib keçmişən.  
Nura doğru zülmətdə yol seçmişən,  
Günəş çıxsa, məni çağır, a dünya.

5 fevral 2020

## ƏLAC

Mən elə bilirdim dünya dağları,  
Nə gündüz açılar, nə gecə düşər.  
Elə bilirdim ki, hər gün bir az da  
Sənsiz, düz ölümə gedirəm qənşər.

Saxladım gizlicə, sevgimi xəlvət,  
O qədər peşmanlar görmüşdüm deyə.  
Qoparıb qəlblərdən saf sevgiləri,  
Dünya udur bir-bir... bilmışdım deyə.

Gündüz də açılır, gecə də düşür,  
Günəş həmin günəş, Ay həmin Aydır.  
Könlümdə bir yetim sevda büzüşür,  
Məni sızladan o çəkən haraydır.

Kiri, ey göz yaşım, quru, sən Allah,  
Bu aləm çoxdandır sevgiyə acdır.  
Sarılib ruhuma gedəcəm vallah,  
Bu ən yaxşıdır, bu son əlacdır.

22 dekabr 2019

## YAĞIŞLI GÜNÜN LÖVHƏSİ

Xiyaban boyu  
əkilmiş gülərin arasında gedirəm  
dümək...  
Dikdaban tuflilər ayağında  
səs salırlar ətrafa

tik-tık,tik-tık...  
 Heç baxmadan, oxşamadan çiçəkləri  
 yanlarından ötürəm.  
 Bu gün bütün sevgilər  
 düşübdür məndən yenik..  
 Heyrətlə baxır gullər bu soyuq gedişimə.  
 Yarpaqlar piçıldasıır,  
 çiçəklərsə,  
 min cürə rəngdən-rəngə düşürlər..  
 Hardansa,  
 bir sərçə də peyda olur qəfildən...  
 Hoppanaraq qabagımda,  
 dünyanın sərçə dilində,  
 dayanmadan nagıl edir nəyisə  
 cik-cik, cik-cik..  
 Qaralmış göy üzünü  
 dolmuş buludlarından  
 xəbərimiz yox bizim.  
 Güclə dərtib aparıram özümü...  
 Ruhum ağır daş kimi  
 düşüb hardasa itib...  
 Bir cismimdir görünən,  
 o da ki, belə, təm-tək..  
 Ürəyimin şikayətli səsi gəlir  
 arabir qulağıma...  
 tuk-tuk, tuk-tuk..  
 Qəflətən uçur sərçə,  
 harasa yoxa çıxır...  
 Bir-birindən xəlvətcə  
 damlalar gəlir tək-tək...  
 Səssiz yağış başlayır...  
 Qorunmaq istəmirəm  
 mən bu qəfil yağışdan...  
 Dünən mən deyildimmi  
 yağışa şeir qoşan...  
 Belə bir az alovlu,  
 bir az daha romantik...  
 Döyür məni damcılardan...  
 dəcəl uşaqlar kimi qaçışıb üst-başımda,  
 pozaraq sahmanımı,  
 toxunduğu hər yerə  
 islaq öpüşlərinin izlərini qoyurlar...  
 Daldalanıb səmanın  
 yağış oyunlarından,  
 gizlənidir bayaqdan  
 sərçə öz budagında,  
 çiçəklər yarpagında...  
 Bircə mənəm,  
 ümidi tək yağmura qıslımişam.  
 Yağ yağışım, sev məni,  
 Mən yaman yorulmuşam..

## NƏRMİNİN RUHU

Bu ölümün bircə anı  
 min arzunu çalıb gedib...  
 Cilikləyib ümidləri  
 ayaq alta salıb gedib...  
 O ölümün baxan gözü  
 bir qara dəlik kimidir...  
 Dirigözlü bir yavrunu  
 kəmfürsət tək alıb gedib...  
 Hər ölümün öz zamanı, öz saatı,  
 kimsə bilmir  
 hansı vaxta qurulacaq...  
 O saatın əcəl zəngi  
 kimə, nə vaxt, harda, necə çalınacaq..  
 Hər ölümün qapqara bir mələyi,  
 onun da hər gelişində  
 bir insanın üzərində  
 labüd olan zəfəri var...  
 O hər kəsə uyğun zaman seçə bilir...  
 Hər bir insan, tez ya da gec  
 bu dünyadan, əzizindən,  
 sevdiyindən, düşmənindən,  
 dostundan da ayrırlaraq,  
 ya könüllü, ya da zorla...  
 o mələyin tərəfinə keçə bilir...  
 Atıb bütün arzuları, duyğuları,  
 bəzən gizli, bəzən aşkar,  
 O mələyin ağışunda  
 həm günahsız, həm günahkar,  
 ölümlərə köçə bilir...  
 Amma bəzi ölümlər də  
 vaxtsız gələn qonaq kimi...  
 göylərin də ürəyincə olmur heç vaxt...  
 Öz cismindən  
 öz ruhunun  
 min əzabla ayrıldığın görənlər,  
 Ömrün şüşə saatını  
 yad əllərin qırğıqları,  
 Ruhlarıyla çırpınaraq,  
 səmaların haqq divanın gəzərlər...  
 İnsan oğlu yaranandan,  
 Tanrıının dərgahında  
 min illərdir  
 onlar üçün növbədir...  
 İlahi,  
 mən bilirəm ki,  
 dilində duası yarımcıq qalıb  
 sənə gələn hər günahsız,  
 məsum bəndə,  
 sənin üçün  
 yer üzünə,  
 üzü dönük insanlığa  
 əbədi bir tövbədir...

22 yanvar 2020

8 yanvar 2020

**SƏNİN ADI SƏHƏRİN**

Öldürürmü səni həsrət,  
Güldürürmü xatirələr,  
Sildirirmi göz yaşını  
xəlvət, xəlvət?  
Gəzirsənmi dəli kimi  
gecələrin qucağında?  
Yenə cibində əllərin...  
Yenə sevgi oyununda  
əlbəyaxa pişikləri  
ürkündərək qaranlığın bucağında,  
son arzunu oğurlayan bu dünyadan  
çıxırsanmı acığını,  
küçədə tək dığırlanan  
boş konserva qutusuna  
qəfil təpik ilişdirib?  
Ötürülmüş bir fürsətin,  
külə dönmüş ümidlərin ağrısıdır,  
çöküb indi ürəyinə...  
Barmağına nə vaxtdandır  
xəfif-xəfif sıgal çəkən bir siqaret  
indi öpür dodağından...  
Tüstülinir xəyalların...  
Sənə görə  
sonu çatıb bu dünyanın...  
Ah, əzizim,  
Dünyasa var!  
Durur hələ...  
Bax, elə o başın üstə  
işiq gələn pəncərədə,  
düz gecənin ortasında,  
bir bilsəydin,  
necə səhər açılır...  
Darıxdırma özünü,  
Sənin üçün günü sabah  
adi səhər açılacaq...  
Milyon ildi,  
gecələri zülmət kimi  
soyuq, bumbuz olanlara  
təsəllitək,  
sübh üzündə  
Tanrı mütləq öz Günəşin göndərir...  
Sabah yenə  
həmin günəş çıxacaq...

14 yanvar 2020

**İLLƏRİM**

Saçında artırıb ağrı,  
Çox arzumun itən çığı,  
Ayrılıqla bitən nağıl,  
Hara getdiniz, illərim?  
  
Dursana durduğun yerdə,  
Ömrümü vurdugun yerdə,  
Rast gelmərik yəqin bir də  
Atıb getdiniz, illərim.  
  
Yapışmışan əllərimdən,  
Qaçmaq olmur bir an səndən,  
Arxamda sən, qarşısında sən,  
Sitəm etdiniz, illərim.

Verdin hər şeydən bir azın,  
Dözdüm, çəkdim illər nazın.  
Payız, qışım, yayım, yazım,  
Gülüb getdiniz, illərim.

Ömrü an-an ayırdınız,  
Xəyallarla doyurdunuz,  
Kimə qaldı ki yurdunuz,  
Kimi kiritdiz, illərim?

Gəlib bizlərdən keçirsiz,  
Hərəyə bir don biçirsiz,  
Biz suyuq ki, siz içirsiz?  
Niyə sərtsiniz, illərim?

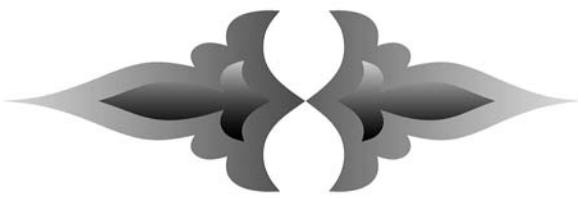
Dönmüsünüz bir qatara  
Yolunuz var uzaqlara,  
Hara gedirsiniz, hara,  
Niyə itdiniz, illərim?

Bir yer eylə qucağında,  
Zərrə bilmə bucağında,  
Məni bu həssas çağında  
Yaman hürküdüz, illərim.

Gözəl, tərtəmiz illərim,  
Hərəsi bir iz illərim.  
Uşaqlığım, cavanlığım  
Olub bitdiniz, illərim.

31 dekabr 2019





RAMİZ İSMAYIL

## ŞİNİXDA ERMƏNİ İZLƏRİ

Beləliklə...

Gədəbəy rayonunda bir bölgə var - adına Şinix deyirlər. Şinix bölgəsində otuza yaxın irili-xirdalı kənd var. Bu kəndlərdə doğulub boy-a-başa çatmış el qəhrəmanları, elm adamları, hərbçilər, bir sözlə müxtəlif peşə sahibləri yetişmişdir. Ermənistanla sərhəddə yerləşən bu qədim diyar Qarabağ hadisələrindən qabaq da, Qarabağ münaqişəsi ərəfəsində də igid oğlanları tərəfindən ləyaqətlə qorunu və düşmənin qara niyyətini gözündə boğdu. Bir tərəfdən Ermənistanla sərhəddə olması, bir tərəfdən də lap başlarının üstündə yerləşmiş ("oturmuş" desək daha dəqiq çıxardı) Başkənd anklavı Şinix camaatı üçün eyni zamanda Gədəbəyin, Tovuzun, Qazaxın əhalisi üçün təhlükə ocağı idi. Uzun illər Şinixlilarla qonşuluq, dostluq eləmiş, bir-birlərinin xeyrində, şərində iştirak eləmiş ermənilər xislətlərindən əl çəkməmişdilər. Nə qədər duz-çörək kəssələr də, kirvəlik eləsələr də xislət özünü göstərirdi. Çörəyimizi yeyib, suyumuza içən, torpağımızda sığınacaq tapan mənfur bir millət humanistliyimizdən, sadəlövlüyümüzdən, əksər hallarda isə özümüzə qənim kəsilməyimizdən məharətlə istifadə edərək bizi pərən-pərən sahib, yerimizə, yurdumuza sahib çıxıblar, torpaqlarımızı zaman-zaman zəbt eləyiblər. Biz ermənilərin qorxaq, rəzil, ləyaqətsiz millət olduğunu bilə-bilə uduzmuşuq. Yeri gələndə yaltaqlanan, yeri gələndə quldura dönən, yeri gələndə məz-lum-fağır görünən, min-bir sifəti olan erməniyə aciz, ölüvay kimi baxmaq olmaz. Bu böyük yanlışlıq özünü tamamilə biruzə verdi.

Kommunist rejiminin qılıncının dalının-qabağının kəsən vaxtında, qardaşlıq, dostluq şüarlarının ilham-verici qüvvə olduğu illərdə ermənilər Gədəbəylə sərhəd olan ərazilərdə torpaq iddiası qaldırmışdır. Altıncı illərin axırında Şinix mahalında baş verən hadisələr, Azərbaycan rəhbərlərinin vecsiz davranışları yaşlı nəslin yadından çıxmayıb. Bu hadisələrin canlı

şahidlərindən biri ilə təsadüfən tanış olmuşdum.

Şinixin qocaman sakınlərindən biri - uzun illər müəllim işləmiş Həmid dayının xatirələrindən:

-Başkənd erməniləri Düz Rəsullu kəndinin torpaqlarını zəbt etdilər. Təxminən beş yüz hektar sahə idi, münbit, bərəkətli, məhsuldar, axar-baxarlı gözəl bir ərazi idi. Çay Rəsullu kəndinin camaatı ayağa qalxıb Başkəndə yürüş etdi. Büyük qarşıdurma yaranmışdı. Təbii ki, rayona məlumat verdilər, ordan da Azərbaycan KP MK-ya. Camaat artıq Başkəndə girmişdi. Hadisələrin nə cür cərəyan edəcəyi bəlli deyildi. Cox keçmədi ki, rayondan milis dəstələri tökülb gəldilər. Göstəriş verilmişdi ki, nəyin bahasına olur-olsun camaatı sakitləşdirmek lazımdır. Milis işçilərinin təzyiqi ilə Düz və Çay Rəsullu kəndlərinin camaatı geri qaytarıldı. Hələ ondan əvvəl də Şinix torpağının bir hissəsini ermənilər zəbt etmişdilər. - Həmid müəllim sözünə davam edir. - Axundovun vaxtı idi. Krasnosełsk erməniləri Şinixin Qoşa dəyirman, Qanqalı, Palıdı, Haça yaylağı, Heydər dərəsi və s. adlanan ərazilərə iddia qaldırdılar. Təxminən yeddi yüz əlli hektar ərazi idi. Bağlı-bağatlı, meşəli, durna gözlü bulaqları olan bir yer idi. Meşələrdə quşlar cəh-cəh vururdu. Burada cüyür, dovşan, çöl qabani, hətta ayı kifayət qədər idi. Gözəllikdə tayı-bərabəri olmayan bu yerlər tarixən şinixliların olmuşdu. Çay Rəsullunun, Şinixin, Göyəllinin camaatı bu yerlərdə yaylaq kimi istifadə edirdilər. Heydər dərəsi və Qoşadəyirman arasında isə əlli-almiş evdən ibarət Tağılar kəndi yerləşirdi. Ermənilər heç bir xəbərdarlıq etmədən donuz fermalarını burada yerləşdirmişdilər. Şinix camaatı, əlbəttə, əli qoynunda dayanıb tamaşa eləyə bilməzdii. Ağsaqqallar, ziyalılar ermənilərə adam dilində başa salmaq istədilər ki, buralar bizim dədə-baba torpaqlarımız olub. Sizin bu hərəkətiniz nə qonşuluğa, nə dostluğa, nə insanlığa yaraşan iş deyil. Lakin görünürlər ermənilər adam dilini başa düşmürələr. Onlar fermalarını geniş-

ləndirib iribuynuzlu mal-qara fermasını da bura köçürdülər. Məsələ böyüdü. Ziyalılar Azərbaycan KP MK-ya məktub yazdılar. Lakin şikayət ərizəsinə baxmaq əvəzinə o vaxtlar MK-da işləyən Kazimovu Şinixa göndərdilər. Kazimovun da aldığı tapşırıq deyəsən ya ermənilərdən idi, ya da ermənipərəst havadarlarından. Daha dəqiqi "sapı özümüzdən olan balta"lardan. O, camaatın etirazlarına məhəl qoymadı. Bu yerlərin ermənilərə məxsus olduğunu israrla deyərək camaati sakitləşdirməyə çalışdı. Əlbəttə, yerli əhali bu haqsızlıqla barışa bilməzdi. Kazimov yuxarıların sözünü ermənilərin xeyrinə deyib getdi. Şinix camaatı isə sakitləşə bilmirdi. "Yuxarılar" şikayət şikayət dalınca göndərilirdi. Nəhayət, MK-da bir "ağillı" adam tapıldı (Allah bilir, bəlkə, elə o da erməni imiş). Özümüzü öz silahımızla vurmağın ən sınañmış üsul olduğunu nümayiş elətdirdilər. Bakıda yaşayan görkəmli, tanınmış, nüfuzlu adamları Şinixa göndərdilər. Həmin adamlar MK-nin göstərişlərini rəhbər tutaraq təbliğat mexanizmini işə saldılar. Əhaliyə partiyamızın müdrik siyasetindən, dostluq və mehriban qonşuluqdan "mühazirələr" oxudular. Məsələ həmin ərazidə yerləşən Tağılar kəndinin köçürülməsinə qədər böyüdü. Torpağı verdik?! Bəs Tağılar kəndinin camaati niyə yerindən-yurdundan köçürülməli idi? Bu suallar cavabsız qalırdı. Camaata yağılı vədlər verməyə başladılar. Hardan istəsəniz, torpaq sahəsi verək, hansı şəhərdə, rayonda istəsəniz ev verək, təki sakitləşin, erməniləri incitməyin. Hətta Bakının, Gəncənin yaxşı yerlərindən mənzil vəd etdilər. Camaat üçün isə doğma yurdu, eli-obanı, illərlə zəhmət çəkib qurduqları yurd-yuvanı tərk edib getmək, kəndi boşaltmaq çox ağır idi. Necə deyərlər: sən sayığını say, ay Tağılar camaatı, gör Azərbaycan höküməti nə sayır? Tağılar camaatını qanunun əli və "aliliyi" ilə köçürdülər. Yenikənd kəndinin aşağı hissəsində Tağılar camaatına yeni kənd "saldılar". İki ilə yaxın mübarizə aparan camaatın bütün səyləri boşça çıxmışdı.

Şinixin tanınmış ziyalılarından olan Əhməd müəllim - ona "Nemes Əhməd" deyirdilər, - həm alman dilini müəllimi idи, həm də mührəbə iştirakçısı olmuşdu. Qanunpərəst olan bu adam bir qrup ziyalı ilə Moskvaya getdi. Moskvada da ermənilərin tərəfini saxladılar. "Nemes Əhməd" Moskvada çox qapıları döydü, qəzetlərə yazdı, lazımlı bildiyi, ümidi bəslədiyi bütün instansiyalara müraciət etdi. Bütün cəhdler boşça çıxandan sonra Əhməd müəllimin dəstəsi Şinixa qayıtmaga məcbur oldu. Bu haqsızlığın, ədalətsizliyin, həm də... yiyəsizliyin bariz nəticəsi idi. Azərbaycan hökümətinin, dövlətinin başında duranların zəifliyi, ölkə rəhbərlərinin nüfuzunun olmaması və yaxud onların bu işə laqeyd münasibətlərinin nəticəsi idi. Ölkə rəhbərləri bu məsələdə ya bigənəlik göstərmisdilər, ya da gücləri çatmamışdı. Bəlkə də kreslolarını itirməkdən qorxurdular. Hər halda bizimkilərin milli qururu çat-

mamışdı. Analoji hadisə Qazax rayonunda da baş vermişdi. Kəmərli kəndində torpaq sahələrini özümüzün külərin əli ilə erməniyə peşkəş etmişdilər.

Əsl mərəkə isə "Nemes Əhməd" gilin Moskvadan qayıtmasından sonra başladı. Rayondan səlahiyyətli nümayəndələr gəlib, "Nemes Əhməd" in və yoldaşlarının "Xalq düşməni" olduqları barədə materiallar toplamağa başladılar. Sən demə, "Nemes Əhməd" və yoldaşları dövlətin malını, kolxoz mülkiyyətini talayan quldur dəstə imiş. Onların həyətyanı torpaqlarını ölçməyə başladılar. Kolxozun torpağı zəbt olunub. Çəpərə armatur vurulub. Bayy, bu ki, lap kontrabandadır. Bəs şiferi hardan alıblar, necə alıblar? Sənədi varmı? Bu qədər mal-qoyun saxlamağa kim icazə verib? Da-ha nələr qalmadı deməsinlər. "Nemes Əhməd" də eləbelə adam deyildi. On iki uşaq atası olan bu adam çox mübarizə apardı. Lakin hökümətlə "hökümətlik" eləmək mümkün olmadı. Camaati öz dədə-baba yurdunda saxlamağa nə rəhbərliyin, nə yerli əhalinin gücü çatdı.

Həmid müəllim köksünü ötürüb dedi:

-Kazimov gözümün qabağında vertalyotla gəlib düşdü, torpağı da verib getdi.

Həmid müəllim bu sözləri ürək ağrısı ilə, yana-yanı danışındı. Onun sinəsi dolu idi. Köksündə bir neçə kitablıq nisgil, acı xatırələr yatırdı. Bu kitabı yazmaq, oxumaq, gələcək nəsillərə çatdırmaq lazım idi. Hələ qabaqda bizi çox bələlər gözləyirdi.

Həmid müəllimin dediyinə görə, Tağılar camaatı köçməyə məcbur oldu. Qohum-əqrəba bir-birindən aralı düşdü. Lakin Yusif, qardaşı Əhəd, Əbülfət müəllimilər Yusifin on səkkiz və iyirmi yaşlı oğlanlarını öldürdürlər. Bu, əlbəttə, ağır zərbə idi. Ata üçün iki igid, arxa-dayaq oğulun namərcəsinə öldürülməsindən ağır dərd ola bilərdimi? Dabbadə gönünə bələd olduğu erməninin bu hərəkəti Yusif üçün dözülməz dərd olmuşdu. Qisas yerdə qalmayacaqdı. Yusif qəti qərara gəlmışdı. Ermənilər dən intiqamını yetərincə almamış Tağılardan köçməyəcək. Qorxmaz, cəsarətli, mərd adam olan Yusif təbii ki, doğma yurdunu, el-obasını yaxşı tanıydı, dağlara, dərələrə, hər qarış əraziyə bələd idi. Ermənilərin mal-qarasını, qoyun sürülərini çalıb-çapıb gətirib Şinix camaatına paylayırdı. O, övladlarının intiqamını almağa söz vermişdi. Sözünün üstündə də kişi kimi durdu. İki oğlunun əvəzinə on, on beş qat artıq erməni o dünyalıq oldu. Murdar ermənilərdən intiqamını artıqlaması ilə alan Yusif sonralar Tovuz rayonuna köcmüşdü. Deyilənə görə, orada da rast gələn ermənilərdən qisas almaqda davam edirmiş.

Tağılar kəndinin sonuncu sakini də yurd-yuvasını belə tərk etmişdi.

Başkənd və Krasnoselsk erməniləri ilə isə dostluq və mehriban qonşuluq davam edirdi. Biz qonşuluğu, dostluğu, qardaşlığı təbliğ edirdik, qonşular isə...

Həmid müəllimin xatirələrindən:

-Başkənd erməniləri hər il məktəbliləri Yerevana ekskursiyaya aparırdılar. Aprel ayında onların qondarma "genosid" sərsəmələri var. Uşaqları Yerevandakı abidənin yanına aparıb orada türklər, azərbaycanlılar əleyhinə təbliğat aparırdılar və bunu bizdən gizləmdildilər. Bizim Şinix camaatı beş barmağı kimi bilirdi ki, bu nə ekskursiyadır. Mən bir dəfə tanışlarımızdan birinə bu barədə deyəndə, o, mənə cavab verdi ki, qardaşımın qəbir daşının da üstünə yazmışam - biz yeddi qardaş idik - bizi türklər öldürüb'lər. Bizim qanımızı almasaz erməni xalqının çörəyi sizə haram olsun! Ermənilər bələkdə olan çağaya da intiqam hissi təlqin eləyirdilər, amma bizim millət heç vaxt belə təbliğat aparmamışdır. Uzaqbaşı evimizdə bənnalıq edən ermənilərin yemək yedikləri qab-qacağı yuyub "carramışıq". Onun yemək yediyi qab-qacağı ayrı saxlamışıq. Bunu da hamı eləmirdi. Biz qardaşlığı, dostluğunu təbliğ eləmişik, ermənilər "genosidi". "Genosid" məsələsi hələ də davam edir... və qurtarana da oxşamır. Həm də beynəlxalq səviyyədə.

Həmid müəllim arada ermənilərlə olan macəralarından da danışındı. Danışdıqca da təzə-təzə əhvalatlar yadına düşürdü. Qarabağ hadisələrindən bir-iki il əvvəl olardı. Həmid müəllim atla Saratovkaya gedmiş. Yol da bəllidir - Başkənddən keçir. Dəyirmanın yanı ermənilərin "əfən" yeridir - yəni günlərini keçirmək üçün burası yığışırlar. Dəyirmanın yanından keçəndə Həmid müəllimin meyli "vitamin S" - yəni siqaret istəyir. Həmid müəllimin nə kibriti, nə də "zaj-qalkası" olmur. O, atın belindən səslənir:

-Ara, axbercan, spiçkan varmı? - ortaya deyilən sözə, "axbercanın" biri Həmid müəllimə tərəf dönür və həm ermənicə, həm də azərbaycanca söyə-söyə ona yaxınlaşır:

-Ara, köpəyoğlu, sən turksan? Düş atdan, qudurğan köpəyoğlu!

Həmid müəllim görür iş şuluqdur, atını dəhmərləyib qaçmaq istəyir. Bu vaxt ermənilərdən biri Həmid müəllime cummaq istəyənini saxlayır. Bu Usub adlı erməni Həmid müəllimin dostlarından imiş.

-Ara, Aram, ara bu Mamedin bacısı oğlu deyil, ara, bu Samedin bacısı oğludu. Tanımırsan bunu sən?

Usubun köməyi ilə Həmid kişi canını qurtarır.

Həmid müəllimin qorxudulmasının səbəbini o, belə danışır:

-Demək belə, bizim bir eloğlu var idi. Çox savadlı, dünyagörmüş bir adam idi. Bir gün qabaq Saratovkadan evə - Şinixa gedirmiş. Saratovkada yaxşı yeyib, içib, kefi kök imiş. Başkənddən keçəndə qabağına iki erməni çıxbı, cibində pistoleti var imiş. Çıxdıb ermənilərə tuşlayıb, yəqin məzələnirmiş, qorxudub onları. Ermənilər yalvar-yaxar canlarını qurtarıblar. Bəlkə də heç nə eləmirdi. Hər halda ermənilər bu hadisəni kənddə danışıblar. Mən elə başa düşürəm mənə hü-

cum etmək istəyən elə o ermənilərdən biri imiş. Ermənilər həmişə bizim toyulara, yaslara gəldilər. Ağavaç, arıcı Ruben, Boris, Süleyman, Qaragoz, Arşak bizim yaxın dostlarımız idilər. Elə məni xilas edən Usub, canım sənə desin Qurgen var idi, o! Biz də onların xeyir-şərində həmişə iştirak etmişik. Ailəvi gediş-gelişimiz olub. On çox Rubenin və Arşakin evində olardıq. Sən təsəvvür edərsənmi ki, mənim nəvəmin ad gündən otuza yaxın Başkənd ermənisi iştirak edirdi. Qızımın toyunu erməni müşiqilər ediblər. Hələ bizim camaatdan bir neçəsi Başkəndə köçmək istəyirdilər. Şinix mahalı həm də Ermənistanın Krasnoselsk rayonu ilə həmsərhəddir. Bu rayonun erməniləri ilə də mehriban olmuşuq. Hesab elə ki, biz bazarlığa Krasniya gedirdik. Həmişə də bizi hörmətlə, izzətlə qarşılıyırdılar. Qarabağ səhbəti yox idi. Ermənilərin məkrili siyasetlərindən xəbərimiz olmadığına görə gediş-geliş davam edirdi.

Həmid müəllim yeni-yeni səhbətlər, hadisələr yadına salırdı.

-Krasnida (Krasnoselskə qısaltılmış formada belə deyirdilər) bir dostumuz var idi. Qardaşımıla lap yaxın idilər. Paşo adlı bir erməni alverçi idi. Qardaşım dükanına nə mal desən gətirirdi. Taxta-şalbandan tutmuş qəndə, çaya kimi. Yağ, taxıl, un, şirniyyat, bir sözlə hər cür mallar. Qardaşım da satıb pulunu verirdi. Hətta müharibənin qızığın vaxtında qardaşım onun mallağını satıb aparıb pulunu vermişdi. Paşo bir dəfə bizə gəlmışdi. Daha doğrusu, mağazaya mal gətirmişdi. İbrahim mağazada yox idi. Paşo İbrahimini soruşanda biz dedik ki, oğlu apendisitdən əməliyyat olacaq, onu Krasniya aparıb. Paşo tez dedi:

-Uşağı öldürəcəklər. Mən gərək tez qayıdam Krasniya.

Dərhal maşına minib getdi. Çatıb həkimə tapşırılmışdı ki, bizim adamdı. Nə lazımdır kömək elə! Yoxsa Allah bilir, uşağın başına nə iş gətirəcəkdilər.

-Yəni belə bir təhlükə var idi?

-Bə nədi?

Çox sonalar başa düşdü. Bizim camaat çox vaxt xəstələnəndə ya Başkəndə gedirdilər, ya da Krasniya. Oralara gedən xəstələrin çoxu salamat qayıtmırıldı. Erməni həkimlər müxtəlif bəhanələrlə bizim xəstələri məhv etməyə çalışırdılar (bəli, Həmid müəllim biz çox şəyləri "çox sonalar" başa düşdü). Mən:

-Qəribədir, həm dostluq edirlər, həm xəstələrimizi öldürürler, - deyəndə Həmid müəllim:

-Elədir, - dedi. - Nə biliydi. Köpəyoşaqları elə rəftar edirdilər ki, niyyətlərini başa düşmək olmurdu. Arıcı Ruben bir dəfə dedi ki, biz fonda pul yığırıq. Onda heç Qarabağ məsələsi qalxmamışdı. Dədim nə fondudur elə? Dedi Ermənistanın çiçəklənməsi üçün, gələcəyi üçün, inkişafi üçün! Özü də indi yox, yetmiş il, səksən ildir yığırıq.

İstər-istəməz adamı bir sual düşündürür: görəsən

biz də Azərbaycanın inkişafı üçün, gələcəyi üçün, çıçəklənməsi üçün yetmiş-səksən il fonda pul yığarıqmı? Həm də bu sırrı saxlaya bilərikmi?

Ən əsas məsələ bu idi ki, ermənilər təkcə Şinixda deyil, Azərbaycanın bütün ərazilərində uzun illər fonda - özləri belə adlandırdılar - pul yığmışdır. Hələ xarici ölkələrdə yaşayan ermənilərin milyonlarla, bəlkə də milyardlarla vəsait toplayıb Ermənistana göndərdiklərini demirəm. Adı bir Başkənd ermənisinin dilindən bu sırrın necə çıxmazı da qəribədir.

Şinixliların Başkənddə, həm də Krasnoselskidə tanışları, dostları çox idi. Mən Həmid müəllimdən kifayət qədər çox material toplamağa çalışırdım. Həm onun Başkənddə kifayət qədər dost-tanışı var idi, həm də hadisələrin canlı şahidi idi. Yaşı səksəni ötmüş bir adam həyatın acısını, şirinini dadmış, keşməkeşli həyat yolu keçmişdi. Şinixda baş verənləri Həmid müəllim mənə danışdıqca təəssüfümü və təəccübümü gizlədə bilmirdim: mənə elə gəlirdi ki, yazılışı, əbədi-ləşdiriləsi çox məqamlar kitablarda, mətbuatda öz əkini dəyərincə tapmayıb.

O dövrün hadisələrini Həmid müəllim bəzən kədərlə, bəzən həvəslə, bəzən təəssüflə danışırı. Mümkün qədər hadisələrə obyektiv yanaşır, ağıllı müləhizələr söyləyir, hərdən də yaddaşından gileyənirdi. Zarafat deyil: mən Həmid müəllimlə səhbət edəndə Şinix hadisələrindən 25 ildən çox vaxt keçmişdi. Altmış yaşında gördüklorini tam təfsilati ilə yaddaşa saxlamaq asan məsələ deyildi.

Başkənd ermənilərinin Gədəbəyin kəndlərində bənnalıq elədiklərini demişdim. Bizimkilərin çoxu ilə kirvə olduqları da məlumdur. Ermənilərin Azərbaycan ərazisinin harasında yaşasalar da özlərinə aid bir nişanə qoyduqlarını da eşitmışdım. Bu sonralar bu yerlərin onlara məxsus olduğunu sübut edən fakt idi. Ağlıma gəldi ki, görəsən, bu hiyləgər ermənilər Şinixda hansı izləri qoymuşlar.

Səhbət əsnasında erməni "dostlarımızın" bu xislətində danışında Həmid müəllimin üzündə qəribə təbəssüm əmələ gəldi. Sanki unutduğu və ya əhəmiyyət vermediyi bir hadisə yadına düşmüdü.

-Düz deyirsən, - dedi - Bizim Arabaçı kəndində ermənilər yüz il bundan əvvəl evlər tikiblər. Həmin evlərin bir çoxunun himini - özülünü yağış, sel-su yuyub aparıb. İndi-indi həmin evlərin divarındakı daşlar (özüldəki) görünməyə başlayıb. İri künc daşlarının üzərində ermənicə yazılar var. Yazılıları oxuya bilmədik (əslində maraqlanmayıblar). Amma daşları ustalıqla oyub xaç şəkli həkk etmişdilər. Nə vaxt qoyub-larsa ev yiyəsi görməyib. Sonra da deyəcəkdilər ki, buralar bizim "əzəli və əbədi" dədə-baba torpağımız olub.

-Ermənilər işləyiblər, biz yatmışıq, Ay Həmid müəllim, rəhmətlik Üzeyir bəy yaxşı deyib, ayılanda gördük ki, gec ayılmışıq.

-Düz deyir. Unutqanlıq bizdə çoxdur. Bilirsən biz kin-küdürət bilən milət deyilik. Üzümüzə gülənin hamısını özümüzə dost bilmışık. Ermənilər illərlə başımıza oyun açıb, yenə barışmışıq, bağışlamışıq, inanmışıq. Bilə-bilə ki, erməni düşməndir, yenə dərk eləmirik. Təsəvvür elə: Andronikin kim olduğunu hamımız bilirik. Necə qaniçən, xəyanətkar, cəllad, quldur olduğunu eşitmışık, kitablardan oxumuşuq. Başkənddə Andronikin heykəlini qoymuşdular və açılışa bizi də dəvət etmişdilər. İnanmazsan, biz orada heykəlin açılışında iştirak etmişik və hətta alqışlamışıq. O boyda türk xalqı da tülkü'lərə inanmışdı. Adama yer elə-yən də budur. Nə vaxt ayılacaq? Dəqiq yadında deyil, - Həmid müəllim davam edir, - ya altmış səkkiz idi, ya da altmış doqquz. Başkənd ermənilərinin bura gəlmələrinin yüz əlli illiyini qeyd edirdilər. Bax həmin yubileydə mən də iştirak etmişdim. Məndən başqa da çoxlu dəvət olunmuş azərbaycanlılar var idi. Başkəndlə bizim kəndlər arasında çox fərqlər var idi: ora şəhərə oxşayırdı. Geniş küçələri, mədəniyyət evləri, klubları, məktəbləri, xalça kombinatı, mebel fabrikı vardı. Evlərdə istilik sistemləri işləyirdi. Bizim kəndlərdə istilik sistemi haqqında heç təsəvvür yox idi. Kəndlərimizin hansında hamam olduğunu eşitmışən? Bizim evimizdə, eləcə də Şinix kəndlərinin əksəriyyətində evlərdəki mebellər Başkənddə hazırlanıb idi. Bizim kəndlərin yolları nə gündə idi, amma Başkənddə kəndarası yollar da asfalt idi. Ən inkişaf etmiş rus kəndlərimizdə də küçələrdə asfalt döşənməmişdi.

Həmid müəllimin dedikləri tam həqiqət idi: Gədəbəyin kəndlərinin heç birində Başkəndlə müqayisə olunan məişət şəraiti yox idi. Başkənddə iki mindən çox ev tikilmişdi. Bizim hansı kəndimizin bu qədər evi, məktəbi, dükanları, uşaq bağçaları, ictimai-işə obyektləri və s. Vardı? Üç yüzden çox yaşı olan kəndlərimizin hansında 150-dən 200-dən çox ev ola bilərdi. Nəyə görə? Ona görə ki, kəndlərimizdə gəncləri saxlayacaq şəraiti yox idi. Bəs şəraiti kim yaratmalıdır? Bu sualın cavabı indi də açıq qalır.

Deyək ki, Gədəbəy ucqar dağ rayonudur. Şərait gənclərin ürəyincə deyil. Bəs aran rayonlarında kəndlərin boşalmasına səbəb nə idi. Bəhanə var: pambıq yiğmaqdan bezmişik. Qəribədir, bizim pambıçı kim yiğmalıdır, torpaqlarımızı kim becərməlidir?

Məqsəddən uzaqlaşmayaq. Başkənd niyə inkişaf edirdi, bizim kəndlər isə etələtdən çıxa bilmirdi. Müharibə ərəfəsində də Başkənd ermənilərinin hər tərəfdən Azərbaycan kəndləri ilə əhatə olunmasına baxmayaraq köçmək fikirləri yox idi. Onlar arxayın idilər ki, Başkənd toxunulmaz qalacaqdır. Heç şinxillər da vəziyyətin bu qədər mürəkkəbləşəcəyini gözləmirdilər. Dağlıq Qarabağda vəziyyət son dərəcə gərginləşəndə camaat hökümətin bir tədbir görəcəyinə ümid edirdi. İki respublika arasındaki münasibət düş-

mənçilik həddinə çatmışdı. Moskva hər iki respublikanın birinci vəzifəlilərini işdən azad etdi. "Səhhətlərinə görə"! Onların yerinə köhnə dost komsomolçuları təyin etdilər. İndi onlar köhnə dost kimi dil tapa biləcəklər və respublikalarda əmin-amənlıq bərpa olacaq. Əslində bu da bir oyun idi. Bu oyunda biz uduzuq. Ermənistanda və Dağlıq Qarabağda erməniləri silahlandırdılar, bizimkilərdən isə ov tüfənglərini də yişəsdirdilər. İş o yerə çatdı ki, silah gəzdirməli olan milis işçilərindən də silahlar yişəsdirdildi.

Dağlıq Qarabağda vəziyyət son dərəcə təhlükəli və mürəkkəb həddə çatmışdı. Bəs Qarabağdan çox-çox uzaqlarda yerləşən Şinix mahalında vəziyyət nəcə idi? Axı bura da Ermənistana üzərə üzərə. Şinixin ilk şəhidi kim olub? Eşitdiyimə görə, ilk şəhid Göyəli kənd sakini Hüseyn kişidir. Qişın son günlərində həyətində odunu qurtaran Hüseyn kişi meşəyə yollanır. Axşam olur, lakin Hüseyn kişi geri qayıtmır. Gecəni səhərə qədər evdəkilorin gözünə yuxu getmir. Gecənin qaranlığında gedib meşədə Hüseyn kişini axtarmaq da mümkün deyildi. Ailə üzvləri səhər tezdən uzun illər bu meşədə meşəbəyi işləmiş İsrayıl kişisinin yanına gəlirlər. Hüseyn İsrayılin dayısı oğludur. İsrayıl bu meşələri özü kimi yaxşı tanıyan bir neçə nəfərlə Hüseyni axtarmağa gedirlər. Bütün günü guman gələn yerlərə, hər ağacın, kolun, qayanın, dibinə baxıblar. Hüseyn kişi sanki yağılı əppək olub göyə çəkilib. Nəüməd evə dönmək istəyəndə doğranmış bir neçə odun parçası təpipler. Yanında da odun yığmaq üçün çatı olub. Adamlar belə qərara gəliblər ki, Hüseyn kişini ermənilər aparıblar. Onu meşədə ayı, yaxud canavar parçalamış olsaydı, ətrafdə qan izləri qalardı. Kənddiri evə gətiriblər, evdəkilor çatının onların olduğunu təsdiqləyiblər. Sonrakı axtarışlar da bir nəticə vermədi. Krasnoselskidən olan erməni tanışlarla əlaqə saxladılar. Gördüm deyən təbii ki, olmadı. Camaat arasında belə şaiyə yayıldı ki, yəqin ermənilər genosid günündə qurban kəsmək üçün azərbaycanlı axtarırımlar, Hüseyn kişi rastlarına çıxıb. Müxtəlif şayiələr yayıldı. Hər halda məlum olan o idi ki, Hüseyn kişi yoxa çıxıb. Bu günə kimi də kişinin öldüsü, qaldısı məlum deyil. Bu Şinix mahalında ilk qurban idi. Həmin vaxt onun 75 yaşı olardı. Büyyük Vətən müharibəsinin iştirakçısı olmuşdu. Alman faşistləri ilə müharibədən salamat qayıdan Hüseyn kişi erməni faşistlərin cəngindən qurtara bilməmişdi.

1990-cı ilin yanvarında xalqımızın mənliyinin bir daha tapdalanması ermənilərə yeni ruh vermişdi. Bağda vəhşiliklər törədən rus ordusunun tərkibində çoxlu erməni quldurlarının vuruşduğunu bilən Başkənd diğələri daha da azgınlaşmışdılar. Şinixdan Saratovkaya və Gədəbəyə gedən adamların, maşınların qabağını kəsib hədə-qorxu gəlir, təhqir edirdilər. Adamlar bu yolu hərbçilərin köməyi ilə gedib-gəlməyə məcbur olurdular.

1990-cı il yanvar ayının 30-da İsalı kənd sakini **Qurbanov Əkbər Məmməd oğlunun** və onun yol yoldaşlarının namərdəcəsinə qətlə yetirilməsi bir daha sübut etdi ki, erməni quldurları ağlaşımaz vəhşiliklərə əl atı bilərlər. Qurbanov Əkbər rabitə işçisi idi. Ayın axırı olduğuna görə o rayon mərkəzinə təqaüdçülərin pulunu almağa getmişdi. O, geri qayıdanda Saratovkada daha iki nəfər onlara qoşulur. Əkbərgil altı nəfərlə Şinixa yola düşürlər. Başkəndə çatanda erməni quldurlar onların yolunu kəsirlər. Silahsız və ermənilərin qara niyyətlərindən xəbərləri olmayan şinixlər qaçmağa macal tapırlar. Qəddar düşmənlər onların maşını atəşə tuturlar. Əskər Cəlilov və Məhər Vəliyev aldıqları gullə yarasından ordaca həlak olurlar. Sağ qalanları ermənilər girov götürürlər. Onlar kim olublar?

**Cəlilov Əskər Xəlil oğlu.** Sadə kəndli balası. Uşaqlıq illəri qanlı-qadəli Büyyük Vətən müharibəsi illərinə düşüb. Bir qarın ac, bir qarın tox böyüyən Əskər erkən yaşlarından kolxoççu valideynləri ilə birləşdə kolxozdə işləmişdir. 1981-ci ildən İsalı poçt şöbəsində poçtalyon işləməyə başlayıb. Bu sadə zəhmət adamı işgüzarlığı, işinə, peşəsinə vicdanla yanaşması sayəsində el içində hörmət sahibi olmuşdur. Bu bədəbəxtin günahı nə idi?

**Hüseynov İbrahim Rəsul oğlu.** Başkənd quldurları onu qətlə yetirəndə cəmi 37 yaşı var idi. Ömrünün çiçəkləndiyi bir vaxtda, beş uşağı ilə fəxr etməyə, öyünməyə başlayanda cəlladlar onun ömrünü yarımcıq qoydular. O da İsalıda rabitə şöbəsində işləyirdi. Telefoncu idi, aparatlardan xarab olanda özü təmir edirdi. Halal zəhməti ilə ailəsini dolandırırdı. Bu zəhmətkeş insan neyləmişdi Başkənd ermənisinə? Hələ də taleyi bəlli olmayan İbrahimin balaları niyə yetim qalmalı idi. Həyat yoldaşı bu beş körpəni necə böyüdəcəkdi?! Bu suallara vicdanını və ləyaqətini, mənəviyyatını və insanhığını itirmiş erməni qanı ilə cavab verməlidir. Əgər vicdanı və ləyaqəti varsa! Budurmu erməni qonşuluğu, budurmu erməni dostluğu? Atalar deyir: itlə dostluq elə, çomağı əlindən yerə qoyma! İt belə qələt etməzdi, erməni elədi.

**Vəliyev Məhər Seyfulla oğlu.** Fərzalı kəndində Seyfulla kişinin ailəsində dünyaya gəlib. Seyfulla kişi o biri həmkəndliləri kimi zəhməti ilə, qabarlı əlləri ilə uşaqlarını böyüdüb. Məhər də adı kənd uşaqları kimi məktəbə gedib, Sovet Ordusunda xidmət edib. Şinixin bir çox qəhrəman oğulları kimi o da könüllü olaraq Azərbaycan ordusuna yazılıb. Əkbər Qurbanov, Əskər Cəlilov, İbrahim Hüseynov, Fərhad Mirzəliyevlə birləşdə Saratovkadan qayıdarkən erməni quldurları tərəfindən qətlə yetirilən Məhər Vəliyevin həyat yoldaşı, iki oğlu, iki qızı hələ də gözüyaşlı qalıblar.

**Mirzəliyev Fərhad Xəlil oğlu.** 1990-cı ilin 30 yanvarı Fərhad üçün də qara gün kimi tarixdə qala-

caq. Fərhad alman faşist ordusu üzərində qələbədən sonra Fərzalı kəndində anadan olub. Ailəsində beş uşaq böyütmüşdü. Fərhad da üç qızını, iki oğlunu yerbəyer etməli, qız köçürməli, oğul evləndirməli, nəvə oynatmalı vaxtında azgrün ermənilərin caynağına keçdi. Onun da arzuları həyatı kimi yarımcıq qaldı.

Onların altı nəfər olduqlarını demişdim. Təəssüf ki, altıncı adamın kim olduğunu dəqiqləşdirə bilmədim.

Şinixlilar təhlükəni yaxşı hiss edirdilər. Hər an ermənilərin xəyanət edəcəkləri gözlənilən idi. Ona görə də ağsaqqallar, qarasaqallar, ziyalılar mahalın müdafiəsinə ciddi hazırlaşdılar. Könüllülərdən ibarət keşikçi dəstələri düzəltmişdilər. Sərhəddə yaxın yerlərdə səngərlər qazır, mühəndis qurğularının və istehkam qurmaq texnikasının qaydalarına bələd olmasalar da sövqi-təbii öz bildikləri formada müdafiə üsulları tətbiq edirdilər.

Şinix mahalının ərazisi Ermənistanda "göz-gözədir". Namərd düşmən hər an qəfil həmləyə keçə bilərdi. Müdafiə olunmaq üçün camaatın silahı var idi. Yaxşı ki, şinixlilar ovçuluqla məşğul olurdular, ona görə də onlarda teklülə, qoşalülə, keçmişdən qalmış və ovçular tərəfindən səliqə ilə saxlanmış türk mauzerləri, beşaçılan və s. silahlar var idi. Nədənsə burada silahları yiğmamışdılar. Dağlıq Qarabağda silahları yiğan "başbilənlərin" ağlına gəlməmişdi ki, Şinixda camaatda silah ola bilər. Şinixliların dediyinə görə, demək olar ki, hər evdə silah var idi. Ovçuluğun bir yaxşı cəhəti də var ki, "quşu göydə gözündən vuran" oğlanlar ərazinin hər qarışına beş barmağı kimi bələd idilər. Dağda-daşda, dərədə-təpədə, uçurumlarda, eniş-yoxuşa cüyür, qaban, qaratoyuq qovan ovçular torpağı sevirdilər və yaxşı tanıydırlar. Bu sevgi, bu torpaq təəssübü Şinixi və şinixliləri qorudu. Göycə mahali isə köçürdü. Karvan-karvan köç Ermənistandan Azərbaycana doğru gedirdi. Bu sətirləri yazıram və ürəyimdən qara qanlar axır. Rəhmətlik Hüseyn Arifin siziltili misraları yadımı düşür: "Göycəlilər, dağılmayıñ Göycədən".

Göycəlilər də dağıldı, Göycə də dağıldı, SSRİ də dağıldı.

Dünyanın ən nəhəng dövlətlərindən biri dağıldı, Göycə necə qala bilərdi. Göycəlilər neyləyə bilərdilər? Öz cahanşüməl bir dövlətinin qədrini bilməyən, qorumaq istəməyən hökümət başçıları Göycənin dərdinimi çəkəcəkdilər?

Göycə köçürdü, göycəlilər Göycədən dağılırdı!

Bəs Şinix?! Şinix və şinixlilar dağılmadı, dağılışmadı. Hansı "ağılı"nınsa kəndləri köçürmək üçün göndərdiyi "İkarus"ları, qoşqulu Kamazları şinixlilar dərhal geri qaytardılar. Şinixi qorumağın məsuliyyətini və şərəfinə üzərinə götürən igidlər çox idi.

Yenə Həmid müəllimin dediklərinə istinad edəcəyəm. O, dedi:

-Ermənistandan azərbaycanlıların köçürüldüyünü biliirdik. Bəzən adamlar ehtiyat tədbiri məqsədilə qocaları, qadınları və uşaqları təhlükəsiz yerlərə göndərmək barədə söz-söhbət edirdilər. Razılaşan da var idi, razılaşmayan da. Bir gün Pünhan Əliyev məktəbə gəlmişdi. Sən demə, elə bu məqsədə gəlibmiş. O, köçmək söhbətinə son qoymaq üçün camaata dedi ki, mən Sızdən xahiş edirəm, heç kim yurdunu-yuvasını tərk etməsin. Şinixin mərd oğulları çoxdur. Biz bu torpağı göz bəbəyi kimi qoruyaçaq. Kişi kimi sizə söz verirəm. Erməninin ayağı bu torpağa dəyməyəcək. Əgər mənə inanmayıb köçən olsa, məndən inciməsinlər. Onların ev-eşiyini öz əllərimlə yandıracağam. Sızdən son dərəcə xahiş edirəm: yerinizdən tərpənməyin. Cavanlar vuruşacaq! Yaşlı adamlar da heç olmasa döyüşçülərə yemək-içmək aparar, lazımlı gəlsə, ətzaq, sursat daşimağa kömək edə bilərlər. Kəsəsi, kim nəyi bacarar, onu da eləyər. Amma kəndi tərk etməyin!

Kənd camaati öz elinin-obasının igid oğluna inanmışdı. İnam böyük şeydir. Pünhan Əliyev otuz yaşında bir oğlan idi onda, hələ bəlkə də otuza çatmamışdı. İlk silah götürənlərdən, vətənin müdafiəsinə qalxan igidlərdən biri idi. Goyəlli kəndinin qeyrətli oğulları ona qoşulmuşdular. Şükürələr olsun ki, Şinix mahalında igid oğlanlar çox idi. Onlar dönə-dönə, dəfələrlə sübut etdilər ki, qurd ürəkli, şir biləkli, qartal cəsarətli ərənlərdilər. Şinix qartalları! O igidlərə çox adlar yaraşır. Qəlbime yatanı bu ad oldu: "Şinix qartalları". Əli silah tutanın hamısı Vətənin keşiyində dayanmışdı. Hətta məktəblilər belə döyüşü olmuşdular.

Təəssüf ki, bu yazıda mən Goyəlli məktəblilərinin erməni köçünə həmləsini, Başkənd ermənilərinin, "musurman Danilyan" adlandırdıqları kolxozi sədri Danilyanın Qarabağ vuruşmasında həlak olan oğlunun yas mərasimində şinixliların iştirakını təfsilatı ilə yaza bilmədim. Amma ən böyük təəssüf hissimi deməliyəm.

Ermənilər Mutudərə kəndinə hücum edib bir nəçə evi daşıtmışdılardı. Şinixin igid oğulları Cahangir Rüstəmov, Məzahir Rüstəmov, İskəndər Aznaurov, Pünhan Əliyev və onlarla başqa qəhrəmanlar "şəhər misallı" kəndi tarmar eləyib artıqlaması ilə qisas alıdalar. Mən bu tarixi hadisəni həmin müharibədə yaxından iştirak etmiş bir nəfərdən ətraflı öyrənib iri həcmli əsər yazmaq istəyirdim. Həmin adam əvvəlcə söz vermişdi ki, ətraflı məlumat verecək. Lakin sözündən qaçıdı. Səbəbini demişdi... Heyif!!!

Yuxarıda adlarını çəkdiyim qəhrəmanlar isə müxtəlif səbəblərdən həlak oldular. Yerləri behiştlik olsun!

Araşdırma davam edir.



## LEYLAM LEYLAM

### VAY DƏDƏ

(satira)

Axı deyəsən, ölürəm, ay dədə,  
Qorxulu röya görürəm, vay dədə.

Saçlar belindən, dirnaqlar isə lak,  
Geydiyi köynək şaqqıldayır şak-şak,  
Dikdabanları çäqqıldayır, çak-çak,  
Bığın, saqqalın eyləyib zay, dədə,  
Qorxulu röya görürəm, vay dədə!

Qonşum ərilə bir şəkil çəkdirib,  
Yazıq qadına nələri çəkdirib,  
Gedib başına indi tük əkdirib,  
Guya cavandı, bir salıb, hay, dədə,  
Qorxulu röya görürəm, vay dədə.

İnsanlar didib-didişir, özləri,  
Bir-birilə düz gəlmeyir sözləri,  
Yaxşı söz desən də, dönür üzləri,  
Neçə sifət var bunlarda, say, dədə,  
Qorxulu röya görürəm, vay dədə.

Mənəm-mənəmlik öldürüb hamını,  
Vermeyir heç kəs özünün yamını,  
Qaçırdıqlar hər bir işin tamını,  
İnanma sən heç onlara, day, dədə,  
Qorxulu röya görürəm, vay dədə.

Səhər maşınla çıxıb vız gedillər,  
Ata-ana və oğul-qız gedillər,  
Tanımlılar heç səni, düz gedillər,  
Yaranıb neçə təbəqə, lay, dədə,  
Qorxulu röya görürəm, vay dədə.

Maşınlar minib bir-birin tixacdan,  
Şoferlər bezib bu yoxsuldan, acdan.  
Biri özünü gah asır ağacdan,  
Bu gündən etmə mənə sən, pay, dədə,  
Qorxulu röya görürəm, vay dədə.

Həkimdən demə, bil, bağrim çatdırıyar,  
Boğazımı var gücüylə xirtdiyar,  
Aman! Gileyli olanlar xortdırıyar,  
Edib dünyaya onlar bay-bay\*, dədə,  
Qorxulu röya görürəm, vay dədə.

Paxıllıq, xain edib insanları,  
Ceyranların çox artıb heyvanları.  
Görəndə insan cildli heyvanları,  
Oxları məndən, sən də tap, yay, dədə,  
Qorxulu röya görürəm, vay dədə!  
*bye - ingiliscə, hələlik*

18/7-2014

## SANKİ, EVİN MƏHBUSU ELAN EDİR

(satira)

Başımı tez tovladılar, ay balam,  
Söylədilər, "get ərə sən, vəssəlam".  
İndi günüm böylə keçir, tam zəlam\*  
Ağladaraq hali pərişan edir,  
Sanki, evin məhbusu elan edir.

Ər deyilən buyumu, salıb zindana?!  
Bənzədib, Allah məni o, heyvana.  
"Çıx hava istərsən əgər, eyvana"  
Məsləhətiylə, məni biryan edir,  
Sanki, evin məhbusu elan edir.

Gündə düşür evdə yaman diğhadıq,  
Təkcə, bişirməkdə işim, liğhalıq.  
Canımı qorxumdan alır hicqırıq  
"Mən gətirim, sən də ye", üsyan edir!..  
Sanki evin məhbusu elan edir.

Gəldi evə qapı döyür tuppatur,  
Qəlbim edir gör nə təhər guppagup?!  
Dinsəm əgər ki, döyəcək şappaşup  
Canımı yiğmiş boğaza qan edir,  
Sanki evin məhbusu elan edir.

Heç kimə də söyləmirəm bircə söz,  
Çün deyirəm, hamı deyir "dılmə, döz!"  
Neyləyirəm, qoy elə çıxın bu göz  
Baxmayır heç yanə, peşiman edir,  
Sanki evin məhbusu elan edir.  
**zəlam-qaranlıq, zülmət.**

## QƏZƏLLƏR

\*\*\*

Pisdir desə qəlbin sənə daxildən uzaq ol!  
Meyl etmə fəna işlərə maildən uzaq ol!

Tar ilə kamanı seçə bilməzsə o insan,  
Qəflətdə sürər ömrünü qafildən uzaq ol!

Yandıqca qaraldar hisi, lampada günah yox,  
Gəl, atəşə vermə günü zaildən uzaq ol!

Sirr açma hər axmağa, sıniq kuzəyə bənzər,  
Boş söz danışan hər gəvəzə dildən uzaq ol!

Naqqal deyəcək əyriyə düz, ya düzə əyri,  
Ondan buna, bundan ona, naqıldən uzaq ol!

Xoşbəxt eləməz kimsəni mənfur yalanlar,  
Bir vaxt utanarsan, yəni batıldən uzaq ol!

Leylam, özünü, ya sözünü bilməyən olsa,  
Heç gözləmə boş-boşuna cahildən uzaq ol!  
***naqıl-nəql eləyən***

***batıl-yalan, doğru olmayan***

18/9-2020

\*\*\*

Bızə də lap girevə düşdü bu fürsət, elə bil!  
Nə bu virus tükənir, ax, nə bu səhbət, elə bil!

Almışam qənşərimə təkcə qələm-dəftərimi,  
Yaz ki, yaz, eyləyəcəm mən buna adət, elə bil!

Qalmışam evdə, baxıb pəncərədən qəmlənirəm,  
Deyəsən, bitməyəcək, sanki bu afət, elə bil!

Coxları yazdı neçə qafiyəli öz şeirin,  
Bilməz idim bu qədər bizdə fərasət, elə bil!

Hərə bir söz danışır, hansına bilməm inanım?!

Qulağım duydu gəlib, guyə qiyamət, elə bil!

Elə səhbət aparır coxları natiq kimidir...  
Hərə bir cür yürüdür dildə siyasət, elə bil!

Sən ona, ya də buna heç də inanma, Leylam!  
Belə fərmanı verər göydə rəyasət, elə bil!

4/6-2020

\*\*\*

Ey müsəlmanlar, bu gün dünyadə dövran xəstədir!  
Hər yana baxdımsa, gördüm hamı nimcan\*, xəstədir!

Oldu, sanki mərgümüş, baxdıq nəyə nuş etmədik,  
Gör nə gündür düşmüşük, hətta bağışan xəstədir!

Ayrılır candan neçə can, tapmayır kimsə əlac,  
Olmayır bir mənfəət, əlbət ki, hər yan xəstədir!

Seyrə çıxmır, bülbüll ilə gül necə həsrət qalıb,  
Taksalar yaşmaq sanarlar ki, gülüstən xəstədir!

Görkəmə aldanmayın, zahirdə insandır deyə,  
Qalmayıb bir kimsədə məzhəb, din-iman xəstədir!

"Ondadır" fərman çıxarsın bizləri ağ günlərə,  
Ey Xuda, hərdən nəzər eylə, güzəran xəstədir!

Eyləmə neytək fəğan, Leylam, üzülmə, səbr elə!  
Gör neyin sonrakı halindən, çox insan xəstə\*dir!  
***nimcan-yarımcan***  
***xəstə-burada vurğun mə'nasında***

\*\*\*

Səbri verən Allah səbir istədi bizdən,  
Eylər ona bir çarə, səbir görsə mərizdən.

Səbrin qanadın tax, ucalıb Həqqə yaxın ol,  
Bundan gələcək qurtuluşun daim Əzizdən.

Səbrinlə taparsan özünə yol bu həyatda,  
Zənginmi olar səbri yox isə, o biçizdən?

Təmkinlə edər hər dözümü müdrik olan kəs,  
Eylər özünü səbrilə azad qəlizdən.

Sən, səbr elə, Leylam, uğurun sirri səbirdir,  
Dalğıc da səbirlə çıxarar inci dənizdən.

15/6-2018

\*\*\*

Kalbim nasıl olmuş sana hayran, haberin yok,  
Etmiş beni Leyla gibi hicran, haberin yok!

Dünyayı benim gönlüme sığdırıldığı için  
Olmuş bu gönül canına kurban, haberin yok!

Dert ortağım oldun bana, sen bilmeden asla!  
Paylaşmışım her fikrimi, ey can, haberin yok!

Zorlukları aşık keçemezse ne bilir, yar?!  
Gel, halimi gör, bak, ne perişan, haberin yok!

Birleşti şairlerde hayaller, sonu hüsran,  
Leylame çözüm bul, yüreği kan, haberin yok!

8/4-2017

\*\*\*

Şeytanlı beyin doğrunu əslən, başa düşməz,  
Söylər dediyin, heç səni küllən başa düşməz!

Gerçek birinin daima olmuş yükü artıq,  
Hər kəs düzü arif təki dillən, başa düşməz!

Səhv eylədiyin qansa o insan üzür istər,  
Qanmaz birinə yüz kərə söylən, başa düşməz.

Yonsan qələmi gör necə işlər görəcəkdir,  
Yonmazsan əgər, çün səni fikrən başa düşməz.

Ol sadiqə sadiq, düzə düz, yarə vəfadər,  
Yarın kimi heç kəs səni mə'nən başa düşməz!

İnsanlara sərvətdi verib torpağı Tanrımlı,  
İnsan özü qazmış quyu, bə'zən başa düşməz.

Leylam danışar dərdini bir tək sənə, könlüm!  
Çün kimsə məni sən kimi, zatən başa düşməz.

17/2-2016

\*\*\*

Necə şuxluq yaradır hərbi geyim əsgərdə?!  
Vuruşur öz Vətəniyün igidim səngərdə!

Bəllidir Babəkinin hər hünəri tarixdən,  
Qüdrəti vardı qılıncında, həmi xəncərdə!

Zəfər ilə dönəcək sevdiyinə tezliklə,  
Gözləyir yollarını, sevgilisi ənbərdə!

Sarılar sevdiyinə, ruhuna bir can qatsın,  
Taxacaq gül-ciçəyi tellərinə pencərdə!

Döyüşür, canın alır düşməninin bir anda,  
Bunun üçün yola salmış cəsurun dilbər də!

Açacaq söhbəti, əlbət, döyüşən mərdindən,  
Çox böyük qüvvə, inam var, deyər ləşkərdə!

Keşiyində dayanan əsgərinə can qurban,  
Var, Leylam, demədin, gör nə hünər əfsərdə!  
**pencər-yabani gül-ciçəklilik  
ləşkər-qoşun, ordu**

16/8-2020

\*\*\*

Aman Allah, şəhidə baxsa bu göz, hönkürürəm!  
Anaya dil necə söylər buna döz, hönkürürəm!

Ucalıb yüksək ada, millətimin fəxri olub,  
Yoxdurancaq nə təsəlli, nə də söz, hönkürürəm!

O şəkillərdə olan çöhrə nələr söyləməyir?!!  
Gecə-gündüz deyirəm, bunları çöz, hönkürürəm!

Birinin körpəsi qalmış, biri lap körpə özü,  
Bağrımın başını kül etdi bu köz, hönkürürəm!

Nə düşünmüş görəsən, zirvələrə qalxanda,  
Anasın, ya balasın, gəl bunu yoz, hönkürürəm?!

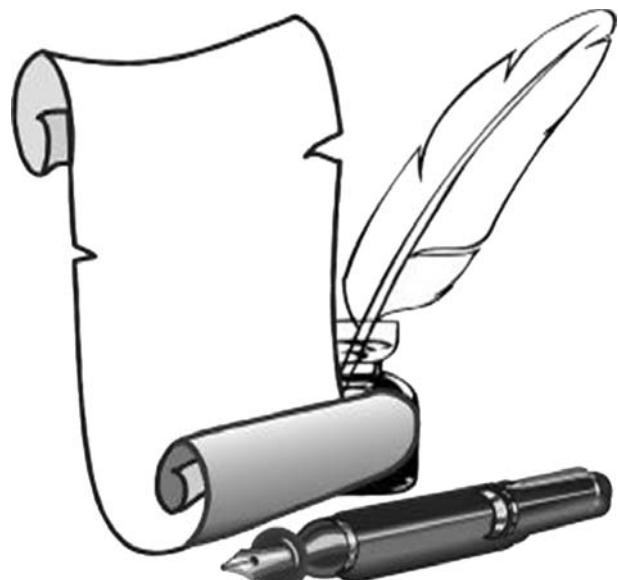
Ana son mənzilə getsin balanın ciyində...  
Nə olar hökmünü, Tanrımlı, belə yaz, hönkürürəm!

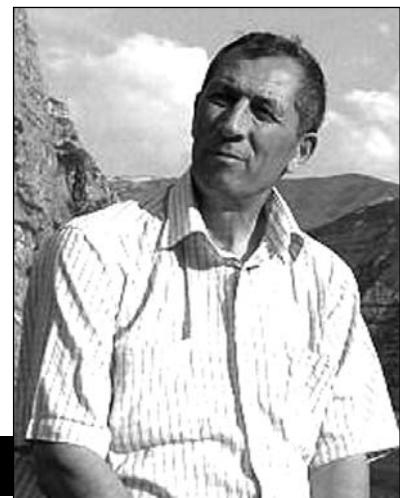
Nə qədər sevgilinin qaldı gözü yollarda,  
Görəndə qəmli-kədərli alagöz, hönkürürəm!

Həm o məğrur, həmi mərdanə baxışları görüb,  
Yenə canım dözə bilmir, birə-yüz hönkürürəm!

Bizim üçün boyayıb torpağı al-qanə şəhid,  
Amma, Leylam, gülə bilmir yenə üz, hönkürürəm!

13/12-2020





ZAKİR MƏMMƏD

# YOLUN O ÜZÜ

*(Rəşid Bərgüşadlıının hekayələri)*

**H**ekayəçilik ədəbiyyatın ən doğma işidir. Ədəbi janrların müxtəlifliyinə rəgmən ən çox müraciət olunan bədii yazı növü kimi hekayənin nüfuz dairəsi genişdir. Bədii mətnlə həyatın sosial problemlərini, fərdi ruhsal qayğılarını gündəmə gətirmək üçün ən yaxşı üsul hekayə yazmaqdır. Bir hekayə ilə də böyük ədəbiyyat cəbhəsində yer tutmağın tarixi-fəlsəfi nümunələri vardır. Bu baxımdan, hekayə ilə yaradıcılığa başlamaq, ya hekayə ilə davam etmək bədii sənət tarixində çox qələm adaminın taleyini müəyyən edibdir.

Bir qədər obrazlı ifadə etsək, hekayəni yaziçinin təleyində alınmaz qalaya bənzətmək olar. Elə bir məqam ki, orada zaman adlı "zalimin" hücumlarından özünü qoruya bilsin. G.Mopassanın "Gombul", C.Məmmədquluzadənin "Usta Zeynal", S.Rəhimovun "Su ərizəsi", Y.Səmədoğluunun "Bayati-Şiraz" (bu arada 60-cılar adı ilə tanınan yeni Azərbaycan nəsrinən digər nümayəndələrinin və əlbəttə, dünya ədəbiyyatının tipik hekayə müəlliflərinin adlarını siyahıya əlavə edə bilərik) kimi "gülləbatmaz" hekayələri ilə təkcə bu əsərlərin müəlli-finə deyil, tamamən ədəbiyyatın prinsipial dəyərlərini qoruyub saxlamaq mümkündür. Bir sözlə, hekayənəvis olmadan nəsrin ağır aşırılarına belədçilik etmək çətindir. Bu yönələ fikrimi böyük C.Məmmədquluzadənin təbirincə desək, "dağarcığını çuvalların cərgəsinə çəkmək" istəyən bir yaziçimiz, bu vaxtacan bir neçə kitablıq hekayə və bir neçə iri həcmli nəsr əsərini çap etdirmiş Rəşid Bərgüşadlı üzərində qurmaq istəyirəm. Belə yazmaqdə məqsədim o deyil ki, Bərgüşadlıni hekayə ilə tanınan yaziçı kimi qələmə verirəm. Xeyr, ədəbiyyatda çoxsaylı roman müəllifi kimi ad qazanmış yazarların

damarına axıb gələn "qanın" tərkibində hekayə mütləq var və Rəşid bəyin də geniş epik səhnələrin təsvirinə nəfəsi, mürəkkəb süjet və kompozisiya əsasında iri həcmli mətn yazmağa qüdrəti çatır. Lakin indiki halda hekayə onun yaradıcılığında üstünlük təşkil edir və bu janrin fəlsəfəsinə dərindən bələd olan yaziçı ədəbiyyat aləmində daha çox hekayə ilə tanınır. Hekayənin dünya nəşrində şöhrəti böyük yazıçıların adı ilə bağlı olubdur. Cəlil Məmmədquluzadə, A.P.Çexov, Gi De Mopassan, Ə.Haqverdiyev, İ.Şixlı, Elçin, Sabir Əhmədov, Orxan Kamal həm də hekayə ustası kimi tanınırlar. O'Henri təxəllüsü ilə yazan amerikalı məşhur hekayə yaziçisi, demək olar ki, bütün yaradıcılığını hekayə yazmağa həsr edibdir. Belə demək olarsa, hər bir qələm admanın hekayədən biçilmiş donu vardır. Rəşid Bərgüşadlıda da hekayə alınır. Yığcam məzmunda, kiçik süjetdə dərin mətləblərə baş vurmaq yaxşı hekayə yazmaq deməkdir. Azərbaycanda 2000-ci, ya ondan bir az əvvəlki illərdə toplumun üzvü olub yazıçılıq etmək həm də realist olmaq deməkdir. Hələ müstəqilliyini tamam-kamal əldə edə bilməyən bir xalqın üstəlik ərazi-sinin də işgal altına düşməsi ümumilikdə ölkə vətəndaşının ciddi sosial-psixoloji zədələrlə həyat sürməsini şərtləndirir. Bu cür proseslərin içindən böyük ideyalarla yüklenib keçmək çətin olur. Belə şəraitdə yaxşı yaziçı kimi çıxış etmək daha çox real həyatı təsvir etməklə mümkündür. Bu baxımdan, Rəşidin hekayəyə daha çox bağlandığı həmin illərin ədəbi dünyagörüşündə daha çox ümumbəşəri ideyalar yox, daha çox lokal məkan və zamanın hadisələri, insanın başına gələn qəmli, bəzən də komik əhvalatların necə təsviri aktual görünə bilərdi. Buna rəgmən həmin illərin ədəbi gündəliyi üçün qlobal məzmun kəsb edən problemlərə də nəşrimiz bi-



ganə olmayıbdır. Bunlardan birincisi Qarabağ ətrafında gedən proseslər zəminində meydana çıxan müharibə ilə bağlı idi. Məncə, bu dövrün ədəbi salnaməsində şerti olaraq Qarabağı və onun ayrıntılarını ən çox yazarın yaçıqlardan biri **Rəşid Bərgüşadlı** olubdur. Sərt realistik səhnələr yaratmaq ustası olan yazarın bir qədər komik tərzdə yazılmış "Türkün sözü", "Dik", "Lənət", "Gopçu Bilmanın sərgüzəştəri"(povest), əsasən ciddi üslubda yazılmış "Qara buludlar", "Namus dağı", Dağa dönən arzular", "Sığınacaq"(povest) həm də onun ciddi vətəndaş mövqeyini ifadə edir. Yəni üslub rəngarəngliyi ilə səciyyələnən bu hekayələrin mahiyyətində Azərbaycan reallıqları eks olunubdur. Rəşid bəyin əsərlərində üslub daşıyıcısı kimi dil, təfəkkür və bədii idrak yüksəmə və geniş epik səhnələr yaradılmasına kifayət edir.

Rəşid Bərgüşadlının ən yaxşı əsərlərindən biri onun "**Yarımçıq qalan gündəlik**" adlı uzun hekayəsidir. On il əvvəl yazılmış həmin əsərdə eks olunan ictimai-siyasi problemlər on ildən sonra mətnində təsbit olunan yönələ həllini tapır. Bunun səbəbi vaxtı, "fələk dövranı"ni (M.P.Vaqif) fəhm etmək və ideya ilə işləmək metodikasına az-çox yiyələnməkdir. Əsərdə təsvir olunan Xırnaz kəndi yer üzünün konkret bir ərazisində məskunlaşmış əhali qrupunun yaşaya, sevə, hər zaman xatırlaya, hətta unuda biləcəyi bir məkandır. Xırnazlı olmaq kiminsə alıma yazıılır, kiminsə xoşbəxt həyatına işiq salır, kiminsə taleyini həll edir. Onun hekayələrini qruplaşdırıb bir hissəsini "Xırnaz" adı ilə ümumiləşdirmək mümkündür. Necə deyərlər, çox qütbü həyatın qəmli, xoş əhvalatları qələm əhlinin maraq dairəsinə düşür və ədəbi repertuara çevirilir. Rəşid Bərgüşadlının çoxsaylı hekayə və novellalarını bir neçə prinsip üzrə təsnif edib adlandırmaq mümkündür. Məsələn, müharibə mövzusu onun yaradıcı mövqeyində ayrıca yer tutur. Milli və xərici ədəbiyyatda hekayə ümumiləşdirməsinə aid çoxlu nümunələr var. Ə.Haqverdiyevin "Marallarım" silsiləsini, E.Heminququeyin müharibə, Elçinin "Abşeron" hekayələrini, Gi De Mopassanın, F.Kafkanın, Aydin Tağıyevin silsilə hekayələrini misal göstərə bilərik. Rəşid Bərgüşadlı da Qarabağ mövzusunda yazır. "Yarımçıq

qalan gündəlik" də azərbaycanlıının məişəti ilə də, "er-məni quyusu" bareda bilgilerlə də tanış olur, nəsə oxuyuruq. Ərazisinin bir qismi işgal edilmiş Qarabağ ətrafi toplumun günü-güzərəni, arzuları, yaşamaq, mübarizə aparmaq eşiqi çox incə detallarla təhkiyə materialına çevrilir. Xırnaz bizim üçün, azərbaycanlılar üçün hərdən "qəm-kədər oylağı", haçansa ümidiımızı doğrudacaq əziz vətən, yurd yeridir. Bu, belə də olur. Onun qızıl və digər təbii sərvətləri, gözəl təbiəti, təmiz, saf insanları əsərdə milli sərvət kimi duyulur, qavranılır. Yaziçi, əlbəttə, bunların hamısını bir dəfəyə, birnəfəsə, müstəqim mənada açıqlamır, oxucu belə nəticəyə gelir. Qarabağ mövzusunda ən yaxşı əsərlərdən biri kimi bu mətnin təhlili 44 günlük şanlı döyüslərdən, qələbədən sonra yeni gündəm kəsb edir. Danışilan məkan və zamanın bədii-sosioloji izhari, o cümlədən insanların məqsəd və arzularına dair düzgün proqnozlaşdırma adəmi məmənun edir, dərin-dərin düşündürür. Bu əsərin quruluşu adından göründüyü kimi, bir nəfərin - Dostəlinin nəqli, hekayəti şəklində təşəkkül tapıbdir. Əgər bəzi dialoqları nəzərə almasaq, mətnədəki hadisələrin dinamikasını birxətti hərəkətlə müqayisə edə bilərik. Bu cür yazı tərzi yazar üçün əlavə gərginlik yaradır, oxucunu da lazımlıca əyləndirə bilmir. Belə üslub müəllifin bir çox digər əsərləri üçün də xarakterikdir. Məncə, hər bir yaziçinin əsas işi yeni ədəbi fəndləri axtarış tapmaq olmalıdır. Bu qayda bütün dövrlər üçün bir yazı manerası kimi vacib sayılmalıdır. Əhvalatın düzəxtli təsviri bəzən publisistikaya meyil yaradır. Mətbuat dilinə yaxınlıq R.Bərgüşadlının mətnlərində az da olsa müşahidə olunur. Bədii nəsrin klassik və dəyişməz qaydalarına bəzən məhəl qoyulmaması poetik dərkətmənin imkanlarını azaldır, həyat həqiqəti ilə bədii həqiqətin nisbətində balans pozulur, bədii nitqi publisistik yazı tərzi üstələyir və publisistikanın nəfəsi mətnin poetik səslənişinə əngel olur. Tənqidçi Vaqif Yusifli də onun yaradıcılığının bu cəhətini qeyd edir. Rəşid özü də qələminin bu zəif yerində ehtiyat etdiyini bəzi yazılarında dilə gətirir. Bunun səbəbi, bəlkə də, yazarın çoxlu sosial bilgi və ədəbi material əldə etmək istədəyi, həyatın real hadisələrinə daha çox aludə olması, bəzən də nəzərdə tutulmuş məqsədə bir həmələ ilə nail olmaq cəhdidir. Bu ehtimalları müəllifə "bərəət qazandırmaq" niyyəti ilə yazmiram, onun bütün əsərlərində, o cümlədən, "Yarımçıq gündəlik" də təhkiyə axını gur və sürətlidir. Bunu birinci səbəbi yazarın "əlinin altında" zəngin mövzu və ədəbi materialın olması ilə izah oluna bilər. Belə sürətli və çoxşaxəli informasiya zənginliyinə bədii qüdrəti cahanda məşhur yazıçı Isa Muğannanın romanlarında rast gəlirik. Onun da nitqi enerjili, iti sürətlidir. Fikir və informasiya bolluğu, müxtəlif çeşidli fakt-detalların sürəktli istismarı, sürətli nitqin imkanları hesabına zamanı qabaqlamaq təşəbbüsleri arası kəsilməyən, ardıcıl ötürülən informasiya bolluğu ilə bağlıdır. Ancaq bu məlumatlılıq yalnız bədii mexanizmlərin gücü ilə nümayiş olunmalıdır. Isa Muğannada olduğu kimi. Bədii publi-

sistik janr kimi formalaşmış və zəngin nümunələri olan yazı təcrübəsinin XIX yüzilin sonu, XX yüzilin əvvəl-lərindən bizi bəlli olan çoxlu nümunələri vardır. Büyük dilçi alim, professor Tofiq Hacıyev "Zaman, janr və dil" məqaləsində ("Azərbaycan" jurnalı, 1980-ci il, № 4, səhifə 180-181) Azərbaycan nəşrinin üç şaxəli inkişaf tendensiyasından bəhs edir. Bunların şərti olaraq daha əvvəl Cəlil Məmmədquluzadə, Ə.Haqverdiyev, N.Vəzirovdan, sonra S.S.Axundov, A.Şaiq, Y.Çəmənzəminlidən ibarət üslub-təhkiyə qolu kimi səciyyələndirir. Sovet dövrü ədəbi prosesində, 30-40-cı illərin nəşrində də bu üçbucağın mövcudluğundan Tofiq Hacıyev söz açır. Alimin "daha çox ciddi" adlandırdığı N.Vəzirov yönü təsvir dilinin müəyyən yeniliklərlə bu gün də nəşrimizdə təzahürü barədə fikir söyləmək olar. Onun fikrincə, sovet dövrünün həmin qolu təmsil edən yazıçıları "H.Mehdi, M.İbrahimov və başqaları" şəklində qruplaşdırılır. Müasir Azərbaycan bədii nəşrində publisistik yazı manerasına meyl edən bir qol var ki, hələ özünü böyük sınaqlarla möhkəmləndirməmiş nasılının yaradıcılığında bu xətt davam edir. R.Bərgüşadının da yaradıcılığının müəyyən mərhələsi üçün sabitləşməmiş halda olan bu metodika sonrakı mərhələdə, xüsusən müharibə temasında qələmə aldığı hekayələrinin dili və üslubuna görə yeni nəşrin ədəbi meyarlarına uyğun gərən. Yuxarıda deyilənlərin əyanılıyi üçün konkret nümunələrə baxaq. Onun bəzi hekayələri ilk abzaslarından oçerk yazmağa hazırlaşan qələm adamının üslubunu xatırladır. **Sitat: "Baş redaktor məni kabinetinə çağırıb deyəndə ki, "Qızıl dəfnə" mükafatının qalibi barədə yazı hazırlamaq lazımdır, yazıçısı da ucqar əyalətdə yaşıyan Piri Məmmədovdur, dilimin altında mənə yad olan bu ismi bir neçə dəfə təkrarladım. İmza tanış gəlmədi".** Rəşidin "Meşədə itən cığır" hekayəsi bu cümlələrlə başlayır. Bu başlangıç publisistik məqalə, oçerk üçün ənənəvi girişləri xatırladır. Bu oçerk dili mətn boyu bir neçə dəfə təzahür etsə də, bədii dilin axınında əriyib yox olur. Bu baxımdan, Hürüm, Piri Məmmədov, Osip obrazları zahirən oçerk qəhrəmanlarını xatırladır, amma mətnin dərinliklərdən saf, bədii nəşr havasının axını ilə üzləşirik. Yazıçı nəfəsi daha güclü olduğuna görə mətn bədii görkəmini qoruyub saxlayır. **"Üstü yağ ləkəli gödəkəcə geymiş törəboy gözətçidən hal-əhval tutub yazıçı Pirini soruşdum. - Odey, o arvaddan soruş, o tanıyor, adı Hürüm... - qırçın donlu, başıçalmalı, ortasını şalla düyünləmiş kök qadını göstərdi. Piri Məmmədov "kələfinin" ucunu belə asanlıqla tapdıǵıma sevindim. Əlində zənbil üzübəri gəlirdi. Gözlədim. Qənşərimə çatanda salam verib yazıçı Piri Məmmədovu axtardığımı dedim. - O nə vaxtdan yazıçı olub ki, külbaşın biridir! Neynirsən onu?"** Həmin əsərdən misal getiriyimiz bu kiçik abzasda olduğu kimi, mətni nəhayətdə bədii həyəcana qərq edən sirrin-sehrin adı üslubdur. Sirr ondadır ki, xüsusən, Hürünün tanımadığı müsafirlərlə ilk görüşündəcə bu cür danışmağı, Piri Məmmə-

dova yaxın adamın dilindən ötürülən "külbaşın biridir" informativi həm özünün, həm Piri Məmmədovun kimliyini anlamağa kömək edir, və "vəd olunduğu kimi", Piri Məmmədov haqqında ilk və pozitiv bilgi sizdirilmiş olur. Ərk edilən, sadə, dolğun şəxs haqqında belə danışlar. "Külbaşın biridir" etiketi adı insanlara, həm də dost deyilə bilən birinin dili ilə aid edilə bilən ifadə deyil. Sözün tam ciddiyətlə deyilmədiyi, əsil həqiqəti əks etdirmədiyi barədə bundan əvvəlki abzaslarda kifayət qədər açar söz işlənibdir, işarələr edilibdir. Hürünün verdiyi "dəqiq", konkret bilginin gerçəyi əks etdirmədiyinin müəllif tərəfindən gizlədilməsinə, oxucunun intuisiya ilə öncədən fəhm etməsinə bədii yaradıcılıq şəhri kimi baxmaq lazımdır. Hürünün zahiri görünüşünün təsviri də hər iki obrazın portretini tamamallağa kifayət edir. "Meşədə itən cığır" hekayəsinin bədii təsvirləri də, bədii konteksti də güclüdür. Əşya və predmetlərin metonimik üsullarla mənalandırılması nitqin bədii kontekstdəki möhkəmliyini göstərən faktdır. Deyimin, təsvirin detallarının ələk-vələk edilməsi bədii dil üçün çox vacibdir. Hekayədə ehmalca, incə eyhamla incə sənətin özəllikləri çək-çevir edilir. Hekayəsi ödülünləmiş hələ o qədər də tanınmayan yazarın siyasi qalmaqalların mərkəzinə çəkiləcəyi təhlükəsini öncədən görən, duyan Hürünün sözləri hekayə müəllifinin bölüşmək istədiyi ideyanı, motivi anlamağa kömək edir. **"Mən, Piri və Osip bu dünyanın xoşbəxtlik deyilən nemətindən əlini üzümüş adamlarıq. Biz dünyanın bu küncündə öz dərdlərimizlə xoşbəxtik. Eviminin hüzurunu qaçırmıa, ucurma xoşbəxtliyimizi, get buralardan. Pirinin şan-şöhrət dalınca qaçan vaxtı deyil, Osip xoşbəxtliyi çoxdan yadırğayıb. Qoy ümidiłrimizlə yaşayaq. Qoy Osip oğlunun qayıdacağına inansın, Piri bir gün adlı-sanlı yazıçı olacağına inansın. Qoy hər gələn sabahı bax belə xoş ümidiłrlə qarşılıyaq. Get, qadalarını alım, ləngimədən get..."** Hekayə belə yekunlaşır və oxucunun ağlına gəlir ki, yazar gözdən-qulaqdan uzaqda qərar tutmalıdır, ədəbiyyat dəhlizlərinə ayaq basmaqla, öz bakırəliyini itirməkən yazılıçı ədəbi uğurlarının qarşısına sədd çəkə, ədəbi-siyasi proseslərin cəngində özgürlüğünü, fərdi özəlliklərini, daha çox xoşbəxtliyini itirə bilər. Yolun, qayaların o üzü necə var, eləcə qalmalıdır. Müəllif burada uğub yolu kəsməyə hazır olan, vaxtı, anı gözləyən sal qaya çıxıntılarına diqqət çəkir. Geri qayıtmak, "məşənin" sırlarınə vaqif olmadan səfəri bitirmək qərarı əsərin uğurlu sonluğu kimi bir çox könül səhbətlərinə baş vurmağa girəvə yaradır. Həyatın da, sözün də ilginc anlamını, sırr və gizlilərini açmamaq üçün ormanın dərinliklərinə gedib çıxməq mümkün olmamalıdır, cığır meşənin hansı yerindəsə itməlidir. Hürünün bəhs etdiyi xoşbəxtlik əslində yolun o üzündə qalır. Yolun bu tərəfi prizlər, müsabiqələrlə pərdələnmiş, şöhrət, ad-san azarına yoluxmuş bir toplumun qərar tutduğu yerdir. Yolun o üzü əslində yazarın tək-tənha, özüyle baş-başa qala biləcəyi yerdir.

Bizim, əlbəttə, indi söhbətimizin mövzusu daha çox hekayə üslubu ilə bağlıdır və hekayənin ən yeni çağın tələb və prinsipləri səviyyəsində meydana gəlməsi həm də yeni nəsil ədəbi şəxsiyyətlərin adı ilə bağlıdır. Yəni bu, çox geniş və əhatəli mövzudur. Hər halda tədiqatlı predmeti kimi təqdim edilən imzanın kimliyindən asılı olmayaraq, bir yerin, zamanın hekayəsini yazıb öz yerini tutmaq missiyası ilə yazar həm də adını tərixə yazmali olur. Hər bir yazıçı işləyərkən ola bilsin, bir janrda daha çox uğur əldə edər, hətta qələm adamı kimi müəyyən defisitlərini ört-basdır edə, ya ayrı bir janrda məqsədə nail olmaqdə çətinlik çəkə, hələ bəlkə özünü ələ verə bilər. Bu üzdən, Bərgüşadlı, mənim fikrimcə, özünü hekayəyə daha yaxşı kökləyə bilir. Nobel ödülüçüsü U.Folknerin qənaətincə hekayənin məqamı daha yüksəkdir. **Sitat:** "Romanda uzunçuluq eləsən, bəlkə də, oxucu bunu bağışlayar, hekayədə isə hər söz öz yerində və dəqiq işlənməlidir. Mən Çexovun yazdıqlaritək əsl hekayələri nəzərdə tututram. Buna görə poeziyadan sonra birinci sıraya məhz hekayəni qoyuram... Hekayəyə artıq olan heç nəyi dürtə bilməzsən..." **Sitatın sonu.** Dünyanın bütün böyük yazıçılarının yaradılığında hekayə var. Təkcə hekayə yazmaqla məşhurlaşan yazıçıların uzun siyahısını tərtib etmək olar. Bu haqda məşhur Meksika yazıçısı Xuan Rulfonun fikirləri da maraqlıdır: "**Mən romana nisbətən hekayəni da-ha mühüm və çətin janr hesab edirəm. Belə ki, hekayədə çox şeyi bir neçə səhifədə yerləşdirməli olursan. Başqalarının iki yüz səhifədə danışdığını üç, dörd, on səhifədə yerləşdirmək hədsiz çətindir.**" Azərbaycan ədəbiyyatında Cəlil Məmmədquluzadənin hekayə "qu-tusundan" çıxanların imzalarına bundan sonra da tez-tez, six-six üzləşəndə təəccübənmək lazım deyil. Bizim "al-tmişincilər" dediyimiz nəslin bütün təhkiyə bazası, sonrakı nəsillərin bir çox "təsvir alətləri", özlərini modern, postmodern adlandıranların da bir qisminin "kitab-dəftərinin" Mirzə Cəlildən qalma olduğunu yəqin etmək olur. Tofiq Hacıyev altmışincilərin əsas etibarilə "daha çox satirik" qola aid olduğunu qeyd edir. Həmin satirik qol, məsələn, Şərif Ağayaracan və ondan bu tərəfə uzanıb gəlir. Bir sözlə, ədəbiyyatın, nəsrin enerji mənbəyində hekayənin payı çoxdur. C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqverdiyev faktoru, Azərbaycan hekayəçiliyinin ilk möhkəm əsasları sonrakı dövrün hekayəciliyi üçün baza roluunu təşkil edibdir. Necə deyərlər, "ayın-günün şahidliyi" (bax: Ə.Haqverdiyev "Ayın şahidliyi") ilə keçmiş və yeni əhvalatları yazıb əbədiləşdirmək, gələcək nəsillərə yadigar qoymaq üçün müxtəlif qələm adamları cürbəcür yol və vasitələr axtarış təpiblər. Müasir gənc yazarların da öz hekayələrini "Ayın şahidliyi" adlandırmaşı təkcə təsadüflə bağlı olan şey deyil. T.Hacıyevin Ə.Haqverdiyevin adı ilə bağlı lirik qol yeni əsrin nəşr estetikasının tərkib hissəsi olaraq davam edir. Rəşid Bərgüşadlı da "öz başına gələnləri" yazmaqla məşğul olan istedadlı nasırımızdır. Hesab edirəm ki, Tofiq Hacıyevin bölgüsündə N.Vəzirovun adı ilə tanıdlanmış

lubun ən tipik davamçısı R.Bərgüşadlıdır. Nəcəf bəyin "Ağıcı" adlı yarımcıq hekayəsinin Rəşid bəy tərəfindən bərpası da gözə görünməz (həm də görünən) bir telin varlığından xəbər verir.

Daxili təmizlənmə, bədii katarsis Rəşid Bərgüşadlının nəşrinin əsas xüsusiyyətidir. Məsələn, "Haram tikə" hekayəsində mərdimazarlıq yolunu tutmuş Xəlilin dəyişməsini misal göstərə bilərik. Əsərin fabulası belədir: Xırda bir iş üstündə ilisən Xəlil polisin qarmağına keçir və ondan "işverən" kimi istifadə etməyə başlayırlar. Bir məqamda Xəlil, necə deyərlər, yolun yarısından geri dönür. Civa satmağına görə ələ vermək istədikləri adamın süfrəsində ikən birdən-birə Xəlilin daxilində çalxalanma başlayır. Rəşidin qələmə aldığı insanların içində mübarizə gedir. İçəridə, fikir və düşüncələrdə gedən reform, qazanılan qələbə çox əhəmiyyət daşıyır. "Haram tikə" hekayəsində polisə işləyən Xəlilin bir anda fikrini dəyişməsi nəticəsində yaranmış və ya yaranacaq situasiya müxtəlif cür əhvalatların baş verməsi ilə yekunlaşa bilər. Amma əsas məsələ daxili katarsisin yaranmasıdır. Yazıçı hekayəni bu cür sonluqlarla başa çatdırır, ya hadisəni bu cür istiqamətləndirir. Bu əsərdə Xəlilin "evini yıxməq" istədiyi Səmədin evində gecələməsi ilə hekayə bitsə də, oxucuda şüuraltı düşüncələr davam etməkdədir. Məsələn, görəsən, rəis Qulamovun Xəlilin bu hərəketinə reaksiyası necə ola bilər. Xəlildə onun iyirmi min dollar pulu da var. Hekayənin bu "yarımcıqlığı" bədii priyom kimi fikrin, ideyanın tamamlanmasına xidmət edir. Başqa sitata baxaqq: "**Mühəribə bitmədikcə mənim də siram yaxınlaşır. İstəyirəm ki, döyümlü, hər şeyə hazır olasan... Sən mühəribənin nə olduğunu bilmirsən və yaxşı ki, bilmirsən, Əfruz... Ətçəkən maşındır mühəribə. Canı bu yandan alıb o biri yandan cəsədə çevirən ət maşını. Öz-özümə fikirləşirəm, nə vaxtadək bu maşının amansız dişlərindən qaça biləcəyəm? Bir gün bu çarx məni də cənginə alıb çeynəcək. Cəhənnəmə çeynəsin, qorxmuram bundan! Amma cəsədimi kim ağlayacaq, harada dəfn edəcəklər məni, varlığımdan, ölüyündən xəbər tutan olacaqmı! Mən ölümdən yox, ölməkdən qorxuram, Əfruz. Yetimin ölümü dəhşətdir!..**" "Ölüm çələngi" hekayəsindəndir. Bu fikirlər döyüşən orduları qaraba-qara izləyən, düşüb orda-burda qalan yaralı və ölülərin cibini soymaqla məşğul olan adamın arvadına yazdığı məktubda ifadə olunub. Mühəribə kabusunun nə olduğunu, döyüş meydanında baş verənlərin psixoloji şərhi "məktub"da qabardılsa da, motivasiya oxucunu alahi mətləblərin üstünə aparıb çıxarır. Yazıçı "arxi dərin-dən vurmaq" fikrində olduğunu zamanın, zəmanənin hər hali ilə nəzərə çatdırır. Yetimlik və mühəribə. Bu ifadələrin yaxınlığı, oxşarlığı fikrin ayrı qatlarından boylanmağa səbəb yaradır. Rəşid mühəribə temasını lokal düşüncədən aralayaraq geniş əraziyə transfer etməyə üstünlük verir. Çünkü mühəribə iki, üç ölkənin, bir regionun problemi deyil. Bir ailənin əndişə və qay-

ğıları bütöv cəmiyyət olayı olduğu kimi, regional dediyimiz münaqışeler dünyanın diqqətinə yetə biləcək səviyyədə mənə və əhəmiyyət daşıyır. Bu üzdən onun hekayələrindəki psixoloji mühit geniş ortamda dəyərləndirilib öyrənilməyə müvafiq görünür. Obrazın daxilində baş qaldırmış tərəddüdlər, gah özünü qınamaga, gah özünə haqq qazandırmağa səy etməsi qeyd etdiyim "təmizlənmə hadisəsinin" nümunəsidir.

İ.V.Getenin "Faust" romanında "əraf" adlı yer var. Mahiyyəti dini bilgidən qaynaqlanan əsərin bu hissəsindəki təsvir təmizlənmə nöqtəsi kimi diqqəti cəlb edir. Əslində, hər insanın həyat tarixçəsində bir əraf nöqtəsi var. Hansı insanın o yerə yaşıntın hansı məqamında gəlib çata biləcəyi tale məsələsidir. Yəziçinin "Mən Viktor Hüqonun yetirməsiyəm" hekayəsində də katarsisin yaxşı nümunəsi ilə tanış oluruq. Bu əsərə ayriylan zamanın böyük bir hissəsi şeytanla Viktor arasındakı dialoqa sərf olunur. Başına gələnləri danışan şəxs, şeytan və Hüqo obrazlarının hər biri fərqli dünyagörüşü ifadə eləyir. Ona görə burada ayrıca hekayə qəhrəmanından söz açmağa ehtiyac yoxdur. Şeytanın bizə mifdən bəlli mövqeyi ilə məşhur qanun və mərhəmət fəlsəfəsi üzərindən bədii "alaçığını" quran V.Hüqonun mövqe və prinsipləri qarşılaşdırılır. Mətnədə hər iki tərəfin haqlılığını sübuta yetirən çoxlu analitik təsvirlərə yer verilir və bu mükəmilədə əsil şeytan vəsvəsəsinə uymağın nə demək olduğunu görürük, müşahidə edirik. Əsərdə tut arağı, yəni əldə çəkilmə alkoqollu içki cəhilliyin əlaməti kimi nəzərə çarpir. Mənə elə gelir ki, yazıçı mətləbi incələmək üçün loru dillə söyləsək, "peçətni" araqla "tutovkani" fərqləndirir. Yəni oxucu belə nəticə çıxara bilər. Müəllifin "problemi" adı araqla da yola vermək imkanı olduğu halda, tut arağından istifadə etməsi işin içində ayrı bir işin də olduğunu sizdirmiş olur. Çünkü adı arağın keyləşdirici təsiri bu dərəcədə insanı yolundan azdırırmaz. Məsələ burasındadır ki, əl arağı ilə həyatını mənalandırmaq ölkəmizdə insanların bəzən hobbi səviyyəsində möişətinə daxil olur. Yazıçı çox dəqiq eyhamlarla bu natəmizliyin yalnız gur axar sular vasitəsilə yuyulub təmizlənəcəyinin fərqindədir. Tut arağı ilə "zəhərlənməyin" qabağının alınmasının gedib kənddən xeyli uzaqda olan şəlalənin altında yuyunmaqla, "sərinləməkə" mümkünlüyü qeyd olunur. Bu, əlbəttə, daha çox zahiri paklıq kimi görsənə bilər, amma toyda saldışlıq edən gəncin daxilində başlayan "ayılmaların" Hüqoyacan, dialoqlardan məlum olan onun məşhur "qanun və mərhəmət" fəlsəfəsinə nəcən uzanıb getməsi diqqət çəkir. Burada bir məsələni də vurğulamalyam ki, Rəşidin bu hekayəsində "dilinin altında" tutduğu bəzi həqiqətlərə ipucu tapmaq olur. Görünür, qərb realist nəşrinin təsiri Bərgüşadlı yaradıcılığının bir çox cəhətlərini izah etməye imkan yaratır. 19-20-ci əsrlər fransız, amerikan ədəbiyyatında bir çox roman müəlliflərinin üslubunda, hələ 16-ci yüzillikdə Şekspirin teatr qəhrəmanlarının nitqindəki uzun dialoqlar, monoloqlar bu çıxışlardakı ictimai-fəlsəfi mühakimələr sanki Rəşid Bərgüşadlının bədii dü-

şüncəsinə də təsir etmiş və o, öz nəşr dilini bu təntənəli üslubun tələbləri üzərində yayılmamağa səy etmişdir. Onun realist təsvirlərinin bəzən romantik məcrada davam etməsinin bir səbəbi bununla bağlıdır. Hekayənin adında da onun Hüqonun yetirməsi olduğu informasiyası əks olunubdur. Bu həm də onun göstəricisidir ki, hər bir iddiyalı qələm adamının yaradıcılığı təsirsiz ötüşə bilməz. Böyük ədəbiyyatın təsirləri qəçilməzdır.

Rəşid Bərgüşadlıda hekayə estetikasının ayrı bir cəhəti insanın həyatı boyu nədənsə xilas olma cəhdidilə bağlıdır. Onun nəşrinin məzmun və strukturu ümumən qurtulma konsepsiyası üzərində qurulubdur. İnsan həyatda özünü nə yolla olur-olsun xilas etmek istəyir. Bu xilasetmə əməliyyatı iki cür formatda Rəşid Bərgüşadlı nəşrində gerçəkləşir. Bir halda fərdin, şəxsiyyətin "yolu" ayaqla qət edə bilməyi, məsafəcə yerini dəyişməyi bacarmışındadır. Məsələn, "Sevginin dadı" romanında bu motiv güclüdür. İkinci halda insan daxilən yerini dəyişmək istəyir. Düşdüyü mənəvi sıxıntıdan azad olmağın qayğılarını çəkir. Ömrü tərtəmiz başa vurmaq, həyatın gərdişinin (çərxi-fələyin) sıxıntılarından qurtulmaq çabası Bərgüşadlı nəşrinin mənəvi-ideoloji düsturuna çevrilir. Bu, yaxşı ideyadır, maraq çəkən, işlək bir estetikadır. "Sığınacaq", "Kor dügün" romanlarının leytmotivində daha qabarlıq nəzərə çarpan həmin xətt yazarın hekayə və novellarının da canını təşkil edir.

Həmin bu qurtuluş cəhdid R.Bərgüşadlıının "Sular axar qısqacı" hekayəsində daha təbii boyalarla nəzərə çarpir. "Sular axar qısqacı" yazıçının həm də ən yaxşı hekayələrindən sayıla bilər. Qoyulan mövzuya uyğun olaraq zaman və məkan düzgün seçilib. Uyğun obraz seçimi də əsərin ideyası ətrafında düşüncələrə əlavə yer ayırır. Bizdə belə bir deyim var: "o qədər sular axıb ki". Yəziçi elə bil "su"yla vaxtı, zamanı maddiləşdirərək yaddaşın unudulmazlığını təmin etmək istəyir. Müharibə konflikti bu əsər üçün də xarakterikdir. Əsər bütün detalları ilə ömrü təsadüfi, ya zərurət halında cəngcidaldan, lokal və qlobal savaşlardan keçən toplumun əhvali ilə çulğasır. Əmin-amanlıq qovuşmaq istəyi "o taya", (o biri sahilə) keçmək vəzifəsi ile uzaşdırılır. Bu, Bərgüşadlı nəşrinin ana xəttidir. Fərdin və milyonlarla insanın xilası, qurtuluşu üçün "suların necə axması" şərtə çevrilir. Bu məqamda insan oğlunun nədənsə asılı duruma düşməsi qəçilməz gerçəklik kimi narahatlıq yaradır. Çaresizlik bir qarışqa qafiləsi misalında olsa belə adamın boyuna biçilmiş qəm libasıdır. Arzuların, ümidişlərin gerçəkliyinin bədii mənzərəsini yazıçı yarada bilir, oxucu da ədəbi şüurun həzzində özünü xoşbəxt edə bilir. Rəşid Bərgüşadlının 10 il əvvəl yazdığı yuxarıda bəhs etdiyimiz "Yarımçıq qalan gündəlik" povestinə marağım həm də bu amillə bağlıdır. Yaxın otuz-qırx ilin hadisələri fonunda bu cür mətnlər daha da yenilənir, aktuallaşır. Bu əsərdə yazıçı bir neçə romanın materialını əridərək oxucuya onun özünün keşməkeşli tarixini təqdim edir. Ən son illərin yaşam tərzi və Azərbaycanının həyat tipologiyası bu əsərdə şərh edilibdir.

Burada ən yeni Azərbaycan nəsrinə, bu dövrün məşhur romanlarına oxşar bir nitq kompleksi ilə qarşılaşıırıq. Faktların, rəqəmlərin, əşyaların həyatı fraqməntlərin təqdimində necə işə yaradığının şahidi oluruq.

Rəşid Bərgüşədlinin hekayələrində məqsədə və arzuya kontekstual yanaşmanın əsasında həyatın harmonik təsviri dayanır. İnsan torpağın üstündə yeganə canlı deyil, onun ətrafi heyvanat və nəbatatla zəngindir. Ən əsası budur ki, kainatın qoynunda yer tutmaqdə insan tək deyildir. Ona görə də torpağın otuyla da, allahın heyvanıyla da insan "yola getməyi" bacarmalıdır. Rəşidin hekayələrindəki itin, dovşanın, dələnin, qarışqanın, o sıradan canlı-cansız təbii varlıqların vasitəçiliyi ilə qurulan təhkiyənin şirinliyi bir yana, mətnin təhkiyə quruluşuna gözəgörünməz bir sərrin, sehrin qarışdığını da hiss etmək olur. Bu cür yardımçı ünsürlərdən yarananlığı müəllifin problemə üzdən yox, dərindən yanaşmanın nümunəsi kimi dəyərləndirmək olar. Bədii yaddaşın möhkəmləndirilməsində oxucunun ağlına gəlməyən təsvir imkanlarından bəhrələnmək yazılıının vəzifəsidir. Məsələn, "Xoruzların döyüşü" hekayesində təhtəlşüra, təxminən, belə bir informasiya sızdırılır ki, müəyyən hallarda insanla xoruz - allahın quşu arasında elə bir fərq olmaz. Əslində, bu iki məxluq arasında bənzəyiş yoxdur. Yazıcıının hər hansı bir oxşarlığın olduğunu təsvirə əlavə etməsi sənətin prinsiplərdən irəli gəlir. O vəzifəni ki biri kənddə, digəri şəhərdə yaşayan iki oğlan uşağı yerinə yetirməlidir, yazılı bu məsələdə diqqəti bir-biri ilə döyüdürlərən iki xoruzun üzərinə yönəldir. Hekayədə kənd və şəhər, Azərbaycan sektorunu və rus bölməsi barədə olan informasiya əsərin ekspozisiya hissəsidir. Duzsuz adam təsəvvürü yaratmaq üçün Vadimin xörəyin dadına baxmadan duz əlavə etməsi epizodu da əlavə edilir. Əmioğlunun adı Vadimdir. Bu ad da obrazın tamamlanmasına, mahiyyətinin digər məqamlarına aydınlıq getirilməsi üçündür. Vadimin dadsızlığı Səliməyə münasibətdə də üzə çıxır. Bu tip kənd - şəhər tandemı bir neçə məşhur Azərbaycan filminde qabardılıbdır. Futbolda, xoruzları döyüdürmək səhnəsində də yazılıının məqsədi obrazın sosial çəkisini bütün cizgiləri ilə göstərməkdir. Yazıcı kəndi və şəhəri təmsil edən iki gənci "bir yanda saxlayıb", Onların əvəzinə "əməliyyati" xoruzların vasitəçiliyi ilə davam etdirir. "Xoruz əməliyyatı" yaxşı nəticə verir. İdeya asanlıqla realizə olunur. Yaxud "Dovşan" hekayəsinin yaratdığı təəssüratın axarı üçün təkcə "dovşan" heç bir əhəmiyyət kəsb eləmir və bu hekayə çox geniş həcmində ümumiləşdirmə gücü ilə seçilir. Təfəkkürdə, təsəvvürdə qəlibleşmiş inancların sırasında dovşan, tülkü, pişik ünsürləri ilə yanaşı, digər əşyaların da özəl yeri və yozumu vardır. Adamın qarşısına içi su ilə dolu qabla, ya boş qabla çıxməğin el gözündəki yozumu buna misal ola bilər. Bu əsərdə zahirən hər şeyin dovşanla bağlı olduğu barədə düşüncə yarana bilsə də, daha doğrusu, yazılı izi azdırıb günahı dovşanla bağlaşa da, səbəb və nəticənin əsil

mahiyyəti barədə başqa bir müstəvidə düşünmək məcburiyyəti yaranır. "Gər ağacının nağılı" hekayəsinin süjet xətti əsasən tut ağacı əhvalatı üzərində qurulubdur. Şakir müəllimin bu ağacın tarixi barədə söhbəti ayrıca bir təbiət hekayəsi olaraq mətnin ümumi məzmununu açmağa hesablanır. Burada müəllimdən söhbət açıldığına görə müəllifin niyyətini öyrənmək çətin deyil. Köləsi ilə ətrafi özünə çəkən qədim, nəhəng bir ağacın nümunəsində oxucu müəllim obrazını asanlıqla intuisiya edir. Çünkü müəllim də ağac kimi kölgə salır. Lakin burada oxucunun düşüncəsinə yeni obrazlarla daxil olmanın uğurunu nəzərdən qaçırmamaq olmaz. Ağacın təpədə, yəni səviyyəcə daha yüksək məqamda qərar tutması və onun ildirim zərbələrinə məruz qaldığı informasiyası bir o qədər gözlənilən deyil. Bunlar ədəbi təfəkkürə az-az hallarda təqdim edilən bilgi kimi nəzərə alınmalıdır. Müəllimin ildirim vurmuş ağacla müqayisəsi unikal hadisədir. Hekayənin sonu da gözəldir. Şakir müəllimin nağılından sonra şagirdlərin qocaman ağacdan yeni tut pöhrələrinə calaq vurması birbaşa müəllim haqqında yazılmış fikrin uğurlu davamıdır. Bu hekayənin ideyasından çıxış etsək, mətni "tut bağlı" da adlandırmak olar. Şagirdlərin əli ilə salınmış cavan tut bağlı müəllim əməyinin bəhrəsi kimi yaddaşlara həkk olunur və təribyəvi məzmun kəsb edir. Yeri gəlmışkən, deməliyəm ki, tut "əkin və ziraətimizdə", insanların qida rasionunda xeyirli bitki sayılır. Tut kimi şirin, yeməli hekayələri və əlbəttə, bütünlükə nəşr yaradıcılığı ilə Rəşid Bərgüşədlinin ədəbi həyatının yeni mərhələlərinə qədəm qoyacağına ümid edir və buna ancaq sevinə bilərik. R.Bərgüşədlinin dili, təhkiyə üsulu, o cümlədən digər nitq kompetensiyaları yeni dünya nəşrinin üslub və prinsipləri kimi diqqətə layiqdir. Onun ideya layihələri və dil-danışq konstruksiyası ən demokratik mətn quruculuğu, yazı üsulu kimi bəyənilməyə layiqdir. Yeni texnologiyanın tələbinə uyğun yazı və düşüncə tərzi əslində demokratik dəyərləri ehtiva edən ədəbi konsepsiyaların tərkib hissəsidir. Rəşid Bərgüşədlinin demokratik sözə yaxınlığı onun ədəbi uğuru sayılmalıdır. Yazılıının dilinin, üslubunun fərdi xüsusiyyətlərindən biri də dialekt və şivə nümunələrinə çox yer ayırmasıdır. Tənqid-təhlil ədəbiyyatında bu, bəzən arzuolunmaz, hətta ziyanlı tendensiya hesab olunur. Lakin xalqın dilinin məhəlli versiyasına müraciət etmədən mətnin linqvistik yönənən tamamlanması mümkün deyil. Yazıcı V.Rasputinin belə bir fikri var ki, "Sibir dialektləri Sibir almazı qədər qiymətlidir". Dialekt və şivələrə açıq olmayan mətnin bədii məziyyətləri barədə ürəkaçan söz söyləmək çətindir. Amma dialekkte aid olan leksikaya yerli-yersiz müraciət etmək nitqi, informasiyanı gözdən salır. Fikrimcə, Rəşid Bərgüşədli məsələnin bu cəhətini nəzərə almalıdır.

Azərbaycan hekayəsi ilə bağlı ilk geniş söhbətimizi yazılı Rəşid Bərgüşədlinin başladıq və bu mətnin davamını başqa müəlliflərinin yaradıcılığı ilə davam etdirəcəyik.



## ELVİN İNTİQAMOĞLU

### *AYRILAQ*

Mən də amin deyirəm  
ovcundakı duaya -  
O günü Allah bizə  
qismət etsin, ayrılaq...

Ağlı itmiş adamlar  
yanlış qərarlar verir:  
Ağlim itsin, ayrılaq...

Deməsinlər dalımcə:  
tərk edib aşiq yarı -  
Hamı getsin, ayrılaq...

Bir az da sıx dişini -  
Həsrətə bir gediş var,  
Oyun bitsin, ayrılaq...

### *QARA GÜNƏŞ*

Səhər qara pişik keçib  
Günəşin qabağından -  
Əlləşir, çıxa bilmir  
ümidsizlik zolağından...

Yer qaradı, göy qaradı,  
göz gözü görə bilmir -  
İşığın dirəkləri də  
ürək-dirək verə bilmir...

Günəşə həsrətlə baxır  
Ömrümün cavanlığı -  
İşığın yerin tapın,  
söndürün bu qaranlığı...

### *O DA GETSİN*

Mənə dərdim bəs edər,  
gətirdiyin dərdləri tonqala at:  
Ağırlığın, uğurluğun oda getsin.  
o da getsin...

Ümid verib getdiyin an  
son olsun, son görüş olsun:  
Ümidlər də bada getsin.  
o da getsin...

Heç olmasa  
kağızdan düzəldiyimiz boş qayıq  
dənizdən ayrı düşməsin:  
Qalan ömrü suda getsin.  
o da getsin...

Bacarmadıq bəxtəvər olmağı biz,  
bacaranlar bacarsın:  
Qismətimiz yada getsin.  
o da getsin...

### *TANIMADIĞIM TANIŞ*

Salam, xanım,  
mən sizi hardansa xatırlayıram:  
Əllərimlə sevilmiş,  
ayrılığın səhəri  
kəsilmiş saçınızdan  
tanıyalıram mən sizi...

Siz mənə hardansa tanış gəlirsiz:  
Günəş üçün darıxan,  
ürəyimin içində  
baxan gözlərinizdən  
xatırlayıram sizi...

Deyəsən, sizi hardasa görmüşəm:  
tələsməyi var idi həmin qızın -  
Yaman çox tələsirsiz,  
uzun yollarınızdan  
tanış gəlirsiz mənə...

Mən sərxoş olanda da,  
sərxoş olmayanda da  
bütün gözəl qızlar ona oxşayır -  
Ya o sizsiz,  
ya siz osuz...

Bağışlayın,  
vaxtinizi aldım, xanım...

## KEÇƏNLƏR

Həyat nədi?

heç nədi,  
xoş günü say-seçmədi -  
İnadından keçmədi  
ürəyimdən keçənlər...

Baxış tanış baxışdı,  
düşmənim də tanışdı -  
Ətəyimdən yapışdı  
ələyimdən keçənlər...

Gələnlər narahatdı,  
hər gələn bir ox atdı -  
Sol yanımı qanatdı  
kürəyimdən keçənlər...

## KASIBIN OLANINDAN

Dünən yazılanları  
nöqtə, vergülüncən  
üzündən köçürürem -  
Bu gün də  
Əlinin papağın Vəlinin başına,  
Vəlinin papağın Əlinin başına  
keçirirəm...

İşdən eve  
bir tikə dərd aparıram  
abrıma bükə-bükə -  
Dar otaqda beş adamlıq ailə  
dərd yeyir çəkə-çəkə...

Axşam qonaq gələcək:  
anam plov dəmləyir  
üç ay əvvəl aldığı düyüün qalanından;  
nənəm mətbəxdən süfrəyə daşıyır  
kasıbin olanından...

## AD GÜNÜ

Sənsizliyin ad günüdü -  
Yanaqlarımızdan süzülən yaş  
bir yaş da böyüdü...

Gəl, ad gündündür sənin,  
gəl bir yerdə ağlayaq -  
Şamları söndürmək üçün  
gözlərindən yaş ayırmış  
Ən böyük ayrılıqlar  
ağlamaqdan başlayırmış...

Bəlkə də, heç  
dünyaya gəldiyim gün  
ağlamadım bu qədər...  
Təbrik edirəm səni:  
necə qayıdım,  
necə unudum deməyəsən,  
ömrün olsun  
gözümüzdəki su qədər...

## QISA QAPANMA

Həddindən artıq az qalıb,  
kül olmağa gəlirəm mən.  
İlahi, göndərmisənmi  
qır qazanın cəhənnəmə?!

Hörmətli İblis müəllim,  
hiylələrindən mənə nə.  
Canım sağlam olsun təki,  
sənin canın cəhənnəmə...

Bəlkə, elə cəhənnəmdə  
oddan xilas oldum... Bəlkə  
buludlar damarın kəsib  
tökdü qanın cəhənnəmə...

## ƏSRİN QADINI

Yüz yaşını qeyd edir:  
vaxt var idi,  
birdən yüzəcən saya bilmirdi heç;  
Rəqəmləri tanımadı,  
birin arxasına  
sıfırlar qoya bilmirdi heç -  
İndi gör nə qədər sıfır dalda qalıb...

Üzündə yüz illik qırış,  
gözlərində yüz ilin göz yaşı var -  
Ad gündündə eşitdiyi arzuları  
ondan qabaq Göy eşidib -  
Adının yüz yaşı var,  
təvəllüdün unudan  
kadının yüz yaşı var...

Evin bir tərəfində  
doğmaların şəkilləri,  
Bir tərəfində  
tənhalıq asılıb -  
Şəkilin tənhalığı...  
Bu qadın dərd qadındı,  
bəlkə də,  
onun haqqında yazılıb:  
"Yüz ilin tənhalığı..."

# SÖZÜN DƏYƏRİ VƏ KƏSƏRİ

*Nizami KOLANILININ "Gözlərimdən axan qan damcıları" adlı yeni kitabı çapdan çıxıb*

Nizami Kolanılı...

İmzasını qəzet və jurnallarda dərc olunan şeirlərdən tanımışam. Şeirlərdə olan özünəməxsusluq, fərdi ifadə tərzi diqqətimi cəlb edib. Əlbəttə ki, xüsusi üslub şair, yazıçı yaradıcılığının vacib göstəricilərindən biridir.

İllər keçdiyəcə, Nizami Kolanılının özü ilə əyani tanışlıqdan sonra bütün bunların xarakterdən irəli gəldiyinin şahidi oldum. Təmkinli, səbrli, eyni zamanda kifayət qədər ötkəm xarakterli insandır. Sözünün dəyərini və kəsərini bildiyindən nəinki nəyi necə vurgulamağın qaydalarına əməl edir, hətta deyərdim ki, işlətdiyi kəlmələrin vurğu və intonasiyasına diqqət yetirən şairdir, söz adamıdır.

Yüksək insanı keyfiyyətlərə malikdir. Bu da onun vətənə, elə, təmsil olunduğu xalqa sıx bağlılığının göstəricisidir. Sözü olduğu kimi demək, hər hansı bəzək-düzəkdən, fərqli mübağılərdən qaçmaq onun təbiətindəndir. Müxtəlif səpkili şeirləri; qoşmaları, təcnisləri, gəryalıları, deyişmələri, dostlara, müxtəlif insanlara itaf şeirləri oxucuda istər-istəməz bir xoş ovqat yaradır. Ümumiyyətdə sözə vurğun olan şairin hər deyimində bir təvazökarlıq, sadəlik, səmimiyyət hiss olunur.

Nizami Kolanılı yaradıcılığında həsrət deyil, bir iztirab, yanğı hakimdir, yurdsuzluq giley-güzəri deyil, həlim bağlılıq mövcuddur. Boş hayqırı, pafos yoxdur, həzin və məl-həm doğmalıq vardır. Əlbəttə ki, şairlər, yazıçılar daha çox şöhrət qazanmaq üçün qəvvas kimi bəşəri mövzular dəryasına baş vurmalarıdır. Ancaq Nizami Kolanılı bəşəri mövzularla şöhrət qazanmaq arzusunda olmadığını öz əsərlərində addımباşı hiss etdirir. O, adı, ətrafımızda baş verən hadisələri qələmə almaqla oxucusunun qəlbinə yol tapmağı bacarıb. Əslində, diqqət yetirdikdə görürük ki, ətrafımızda baş verən hadisələr heç də bəşəri mövzulardan az əhəmiyyət kəsb etmir.

Əsərlərinin mövzusunu real həyatdan götürür. Lirik qəhrəmanın zəngin ruhu dərhal hiss olunur, onun vətən eşqi ilə döyünen ürəyi könül ovsunlayır, yurd sevdası ilə çirinən daxili aləmi göz önünde canlanır.

Nizami Kolanılı həm də tutarlı nəşr əsərlərinin müəllifidir. Yaddaqalan ocerkləri, esseləri, hekayələri, hətta povestləri ilə tanınanaq qələm sahibidir. (Yazıçı kimi qeyd etmirəm, çünki o, ruhən şairdir və istənilən şair ürək yanğını nəşr əsəri ilə söndürə, kökləndiyi mövzunu esse, hekayə və povestlə ifadə edə bilər. Necə ki, dahi Məhəmməd Füzuli Osmanlı sultanının onun başına açdığı oyunu



"Şikayətnamə" nəşr əsəri formasında yazılmışdır.)

Bir maraqlı məqamı xüsusiələ qeyd etmək lazımdır. Nizami Kolanılı nəşr əsərlərinə də dəbdəbəli, gözqamaşdırın adalar axtarmır, el arasında deyilən ifadələrdən birini seçir. Buna misal kimi "Oğlum sağdırırsa, gələcək" povestiştir. Dağlıq Qarabağ savaşında döyüslərin birində itgin düşmüş oğlunu axtaran ana yerli hökumətə fikrini məhz belə ifadə edir. Döyük zamanı əsir düşən, xüsusi fəndgirlik işlədərək əsirlikdən qaçan oğul evə qayıtdıqdan sonra onu ziyanətə gələn həmin hökumət adamina ana belə deyir: "Sənə demişdim axı... oğlum sağdırırsa, gələcək!"

Sadə, aydın, eyni zamanda tutarlı dildə - hər bir təbəqənin anlayacağı tərzdə yazır. Bəzən el deyimlərindən istifadə edir.

Aforizmləri, zərb-məsəlləri elə işlədir ki, bilmirsən bu bir bənd şeirin bir misrasıdır, yoxsa xalq folklorundan götürülmüş deyimdir. Xalq yaradıcılığından qaynaqlanan deyim və ifadələrin bir şair məharəti ilə istifadə olunması özlüyündə bir rəğbet hissi oyadır. Bütün bunlar şairin söz ehtiyatının bolluğundan, ana dilimizi nə qədər zəngin qavramasından və məharətlə istifadə etmək bacarığından xəbər verir.

Nizami Kolanılının bütün yaradıcılığı boyu bir arxayıncılıq müşahidə olunur, bu arxayıncılıq, özünənim xalqa bağlılığıla bərabər həm də xalqın gücünü canında hiss etməkdir.

Şair ədəbi təxəllüs kimi yaşadığı Kolanı kəndinin adını seçib. Bu heç də adı təsadüfdən deyil, yurda bağlılıq zərurətindən qaynaqlanıb. Sən demə, Nizami hələ dünyaya gəlməmişdən əvvəl Sovet dövrünün tələblərinə uyğun olaraq kəndin adını deyişib Şurabad qoyublarmış. Hər zaman başı müsibətlər görmüş Azərbaycanın milli bağlarını kəsmək istəyən naxələf övladlarının, qarışq zatlardan əmələ gəlib vəzifə başına çıxanların kökümüzü baltalamasından biri də belə acı təəssüfdür. Nizami bu ədəbi təxəllüsü ləyaqətlə, inamlı öz əsərlərində yaşadıb, yaşadır və yaşadaqdır. Buna əmin ola bilərsiniz.

Zəruru qeyd: Qarşınızda şairin yeni kitabıdır, sayca nəçənidir, bilmirəm. Şairlə aranıza girib kitab haqqında nəsə yazmaq fikrindən də kənaram. Oxuyub, özünüz görəcəksiniz. Bəlkə heç mənim bu yazdıqlarımı da oxumaya caqsınız...

**Əli BƏY AZƏRİ**  
**Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü,**  
**Prezident təqaüdçüsü**

# YAZI DÜZÜMÜ

## *Redaktor gusəsi*

-Ədəbiyyatda canlanma görüntüsü .....1

## *Publisistika*

- <b>Əli RZAQULİYEV</b> - "Təhsil verməklə yanaşı sağlamlığın da qayğısına qalaq".....2
- <b>Əli bəy AZƏRİ</b> - "İşiqaxtaran söz adamı" (Ədəbi tənqidçi Vaqif Osmanovun 65 yaşına) .....6
- <b>Nağdəli ZAMANOV</b> - "Sözdən sonra" (Elnur İrəvanlının eyniadlı kitabı haqqında düşüncələr).....11
- <b>Nəriman HƏSƏNZADƏ</b> - "Hafiz Əlimərdanlının şeir aləmində" .....20
- <b>Qəşəm NƏCƏFZADƏ</b> - "Dünyanın xilas yolu nəgmə..." (Naibə Yusifin "Zərbə" romanı haqqında).....26
- <b>Qurban BAYRAMOV</b> - "Bir kitab yazacaq odlu ürək sahibi" (Həkim-şairə Nuranə Rafailqızının yaradıcılığı haqqında düşüncələrim).....40
- <b>Ələsgər TALIBOĞLU</b> - "Qax-Sarıbaş yolunda".....54
- <b>Səkinə ALIMQIZI</b> - "Azərbaycanda arxeoloji turizm perspektivləri" .....65
- <b>Ramiz İSMAYIL</b> - "Şinxıda erməni izləri" .....72
- <b>Zakir MƏMMƏD</b> - "Yolun o üzü" (Rəşid Bərgüşadlının hekayələri) .....81
- <b>Əli BƏY AZƏRİ</b> - "Sözün dəyəri və kəsəri" (Nizami Kolanılının yenicə çapdan çıxmış "Gözlərimdən axan qan damcıları" kitabına) .....89

## *Poeziya*

- <b>Ələsgər TALIBOĞLU</b> - "Olmuşam mən aşiq sözünə, dədə", "Sən də Ələsgərsən, mən də Ələsgər", "Ruhum saz üstündə köklənib mənim" (şeirlər) .....3
- <b>Məhəmməd ƏLİ</b> - "Qarğalar daraşib şəhərə", "Ey insanlar, qayıdın haqq yolunuza", "Yaman dəyişibdir bu dünya", "Gözəldir", "Bu dünya", "Damışır", "Demişəm" (şeirlər).....4
- <b>Elnur İRƏVANLI</b> - "Baxmağın da öz yeri var", "Söz şairə qənim olur", "Mənimkidir", "Sual doğdu sualdan", "Ömrümüz gedir", "Otuz üç yaşın", "İşiq istərəm", "Saçların", "Sən dünyani bizdən oxu", "Altmışa salam eylə", "İncitmə ruhunu", "Nəyim vardı, qaldı səndə", "Göyçəsiz" (şeirlər) .....14
- <b>Hafiz ƏLİMƏRDANLI</b> - Təmsillər .....23
- <b>Rəhman BAYRAM</b> - "Görmüşəm", "İstərəm", "Var hələ", "Demək, sevgi ilə yaşayır dünya", "Görən, əfv edərmi Yaradan bizi?", "Dünya", "Bildim", "Şuşa şəhərindədi", "Gedər", "Qurban bayramınız mübarək olsun", "İnan", "Qocalanda", "Canlıdır", "Qardaş", "Cənnətin ünvani", "Bənzəri yox atanın", "Qurban olum" (şeirlər) .....29
- <b>Gülnarə İSRAFİL</b> - "Kəndimiz", "Saat tilsim", "Göy ümidi", "Daşın üzü gülümşeyir", "Köçən Anam", "Adam", "Vətən", "Yad tozanaq", "Ulduzlar göyərmir", "Tanrıım" (şeirlər) .....37
- <b>Şəhla XƏLİLQIZI</b> - "Öyrətdin mənə", "A dünya", "Xəyallara dalmayım", "Ehtiyacım var", "Düşər mənim qismətimə", "Müəllim" (şeirlər) .....44
- <b>Qərib HÜSEYNOV</b> - "Soyuqluq", "Nizami", "Nənəmin intervüsü", "Bu yayın istisi", "Bu şəhərin", "Payızdır", "Məni", "Üstə", "Qaralan buludam", "Olsun", "Olaydın", "Darixanda", "Yalan", "Dünya", "Qərib yerinə", "Görmək istəmirəm", "Lovğa küçük" (şeirlər) .....50
- <b>Mirhəsən AĞAYEV</b> - "Məni arasan", "Ay qələm", "Fələyin qəsdi", "Qalandı", "Sən niyə bu qədər gözəlsən axı?", "Cəmilə həkim" (şeirlər) .....57
- <b>Budaq TƏHMƏZ</b> - "Xatirəmdəsən", "Gəlmışəm Şuşaya", "Durnalar köç etdi", "Şuşa dağları", "Sazından" (şeirlər) .....63
- <b>Nargilə QAFAROVA</b> - "Dedilər", "Ah, məyusluq", "Pəjmürdə", "Qartopu", "Çağır, a dünya", "Əlac", "Yağışlı günün lövhəsi", "Nərminin ruhu", "Sənin adı səhərin", "İllərim" (şeirlər) .....68
- <b>Leylam LEYLAM</b> - "Vay dədə", "Sanki, evin məhbusu elan edib", (satira), Qəzəllər .....78
- <b>Elvin İNTİQAMOĞLU</b> - "Ayrılaq", "Qara günəş", "O da getsin", "Tanimadığım tanış", "Keçənlər", "Kasıbin olanından", "Ad günü", "Qısaqapanma", "Əsrin qadını" (şeirlər) .....87

## *Nəşr*

- <b>Vaqif OSMANOV</b> - "Xoşbəxt nənənin Bayramı" (hekayə) .....8
- <b>Eyvaz ZEYNALOV</b> - "İlan balası" (hekayə) .....17
- <b>Naibə YUSİF</b> - "Məktub" (hekayə) .....33
- <b>Şiringül MUSAYEVA</b> - "Həyat əbədi var" (hekayə) .....46
- <b>Əli BƏY AZƏRİ</b> - "Qayğıkeş qoca" (hekayə) .....60